EUGEN BARBU

PRINȚUL DE DUMINICĂ

Volumul de schiţe şi nuvele *Prînzul de duminică* este reprezentativ pentru cîmpurile tematice principale abordate pînă acum de Eugen Barbu în literatura sa. Dumitru Alexandru, Franzeluţă şi domnişoara Aurica, din nuvelele care le poartă numele în titlu, aparţin lumii evocate de Eugen Barbu în romanul *Groapa*; eroii din *Pe ploaie* trăiesc în acelaşi mediu unde acţionează Oaie şi ai săi; comunistul din *Un pumn de caise* vine din lumea care-a dat pe ilegaliştii Dumitrana, Mareş, Ina şi Niculescu din *Şoseaua Nordului*, *Un om bătrîn* sau *Tereza*. Dramele războiului, sugerate în mai multe din cărţile anterioare, le întîlnim în *O canistră cu apă* sau *De-a viaţa şi de-a moartea*; după cum aspecte ale realităţii contemporane, înfăţişate pînă acum şi în romanul *Unsprezece* sau în reportajele din volumele *Pe-un picior de plaiu...* şi *...Cît în şapte zile*, le găsim în nuvelele *Un loc de trecere*, *Oul*, *Călătorie cu autocarul*.

La trei ani după *Şoseaua Nordului* şi în plin proces de definitivare a ciclului închinat unei jumătăţi de veac din viaţa atît

EUGEN BARBU

PRÎNZUL DE DUMINICĂ

EUGEN BARBU

PRÎNZUL DE DUMINICĂ

1962
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Coperta de *Hary Guttman*

CÎTEVA POVESTIRI
LA PERSOANA I

PRÎNZUL DE DUMINICĂ

Într-o duminică mă aflam într-un tren arhaic, călătorind spre Cîmpu-Lung. Era în vara anului secetei, într-o zi strălucită de iulie, cu cerul atît de albastru, încît mă întrebam cum pot oamenii să suporte atîta frumusețe cu atîta trufie. Locomotiva gîfîia urcînd, și numai aburul ei punea un văl tulbure peste acea grație fără seamăn a peisajului. Natura, într-o binecuvîntată uitare de sine, ștersese rănile pămîntului pîrjolit, și iunie, trecut de-acum, lăsase în iarbă și în pomi un strigăt intens vegetal, dureros în verdele violent. Treceam de halte micuțe de lemn, năpădite de o vegetație neobișnuită după un asemenea dezastru, și mă bucuram că voi vedea defileul Dîmbovicioarei, atît de drag sufletului meu.

Călător, numai cu o raniță în plasa țeapănă de fier, nepăsător la ce o să fie mîine, fără gîndul de a găsi un adăpost, mă bucuram pentru zilele furate ocupațiilor sterile din vremea aceea. Eram singur și puțin trist, pentru că totdeauna călătoriile trebuie făcute cu cineva, căruia să-i poți strînge mîna cînd vezi ceva frumos, cum

spune atît de bine o prietenă de-a mea. Mersul de melc al trenului cu cîteva vagoane de clasa a III-a, cam murdare şi mirositoare, mă obosise. Mai aveam cîteva ore şi ajungeam, şi parcă-mi părea rău, parcă nu...

Era înainte de ora prînzului, cam la unsprezece şi jumătate, dacă nu mai mult. Pe băncile de lemn nu stăteam prea mulţi călători. O femeie sănătoasă, cu pieptul mare, într-o cămaşă albă, ţărănească, un preot tînăr cam neîngrijit, cu o barbă dezordonată, de culoarea castanei mature, cu un potcap turtit lăsat pe fruntea fără gînduri (deşi ochii aveau o melancolie intensă, de ecleziast obişnuit cu meditaţia) şi cam atît. Asta o vreme, pentru că după o oprire într-o staţie oarecare, la fel de prăpădită ca celelalte, am zărit prin geam o ceată de necunoscuţi năvălind pe scările vagonului în care mă aflam. Se auzeau ţipete de fete tinere, acele glasuri turburătoare care te fac să ciuleşti urechea chiar cînd eşti trecut de patruzeci de ani, pentru că au în ele o impudoare şi o sănătate fermecătoare. Uşa de lemn s-a dat de perete, şi în vagonul liniştit şi aproape pustiu au pătruns mai mulţi adolescenţi. Erau patru sau cinci; dacă mă gîndesc bine erau cinci: două fete şi trei băieţi.

N-aveau la un loc o sută de ani. Băieţii erau îmbrăcaţi în cămăşi cadrilate şi vorbeau tare. Unul dintre ei fuma, înecîndu-se cu grozăvie, spre ironia fetelor, nu mai puţin agitate, aruncînd rucsacurile în plasele rigide de sîrmă. Am ştiut de la început că n-o să le placă vagonul şi n-am fost surprins cînd am auzit-o pe una dintre cele două fete (graţioasă, cu mişcări de femeie tînără, conştientă de tinereţea ei) spunînd că ar fi trebuit să caute alt loc, pentru că aici prea mirosea a vagon nemăturat şi a sudoare omenească.

— Peste tot e la fel, a replicat unul dintre necunoscuţi, coborînd un geam murdar.

Am văzut spaima în ochii preotului şi m-am bucurat puţin, nu ştiu de ce. Noii-sosiţi vorbeau tare, se invectivau cu amiciţie exagerată. Păreau nişte domnişori, dacă îmi aduc bine aminte cîte unul o rupea pe franţuzeşte din cînd în cînd, ca să sperie mitocanii din vagon.

Veselia este o stare imediată şi nu are durată. Cînd ţine, cade în superficialitate. Dintr-o dată mi s-a părut că nu mai suport mica încăpere pe roate şi că ar trebui să mă mut în alt loc. Mă intriga însă privirea lacomă a celui mai tînăr dintre ei, un adolescent palid, cu ochi mari, cu o gură vînătă de tuberculos, mai potolit, mai aşezat, căutînd tot timpul la peisajul ud de afară, strălucind în lumina soarelui de iulie. Atîta flămîndă curiozitate pentru natură nu o putea avea decît un artist, şi-mi plăcea să-l cred artist, pentru că trăda că se află în afara falsei fericiri exterioare a celorlalţi.

La Furnicoşi — mi-a plăcut numele şi l-am reţinut — uşa vagonului s-a dat iar de perete, şi în tăcere — se făcuse deodată linişte, cum se întîmplă cîteodată să se facă linişte pe neaşteptate şi poţi auzi sufletul lucrurilor —, în tăcere, spun, în vagonul nostru au intrat trei ţărani, trei cosaşi negri de soare, slabi, ososi, cu ochi crunţi, cu acea istovire a privirii pe care o recunoşti la cei ce muncesc greu sub pămînt, sau pe pămînt, neiubindu-şi munca, în sfîrşit, cu silnicia celor săraci din tată în fiu, moştenind, o dată cu blestemul trudei, şi ura faţă de tot ce-i înconjoară, o ură fără revoltă, o ură mocnind în ei ca un foc de lumînare, o ură fără glas, fără mînie, dar cu mînie adunată multă vreme şi cine ştie cînd izbucnită pe neaşteptate.

Aveau în mîini coasele lor, strînse, cu limbile metalice sticlind în soarele ce intra pe fereastră, şi le-au aşezat

lîngă ei, cu gesturi cuminţi, cum ai aşeza o fiinţă vie. Erau desculţi, cu picioare negre, mari şi noduroase, cu nişte zdrenţe umezite de sudoare, abia acoperindu-i, abia învăluindu-le piepturile slabe. S-au aşezat în tăcere pe banca tare din faţa mea şi cam un sfert de ceas n-au spus nimic. I-am privit pe rînd. Unul avea mai mult de treizeci şi cinci de ani şi bănuiesc că era cel mai tînăr. În jurul gurii adunase atîta muţenie în obişnuinţa de a şi-o strînge, încît am fost mirat să-l aud mai tîrziu întrebînd ceva, cu o voce spartă, depărtată, parcă a altuia. Cel de-al doilea, un bătrîn încins cu un chimir de piele neagră, în care ţinea tutunul şi cremenea, şi un briceag vechi cu limba ştirbă şi alte mici nimicuri ce trebuiesc totdeauna bărbaţilor, cu ochi vicleni, dar de tot trişti, obosiţi că şi cînd n-ar mai fi văzut nimic, umbla absent cu degetele uscate în taşca lui cu mahorcă, dînd să adune cîteva fire de tutun pe o bucăţică de jurnal fărîmată între degetele dibace, cu răbdare multă. Al treilea îşi aruncase pălăria neagră pe ceafă şi se rezemase de scîndurile spătarului. Avea un gît lung şi subţire, neverosimil, şi o gură mică, frumoasă, ciudată la un om în vîrstă. Nu spunea nici el nimic sau, mai bine zis, n-a spus nimic multă vreme. Se uita pe fereastră, şi toată podoaba locurilor pe lîngă care trecea trenul se scurgea prin privirile lui indiferente, spălîndu-le, cum face apa de munte cu pietrele rîurilor.

M-a durut nepăsarea lor şi m-am gîndit cu tristeţe cîte avem de făcut pentru a scăpa omul de această indiferenţă care ţine undeva de animalitate.

Pe urmă, cosaşii au început să vorbească. Era o convorbire de nereprodus, o convorbire în care intrau multe tăceri şi pauze ciudate, făcînd-o de nepriceput.

— Cîtă coasă? întrebase la început cel mai tînăr, fără să privească la ceilalţi.

Am auzit după aceea legănatul trenului şi glasurile tinerilor zgomotoşi. Vagonul s-a umplut de un miros bun de coniac franţuzesc. Preotul din capătul celălalt al vagonului începuse să clipească mai des, şi privirile i se umeziseră cu totul. Cineva destupase o sticlă lunguiaţă, şi strigătele deveniră mai ascuţite, aproape neruşinate. Cîteva pahare de aluminiu fură purtate din mînă în mînă şi se auzi gîlgîitul vesel al băuturii căzînd în fundul de metal.

— Un hectar şi jumătate... răspunse după multă vreme omul cu pălăria neagră, fără să se mişte, făcînd să vibreze numai puţin pielea arsă de soare a gîtului prea lung şi prea subţire.

— Şi cu două hectare jumate la Malul-cu-Flori, poimîine...

Era o socoteală de lucrători agricoli, pe care n-o înţelegeam prea bine, socoteală făcută cu glas moale, aproape indiferent, tărăgănat, fără plăcere.

Pe urmă se întrebară unde or să doarmă, şi cineva dintre ei spuse că era o şură în apropiere, la proprietarul locului, şi după asta îşi amintiră de un lucru înspăimîntător.

— Alaltăieri, spuse cel cu chimir negru, aprinzîndu-şi abia acum ţigara fumegoasă, i-a trăsnit pe trei, sus, sub pădure...

— Cînd cu ploaia aia mare? întrebă cel mai tînăr, fără curiozitate, apatic, scărpinîndu-se după ureche şi privindu-şi unghiile mari, negre.

— Atunci...

Se făcu tăcere, şi iar am auzit legănarea de osii a trenului şi rîsetele nepăsătoare ale tinerilor. I-am privit fără nici un sentiment, deşi undeva nepăsarea lor devenise dureroasă pentru mine. Cel ce mi se păruse un artist se însufleţise, probabil pentru că băuse o picătură de coniac.

Avea acum o privire fanatică şi o devora cu ochi intenşi pe una dintre fete, ţinînd-o de mînă cu o fermitate posesivă, cu o dorinţă a degetelor asudate ce nu putea să nu fie observată.

— Fulgerul a tras la coasă, adăugă cel cu povestea. Ei dăduseră să fugă să s-ascundă în pădure...

— Şi au murit? întrebă mahmur cosaşul cu gîtul lung şi subţire.

— Încă nu, le-au săpat o groapă şi i-au băgat jumătate în pămînt. Stau acolo şi le aduce lumea de mîncare, sînt ţepeni şi galbeni...

Se făcu tăcere şi văzui chipul femeii aşezate în faţa preotului, care privea spre cei cinci tineri. Foşneau nişte hîrtii foarte subţiri, şi în curînd vagonul se umplu de mirosul atît de cunoscut al şuncii de Praga. O fată tăia o pîine albă, bine coaptă, şi unul dintre băieţi desfăcea cu un cuţit bine ascuţit capacul unei cutii de conserve. Cum se întîmplă în astfel de ocazii, mi se făcu deodată foame. Preotul cu barba neîngrijită privea pe fereastră, dar îi simţeam lăcrimarea gurii.

Trenul se opri într-o haltă. Soarele intra acum pe fereastră, luminîndu-ne feţele. Era ora amiezii. Călătoria mă obosise puţin şi simţeam că o să mi se facă somn. De tinerii aceia zgomotoşi mă plictisisem, şi ţăranii nu mai vorbiră cîtăva vreme. Pe urmă, după un timp, cînd mă simţii singur şi puţin trist, cum eşti singur şi puţin trist cînd călătoreşti fără prieteni, se întîmplă un lucru pe care o să vi-l povestesc.

Ajunsesem aproape de Cîmpu-Lung, poate la trei sau patru staţii de oraşul acesta. Trenul gîfîia printre pomii uzi şi strălucitori în soare. Începuseră să se zărească munţii. Sub noi, traversînd un pod, văzui un rîu spumegînd, şi pietrele albiei aruncau ecourile căderii apelor. Era una dintre acele zile pe care n-o

uiți toată viața, o zi de care n-aș vrea să-mi amintesc atunci cînd am să simt că mor, pentru că prea era frumoasă.

Țăranii mei s-au adunat mai aproape, au mișcat coasele cu aceeași blîndețe, cum ai muta o ființă, nu niște lemne neînsuflețite, și cel bătrîn a căutat într-o desagă de in, cenușie ca sarea grunjoasă, și a scos o bucată de mămăligă rece. Era o bucată tare, galbenă, cu găuri, ca un fagure, cu o coajă zgrunțuroasă, o bucată mai mică dintr-o mare mămăligă, din care se mîncase de mai multe ori, și înainte de a o așeza pe banca tare de lemn, sub ea și-a așternut batista, o cîrpă mototolită, tot de culoarea sării grunjoase, netezind-o cu blîndețe, ștergînd-o cu muchia palmei. Ceilalți doi s-au aplecat între picioarele desculțe, și în tăcere au scos din desagi alte două bucăți de mămăligă, la fel de vechi, de zgrunțuroase și de galbene.

În vagon mirosea încă a șuncă de Praga și a coniac franțuzesc; tînărul care mi se păruse un artist melancolic înfuleca un pește frumos, albastru, ca plumbul, și am zărit sclipătul cărnii, semănînd cu un fulger al undelor de adînc. Dinții sănătoși ai fetelor cu breton, aducînd atît de mult una cu alta, ronțăiau bucățile de franzelă, și chipul femeii de lîngă popa cel tînăr era atît de lacom că m-am cutremurat. Părintele, cu barba neîngrijită, închisese ochii, și mie nu îmi mai fu foame.

Țăranul cel slab scoase din traistă în cele din urmă o ceapă mare, rotundă, un fruct frumos, poate tot atît de frumos ca o lampă de noapte, pe care-l sfărîmă cu o simplă apăsare a palmei, și tot mirosul de șuncă de Praga pieri.

Cosașul cu chimir negru de piele căută în brîul său cu ținte vechi și roase și scoase o legătură, tot vînătă,

tot umedă, de culoarea sării grunjoase, şi o desnodă cu răbdare, ca pe un pachet cu perle, atent să nu piardă ceva, o legătură în care se afla puţină sare.

După aceea, cei trei ţărani îşi luară prînzul de duminică, în tăcere, fără să privească munţii umeziţi strălucind în soarele de iulie, atît de vesel şi de darnic, înfrumuseţînd totul în jur.

PATRU PEŞTI

Într-o seară m-am pomenit cu prietenul meu, inginerul N., bătîndu-mi la uşă. Era o vreme pe care o iubesc: ploua, în grădină frunzele lovite de picăturile reci de apă vorbeau ca o femeie în somn, şi mirosul amărui de frunză putrezită, ameţitor la ora aceea, îmi stăpînea simţurile ca un alcool. Voisem să citesc, cartea îmi căzuse pe masă, priveam noaptea neagră de-afară, fără stele, învăluită numai în boarea şi transparenţa pînzei lichide. Cunoaşteţi neînchipuitul susur al burlanelor, în stare să te arunce într-o pagină cu versuri...

Am deschis, puţin mirat, puţin supărat că cineva îmi turbură visarea.

— Ce-i cu tine? l-am întrebat pe prietenul meu, văzîndu-i chipul răvăşit. Te ştiam la Bicaz...

Nu mi-a răspuns şi a pătruns în casă, scuturîndu-şi mantaua de ploaie, căutînd cu ochii un drum ocolit pînă la cel mai apropiat fotoliu. L-am lăsat să ajungă acolo, după ce-şi aruncase gluga în cuier, şi am încuiat uşa în urma lui. Eram singur şi devenii curios dintr-o dată.

— Ai ceva de băut? mă întrebă el, fără să mă privească, ostil, febril, agăţîndu-se de braţele fotoliului.

— Tu ştii bine că la mine totdeauna se găseşte cîte ceva...

Am deschis uşa barului şi i-am arătat sticlele, strălucind uşor în lumina lămpii de noapte.

— Poftim, alege...

— Dă-mi orice...

M-am gîndit o clipă şi, ca vechi cunoscător, am destupat o sticlă de coniac, pentru că această băutură poate fi gustată la orice oră, de dimineaţă pînă seara.

— Cum merge treaba la baraj? am întrebat uscat, indiferent, ca să-l scot puţin din gîndurile lui.

— Bine, bine, cum să meargă? Am mutat albia Bistriţei, ar trebui să vii mai des acolo, doar eşti scriitor...

Nu i-am răspuns. Mirosul de spirt al coniacului umplu odaia. I-am întins un pahar, privind culoarea băuturii în lumină, după un vechi obicei.

— Bea, asta te va limpezi, eşti cam obosit...

Prietenul meu nu era obişnuit cu coniacul şi în general cu nici o băutură, aşa că goli paharul dintr-o înghiţitură.

Îi observai tremurul mîinilor, foarte palide în lumina galbenă a lămpii.

— Mai merge unul, nu-i aşa?

— Da...

Faţa lui, frumoasă altădată, era lividă. Îşi pierduse strălucirea aceea secretă pe care i-o surprinsesem cu doi ani în urmă, cînd o cunoscuse pe Anca. (Mă gîndeam că numai despre ea putea fi vorba, că numai ea îl adusese în starea asta de agitaţie.) Îi turnai din nou coniac în pahar. Pe frunte i se ivise o brumă uşoară. Asudase. Nu era îmbrăcat în hainele lui obişnuite de călătorie, se vedea bine că vine de acasă, că sosise de mai multe zile în Bucureşti. Pentru cei treizeci şi cinci de ani ai săi era

puţin prea obosit. Îl sfătuisem mai demult să ceară un concediu lung, pentru că îl încercase o astenie, dar el îmi răspunsese că numai munca, preocuparea continuă îl ajută să uite ceva despre care nu-mi vorbise însă niciodată. Asemenea stări nu au decît oamenii chinuiţi de o singură idee, şi curiozitatea mă încercase de multă vreme, dar o discreţie rău înţeleasă îmi oprise totdeauna pe buze orice întrebare. Aşteptam să-l aud, deşi îi povestii în 5 minute ultimele noutăţi despre prietenii comuni. Ştiam că nu-l interesează şi că abia aşteaptă să vorbească, dar nu-i era nici lui prea uşor. Cît îl intuisem, era un om mîndru, închis în sine, un ambiţios. Era apreciat pentru munca lui, ziarele îi pomeneau des numele, pentru că în repetate rînduri cotidienele scriau despre marea lucrare de la Bicaz. Îmi plăcea să-i spun că el va face o revoluţie în beton — lucru şi absurd, şi poetic — undeva, în sfîrşit, deformaţie profesională.

N. băuse şi al doilea pahar cu aceeaşi lăcomie primitivă pe care nu o au băutorii de calitate. Coniacul alungase mirosul de frunză udă, şi după cîteva înghiţituri alcoolul mă trase spre graniţa dulce a imperiului său purpuriu, imperiu în care toate lucrurile capătă strălucire ca putregaiul. Cînd umplurăm a treia oară paharele, îl văzui cum lasă cupa de cristal la picioare, pe covorul moale, cum ar fi lepădat un crin galben, aproape cu tandreţe, cu înduioşarea omului ce nu se îmbată des, dar cînd o face, o face în sărbătoare. Ploua încă mărunt, frunzele mele tot mai şopteau ca femeile în somn, bătu puţin vîntul şi ne scutură perdeaua, umplînd camera cu puţină umbră.

Îl pîndeam făcînd pe indiferentul, trăncănind despre orice, în afara celor ce mă interesau.

— Îţi aminteşti peştii? mă întrebă pe neaşteptate prietenul meu.

— Care peşti? tresării eu surprins.

— Cei patru peşti din acvariul acela imens din casa Ancăi...

— Cum să nu? Chiar, am şi uitat, n-am mai fost de mult acolo, ce s-a întîmplat cu peştii aceia?

Erau patru peşti exotici, cu nume complicate, de nereţinut, dăruiţi de cineva femeii aceleia mici şi scînteietoare, frumoasă într-un fel special, pe care o iubisem şi eu puţin, pentru că era imposibil să n-o iubeşti; patru peşti coloraţi violent, cu nişte ochi ciudaţi, scormonitori, demonici, nişte peşti fastuoşi, ce te turburau ori de cîte ori îi vedeai. O întrebasem o dată cum de are curajul să doarmă cu ei noaptea în odaie, ştiind cît de sperioase sînt femeile. Ea se mirase:

— De ce mă întrebi dacă am curajul să dorm cu ei în aceeaşi încăpere? Doar peştii sînt tăcuţi, şi, aşa cum bănuiesc, cîteodată dorm...

— Da, dar au o fosforescenţă care m-ar obseda în somn. Nu pot să sufăr să dorm cu cineva care se mai mişcă în jurul meu atunci cînd mă culc, chiar dacă nu aud această mişcare...

— Ai nervii slăbiţi, rîsese ea cu nişte priviri obraznice, ce plăceau atît de mult bărbaţilor.

— Pe urmă, stăruisem eu în mod absurd, le-ai privit ochii? Te fascinează, numai şerpii şi pisicile mă îngrozesc atîta...

— Mai bine le-ai aduce şi dumneata ceva de mîncare, mă sfătuise ea, toţi cei ce vin în casa asta trebuie să plătească un bir pentru peşti.

Era prin anul 1957, la începutul verii, pe cînd Anca nu se căsătorise cu N., şi nimeni nu bănuia ce o să urmeze. Ea era logodită cu un arhitect, şi prietenul meu o cunoscuse la mare în cercul amicilor acestuia. În cîteva luni se îndrăgostise nebuneşte de ea. Ne tîra după el, pretu-

tindeni unde putea s-o întîlnească, în cercuri de oameni diferiți. T., logodnicul, privea cu indiferență această dragoste, obișnuit fiind cu mulțimea bărbaților care o înconjurau pe Anca.

Ceea ce trebuie spus e faptul că eu asistasem cel mai de-aproape la toate întîmplările, deși multe amănunte îmi scăpaseră, pentru că N. este un om foarte tăcut și ar fi murit mai bine decît să vorbească despre unele lucruri. La începutul lui august, în același an, toți cei care ne învîrteam în jurul acestei femei frumoase și pline de farmec am aflat cu surprindere că prietenul meu a plecat la mare cu Anca și că se despărțise de T.

Cum reușise s-o convingă (logodna cu arhitectul durase destul de mult), nimeni nu știa. Cred că ziua aceea a părut întunecată multora dintre noi. Ne obișnuisem împreună. Ne vedeam în casa Ancăi cam de două ori pe săptămînă. Se dansa, gazda făcea un punș admirabil (eu mai ales îl apreciam cum trebuie), și se stabilise între toți o dragoste familiară, în care intra și puțină gelozie reciprocă, și multă speranță la unii, și — de ce să n-o mărturisesc? — puțină invidie pe T.

Și-acum venea N. și mă întreba dacă îmi mai aduc aminte de cei patru pești ai Ancăi. Cum să nu-mi aduc aminte? Unii dintre noi visau moartea lor, pentru că se bănuia că-i fuseseră dăruiți de către un coleg de la Institutul de proiectări, unde lucra, un om fermecător, cunoscut de toți. Anca avea acest curaj, să-i zicem, de a ne pune să-i aducem la orice vizită (în afara florilor, ce nu lipseau niciodată din mîinile noastre) cîte o pungă cu hrană specială pentru peștii săi, tîrguită (mulți dintre noi ne întîlneam cîteodată acolo) de la un magazin din fața Palatului Telefoanelor, sub vechea scară a Naționalului. În pachetele acelea se aflau niște semințe sau rîme sau bucăți de pîine — niciodată n-am avut

curiozitatea să cercetez — pe care le aduceam triumfători întinzîndu-le frumoasei noastre gazde. Ea, în semn de omagiu, deşerta punguţele pe rînd în faţa noastră, şi monştrii aceia superbi, lacomi vîsleau suplu prin apă şi devorau bucăţelele mici, albe, ca o ninsoare subacvatică. Vrînd-nevrînd, iubeam cu toţii peştii Ancăi şi cred că nimeni nu îndrăznea să-i uite vreodată la vizite.

Eu mă aşezam, ca de obicei, într-un colţ al salonului, mobilat simplu şi cu gust, şi priveam cum dansau ceilalţi. Era loc destul, încăperea dădea spre o terasă înaltă şi se stingeau luminile de sus, rămînînd aprinse numai nişte veieze galbene, îmbrăcate în mătase. Serile acelea aveau farmec. Era înaintea verii, aerul mirosea a dragoste, noi toţi o iubeam puţin pe logodnica lui T., şi el era atît de înţelept, de cumsecade şi părea că ne înţelege şi că are chiar puţină milă de noi.

După cîteva pahare de punş, amestecate cu coajă de mere şi cu scorţişoară, totul devenea frumos. Nu-mi place dansul şi aproape nu-i înţelegeam pe cei din jurul meu. Erau cîteva perechi de oameni, iubindu-se diferit: unii ca la începutul iubirii, cînd totul e fierbinte în jurul tău: aerul, apa, trupul celuilalt; alţii — cu puţină dezabuzare, cu acea ultimă zvîrcolire a morţii iubirii, cînd vrei să ai elan şi nu mai ai, cu regretul tragic că pierzi ceva frumos, de neîntors. O ştiam după şoaptele din jur, după strîngerile de mîini, surprinse în lumina puţină, după înţepăturile din vorbele unora. Se iubea într-un fel conservator: nimeni nu şi-ar fi permis vreo grosolănie la adresa prietenilor, nimeni nu se certase cu nimeni, şi dacă exista puţină gelozie în aer, ca ameninţarea unei furtuni, ei bine, această furtună există oriunde se întîlnesc mai multe femei frumoase şi cîţiva bărbaţi interesanţi.

Îmi plăcea să-l privesc pe N. El era un timid care făcea pe brutalul. Părea tăcut şi mă întrebam ce putea

să spună femeilor pe care le iubise, dacă iubise cumva mai multe. Era obsedat de meseria lui, ținea la barajul de la Bicaz ca la un lucru personal, și faptul că în anul acela trebuise să rămînă în București pentru niște proiecte îl chinuise puțin, deși, îmi dădeam seama, pentru starea lui sufletească picase bine, pentru că ar fi fost nenorocit să nu fi putut s-o întîlnească atît de des pe Anca.

Dansa stîngaci, îl simțeam încurcat. Cred că ținea mult la T., logodnicul gazdei, și avea simțămîntul unei vinovății imense, ce nu putea fi trădată. De cîteva luni se schimbase, iubirea îl făcuse agitat, puțin nepăsător. De cîteva ori îmi spusese vag că suferă și eu știam de ce, iată de ce nu mi-am explicat cum reușise să se învingă pe sine, cum trecuse peste timiditatea lui, fatală într-o mare dragoste...

Din ziua cînd am aflat că N. plecase cu Anca la mare, noi toți, noi, ce țineam atît de ciudat unul la celălalt, nu ne mai văzusem decît întîmplător pe stradă. Nici unul dintre noi nu adusese vorba despre desfacerea logodnei lui T. de Anca și de căsătoria imediată a prietenului meu cu ea. Într-un fel, simțeam, ca unul foarte apropiat de N., un ușor dispreț la ceilalți. Toată lumea, sînt sigur, condamnase pe amicul meu, dar eu nu suflasem nici un cuvînt despre asta, gîndind că există și puțină fatalitate în ceea ce se întîmplase. Aș fi vrut numai să știu cum o duc, și unele ecouri ajunseseră pînă la urechile mele. I-am văzut de cîteva ori pe stradă, și în unele locuri ne-am întîlnit. Cîteodată N. mi se părea foarte fericit. Avea un fel de a trata femeile, o căldură dogorîtoare care le învingea, lucru ce dovedea o mare forță interioară, demn de învățat, demn de privit. Credeam că o stăpînește mai bine decît celălalt. T. mi se păruse totdeauna cam placid, cam

nepăsător, şi asta duce de cele mai multe ori la pierderea iubirii. Ochiului meu nu-i scăpa însă şi o oarecare rezistenţă la Anca. Fire hotărîtă, energică, chiar cu o oarecare sete de a domina, obişnuinţă căpătată mai demult, ea mi s-a părut de cîteva ori în război cu N., om de acţiune, energic, stăpînit, hotărît. Dar zîmbeau atît de frumos unul altuia, păreau atît de fericiţi să se ţină de mînă chiar cînd erau şi alţii de faţă, încît opinia unanimă era că vor sta împreună multă vreme.

La toate acestea mă gîndii între al treilea şi al patrulea pahar de coniac, privind chipul livid al prietenului meu, care tăcuse. Mi-era teamă că băutura îl va amorţi în loc să-l dezgheţe, cum se întîmplă cu unii, aşa încît îl îndemnai să deşerte cupa de la picioarele noastre.

— Ce-i cu peştii ăia?

Se auzea ploaia de afară căzînd pe frunze şi susurul burlanelor. Alcoolul mă tîra tot mai adînc în teritoriul său purpuriu, unde sînt şoapte şi aduceri-aminte, suspine şi o mare dragoste elevată pentru oameni, unde cauţi umbre frumoase, şi ideile aleargă înaintea ta, şi le culegi ca pe nişte flori de cîmp...

— Ştii cum au murit?

— De unde să ştiu? N-am mai fost în casa Ancăi de la plecarea ta cu ea la mare, cînd v-aţi căsătorit...

— E adevărat. Spune-mi, ce-ai auzit după asta? Oamenii m-au condamnat, nu-i aşa?

Tăcui puţin.

— Nu, nu cred, astea sînt lucruri în care al treilea, sau, în cazul vostru, al patrulea, nu avea nici un rost să se amestece...

— E adevărat. Măcar ţie însă ar trebui să-ţi explic...

— Dacă nu ţi-e prea greu, am să te ascult...

El culese paharul de pe covor, şi de data asta sorbi cu prudenţă.

— De la o vreme, am început şi eu să beau. Alcoolul e bun.

— Cu condiţia să nu i te încredinţezi cu totul, dar după ce munceşti mult, e bun...

El avea acum o faţă mai liniştită.

— Cu T., spuse rar, avusesem o explicaţie încă din iarna lui '57. Fusesem împreună la munte, în iarna anului cînd am cunoscut-o pe Anca... La început n-am iubit-o. Picasem întîmplător acolo, la mare, vara, şi după cîtva timp m-a surprins aerul ei copilăros. Ştii bine că n-am avut o copilărie...

— Ştiu...

— Asta te lasă cu o infirmitate îngrozitoare. Ea se bucura de toate lucrurile, îmi plăcea tinereţea aceea nestăvilită, naivitatea din privirile ei. După trei săptămîni a trebuit să mă întorc la lucru. Ea a rămas la Constanţa pînă la sfîrşitul lui septembrie. Nu ne-am văzut două luni. Pe urmă am întîlnit-o întîmplător pe stradă. Am căutat-o, am refăcut cercul de la mare, şi asta numai prin stăruinţa mea, pentru că ţineam foarte mult la T. şi aş fi vrut să nu ştie că o iubesc, dar lucrurile astea se simt numaidecît... Tăcu puţin, obosit, parcă, de amintirea acelor zile, apoi reluă: În iarna următoare, într-o noapte cînd am rămas singur cu T., i-am mărturisit pe departe că o iubesc pe Anca. Eram la o cabană în Bucegi, stam de cîteva zile cu mai mulţi prieteni într-o scurtă vacanţă. El mi-a spus că ştia şi că nu-mi poartă duşmănie. Cred că se gîndea că, între noi trei, ea era aceea care trebuia să hotărască ce aveam de făcut. Timpul trecea. Lucrurile se agravau. Începusem să ne întîlnim şi în alte locuri, unde nu eraţi voi, şi asta îmi dădea mustrări de conştiinţă. Nu sînt un aventurier, dar nici un erou. Oricui putea să i se întîmple aşa ceva. Totul trebuia rezolvat frumos, pentru că o prietenie adevărată nu se

calcă în picioare. I-am spus Ancăi să hotărască. Şi, cu o seară înainte de ziua hotărîtă de noi să plecăm la mare împreună, m-am dus la T. şi am avut o discuţie lungă...

Prietenul meu părea obosit acum. Îi zării din nou sudoarea lucioasă de pe frunte. Strîngea uşor paharul cu degetele lui lungi şi galbene şi privea prin fereastra deschisă. Era puţin frig, dar nu mă ridicai, pentru ca să nu-l întrerup.

— ...cred că n-am făcut pe nimeni mai nenorocit în viaţa mea decît pe omul acela. A primit totul cu linişte, o linişte pe care nu ştiu dacă o cunoşti: în ea intră durere, stăpînire de sine, puţină ură, puţină speranţă, puţină îndoială... O iubea mult, poate mai mult ca mine, şi o iubeşte, sînt convins, şi astăzi...

— Şi?

— Am mers împreună la ea. Anca îşi făcea bagajele. T. voia să ştie numai dacă e adevărat, deşi nu credea o iotă. Era obişnuit cu bărbaţii care o curtau, dar nu-şi închipuise nici o clipă că cineva va reuşi s-o ia de lîngă el. Îmi venea să plîng, dar era atît de ridicol să boceşti în situaţia asta... Noi ştiusem de zile întregi cînd va veni momentul acesta şi m-am simţit ca un hoţ de drumul mare. Alergasem trei zile prin oraş după cumpărături, eram atît de siguri de noi, premeditasem totul şi, puţin laşi, lăsasem lovitura la urmă... Se făcu din nou tăcere. Numai puţină vreme. A urmat o scurtă explicaţie. El ne-a ascultat, şi cînd am terminat de spus totul, T. s-a ridicat de pe scaun, fără un cuvînt, mut, deschizînd uşa şi părăsindu-ne.

Bău lacom din paharul golit pe jumătate.

— Cred că clipa asta n-am s-o uit niciodată... Au urmat două luni de vacanţă, o vacanţă tristă, cu certuri dese, cu amărăciuni stîrnite din senin, apoi căsătoria, doi ani de greutăţi, şi-acum despărţirea...

— V-aţi despărţit? întrebai inutil — ghicisem de la început lucrul acesta.

— Da, de o săptămînă...

Mă ridicai, prefăcîndu-mă că nu găsesc ceva. Ar fi trebuit să închid fereastra, dar renunţai. Aerul rece de afară îmi făcea bine.

— Nu înţeleg însă de ce m-ai întrebat dacă-mi aduc aminte de peştii Ancăi.

Prietenul meu surîse cu o tristeţe infinită, ca la o amintire atît de tragică, încît numai blîndeţea cu care o ocroteşti în sufletul tău o mai poate salva de ură, de uitare, de nepăsarea care e mai scîrboasă decît orice.

— Vezi, toţi se vor întreba: De ce au sacrificat un om, de ce au alergat atîta unul după altul, pentru ca să se termine totul atît de repede? Nu-mi plac explicaţiile, vreau numai să-ţi spun cum au murit peştii. Eşti scriitor, poate iese ceva de aici...

— Te ascult, dar bea mai întîi o înghiţitură. Coniacul mi se pare acum mai vechi, ia miroase puţin, are şi o culoare aprinsă...

— Ni se pare nouă; totdeauna după al patrulea pahar, băutura pare mai bună... Mă asculţi?

— Cum să nu? Sînt numai urechi...

— Ţii minte vasul acela?

— Da, ca o cală imensă de cristal...

— Şi cei patru peşti exotici?

— Teribili, lacomi, devoranţi, cu priviri magnetice...

— Chiar aşa...

— Cărora noi le aduceam mîncare în punguţe cenuşii, cumpărate de la un magazin de sub scara Naţionalului...

— Peştii cu care ţie ţi-ar fi fost frică să dormi în aceeaşi odaie noaptea...

— Pe care Anca îi iubea atît de mult...

Gura amicului meu se strînse. Nu ridică ochii la mine. Bău iar cu lăcomie.

— Ei bine, ce s-a întîmplat cu peştii ăştia?

— Aşa cum îţi spuneam, ne-am întors după două luni de la mare. Nu fusesem prea fericit. Ea tînjea după ceva, era tristă, ne certasem deseori, dar în ziua cînd ne-am întors părea mai liniştită, avea chiar o scînteiere de dragoste în ochi. Ne făcusem planul cum o să locuim. Ea nu avea prea multe lucruri şi nici eu. Important era că stam singuri, fără părinţii vreunuia dintre noi — ştii cum e în cazuri din astea...

Respiră tare, ca şi cînd s-ar fi înăbuşit, apoi zîmbi liniştit.

— Era o zi de sfîrşit de septembrie, şi tristă, şi veselă. Tristă pentru că vara plecase, veselă pentru că aveam senzaţia că mă întorc undeva acasă, la mine, cu femeia aceea, pe care o iubeam atît, şi sentimentul că voi locui de atunci încolo într-un loc străin, aproape îmi pierise... Mai pune puţin coniac... Aşa... Ai dreptate, are un parfum bun şi pare mai vechi acum... Îşi adună gîndurile, risipite puţin. Am luat o maşină, şi într-un sfert de ceas am fost în faţa uşii. În tren hotărîserăm să schimbăm perdelele, să cumpărăm o canapea de la Consignaţia, dar nu orice canapea... în sfîrşit... Anca a deschis, şi iată-ne în salonul pe care-l cunoşti atît de bine. Obloanele erau trase, era întuneric, se simţea mirosul de praf şi de odaie neaerisită. Am lăsat geamantanele pe covor, şi cînd s-a făcut lumină ştii ce-am văzut în mijlocul încăperii, pe masă?

— Vasul cu peşti...

— Da, vasul cu peşti. Era la locul lui obişnuit. Anca îi uitase acolo, sau nu s-a gîndit de loc la ei, nu ştiu... Apa se evaporase, şi pe fundul calei de cristal, cum îi spuneai tu, rămăseseră patru schelete. Frumoşii peşti

exotici muriseră asfixiaţi, trupurile lor explodaseră, pe pereţii acvariului se mai vedeau bucăţi de carne putrezită, atît de urîte, atît de urîte...

— Bine, dar nu înţeleg ce legătură are faptul ăsta de nimic cu despărţirea voastră.

— Despre mine şi despre Anca n-am să mai scot nici un cuvînt, să ştii...

Şi după aceea vorbirăm despre alte lucruri.

BUFET EXPRES

A fost o perioadă în viaţa mea cînd am mîncat seara, multă vreme în fiecare seară, la un bufet expres de pe Bulevard. Genul acesta de local îmi place, pentru că aici toţi oamenii sînt grăbiţi, şi cînd sînt grăbiţi e mai uşor să-i observi, pentru că au reacţii imediate, se comportă într-un fel anumit, care-i lasă privitorului descoperiţi oarecum. Văzîndu-i cum mănîncă, îţi dai seama dacă sînt lacomi sau pedanţi, dacă puţin le pasă de ceilalţi, dacă sînt gînditori sau leneşi, în sfîrşit, toată mica prefăcătorie a fiecăruia e trădată de lucruri ce mi se par foarte importante. Se stă incomod în picioare, se transportă farfuria de unul singur şi se naşte un sentiment de izolare, deşi te afli cu mai mulţi laolaltă. Veneam către ora 11 noaptea, iarna sau spre primăvară, mi se pare că numai trei anotimpuri au trecut pînă cînd viaţa mea a redevenit liniştită, şi mă aşezam la o masă de lîngă fereastră. Aveam în faţă o farfurie cu cremvurşti calzi sau o bucată de şuncă, de o culoare stranie, minerală din pricina răcitorului în care fusese adăpostită, şi îmi turnam din cînd

în cînd într-un pahar puțină bere aurie, privind-o în lumina becurilor. În fața mea era ușa prin care intrau și ieșeau mușteriii întîrziați. Aici se închidea la 11,30, dar eu stăteam totdeauna pînă la miezul nopții, pentru că nimeni nu mă poftea afară. Se făcea curățenie, se spăla pardoseala, casierița își socotea fișele, e un ceas straniu al saloanelor comune numite restaurante, ce-mi place totdeauna, ceasul cînd se strîng hîrtiile aruncate pe jos, cînd se ridică bonurile și se cîntărește ceea ce nu s-a vîndut, cînd tot locul, însuflețit pînă atunci, se pustiește, și această părăsire colectivă are un farmec special. Dacă e iarnă, pe geamuri rămîn broboanele de abur, și vitrinele par mari bucăți de piele de crocodil alb, iar dacă e primăvară, prin ușa deschisă se aud pașii pietonilor întîrziați, cu lenea de la miezul nopții. Trec primele stropitori și udă asfaltul, și fîșîitul apei are în el ceva adormitor. Privești rigolele negre și lucioase, în care se adună un afluent gras, unde se deosebesc resturile de ulei scurse pe caldarîm, și lumina lămpilor de sus, bîțîind la vînt încolo și-ncoace, simți mirosul de benzină al eșapamentelor, și dacă ești la al patrulea pahar de bere poți să gîndești, ca mine, că taxiurile Moscvici au păstrat intimitatea vechilor berline.

Multă vreme am părăsit ultimul acest restaurant, privind munca de noapte a femeilor de serviciu și ascultîndu-le fără atenție. Spuneam bună seara, casierița îmi zîmbea, într-un fel ce mă făcea să înțeleg că îi plac singuraticii, și cînd treceam de strada invadată de strălucirea neonului, o apucam pe un trotuar mai întunecat. Ferestrele caselor dormeau, cu întunericul lor, cu perdelele nemișcate, și mă întîlneam cu cîini rătăciți. Nu știu dacă ați observat că noaptea cîinii nu mai au nimic agresiv, sînt prietenoși și te urmează cu simpatie, se joacă înaintea ta și îți vine să le vorbești. Traversam un parc pustiu,

în care iarna îşi făcea de cap cu jocul zăpezii de la miezul nopţii, sau spre primăvară broscuţele trezite de umezeală străbăteau peluzele cu salturi mici, şi eu mă feream să le calc. Se auzeau claxoanele inutile ale şoferilor, ce mă invitau să mă sui în maşinile lor, şi de la un teatru ieşeau cîteva sute de oameni tăcînd sau vorbind încă încet, pentru că se obişnuiseră cu liniştea sălii abia părăsite, şi hainele lor mai păstrau căldura înghesuielii şi din cînd în cînd izbucnea cîte un glas dulce de femeie şi iar rămîneam singur, ascultîndu-mi paşii şi privind ultimele fumuri (în martie) ale coşurilor de la cabinele portarilor, acele încăperi mici, abia luminate, în care picoteau bărbaţi bătrîni. Uneori ploua, dar nu atît de insistent încît să mă facă să mă grăbesc, îmi strîngeam raglanul mai bine în jurul gîtului şi priveam cerul întunecat, jos şi plin de pîclă. Arborii deveneau lucioşi, şi între crengile lor strălucirea electrică a străzii construia leagăne de argint.

Alteori, cînd ajungeam lîngă un cunoscut stadion, lumina lunii călătorea pe statuile de bronz ale atleţilor, şi noaptea părea însufleţită. Petreceam bine cu mine însumi pînă acasă. Somnul venea mai repede, deşi eram trist şi singur în vremea aceea.

În ultima zi (de atunci n-am mai intrat în acel bufet expres), în ultima zi, spun, cînd mi-am băut sticla mea de bere sub candelabrele de cristal ale unităţii nr. 31 OCL, cum scria pe firma de sticlă aşezată deasupra intrării, am întîlnit un om foarte interesant. De altfel, trebuie să mărturisesc că ne cunoşteam de mai multă vreme. El sosea în restaurant mai tîrziu decît mine, pe la 11 şi un sfert invariabil, şi pleca înaintea mea, salutîndu-mă cu un gest uşor, o ridicare a mîinii către frunte. Era un zidar sau un meşter, nu ştiu bine, cam de vreo cincizeci

de ani, cu părul alb. Purta (era aproape de primăvară) pe frunte o bască de hîrtie de ziar stropită cu pete mici de var, aşezată cam şui, dar cu oarecare cochetărie. Îmi plăcea cum merge, semăna puţin cu actorul de cinema Jean Gabin, pentru că avea o gură subţire, şi muşchii feţei — febrili. Plătea casieriţei şi îşi lua farfuria şi paharul de rom şi se aşeza totdeauna în dreapta mea, cu toate că erau multe mese neocupate. Mînca repede, după ce bea băutura de culoarea vişinei putrede, şi pe urmă se uita la ceilalţi. Trebuie să ştiţi că în bufetele expres, deşi ar putea să pară curios, către miezul nopţii intrau mai multe femei decît bărbaţi. Bărbaţii caută în general locuri unde se poate sta mai mult, aici intrau numai fiinţe grăbite şi singuratice. Tacit, mă împrietenisem cu necunoscutul de lîngă mine. Se vede treaba că lucra la un bloc din preajma cinematografului Patria şi că n-avea nevastă, ceea ce e curios la bărbaţii în vîrstă. Lăsa lîngă masă un săculeţ cu scule, în care suna probabil o mistrie sau un ciocan, mergea pînă lîngă vitrina strălucitoare şi îşi alegea ceva. Pe urmă mînca repede, cum am mai spus, după ce-şi sorbea paharul cu rom.

Ultima oară cînd am intrat în acel bufet expres, el mi-a vorbit şi am să vă spun de ce. Era aproape miezul nopţii, femeile de serviciu măturau colţul de lîngă uşă al restaurantului şi flecăreau. Casieriţa îşi făcea socotelile sale cu voce mică. Aduna cifrele şi ridica din cînd în cînd privirile către noi, ca să ne arate că nu trebuie să ne grăbim, pentru că ea mai are treabă. Era la sfîrşitul lui martie. Treceau primele stropitori, oraşul mirosea a praf, şi pe cer aluneca o lună murdară, acoperită de nori. Rar, clopotele de tramvaie turburau liniştea de la miezul nopţii. Atunci am auzit desluşit cuvintele femeilor de serviciu. Erau îmbrăcate amîndouă în halate albe şi nu se sinchiseau de noi.

— Ai băgat de seamă, spunea una dintre ele, cîte femei vin aici seara ca să mănînce?

— De ce ţi se pare curios? se mirase cealaltă.

— Pentru că o femeie nu trebuie să intre singură într-un restaurant, stabili prima, cam cu răutate.

Conversaţia mă intriga.

— Nu au bărbaţi, ce vrei să facă? Trebuie să mănînce şi seara...

— Să mănînce acasă...

— Ce vezi rău în faptul că cer o sticlă de bere şi puţină şuncă?

— Nu ştiu, dar mi se pare că tare trebuie să fii singură ca să mănînci la miezul nopţii aici.

Totdeauna am crezut despre femei că sînt bune observatoare, mai bune decît bărbaţii, şi parcă îi dădeam dreptate celei care le plîngea pe clientele singuratice.

Atunci am auzit glasul necunoscutului adresîndu-mi-se pe neaşteptate:

— Ce spui, tovarăşe, de asta?

M-am întors şi l-am privit. Avea un zîmbet bun, de om înţelegător.

— Ştiu eu ce să spun?

Eram stingherit de gîndul că puteam să fiu auzit, şi atunci mi-am luat sticla de bere şi paharul şi m-am aşezat în faţa lui, rezemîndu-mi coatele de marmura rece şi lucioasă.

— Vrei puţină bere?

— Nu, mulţumesc...

— Mi se pare că femeia asta are dreptate...

Mă întorsei s-o privesc. Era înaltă şi uscăţivă, se mişca repede, ca oamenii energici.

— Dacă ar avea dreptate, ar trebui să fim foarte trişti, îmi spuse cu acelaşi zîmbet, în care desluşii şi puţină ironie.

— De ce?

— Mie mi se pare că dacă femeile îndrăznesc să intre singure într-un restaurant la miezul nopții e bine. Ai mai puțini ani ca mine, nu știi ce înseamnă asta. Pe cînd eram tînăr, ele n-ar fi cutezat să se arate fără însoțitor.

— Nu rămîne mai puțin adevărat, spusei pe gînduri, că femeile ar vrea să aibe cu cine schimba o vorbă...

— Oricînd, în timp, oamenii stau cîteodată singuri. Dumneata ești de asemenea singur, ca și mine, dar asta pentru cîteva săptămîni sau luni. Omul rîse scurt și își potrivi basca de hîrtie de ziar pe frunte. Nici nu știu cum te cheamă și nici dumneata nu știi cum mă cheamă, dar nu are nici o importanță. Vreau să-ți arăt ceva. Ia privește mesele din jur...

Mă uitai atent...

— Ce vezi?

Pe una dintre ele, cineva uitase un buchet alb de ghiocei.

— Niște flori...

— Asta nu-ți spune nimic?

— Florile povestesc totdeauna despre dragoste...

— Ei...

Tăcu. De afară pătrundea mirosul de praf umezit al străzii.

— Ce auzi?

Pe bulevard, o echipă de lucrători spărgea asfaltul. Se deslușea tusea metalică a pickamerelor.

— Se muncește...

— Ce vezi?

Îmi arătă prin geam schelele fantomatice ale blocului de peste drum, luminate de reflectoarele puternice.

— Ziduri...

Trecu un tramvai greoi, scoţînd un şuierat strident. Vatmanul opri pe neaşteptate între două staţii. Ne uitarăm unul la celălalt.

— Ştii de ce a făcut-o? mă întrebă.

— Nu.

— Ca să ia un trecător întîrziat care n-ar mai fi ajuns vagonul.

Inima mea se umplu de un sentiment de bucurie ciudată. Privii vitrina strălucitoare în care apăruseră primele salate verzi, o vegetaţie întreagă de o culoare violent-proaspătă. Sifoanele aflate pe barul metalic străluceau ca nişte vase de laborator, şi sticlele de bere, adunate într-o margine, mi se părură delicate popice de faianţă.

— Ia priveşte, mai spuse omul din faţa mea.

Mă întorsei. Femeia înaltă şi uscăţivă strîngea oasele rămase de la fripturi, într-un mare pachet de hîrtie.

— Are acasă un cîine sau o pisică. Omul nu e trist cînd se gîndeşte la altcineva, chiar la un animal. Poate e o fiinţă rea, dar asta o scuză...

Se aplecă şi îşi ridică sacul cu scule, care sună metalic.

— Bea-ţi berea, eu mă duc. Bună seara. Trebuie să judecăm oamenii după ceea ce au frumos în ei. Asta îţi dă încredere în viaţă...

Şi se depărta încet, ieşind pe uşă.

De a doua seară n-am mai mîncat la bufetul expres, dar ori de cîte ori am trecut pe lîngă vitrina lui strălucitoare m-am uitat la masa la care stătusem cu omul acela atît de generos, cu un gînd de recunoştinţă.

ÎNTR-UN LOC DE TRECERE

Femeia din fața mea nu avea obișnuința de a spune lucrurile frumos, așa cum nu o au oamenii care au trăit rău și s-au învățat să tacă în mod crîncen, să adune în ei revolta și cuvintele grele.

— Ce vrei să știi? începuse, abandonîndu-și palmele strînse una într-alta în poala rochiei întunecate.

Îmi plăceau părul ei alb, bine pieptănat, adunat în cocul de la spate, moliciunea vocii și blîndețea gurii, încremenită parcă pentru veșnicie într-un zîmbet ușor.

O așteptam amîndoi pe nepoata sa, o fată pe care o întîlnisem cu cîteva luni în urmă, în împrejurări pe care o să vi le povestesc. Lucram amîndoi la același spital și trebuia să ne căsătorim.

Pe scurt, eu făcusem un stagiu de 3 ani în provincie, și din 1957 lucram la Spitalul de urgență. Într-o dimineață de iarnă, pe ușa vechii clădiri urcase cu greutate o fată îmbrăcată în halat alb. La început am crezut că este o pacientă, dar numărul scris cu ață neagră pe buzunarul de la piept m-a lămurit. Era o colegă.

Avea un chip rotund şi pur, cu doi ochi mari şi negri, parcă dilataţi, aşa cum trebuie că au cei care stau multă vreme într-un loc întunecos — nişte ochi de o frumuseţe turburătoare.

Ca să nu fiu crezut vreun medic tînăr prea curios, mi-am văzut de treabă şi am urcat la primul etaj. După aceea ne vedeam foarte des, şi în timpul unei gărzi de noapte am vorbit pentru prima oară. Începusem cu consideraţii despre meseria noastră, pe care o numeam « păcătoasă », dar care nu era păcătoasă de loc, apoi trecusem la o discuţie despre vreme, şi vremea ne plăcea pentru că traversam o iarnă plăcută, aproape primăvăratică. În cele din urmă, am îndrăznit s-o întreb de ce merge atît de greu.

— Un reumatism vechi, mi-a răspuns ea, jenată puţin.

Era un lucru neobişnuit. Femeile tinere suferă mai degrabă de alte lucruri decît de reumatism. Atunci, seara, n-am îndrăznit s-o mai întreb nimic, şi pînă cînd a sosit primul pacient am jucat şah în sala de gardă. Juca foarte bine, cu mişcări repezi, ceea ce dovedea o gîndire rapidă. Avea o nervozitate a degetelor şi o febrilitate care o schimbau. Asudase de cîteva ori în situaţii dificile şi aproape îmi plăcea ambiţia ei masculină de a mă învinge — pe mine, un reputat şahist. Cînd s-a recunoscut învinsă prima oară, n-a zis nimic. Îşi muşca numai nervos buzele şi nu spunea nimic. La a treia partidă pierdută a spulberat piesele cu puţină violenţă şi cînd şi-a dat seama că fusese deplasată şi-a cerut scuze:

— Iartă-mă, dar bănuiam despre mine că sînt o bună jucătoare de şah.

— Ai jucat mult?

— Da, foarte mult.

Multă vreme, după ce ne întîlnisem în şedinţele de grupă şi ştiam că e membră de partid, bănuisem prin asocierea acestor două lucruri — şahul şi reumatismul — că a stat cîndva la închisoare, dar după o judecată mai îndelungată mi-am dat seama că la 23 August fata asta cu ochi frumoşi nu putea să aibe mai mult de doisprezece ani. Mi-am stăpînit curiozitatea, şi cînd ne-am împrietenit mai mult — tot într-o noapte de gardă, cînd ploaia şiruia pe acoperişuri, şi nouă nu ne era somn — am îndrăznit s-o întreb:

— Mi se pare totuşi curios, de unde ai căpătat dumneata reumatismul?

Ea m-a privit înciudată, a ezitat o secundă, şi pe urmă a spus, cu o voce fără culoare:

— Despre lucrul acesta să nu-mi mai vorbeşti niciodată...

S-a apropiat de fereastră şi mi-a fost frică să nu înceapă să plîngă, dar ea privea numai ploaia violetă în lumina unui bec zgîlţîit de vînt. În odaia albă mirosea a iod şi a apă oxigenată, şi totul mi s-a părut trist şi mizerabil. I-am propus să jucăm şah, şi dintr-un motiv de neînţeles am vrut s-o las să mă învingă, dar cînd a priceput, s-a ridicat de la masă şi a părăsit încăperea fără un cuvînt, palidă şi furioasă, dispreţuindu-mă de moarte. Cred că vreo cîteva luni ne-am urît ca doi duşmani. Nu ne mai dădeam nici bună ziua şi ne evitam pe cît puteam. Dacă întîmplarea făcea să fim de serviciu în aceleaşi zile, ne găseam fiecare loc de lucru exact în acea aripă a spitalului unde nu se afla celălalt.

Pe urmă, o operaţie grea la care am luat parte amîndoi ne-a reîmprietenit. Lucrasem toată noaptea, şi bucuria reuşitei ne făcuse să uităm vechea animozitate. Apropierea se făcuse după aceea foarte repede. Eu nu prea citeam pe atunci decît cărţi de specialitate, pentru că

nu aveam timp. Tot stînd de vorbă, ea mă certase, spunîndu-mi că nu m-a văzut niciodată cu vreo revistă în mînă.

— Crezi că poezia n-ajută medicina? mă întrebase ironic.

— Nu sînt convins, îi răspunsesem cu răutate, într-un stomac cusut bine nu încape nici o rimă. Aici e vorba de lucruri pozitive.

Nu descurajase, şi m-am trezit pe masă cu un volum de Arghezi. Aşa a început vicierea mea. Ori unde poeziile se citesc mai uşor, ori pentru că recunoşteam în versurile acestuia pe unul dintre cei mai turburători artişti ai lumii, nu ştiu ce să mai cred, fapt este că m-a apucat o sete de literatură care nu s-a potolit nici pînă în ziua de astăzi, şi dacă mă consider un medic mai puţin ilustru decît aş fi putut să fiu arunc totdeauna vina pe viitoarea mea nevastă.

De la versuri la plimbarea de seară, la cofetăria intimă ca un cupeu de trăsură, la unele cuvinte atît de dulci urechilor noastre n-a fost decît un pas. Drept să spun însă, observasem la fata aceasta, pe care o iubeam din ce în ce mai mult, mici ciudăţenii, care m-au pus pe gînduri. Într-o seară am invitat-o la un restaurant, şi ea a refuzat. Eram nedumerit. Mi-am spus că femeilor le place mai puţin să stea în astfel de localuri pentru că nu beau, dar nici eu nu eram un băutor. Poate gîndul că alte femei dansează, şi ea are un defect o supărase, dar nu era obligator să dansăm. În sfîrşit, eram foarte nefericit, şi multă vreme nu i-am mai făcut o astfel de propunere, de teamă să n-o supăr. Pe urmă ea şi-a dat seama că venise vremea să-mi spună unele lucruri şi m-a rugat să am răbdare pînă cînd va apuca o clipă de linişte, o clipă de curaj să-mi aducă la cunoştinţă ceea ce rămăsese pentru mine un lucru foarte obscur, făcîndu-mă curios.

Dar lunile treceau şi stăruiam în aceeaşi ignoranţă neplăcută. Între timp mă dusese acasă la ea, unde locuia cu sora mamei sale, care o crescuse de mică. Stăteau într-o curte lungă, plină de flori vara, o curte aşezată pe o stradă liniştită, dreaptă şi lungă. Veneam cu tramvaiul pînă aici, după o călătorie nesfîrşită, şi dacă era în iulie — şi iulie era pe atunci — simţeam, încă de la coborîrea din vagon, aerul mai puţin înfierbîntat al periferiei bucureştene. Deasupra curţilor spaţioase se tolăneau nori albi, şi lenea grădinilor, cu cîntec sfîşietor de cocoşi la amiază şi scîrţîit de porţi bătrîne, îmi plăcea foarte mult. Era mult praf şi nisip, dar deasupra grădinilor bătea puţin vînt, scăpat dintre capcanele de beton ale oraşului, jucîndu-se prin frunzişuri.

Bătrîna mătuşă mă primea în aceeaşi rochie întunecată, pentru că se îmbrăca aşa cum se îmbracă toate bătrînele din lume, în culoarea liniştită a pămîntului, care ne aşteaptă. Stăteam pe scaun sub umbra unui păr noduros şi scobit de ani ca o vioară. În el răsuna vîntul de la 4 de după masă, în iulie, cînd văzduhul arde deasupra şi e ca un zid absorbant şi poţi să auzi fîlfîitul penelor de uliu pîndind în cer găina imprudentă care traversează o ogradă. Fata sosea mai tîrziu, pentru că în timpul acela lucra şi pe linie culturală şi aş fi aşteptat-o chiar în spital, pentru că îmi găseam eu de lucru, dar nu mă lăsa. Era într-adevăr mai bine aici. Mîncam în goană amîndoi la cantină, şi ea se întorcea la treburile ei, iar eu plecam înainte cu tramvaiul. Pe la 4 jumătate, dacă nu 5, căpătam o cafea amară sau o dulceaţă de vişine cu apă rece, atunci scoasă dintr-un puţ de alături. Mi se părea că sînt la ţară şi mă obişnuisem. Uneori mă întindeam într-un şezlong cam cîrpit şi citeam ceva (casa celor două femei era plină de cărţi, deşi mătuşa fetei nu învăţase să citească decît în 1948) pînă la amurg (asta

nu în fiecare zi), cînd ultimul dintre noi deschidea poarta şi spunea:

— M-aţi aşteptat mult?

Pînă atunci vorbeam cîteodată cu bătrîna o mulţime de fleacuri, şi orele treceau repede. De cele mai multe ori tăceam împreună mult timp, fără să ne stingherim.

Dar în ziua aceasta simţeam că am reuşit s-o fac să deschidă în sfîrşit gura, să-mi spună cîte ceva. Venisem devreme, mă jucasem cu pisicile care îmi înconjurau piciorul, torcînd cu lene şi bunăvoinţă. Era spre toamnă, adică nu chiar spre toamnă, la începutul lui septembrie (la noi toamna începe abia în octombrie), şi vara ne părăsea, aluneca undeva, dincolo de noi, pe neştiute, şi lua cu ea toate podoabele clorofilei. Era mai frig. Bătrîna îşi aşezase o broboadă de lînă pe spate şi stătea pe scaunul ei în nemişcarea somnolentă pe care ţi-o dau astfel de zile, cînd strălucirea palidă a soarelui, răcoarea venită mai devreme pe sub pomi şi mai ales acel ecou al oraşului se strecoară mai lesne pînă la urechile noastre, pentru că frunzele au început să se usuce şi sporesc rezonanţa văzduhului ca un violoncel.

— Vreau să te întreb ceva, i-am spus într-o doară, fără multă speranţă la început. După cum bine ştii, peste două luni o să ne căsătorim. Ştiu totul despre fata dumitale (îi plăcea să-i spun *fata dumitale*, pentru că vorbele conţineau acel sentiment de posesiune teribil pe care-l au toţi bătrînii), în afară de un lucru de nimic, pe care ea nu vrea să mi-l mărturisească cu nici un chip...

Bătrîna tresări puţin, dar numai o secundă, pe urmă răspunse:

— Vorbeşti poate de boala ei de picioare?

— Da, unde-a căpătat-o?

După aceea s-a făcut tăcere. O tăcere dureroasă, nu ştiu dacă simţiţi cît este cîteodată de dureroasă tăcerea, ca înainte de a afla un lucru teribil, un lucru pe care vrei să-l ştii, dar parcă n-ai vrea să-l ştii. Se auzeau cocoşii cuprinşi de neliniştea schimbării de anotimp, strigînd senzual, şi pisicile nu se mai astîmpărau. Le mîngîiam cu degete absente şi le priveam blănile frumoase, aşteptînd răspunsul.

— E un lucru dureros. Ea mi-a spus că nu trebuie să-l ştie nimeni.

— Dar eu... am protestat.

— E drept să-l afli şi am să ţi-l spun, dar te rog ca pe Dumnezeu să nu scoţi despre asta nici măcar un cuvînt...

— Ne-am înţeles.

Ochii ei s-au strîns puţin, ca atunci cînd îţi faci vînt ca să sari peste un şanţ. Şi-a căutat palmele şi a început să înnoade o batistă mică în poale. Chipul îi era imobil, numai gura i se strînsese într-o expresie fără milă, ca şi cînd s-ar fi judecat cu cineva.

— Noi am dus-o foarte greu la început. Casa asta pe care o vezi e făcută din sudoarea unei spălătorese şi a unui dulgher. Ei au fost părinţii noştri... Vorbea rar, uneori glasul i se ascuţea, deşi n-avea putere; în ea striga o revoltă fără margini, mult timp stăpînită. Ne-am trezit două fete în casă, spre disperarea lui taică-meu şi-a mamei. Ne-au pus la muncă pe amîndouă, şi cînd aveam şaptesprezece ani eram urîte şi slabe ca două arătări. Pe soru-mea au măritat-o cu un cazangiu. Eu am rămas lîngă părinţi. N-a trecut mult, şi au murit amîndoi, la o lună unul după altul. Am rămas singură. N-a fost uşor. Noroc că nu stătusem pe perne de puf. La trei ani după asta, soru-mea a venit la mine, plînsă toată. Era cu burta la gură, cum se spune la noi. «Eu nasc» mi-a spus. «Bărbatu-meu m-a alungat de la el din

casă. Să ştii că mor, m-a călcat în picioare. Nu vrea copil, dar eu l-am vrut. » S-a dus la spital, şi cînd a născut-o pe fata asta a murit. Am luat-o eu. Copil bun, altfel. Ascultător. Pînă la şapte ani m-am mai descurcat cum m-am mai descurcat. Am dat-o la şcoală. Eu bărbat n-am avut. De slute e plină lumea, şi dacă mai ai şi un copil de crescut, vezi dumneata... O duceam greu. Lucram la un cîrciumar, unul de avea restaurant mare pe Griviţa, poate ştii dumneata, *La roata lumii* îi zicea, la gară. Trebuia să mă scol dimineaţa de tot, să mă duc să spăl, să mătur, să calc. Îmi dădea o mîncare la prînz, şi după aia, ţin-te oase rupte! Seara ce crezi că făceam ca să mai scot un ban? Stam într-un loc de trecere, ştii dumneata unde. Mai dădeam cu cîrpa umedă pe jos, că la beţie bărbaţii devin scîrnavi. Negustorul nu suferea murdăria. Sufletu ăsta de copil unde să-l las? Ziua mai mă rugam de cîte o vecină să aibă grijă de ea, s-o ţină pe lîngă copiii ei — asta dacă era vară sau vreme bună, dar iarna? Cum termina şcoala, îi spuneam să ia tramvaiul şi să vină la restaurantul unde lucram. Ce-am mai păţit şi cu hapsînul ăla, nu-ţi mai povestesc! « Nu-mi trebuie plozi în cîrciumă! », striga la mine, «aici e loc de petrecere, nu orfelinat ». L-am rugat cu marea, cu sarea, a primit. Numai că n-aveam voie s-o las în restaurant, să nu încurce fetiţa petrecerea clienţilor. Acum, mai bine ca mine cine să ştie ce-i acela un loc de pierzanie ca ăsta? Dar n-am avut ce face. Acasă n-aveam lemne, şi un copil singur nu se lasă niciodată. Ori dă casei foc, ori cine ştie ce mai face. M-am mulţumit cu ce aveam. Un loc de trecere ştii dumneata cum este. Nu mirosea a trandafiri acolo, unde mai pui murdăria, măscările scrise pe pereţi? Dar cel puţin era bine că era cald. Aveam o sobă de tuci. Aşezam nişte nisip deasupra, şi cu trei lemne ne mai încălzeam oscioarele. Stam între două uşi. Pe una intram noi, pe

cealaltă intrau muşteriii, băuţi şi cîntînd. Noi n-aveam voie să ne arătăm chipul. În faţa uşii care dădea spre cîrciumă atîrna o perdea, şi cred că nimic nu l-a chinuit mai mult pe copilul ăsta decît perdeaua aceea de catifea. Minte de raţă, ce vrei! Da să se uite ce e dincolo în local. Se auzea muzica. Negustorul ţinea o orchestră de ţigani şi se auzeau pahare ciocnite, glasuri de petrecere de femei şi bărbaţi asupra chefului. Mai scăpa cîte unul vreo vorbă de ocară, i-aş fi astupat urechile fetei, dar ea nu băga în seamă. O ţineau trează luminile acelea frumoase electrice şi mai ales muzica. Ar fi scos nasul, dar aveam amîndouă frică de patron...

Mai tăcu de cîteva ori, dar reluă povestirea mereu mai îndîrjită, cu un glas uscat şi puternic de astă dată.

— Avea nişte păpuşi de cîrpă, pe care i le făcusem eu, dar de la o vreme nu se mai uita la ele. Părea amărîtă şi tristă. Mi se părea că începuse să povestească pe la şcoală unde stă ea cu mine, şi fetele celelalte rîdeau de ea. O dată a venit plîngînd la mine şi mi-a spus că nu mai vrea să înveţe, pentru că toată lumea îşi bate joc de ea, spunîndu-i că miroase a pipi, şi asta la un suflet de fată ştii ce înseamnă. E adevărat că, tot stînd într-un astfel de loc, şi sufletul îţi miroase... I-am spus să nu mai asculte la nimeni şi şi-a văzut de învăţătură. Era cea mai bună din clasă, dar cine s-o ajute? Uite aşa au trecut trei ierni acolo. Pe jos, closetul avea ciment, şi era o umezeală scîrnavă, şi fata asta n-a avut ghete bune în picioare şi s-a betegit, săraca, fără să simtă. Pe mine m-a iertat Cel-de-sus, că mai mă înţeapă cîteodată, dar nu ca pe ea... Cam asta e, ba nu e tot... Mai trebuie să-ţi spun ceva. Se oprise, puţin îngîndurată parcă, şovăind dacă să-mi spună sau nu ceea ce avea să urmeze. În cele din urmă se hotărî. Mă crezi dumneata că eu îl binecuvîntam cîteodată pe negustorul ăsta?

— De ce ?

— Eram mulţumită că aveam un loc unde să mănînc o bucată de pîine. Pe vremea aia nu ştiam ce înseamnă cuvîntul exploatare, ehei... Numai că într-o zi s-a întîmplat un lucru care m-a hotărît să fug din cîrciuma aceea. O să întrebi de ce am aşteptat atît? N-aveam de ales. Cum îţi spuneam, tot într-o iarnă, fata crescuse de-acum, avea zece ani, sufletul ei—alb ca pana gîştii, m-a întrebat pe neaşteptate: « Mămico — ea întotdeauna mi-a spus aşa — aici e foarte bine. Cîntă muzica, oamenii petrec, numai un lucru nu pricep. » « Ce nu pricepi ?» « De ce toţi bărbaţii se încheie la pantaloni în faţa noastră? » Am crezut că-mi pierd minţile, şi de a doua zi am căutat altceva de lucru. Acum ştii totul.

Într-adevăr, ştiam totul...

PĂUNII

Multă vreme am locuit la Mogoşoaia, şi la două-trei zile eram silit să fac un drum la Bucureşti. Mă urcam într-un autobus, pe care-l aşteptam cîteodată cam o jumătate de ceas, şi după alte 60 de minute ajungeam în Capitală, unde aveam treburi. Despre drumurile acestea vreau să scriu odată mai multe povestiri, pe care le voi intitula simplu: *Auzite într-un autobus*. Călătoream cu o mulţime amestecată de ţărani şi de vînzători de covrigi, miliţieni, agenţi de la ADAS, cu mari serviete încărcate de hîrtii, şi, în sfîrşit, cu nişte bărbaţi aducînd a fermieri sau a pescari, încălţaţi în cizme de cauciuc, cu saci mari de-a dreapta sau cu raniţe. Era înghesuială, bunăvoie şi multă căldură, dar, uneori, cînd şoferii respectau orele itinerariului, maşina era ceva mai goală şi puteam să ocup un loc pe vechile bănci de piele ale Chevroletului, care urca şoseaua de asfalt de la capătul acela al oraşului. Treceam pe lîngă un cimitir, pe lîngă mai multe grădini de vară, acoperite cu o verdeaţă prăfuită, şi trebuia să traversăm un pod de lemn cam şubred, pe care eu îl

numeam « puntea regelui Ludovic », în amintirea unui roman citit mai demult. Cînd ajungeam dincolo, autobusul se mai golea, şi vocile se auzeau mai bine, deşi oamenii vorbeau mai încet, nu cu agitaţia de la început, simţindu-se mai singuri. Cîte poveşti despre viaţa lor n-am auzit în zilele acelea! Ba, uneori, cu noi mergea şi cîte un lăutar venit de la vreun chef scăzut, moţăind deasupra viorii, fără toate coardele, trezit de soldaţii veseli, veniţi în permisie, cărora le cînta, la cerere, cîntece frumoase şi triste, cum se cîntă dimineaţa într-un autobus care hurducăie, plin de căldură, de ţipete de păsări ascunse pe sub băncile joase de piele.

Uneori îmi părea rău că nu ştiu să desenez, pentru că prea erau în jurul meu unele chipuri care-mi chemau privirile: femei grase, cu dinţi de aur, rîzînd în gura mare, funcţionari, blegiţi puţin de căldura din jur, vînători fără noroc, cu tolbe de piele goale, sau poştaşi cu obrazul roşu, abia bărbierit. Resemnat însă, continuam să ascult glasurile amestecate din jur. Îndeletnicirea aceasta n-am regretat-o niciodată.

Într-o dimineaţă — mi se pare că ploua, se făcuse de-acum toamnă, şi cîmpiile culese aveau culoarea întunecată a ultimelor zile ale anului, şi în copaci nu se mai mişcau frunze şi rămăseseră din ei numai nişte coarde ameţite de vînt, lucioase şi contorsionate — într-o dimineaţă de octombrie, cînd pe geam aburul respiraţiei comune aşezase o perdea netransparentă aproape, făcînd din decorul de lîngă drum un haos fără forme precise, am auzit povestirea unui argat.

Era un om între două vîrste, cu o mînă retezată, scurtată în război, cum am aflat, trăgînd cu urechea — cu o faţă chinuită, neagră şi scobită, cu o veselie tristă în privire şi cu o buză batjocoritoare, cum au oamenii obişnuiţi să vorbească puţin. Stătea în faţa mea, lîngă

un alt țăran, mai puțin la statură, mai ostenit, pentru că era mai bătrîn, cu un păr rar și alb, vîrît sub o căciulă neagră ca fundul infernului. Vorbeau tare, slobod, cum vorbesc țăranii, pentru că știu că nu supără pe nimeni.

— Eu, zicea fostul argat, pentru că acum era colectivist —, mă împac bine cu gospodăria. Nu știu ce mai aștepți tălică. Mîncare-mîncare, muncă — unde nu e muncă? Și-n cer stai și privești, și tot se numește că faci ceva. Cred că nu te dai în lături...

— Nu mă dau, spuse bătrînul acela de lîngă el.

— Atunci, ce mai aștepți? Ai o sfoară de pămînt și te grozăvești. Acum țăranul nostru e salariat, funcționar...

Vorba lui avea nu știu ce undă șăgalnică, ochii parcă îi rîdeau mai tare, cum sta întors spre celălalt, cu toată fața adusă spre mine. Nu mă privea și vorbea mai mult el.

— Și-acolo ce faci? îl întrebase bătrînul, cu o curiozitate disimulată.

— Întîi m-au pus la cîmp. Pe urmă, nu-ș' de la cine au aflat că mă pricep la grădinărit, și-acum văd de seră, cu o liotă de muieri.

Pe urmă tăcură o vreme, pentru că toată lumea din autobus, printr-una din acele întîmplări năstrușnice (un autor spunea că atunci cînd mai mulți oameni laolaltă tac, ceasul trebuie să arate ori *și 20*, ori *fără 20*), tăcea, ascultînd șiroirea ploii pe acoperișul de tablă al mașinii. Căldura trupurilor și mirosul de haine ude făcuse să simțim cu toții intimitatea încăperii pe roate, și minutul acela lung abia se sfîrși. Vocile se amestecară iar, într-o litanie adormitoare. Ajunsesem în fața punții mele de lemn, numită pe drept a regelui Ludovic, pentru că în ziua aceea era în reparație și a trebuit să așteptăm o jumătate de oră ca să putem trece dincolo. În răstimpul

acesta, cei doi țărani din fața mea au continuat să vorbească. După ce am aflat prețul porumbului și al grîului la timpul acela, țăranul cu brațul retezat — nu știu prin ce împrejurare — și-a adus aminte de o poveste cu niște păuni, pe care vă voi reproduce-o.

— Eu cu războiul terminasem în '42, cînd mi-au ciumpăvit mîna asta. M-am dus la spital, mi-au scurtat-o și m-am întors acasă. Satul nostru era sărac-pustiu. Toată lumea lucra pentru o mînăstire. Pămînt, ca sub munte. Un an dădea, doi mai nimica. Eu înainte de izbelişte lucrasem la unul Dobrotă, un cîine de om, răurău, o să vezi dumneata, dacă ai răbdare să m-asculți. . . Acolo am învățat meseria de florar, că-i o meserie, trebuie să știi cît un agronom. . .

« Argatul » tăcuse puțin, pentru ca să citească pe fața celuilalt o mirare care să-l mîngîie, dar bătrînul tușea mărunt și se uita absent la podeaua autobusului. Șoferul se dăduse jos și lăsase ușa deschisă. De afară pătrunsese aerul rece și umed și ne mai înviorasem. Se auzeau glasurile pavatorilor de drumuri, care se înjurau cu itebistul, și n-am putut să mai aud cum se îngrijesc orhideele — pentru că despre ele era vorba. Cît am ciupit cu urechea o să vă spun și dumneavoastră.

— Cînd m-a văzut ciung, domnul Dobrotă mi-a spus că eu numai de lepădat mai sînt bun, pentru că el de două mîini muncitoare avea nevoie. « Păi am fost pe front să apăr patria », i-am zis. « Dă-o-n aia mă-si de patrie, s-a răstit el la mine. Nu patria îți dă ție să mănînci, ci eu ! » Și s-a uitat la brațul meu scurtat. Ăsta, Dobrotă, n-avea nimic sfînt. Fusese vechil mai înainte. Cu șmecheriile lui, cu niște polițe, pusese mîna pe locul unuia, un hăndrălău, dus prin străinătăți, și o făcea pe boierul. Acum, mare pricopseală nu era nici de capu lui, că pămîntu, cum îți spuneam, un an da, doi — praful de

pe tobă... Ei, ce să mai lungesc vorba, mă ştia, îi muncisem, i-am spus că am să fac şi cu o mînă ce-am făcut cu două. « Greu, greu », mîrîise el, dar, ori unde fusese cîndva soldat, ca mine, ori unde mai avea un pic de omenie în el, îngropase trei neveste şi bătea oamenii — o, cum îi mai bătea! — mi-a spus: « Uite ce e, pă tine o să te ţiu pe lîngă casă, să ai grijă de flori...»

Am zis bogdaproste. Aveam muiere în sat, copii, schilod-schilod, de-o fiertură şi-o bucată de mămăligă o să-mi dea. Şi mi-a dat, ce-i drept, da' numai sufletul meu ştie ce-am pătimit cu orhideele alea. Ţi-am spus eu dumitale cum se îngrijesc, cu ele e mai rău decît cu muierile, că femeii îi mai dai una, o mai întorci, o mai minţi, dar florilor n-ai ce le face. Dacă e soare mai tare, o dată mor, şi nici apa din belşug nu le ţine în viaţă. Flori delicate, naiba ştie de pe unde le-a adus răsadniţele. Cum îţi spun, m-a învăţat ce să fac, umblam cu pămîntul cum umbli cu bolnavul. Pune termometru — c-aveam şi termometru, ca să vezi dumneata drăcii! Uită-te afară noaptea, să nu dea vreo grindină; pînă le scoteam cu bine, albeam, nu alta...

— Da' ce făcea cu ele? întrebă bătrînul acela de lîngă el.

— Le vindea. Preţ bun. Să aibe coconii de la Bucureşti cu ce să rupă inima doamnelor. Ce-i drept e drept. Orhideea e ca o prinţesă. Te uiţi la ea, răsare soarele...

Podul încă nu se reparase. Se mai auzeau de-afară vocile pavatorilor şi glasul şoferului, şi în autobus se răcise bine aerul. Muierile cu papornițele pline se supăraseră, că pierdeau piaţa, şi începuseră să apese pe claxonul automobilului, aşa că unele lucruri nu le-am mai auzit.

— În vara lui '44 eram tot la Dobrotă. Îi mai căzuse din pod. Nu se făcuse armistiţiul, dar se auzea că vin ruşii şi era cam fiert. Nu mai striga la oameni, nu mai

bătea, se făcuse mai mic. Noi, ăştia săracii, ne bucuram, dar nu ne arătam aşa devreme. Mulţi visau să-l ia la întrebări pe jupînul nostru, dar pînă una-alta, în afară de a-i răspunde mai răstit nu făceau altceva. La vremea aia, ce crezi că-i trăsnise prin minte? Îşi cumpărase nişte păuni. Vreo şapte sau opt, cu păunişte. Doamne, ce mai ţipau noaptea, cînd îi apuca şi pe ei! Păsări trufaşe şi de nimic, altfel să te poţi uita la ele că-s frumoase. Le ţinea într-un ţarc de sîrmă, îngrijindu-le ca pe icoane. Tare mai era mîndru de păunii lui! Lumea — ştii cum e. Spunea: a intrat boieria în el. Numai pricopsiţii ţin la uşa lor asemenea păsări. Vorbea cu ele cum ai vorbi cu un om, le număra seara, să nu lipsească vreuna, şi-mi spunea mie că noaptea le-ascultă strigătele. El avea ce s-asculte, că nu trudea ca noi. Noi cădeam buştean şi nu-i mai auzeam păunii. Fudulie de om cu mintea la plimbare. Numai că să vezi ce s-a întîmplat...

Bun povestitor — eram numai urechi —, argatul a tăcut o vreme, lăsîndu-mă să aud mai bine ploaia de pe acoperişul autobusului şi bîzîitul motorului bătrîn, care tuşea şi făcea să tremure cabina umblătoare (şoferul nu-l oprise, din nu ştiu ce motive — treaba lui!). Dar tot am aflat păţania.

Ascultaţi:

— La o vîltoare din astea, cînd îi apucă pe păuni de nu se mai astîmpără, şi glasul lor se aude ca acela al femeilor păcătoase în cazne, într-o noapte, să vezi ce s-a întîmplat. Noi, slugile — că eram mai mulţi —, dormeam în somnul al treilea, duşi, ce să mai ştim? Păunii, cum au făcut, au sărit peste gardul lor de sîrmă, ori a uitat cineva uşiţa deschisă, treaba e că dimineaţa — era dimineaţa cînd un camion trebuia să vină de la oraş să încarce orhidee de 40.000 de lei, o avere, ehei! — dimineaţa răsadurile erau toate la pămînt. Păunii jumuliseră frumu-

seţea aia, paragină făcuseră, parcă în duşmănie, pentru că, după ce sînt fudui, mai sînt şi lacomi. În nunta lor îl sărăciseră pe jupîn. Aia-ia-ia, amarnică zi! Nouă, celor de pe lîngă casă, ne venea să plecăm unde-om vedea cu ochii, că-l ştiam pe Dobrotă. Da'und'să te duci? El s-a sculat pe la 7. Umbla totdeauna cu o joardă de piele la el, o joardă de călărie. Purta cizme şi-i plăcea să audă pielea pe piele. Cînd şi-a dat seama de pagubă, o dată s-a făcut negru. Întîi — că pierduse banii de pe flori, şi-al doilea — că în ţarcul de sîrmă nu mai erau păunii la care ţinea atît de mult. Primul pe mine m-a atins. Uite colea obrazul, vezi o dungă albă ca laptele. Nimic nu mi-a scos-o de-atunci. Şi eu îl caut, c-a fugit din sat, nu ştiu unde s-o fi ascuns, şi tot am să-l găsesc odată. Nu de altceva. Dar să-i spui două vorbe, că pe mine nici în armată nu mă bătuse nimeni, şi pe un bărbat, decît să-l umileşti, mai bine omoară-l, taie-l, dar nu-l face să plîngă... Ne-a bătut, ne-a bătut ca un turbat, şi-atunci am vrut să-l omor, dar m-au oprit oamenii. Cînd a terminat cu noi, ce crezi că i-a trecut prin cap? Asta n-am s-o uit toată viaţa. S-a aruncat între păuni şi i-a biciuit ca pe oameni. Alergau păsările şi ţipau, şi el — după ele. Era nebun, avea ochii roşii ca dracu. Săreau penele în sus, şi lumea-n jur se ruga: « Nu-i mai bate, că mînii pe Dumnezeu! » Dar el — nimic! Numai că nu i-a omorît. Dar de-aici începe dandanaua...

Podul se reparase, şi şoferul se urcă iar la volan, răstindu-se la femeile care umblaseră la claxon. Într-o gălăgie nemaipomenită, autobusul pornise, şi eu uitasem de toate. Se apropia capul de linie şi nu aflasem sfîrşitul povestirii. Dar tot l-am auzit.

— Dobrotă s-a potolit după aceea. A intrat în casă şi a zăcut trei zile. Era ca după potop. Florile — stricate,

păsările — mute. Că de aici i s-a tras. Nu zici că era să se spînzure...

— Ce spui? făcuse bătrînul de lîngă fostul argat.

— Cum îţi zic. Fiecare om are cîte o goangă. Jupînului i se năzărise că păsările se supăraseră pe el. Şi aşa era. Parcă ele n-au suflet? că au! După o săptămînă a venit la mine şi mi-a spus: « De pagubă o să vă iert, dar ce au păunii ăştia? Nu-i mai aud noaptea. » « Or fi şi ei trişti », am zis eu cu ură, fără să-l privesc, că l-aş fi sugrumat acolo. A plecat de lîngă mîne, cu mîinile la spate. S-a dus la păsări. Noi le strînsesem iar în ţarcul de sîrmă. Păunii şi păuniţele arătau ca nişte găini jumulite. Vai de frumuseţea lor batjocorită! Nu mai aveau toate penele şi se vedeau şi rănile. Nimic mai urît decît să sluţeşti un pom ori darul lui Dumnezeu, podoaba lui... Dobrotă le-a vorbit ca oamenilor, iar. Păsările — nimic. Aveau un ochi mort, rece, un ochi urît. A răbdat el ce-a mai răbdat. Noi îl cunoşteam. Îi prinsesem frica. « Să ştii că iar ne bate, nebunul », spuneam. Nu mai dormeam noaptea. Îl vedeam cîteodată în balconul casei — că el locuia într-o căsulie mare, cu multe odăi, pline de lucruri. Stătea pe lună şi-şi privea păunii. Dar păsările — mute. Atunci ce crezi c-a făcut? M-a chemat iar pe mine şi mi-a spus: « Eu am să mă fac vreo cîteva zile că sînt plecat. Mi-am oprit mîncare, tot. Voi să nu credeţi cine ştie ce. Eu o să stau ascuns. Poate m-or ierta păsările astea. Vreau să le-aud iar, că nu pot trăi fără ele... » Nebun de legat! A stat trei zile închis, făcînd pe mortul. Nici noi nu mai dormeam. Pîndeam să vedem dacă-l iartă păsările, dar ele au un suflet care aude şi prin ziduri. Tot mute stăteau, de ziceam c-or să moară de inimă rea, pentru că lui de asta-i era frică, lui Dobrotă, că fudulele de orătănii or să moară de inimă rea...

— Şi pînă la urmă? mai întrebă bătrînul.

Autobusul ajunsese la capătul liniei, şi lumea începea să coboare în ploaie.

— Pînă la urmă, bucătăreasa l-a găsit în pod, gata-gata să se spînzure. Nu era sănătos, săracul! L-au luat oamenii, l-au adus pe doctorul satului, şi acesta ne-a spus nouă că Dobrotă suferise de o *depresiune psihică* — uite, am ţinut minte cuvintele astea, deşi-s tare grele pentru capul meu.

— Adică?

— Adică se turburase ceva la suflet...

— Mare minune şi cu păsările astea!

— Mare, pentru că pe omul rău şi hrăpăreţ nu trebuie să-l ierte nimeni. Eu tot îl mai caut, şi-acum. Că după aia s-a înzdrăvenit, a vîndut păsările şi nu l-am mai văzut după armistiţiu, c-a fugit de ura oamenilor.

Pe urmă am coborît cu toţii, privind trotuarul spart şi ferindu-ne de ploaie.

CĂLĂTORIE CU AUTOCARUL

De fapt ar trebui să încep cu sfîrşitul, o să-mi iertaţi o oarecare dezordine, pentru că o veţi înţelege...

Totul se încheiase sau aproape se încheiase. Călătoria luase sfîrşit. Mai mult de două săptămîni stătusem laolaltă într-un autocar aproape treizeci de oameni necunoscuţi, împrieteniţi acum, după atîtea întîmplări. Tot ceea ce văzusem ne schimbase pe nesimţite. Eram obosiţi, dar oboseala fusese bogată, oboseală instructivă. Ne aflam la Oradea, într-un restaurant, la prima cină luată în ţară după o lipsă de şaisprezece zile, mi se pare. Anii au trecut, şi totul se mai întunecă, faptele capătă patina legendei. Eroii acestei povestiri vor protesta citind-o şi-i vor contesta exactitatea, dar eu nu am intenţionat să scriu un jurnal de călătorie...

Era spre 9 seara, toamna. În oraş se simţea primul miros de frunze putrede. Sub un pod călătorea un rîu anemic şi ne mai aminteam încă ceaţa Vîltavei, podoaba cea mai strălucită a fluviului, ne aminteam clopotele de la Loreta sunînd în cinstea Maicii Domnului. În hotel

era multă lumină şi multă veselie. Vesela curată strălucea sub candelabre. Faţa albă de masă reflecta ca o oglindă becurile puternice. Se auzea sfirîitul caloriferului: prima căldură a iernii, ce sosea pe neştiute afară ca un hoţ de anotimp. Se auzea gîlgîitul vinului în pahare, şi cristalul lor păru însîngerat ca un vitraliu. Am ridicat ochii la însoţitorii mei: treizeci de oameni, adunaţi din toată ţara: un contabil, un doctor, mai mulţi muncitori de la o fabrică din Timişoara, o doctoriţă, femeie minunată trebuie să mărturisesc, nu putusem să-i cunosc bine pe toţi, pentru că aşa se întîmplă în orice călătorie: grupul se împărţise în grupuri mai mici, după afinităţi elective, după oraşele de unde sosiseră şi după alte considerente, pe care n-am să le pot înţelege niciodată, pentru că prietenia este un sentiment complex. Am sorbit paharul cu vin de Tîrnave, şi ochii mi-au rămas pe faţa domnişoarei I.

M-a izbit un lucru foarte ciudat. Ea mi se păru spectrală în noaptea asta de toamnă, răsunătoare ca o cupă goală. Ca niciodată în zilele cît călătorisem împreună, nu se fardase, şi faţa sa albă, plină de coşuri roşii, mi se păru dezagreabilă. Altă dată îşi ascundea obrazul sub un strat gros de pudră, şi buzele subţiri aveau culoarea vişinei coapte. O observasem multă vreme şi cred că existau momente cînd devenea atrăgătoare, chiar părul ei fără luciu, un păr ca al manechinelor din atelierele de coafură (nu la început, ci după ani, cînd praful s-a aşternut îndelung pe el), strălucea uneori în lumina unor lumînări de biserică, pentru că avea culoarea mierii îmbătrînite, şi tremurarea flăcărilor îi dădea acea vitalitate de care ducea lipsă.

Mă prefăcui că nu observ nimic, dar simţii că ea a ghicit totul. Ciudat însă, părea indiferentă. Nu-i era foame, şi zgomotul din jur părea numai că o enervează.

Îşi strîngea buzele albe şi privea cu ochi morţi cele cîteva fleacuri cumpărate în lunga călătorie, ca şi cînd ele nu-i mai spuneau nimic. Vecina mea de masă, doctorița vorbăreață, îi puse cîteva întrebări, şi ea răspunse cu ostilitate. Domnişoara de lume, cum voise să fie considerată tot drumul, murise undeva în odaia în care avea să doarmă în noaptea aceea, poate în oglinzile şifonierului tip, care o reflectaseră un minut sau două înainte de a coborî.

Ea ne măsură acum pe toți, ca şi cînd ar fi făcut inventarul unor lucruri. Eu ştiam ce gîndeşte, dar mai răbdai. Cînd veselia celorlalţi deveni pentru ea aproape insultătoare, îmi dădui seama că ne urăşte pe toţi, pentru că reuşise să fie aproape nesimțitoare. Îi priveam bijuteriile vechi de la gît şi inelul frumos. Avea mîini albe ca acei crini cărnoşi care mor în unele grădini atît de trist şi de pur, nişte mîini frumoase, prelungi. Dacă n-ar fi fost vocea dezagreabilă, hîrîită, stranie, parcă aş fi spus ceva mai mult despre ea. Era înaltă şi repezită, mergea urît, deşi se vedea bine că cineva, poate o rudă sau o prietenă, îi semnalase acest defect şi se supraveghea, dar nu de toate aceste lucruri eram dezamăgit, ci de şiretenia ei, de prostia de a o fi crezut în stare să fie cumsecade. Îmi aduceam în momentul acela aminte de buna-cuviință cu care spunea de fiecare dată cînd se urca în autocar « bună dimineața » sau « bună ziua », lucru ce mă mîhnea, pentru că totdeauna eu uitam să fac la fel, considerînd autobusul nu o casă comună, ci un mijloc de transport; îmi aminteam de talentul cu care ținea furculița la masă, de uluitorul fel de a tăia pîinea, ei, lucruri de disprețuit, şi nu prea...

În fața mea stătea însă un om ce nu se mai putea preface, un om care ne detesta pe toți, pentru un motiv pe care trebuia să-l aflu cu orice chip. Iată de ce n-am mai răbdat şi-am întrebat-o:

— La ce te gîndeşti, domnişoară?

Ea a tăcut puţin, deşi ştia că o să-i vorbesc, pe urmă mi-a răspuns:

— Mă gîndesc că s-a sfîrşit călătoria şi că tot n-am reuşit să-mi ating scopul.

Ceilalţi nu ne auzeau, erau preocupaţi de anecdotele spuse de muncitorul de la fabrica de oglinzi, cel mai vesel pasager al autocarului.

— Şi ce scop voiai să atingi?

Mă întristă sinceritatea ei brutală, dar curiozitatea fu cu mult mai mare.

— În fiecare an călătoresc. Strîng bani pentru un drum în străinătate. Sper să fac cunoştinţă cu un om care să mă ia de nevastă, şi iată, sînt la a cincea călătorie şi nu l-am găsit...

Ştiam cîte ceva despre ea. Era funcţionară la o bancă de stat. După-amiezile şi le petrecea în Biblioteca centrală, studiind. Părea foarte instruită şi se dădea drept ruda îndepărtată a unui cunoscut muzicant al nostru.

— Mai este timp, i-am spus, poate pînă la Bucureşti...

Ea s-a uitat la mine ironic. Eu am silit-o să-şi îndrepte privirile spre tînărul doctor, cu care mă împrietenisem de la începutul călătoriei.

— Ştiu ce vrei să spui, mi-a zis cu acea lipsă de pudoare a unora, ce îngrozeşte. Doctorul n-are timp de mine.

Salonul strălucitor, cu luminile lui, cu foşnetul apei pe ţevile caloriferului, cu mirosul de frunze ce încep să putrezească, parfumul dulce şi mîhnit al toamnei, toate mi s-au părut de nesuportat. Aş fi fumat, dar nu sînt fumător, aş fi vrut să ies afară, dar m-a reţinut încă un lucru abia atunci observat. Şoferul autocarului ne fixa insistent. Era un bărbat între două vîrste, bine clădit, de o sănătate atît de evidentă, că te punea pe gînduri

și te făcea invidios. Mi-am adus aminte de unele lucruri petrecute de-a lungul celor 2.000 și ceva de kilometri străbătuți cu mașina și am încercat într-un minut să refac povestea călătoriei.

Ajuns aici, trebuie să mă întorc la început, pentru că altfel vă va fi foarte greu să înțelegeți ceva.

*

Plecasem din București în zorii unei zile strălucitoare de sfîrșit de septembrie. Era devreme, pe zidurile orașului mai curgea umbra viorie a sfîrșitului de noapte. Ceas al petrecăreților, al ultimelor cîntece, al măturătorilor și al celor ce pleacă departe. Mirosea a piele nouă de geamantane, și pasagerii, deși somnoroși și nevorbăreți, făceau destul zgomot. Nu eram toți. La Brașov trebuia să se mai urce cinci necunoscuți, și la Oradea — paisprezece. Așa încît ne-am ocupat locurile în liniște, cam grăbiți ca să apucăm scaune mai în față. Era rece, sticla aerului limpede ne zgîria pielea, dar încălzirea motorului, mirosul de benzină, geamurile albastre ale Chaussonului ne dădu curînd veselia călătorului ce abandonează pentru multă vreme treburile.

Plecarea se făcuse cu o punctualitate remarcabilă. Am privit prima jumătate a autobusului. Eram două perechi, doctorul cel tînăr, doctorița — cam antipatică la început și pusă pe ceartă, pentru că voia să stea mai în față (dar nu pe roată), și domnișoara I. (lîngă care intenționa să se așeze), îi declarase că mai așteaptă pe cineva și că nu-i poate ceda locul. În spatele nostru se auzeau și alte voci, dar deocamdată nu mă interesa decît pornirea. Incidentul se pare că luase sfîrșit, și mașina pornise încet. Atunci am auzit din nou glasul doctoriței:

— Duduie, spuneai că mai aștepți pe cineva...

— Poate că vine... îi răspunsese domnişoara I., făcîndu-şi cruce, ca înaintea unei mari şi aventuroase călătorii.

— Cine să mai vină, că autobusul a plecat...

Fata nu-i răspunsese şi din nou să făcuse tăcere. Pe urmă răsărise soarele, şi toată şoseaua Kiseleff era galbenă, incendiată de explozia matinală a astrului, şi am uitat de toţi. Şoferul deschisese radioul, şi în curînd toată lumea fluiera încet o melodie săltăreaţă.

Trecură cîteva ore. Unii citeau ziarele de dimineaţă cu cele mai proaspete ştiri. Mie mi se făcuse foame. Se auzeau şi alte hîrtii foşnind în spate. Aerul din autocar se încălzi uşor. Se auzea bîzîitul intim al radiatorului, şi geamurile se aburiseră. Tîrziu, după ora mesei, pe la două, cînd trecusem munţii şi coboram spre Cîmpia Transilvaniei, autobusul fusese năpădit de tăcere. Ajutorul de şofer vrusese în cîteva rînduri să ne vorbească la microfon, încercînd să ne descrie nişte lucruri ştiute, dar renunţase în cele din urmă, şi cei ce nu moţăiau priveau pe fereastră la salvele ruginii ale toamnei. Cerul era albastru, cu mari clădiri de abur alb, prăbuşindu-se în metamorfoze lente. Toată ziua strălucitoare de septembrie striga de durere şi melancolie, ceva se pierdea în jurul nostru şi cred că simţeam cum pămîntul, el însuşi un animal sensibil, absorbea acea ultimă căldură a soarelui cu care se împodobea, ca şi cînd ar fi vrut s-o reţină multă vreme. Terase de pămînt negru, ca o mare de cernoziom încremenită în clipa naşterii cosmice, veneau spre noi, şi bivoli ca nişte monumente negre de fontă rămîneau în urmă în părăsirea zilei, ce se rostogolea încet. Un zeu agricol îşi primea jertfele de fum, şi peisajul avea în el ceva chinezesc, de neînţeles.

Domnişoara I. citea. Mersul lin al autocarului nu o deranja. Mă intriga lipsa ei de curiozitate faţă de peisaj,

pentru că totdeauna am socotit că oamenii care nu iubesc culoarea şi mirosul sînt insensibili şi că numai cărţile false se pot lipsi de descrieri de natură, chiar plicticoase. Coperta cunoscută a editurii Galimard mă lămurise într-un fel. Am lăsat-o în pace şi mi-am aruncat din nou ochii pe ferestrele autocarului.

Toamna arunca lespezi de cărămidă roşie pe ogoarele abia arate. Peisajului îi lipseau cîţiva elefanţi care să zguduie roca purpurie pe alocuri, ce luase locul teraselor negre. Pe cîmpuri se strîngea ultimul fîn al acelui an, şi prin deschizăturile înguste ale geamurilor pătrundea parfumul lui suav, pătimaş şi şiret ca o femeie de patruzeci de ani. În prispe se atîrnaseră ciorchini de porumbi sticloşi, de culoarea portocalei. Totul vorbea despre belşug. Priveam casele noi şi numeroase ale satelor colectivizate, cu ornamente rurale, cu căciulile lor de şiţă proaspătă, abia lăsată din rîndea.

Şoseaua făcea în jurul Oradiei rotocoale de asfalt, ca zborul vulturilor. Doctoriţa dormea într-un somn de om ucis. Amurgul ne-a ajuns din urmă în centrul oraşului, şi peste un ceas am luat cina primei zile de călătorie. La Braşov se urcaseră cei cinci călători aşteptaţi şi avusese loc al doilea incident al domnişoarei I. cu un necunoscut, căruia îi declarase că locul de lîngă ea e ocupat.

Mă întrebam pe cine aşteaptă şi unde se va urca misteriosul pasager. Mă intriga de asemenea felul în care fata aceasta îmbrăcată într-un pulover alb măsura pe fiecare dintre noi. Pînă în seara acelei zile nu înţelesesem nimic din manevrele ei. La masa de seară, cînd am văzut-o tot singură, fără omul aşteptat, am înţeles.

A doua zi de dimineaţă am găsit-o la locul ei. Se ivise o concurenţă ameninţătoare pentru scaunele din faţă.

Şoferul ne-a împăcat pe toţi în cele din urmă, şi cînd am pornit spre graniţă, lîngă domnişoara I. l-am văzut pe doctorul cel tînăr, care fusese poftit să ia loc lîngă ea. Intuind obscur intenţiile călătoarei, am făcut o scurtă investigaţie asupra noilor-sosiţi, grupul muncitorilor de la fabrica de oglinzi, cîţiva bărbaţi singuri: un *titrat* (cum se declarase într-o discuţie cam aprinsă călătorul înalt din Oradea, ce s-a dovedit pînă la urmă că mersese în această călătorie numai pentru ca să ducă în Ungaria piper şi să se înapoieze de acolo cu nu ştiu ce), însoţit de maică-sa, un fotograf, o altă pereche, în sfîrşit şi un tînăr dansator (trădat de pasiunea sa la Brno).

Acum, cînd mă gîndesc bine, asupra acestora trei trebuia încercat ceva de către domnişoara I. Şi într-adevăr, începutul fusese făcut cu tînărul doctor. Mărturisesc că din dimineaţa celei de-a doua zile a călătoriei am devenit atent la ceea ce se petrecea în jurul meu.

★

Domnişoara I. îşi schimba rochia de două ori pe zi şi se ruja cu îngrijire. Autobusul devenise pentru noi o încăpere comună, şi în cele din urmă terminarăm prin a ne împrieteni şi se făcură primele confidenţe. Doctoriţa, atît de severă la început, se dovedi o femeie veselă, care cînta în gura mare şi lăsa să i se facă farse. Bărbaţii din fundul maşinii povesteau cu haz cum cîştigaseră întrecerea socialistă, care le permisese să facă această călătorie, şi unul dintre ei, gras şi cu humor, un om hîtru şi de spirit, luă chiar comanda psihologică a excursiei, nepermiţînd ca tristeţea să călătorească laolaltă cu noi. Începusem să furăm pantofii doctoriţei, iar atunci cînd zilele scurte de septembrie soseau prea devreme, şi întunericul ne ascundea feţele, se organizau concursuri de anecdote.

La toate aceste manifestări colective, domnişoara I. se abţinea cu demnitate. Zile întregi nu a scăpat din mînă pe doctorul cel tînăr, şi faptul, cum bănuiţi, m-a intrigat, aşa încît m-am împrietenit numaidecît cu ei.

Cînd mă gîndesc bine la domnişoara I., acum, după atîta timp, îmi dau seama că era o fiinţă foarte interesantă. Uneori avea îndrăzneli surprinzătoare. Insistenţa sa — un scop precis. Se orientase rapid şi înţelesese că, din tot grupul nostru, tot doctorul acela rămînea cea mai accesibilă victimă, deşi el îi arăta o prietenie aproape jignitoare, ceea ce însemna altceva decît ceea ce spera, mergînd pînă la martiriu, pentru că domnişoara I. se dovedi foarte curînd capricioasă şi bolnăvicioasă. I-am urmărit de aproape şi cred că nu am ce să regret. El era un om ocupat. Citise destul, dar nu atît cît fata aceea cu părul de o culoare incertă, al cărei geamantan, în afara nenumăratelor rochii, conţinea prospecte, ghiduri şi istorii ale artelor, după cum bănuiam.

Ofensiva începuse încă de la Brno, din catedrala Sfinţii Petru şi Pavel. Ne apropiasem pe rînd de Pieta modernă a lui Jiri Marek, înfăţişînd *Calvarul* în cîteva plăci fixate sub vitraliile bisericii. Un Christ patetic, sexual, cu o Magdalenă serafică în sărut, cu plînsoarea veşmintelor lungi, sugerînd rîul de lacrimi, totul în gips aurit sau verde ca plantele putrezite, veghea pacea înaltei încăperi cu ecouri. Domnişoara I. vorbea repede, aproape supărător, spunînd lucruri ce nu mă interesau. La ieşirea din catedrală oprise pe toată lumea, ca să ne arate cei doi sfinţi fără degete de la intrare, exclamînd tare. Multă vreme am bănuit că exagerează, că dragostea sa pentru artă este numai un fel de a se ascunde, dar mai tîrziu am crezut sincer în sufletul ei, rămas tînăr, chinuit numai de o aşteptare lungă a ceva irealizabil. Pe cheiul Dunării, la Bratislava, ne purtase ceasuri întregi pe sub copacii

în desfrunzire, vorbindu-ne despre farmecul peisajului german (cu un an înainte călătorise şi în Germania). Îi plăceau oraşele studenţeşti, şi vapoarele leneşe ce se tîrau pe marele fluviu îi dădeau o melancolie ciudată. Călătorea şi nu se simţea în călătorie, lucru ciudat! Privea Alpii austrieci, atît de aproape aici, şi parcă aerul Moraviei nu-i ajungea. Am bănuit că scrie versuri şi am întrebat-o dacă e adevărat. A negat aproape supărată: Cum îmi închipuiam aşa ceva? Părea că socoteşte meşteşugul scrisului ca pe o ocupaţie neserioasă. Pe urmă am fost cu totul furat de personalitatea ei contradictorie. Avea o mobilitate spirituală surprinzătoare şi multă sensibilitate. După vizita unei fortăreţe ce servise de temniţă ani lungi, îmi vorbise îndelung, nu numai mie, despre ce înseamnă un copac într-o curte de închisoare, despre turburătoarea prezenţă a unei fiinţe de frunze şi seve lîngă împietrirea zidurilor mucede care rămîn insensibile la *creştere* (creştere, pricepeam noi? Ceva ce trăia lîngă fiinţe silite să nu mai trăiască!). Pe urmă evocase pe Fucik şi torturile *Gestapo*-ului. Scena ispitirii marelui patriot ceh, adus pe terasa unei cafenele situate deasupra Pragăi, atunci o înţelesesem mai bine, şi eroismul acelui tînăr, mort cu atîta demnitate, căpăta deodată o frumuseţe fără seamăn.

Chiar doctorul, de obicei placid, gata mai degrabă să-i ducă în odaia de hotel un ceai fierbinte acestei fiinţe bolnăvicioase, devenise atent. Fata se încălzea pe măsură ce se simţea ascultată, şi în curînd reuşise să strîngă în jurul ei pe aproape toţi călătorii. Muncitorii de la fabrica de oglinzi nu scăpau nimic din vorbele ei, şi asta îi dădu domnişoarei I. încă de la început o siguranţă de sine care o transformă fizic. Zilele care treceau o înfrumuseţau, şi bănuiam că doctorul va termina prin a se îndrăgosti de ea. Seara, în micile baruri unde cinam, chipul palid,

plin de coşuri al domnişoarei I. căpăta strălucire. După ce bea un pahar sau două, spiritul ei se elibera de o povară neştiută, şi atunci putea să afirme cu linişte că oraşele sobre, lăsate în urmă, spoite cu lumina neonului, n-au cîştigat prea mult, pentru că un zid afumat are nevoie de o lumină roşcată, şi nu de una violentă, brutală, cum e măduva mercurului de pildă, întrebuinţată atît de mult în ultimii ani. Într-o cafenea sau într-un hol al unui hotel îi atrăsese atenţia doctorului asupra efeminării băieţilor de serviciu, foarte curaţi şi politicoşi, dar avînd pe faţă ceva lipsit de vlagă, plin de visare, cum au toate fiinţele care uită de lumina soarelui. La un prînz se supărase pe noi toţi pentru că intrasem cu zgomot în sala de mese, silind pe cei din holul hotelului să ridice privirile din ziarele citite în nemişcare. Îi plăceau, se vedea bine, argintăria lustruită şi cristalul paharelor, se bucura de pedanteria aşezării salatelor cu şuncă, pe o masă aşternută după un anumit gust, ce nu-mi era apropiat, şi, sincer vorbind, m-am bucurat văzînd-o suferind cînd i s-a răspuns că în salonul alăturat se sărbătorea o nuntă, într-o petrecere decentă, de oameni în vîrstă, ceremonie desfăşurată timp de două ceasuri într-o linişte desăvîrşită, ceea ce numai a petrecere nu aducea. De furie se pare, după ridicarea acelor invitaţi de la masă a furat două garoafe galbene ca berea şi le-a dus la ea în cameră, sus, nelăsîndu-se însoţită de nimeni, deşi se declarase bolnavă. Seara, la cină, la insistenţa doctorului, coborîse şi băuse un ceai cu ochii plînşi.

Mărturisesc că pădurea slovacă şi munţii mijlocii, pădurile de stejar şi fag, brazii şi mesteceniі, vigoarea rece a peisajului din jur începu să mă intereseze mai puţin. Domnişoara I. mă fascinase. Citea îndîrjit sau vorbea cu doctorul şi nu răspundea înţepăturilor amabile ale lucrătorilor de la fabrica de oglinzi, care se bucurau sincer

de vremea frumoasă, de locurile văzute şi de gîndul întoarcerii (cine nu vrea să ajungă mai repede acasă şi să se laude puţin cu ce-a văzut?!).

Într-o altă zi, cînd domnişoara I. uitase toate umorile, pentru că afară era soare şi căldură, şi toamna murea atît de strălucitor în jur, ea îmi arătă un lucru pe care nu l-aş fi observat. Stătea într-un fotoliu în holul hotelului şi privea la funcţionara ce împărţea cheile călătorilor. Într-un sfert de ceas, cu acea agerime a ochiului pe care o posedă numai femeile, ea îmi sili creionul să zgîrie pe o hîrtie un şir de observaţii minuţioase. Funcţionara avea o privire profesională, era blîndă, interesată, rece, curioasă, veninoasă cînd era ignorată, posesivă, îmbietoare, imposibilă cînd voia să pară altfel decît era, intelectuală, serafică, cu priviri de om încercat de o noapte de insomnie, şi mîna cu care întindea cheile, spînzurînd de cîte o mică bombă de metal, avea uneori o întîrziere imperceptibilă, alteori insinuare sau răceală a degetelor moarte, precizie sau bîjbîială turburătoare; într-un minut sau trei sau cinci intuisem un roman şi mi-am dat seama că nu va trece mult, şi literatura scrisă de femei şi despre femei va ocupa toate rafturile bibliotecilor.

Praga o dezamăgise puţin pe domnişoara I. Fără aurul mort al frunzelor întîrziate în copaci, tot peisajul carbonizat, zidurile negre şi apele leneşe ale Vîltavei ar fi făcut-o să stea închisă în odaia ei. Deasupra oraşului căzu însă, din prima zi a sosirii noastre acolo, un amurg ca un foc de vreascuri, şi-atunci colinele din jur o siliră din nou să vorbească. Spunea că Bucureştiului i-ar trebui un fluviu mare şi poduri. Pe urmă adăugă că totdeauna dealurile amînă pierderea luminii solare. Clădirile urcate pe coline ies mai înainte din întuneric, şi reverberaţia zilei le părăseşte mai tîrziu. Pe urmă trecu la nişte teorii abstracte despre aglomerare, planuri sinuoase, supra-

punere etc. ... Mărturisesc că în asemenea zile aş fi vrut să fug din preajma ei, dar cum să-i uiţi extazul din faţa caruselului de sfinţi din turnul pulberăriei sau recitarea gîfîită a biografiei lui Ignazio de Loyola? Dracii în lanţuri, ghiulelele de aur, cătuşele sfinţilor, fulgerul din braţul demonilor, Christ văzut de sculptori ca un avocat, regii cu fruntea dormitînd sub coroane, toate o fascinau. Domnişoara I. umbla ca în vis prin Malastrana şi mă miram că n-o aud şoptindu-şi singură cine ştie ce. Piaţa medievală a oraşului vechi o amuţise. Tezaurul mediocru de la *Loreta* o fascina. Avea, sînt sigur, bijuterii false la gît şi orice rozariu sau diamant o devora cu o chemare pe care puţini oameni o simt. Era bolnavă în acele zile, pentru că vechile covoare, umbrele de la Sfîntul Vitus, vitraliile lui ca o sticlă de caleidoscop: albastru, verde şi roşu, aruncînd pe pardoseala de piatră o lumină spectrală, o nimiciseră. Porţile de fier, ghintuite, stemele şi evocarea bătrînilor cavaleri rătăcitori prin munţi, cîntecul de orgă, chiliile alchimiştilor, bolţile palatelor, cu nervuri spirituale, ca un aparat circulator de piatră, incunabulele de la Strachov, obeliscurile şi imensele clopote trase de către patru oameni, iscăliturile *lady*-ei Hamilton şi a lui Nelson, găsite într-un vechi album de impresii ale unei biblioteci străvechi, o schimbaseră în mod miraculos. Devenise tăcută şi irascibilă, farmecul ei trecuse în altceva, în suferinţa obrazului palid, în strălucirea ochilor negri şi mîinile febrile, strînse în permanenţă una într-alta. Cred că n-am văzut încă pe nimeni *înghiţind* — acesta este termenul — cu atîta sete tot ceea ce vedea.

În cimitirul evreiesc, îngrămădit şi negru, acoperit de o umbră umedă, izbucnise în plîns. Pietrele aplecate puţin, marcînd al cincisprezecelea strat de morminte de-a lungul timpului, îi dăduseră o spaimă ciudată.

Se întreba de ce nu sînt flori, şi i-am spus că în asemenea locuri, după tradiţie, nu se aduc decît pietre pentru ca morţii să nu fie dezgropaţi de fiare.

Pe urmă căzuse în apatie. Două seri la rînd dansase într-un bar, pe rînd, cînd cu doctorul, nelipsit din preajma ei, cînd cu acel călător neidentificat, care se mişca atît de bine pe parchetul ringului. Mîncam împreună şi nu mi-era greu s-o supraveghez. Timpul trecea repede. Nici martirii din unele racle subterane n-o mai cutremurară, şi chiar ciudata biserică Kostnec, împodobită cu candelabre de oase de ciumaţi, n-o mai înfioră. Nu avea un gust romantic pentru legendă şi taină, aşa cum nu avea gust pentru poezie. Era în firea ei o luptă teribilă între o fiinţă practică şi un germene de visare, iute ucis. Vorbea tot timpul despre muzică, atît de mult, încît ghicii că mai mult ar fi vrut să cînte la pian, cum susţinea, decît cînta într-adevăr. Era în mintea ei şi o confuzie de termeni cîteodată, care mă punea pe gînduri, pentru că uneori memoria îi rămînea fidelă şi ştia lucruri surprinzătoare. Altarul de cranii din Sedelec o lăsase rece, deşi noi, toţi ceilalţi, eram muţi şi îngheţaţi de gustul acesta pentru moarte atît de german. Dar la Lidice nervii ei cedară şi ne-am cutremurat.

Ajunsesem într-o zi luminoasă de toamnă deasupra acelui sat ras de pe faţa pămîntului. O şosea asfaltată cobora spre o vale dulce. Pe margini — ciudaţi trandafiri galbeni şi roşii, trecuţi. Păsările zburau gureşe, în aer era cald, şi în grădini lucrau paşnic femei în salopete. Nimic nu lăsa să se întrevadă amintirea unor zile teribile. O cruce mare, făcută din două bîrne vechi, ce supravieţuiseră unui incendiu, acoperea parcă orizontul liniştit. În satul cel nou, pe lîngă care trecurăm, se vedeau cîţiva copii hrănind porumbei.

Am intrat pe urmă în muzeu, unde stăteau laolaltă mici sicrie, legitimații găurite de gloanțe, ghete minuscule, rămase de la cei trecuți prin focul de mitralieră, cîteva fotografii, un pumn de pămînt mărunt și calcinat, și am urcat în tăcere în autobus, nemaibucurîndu-ne de ziua luminoasă, fiecare cu cîte o tragică și mare întrebare în inimă.

Spre seară, cînd întunericul cobora peste sumbrul Kladno, cu munții lui de piatră și cu piramidele de cărbuni ce înfiorau peisajul, doctorul ne-a întrebat dacă nu are cineva din mașină un medicament cu un nume ciudat, pe care nu-l mai țin minte. Domnișoara I. leșinase, și noi nu observasem. Și-a revenit tîrziu, cînd în autocar se auziră primele schimburi de cuvinte între călători.

A doua zi am căutat-o toți cu privirile. Era la locul ei, mai tristă și mai tăcută. Lucrătorul de la fabrica de oglinzi a încercat să ne facă să rîdem, dar a renunțat repede, și ne-am oprit cu toții privirile pe harfele subțiri ale mestecenilor, care zburau în urma noastră. Șoferul autocarului oprise de cîteva ori și ne invitase să coborîm în niște văi cu iarba ca soda, macerată de anotimpul neiertător. Aerul înțepa, pe lîngă șosea treceau vite cu pas mare și mirosea a sfeclă culeasă. Pomii erau galbeni și roșii, cu frunzișul rărit, din care se desprindeau stoluri-stoluri de frunze rotunde.

Mă gîndesc acum, după atîta vreme, că poate domnișoara I. călătorea nu numai pentru ca să-și găsească un soț. Poate că avea rude ucise pe undeva în lume, dar nici o durere nu mă mișcase atît ca acea suferință tăcută, crîncenă, nebănuită, ce urmase vizitei satului Lidice. Pe urmă, muzica melancolică a cafenelelor, acele valsuri de sfîrșit de secol, evocarea lui Mozart, în trecere pe aici, pe lîngă Dunăre, pe sub pădurile de aburi, și oboseala călătoriei ajunsă la sfîrșit o furaseră pe domnișoara I.

*

Aş fi încheiat povestirea călătoriei cu autocarul fără să mai adaug nimic, pentru că sînt de părere că cititorului nu trebuie să-i spui chiar toate lucrurile. Taina ajută uneori şi te face mai inteligent. O bănuială valorează mai mult decît o precizare inutilă. Ce se va fi întîmplat în cele din urmă cu domnişoara I. nu pot să vă spun. Mi se pare că am mai văzut-o pe stradă acum cîteva zile, dar nu sînt sigur că ea era.

Nu am de adăugat decît că de la Oradea şi pînă la Bucureşti autocarul a mai făcut, mi se pare, o zi şi jumătate. Trecuse seara cea tristă, şi iată-ne în drum spre Braşov. Cei paisprezece orădeni coborîseră, şi autobusul avea în el melancolia sălilor de bal după o lungă petrecere. Ne obişnuisem cu acei oameni şi să nu fi fost veselii muncitori de la fabrica de oglinzi, drumul pînă acasă ni s-ar fi părut obositor. Şoferul şi ajutorul său, mulţumiţi că totul se petrecuse fără incidente, vorbeau vesel şi nu ştiau cum să ne înveselească mai bine. Dar nici muzica de la radio, nici fluieratul unora dintre noi nu ajuta la nimic. Oboseala călătoriei era mai mare.

Domnişoara I. stătea nemişcată lîngă doctor. Păreau doi străini şi aveam un sentiment neplăcut. Parcă aş fi vrut ca bărbatul acela îndatoritor să se fi îndrăgostit de fiinţa de lîngă el, deşi era greu să-mi închipui că în cele din urmă se poate întîmpla aşa ceva. Dar un al şaselea simţ, ce nu mă părăseşte niciodată, îmi spunea că trebuia să se întîmple ceva.

Şi nu m-am înşelat.

În ultima dimineaţă a călătoriei, cînd abia pornisem spre Bucureşti, Chaussonul nostru a avut o pană. Şoferul, totdeauna bărbierit proaspăt, a încercat în fel şi chip să ghicească motivul care oprise elicea autobusului, fără să

reuşească. În cele din urmă a trebuit să-şi pună un halat şi, împreună cu ajutorul, să umble la motor. Totul a durat cam un ceas, timp în care noi am coborît lîngă şosea şi am stat pe iarbă. Era tot soare, ca la plecare, poate puţin mai rece. Copacii tremurau în vîntul dimineţii de octombrie şi am fi vrut să mai întîrziem, pentru că dincolo de ceasul acela venea viaţa cu obişnuinţele din care ne smulsesem atîta vreme.

Un claxon ne chemă în cele din urmă în autocar. Lîngă motor, şoferul, cu mîinile pline de unsoare, ştergîndu-şi-le cu o cîrpă murdară, ne invita să poftim sus. Domnişoara I. s-a apropiat de el, curioasă să ştie, deşi nu se pricepea la mecanică, ce beteşug avusese maşina.

— Un fleac, îi răspunsese acesta, privind-o cu ochii lui frumoşi într-un fel care o turburase evident pe călătoare, şi în aceeaşi clipă scosese dintr-un buzunar un măr roşu, din care muşcase cu poftă, cu dinţii lui albi şi frumoşi.

Era dimineaţa, în octombrie, pe o şosea din Romînia, şi simţii intens cum domnişoara I., care întreprinsese cinci călătorii în străinătate, în căutarea unui bărbat pe care să-l iubească, îngheaţă fascinată de o descoperire uluitoare.

Ceilalţi călători urcaseră în autocar. Ajutorul încerca motorul, şi elicea lui zbîrnîia regulat. În geamurile albastre ale Chaussonului strălucea puternic soarele, şi în jur mirosea a frunză putrezită şi încălzită. Şoferul îi întinse cu mîna lui pătată de ulei domnişoarei I. mărul înjumătăţit.

— Nu vrei şi dumneata?

— Ba da, spuse ea simplu şi muşcă.

OUL

Pe nenea Sofronie îl cunosc de mult, de cînd lucra la Saturn, deasupra gurii gropii. A dus-o greu multă vreme, deşi se spunea despre el că e în stare să-l judece şi pe dracu şi să-l scoată dator. Nu ne-am văzut de douăzeci de ani, de pe vremea cînd mă învăţa să deosebesc pe maidan osul iepurelui de sita zînelor şi iarba datului de răsfug. Pe vremea aceea era un bărbat trupeş şi bun de gură, care se lua în colţi cu toţi. De la dînsul am auzit o vorbă mare pe vremea foametei, cînd scînceam cu toţi şi ne umflam burta cu prune verzi: « Oala nu se umple cu vorbe ». Pe urmă viaţa ne-a luat pe apele ei, şi prin 1954 sau 58 i-am văzut fotografia în ziare.

Bătrînul lucrător bătuse nu ştiu ce record în producţie şi primise o medalie. M-am bucurat mult şi am vrut să-l caut, dar treburile m-au furat şi am uitat o bună vreme de el. Au mai trecut cîţiva ani, şi într-o dimineaţă ne-am trezit cu nenea Sofronie bătînd vechile uliţe ale mahalalei noastre. Se uita peste garduri la casele noi ale ceferiştilor, măsura din ochi florile liliacului şi trăgea pe nări aerul Cuţaridei.

— Uite-l pe Sofronie, şopteau vecinele noastre.

— A ajuns deputat...

— Ce spui, soro?

— Da, are acasă o ladă de decoraţii...

— Stă cu Groza la masă...

Nenea Sofronie se mai împuţinase, mai încărunţise, dar tot frumos şi aprig. L-am poftit în curte, i-am dat un scaun şi ne-am pus pe vorbă sub un nuc bătrîn, sub care ascultasem amîndoi pe vremuri domnişorul ţipînd.

— Ce-am auzit, eşti deputat...

— Sînt.

— Bravo dumitale! De muncit mai munceşti?

— Muncesc.

— Te-am văzut în ziar...

— Ei, n-au avut de lucru...

— Mai ţii minte povestea Frumuşelelor, pe care mi-ai spus-o pe-un lipăr de vară?

— Mai ţin.

— Sănătos?

— Sănătos, slavă Domnului!

— Pe unde mai stai, nene Sofronie?

— Mai bine m-ai întreba pe unde n-am stat! După ce-am plecat de-aici, de la Saturn, am găsit o casă amărîtă prin Văcăreşti. Acolo am petrecut războiul. După aia m-am mutat pe malul Dîmboviţei, pentru că lucram la Firul roşu. Am mai schimbat ce-am schimbat, că omu sărac caută culcuş mai încăpător, pînă am căpătat casă. Ieri ne-am mutat, sîmbătă. Ce halima a fost, să stai s-asculţi...

Lui nenea Sofronie atît îi trebuia, să-i dai sfoară la gură, că nu se mai oprea. L-am lăsat să povestească şi i-am privit ochii dulci de calindroi şi capul albit. Bătrînul păstra peste ani o bătrîneţe fermecătoare şi mi s-a părut

că nu trecuse nici o zi de cînd stăteam tot aşa şi-i ascultam vorbele.

— Acum, că nu ne-am mai văzut de atîta vreme, n-ai de unde să ştii că ne-am înmulţit; pe fata mea cea mare o cunoşti?

— Cum să nu?! Mărioara...

— Ea. S-a măritat acum doi ani cu un meşter de la 23 August; băiat bun, se mai ceartă ei, cînd şi cînd, că nu se poate, dar băiat bun, cum spusei. Au făcut doi copii, să le trăiască, s-a umplut casa ca iarba. Creşte-i, fă-i mari. La noi, toată lumea la robotează, au dus băieţii — că băieţi sînt — la cămin. A stat Mărioara fără ei un timp, adică îi vedea numai seara, n-a mai răbdat. Tot pe lîngă casă i-a ţinut. P-ormă s-a măritat şi cea mică. Caută altă locuinţă, mai încăpătoare; am găsit, dar tot n-ajungea. Am trăit cîţiva ani cam înghesuiţi. Dar eu nu te plictisesc?

— Nu mă plictiseşti...

— Am cerut la Partid casă. «Îţi dăm, mi-au spus, numai să ai puţină răbdare.» Am şi am avut... Joia de-a trecut, numai ce mă pomenesc cu unul de la Sfatul popular: «Dumneata eşti cutare şi cutare?» «Eu sînt!» «Bine. Vino cu mine.» «Unde mă duci, omule?» «Haide cu mine, c-o să-ţi pară bine.» Cam ştiam unde bate el, dar, curios ca muierea, nu l-am slăbit: «Că nu mi-oţi fi dat casă?!» «Ba chiar aşa...» Muream s-ajung mai repede. M-a urcat într-o maşină, şi ce crezi că mi-a arătat: o căsoaie cu balcoane, numai ferestre. «Pe mine să nu mă urcaţi sus, că am ameţeli, şi nici scara nu vreau s-o urc toată ziua, bună ziua...» «Nu te urcăm, ne-am gîndit la toate...» A deschis o uşă şi mi-a arătat: «Uite, aici e holul, aici e baia, aici sufrageria, cu trei uşi: o cameră pentru dumneata, o cameră pentru copii, o cameră pentru fata dumitale cu ginerele» — c-am uitat să-ţi spun: cea mică, Silvia, s-a mutat de-acum trei ani cu al ei, tocmai pe la Filaret...

Nenea Sofronie s-a oprit puțin, pentru că ostenise. S-a mai uitat în jur la grădină, la pomi și-a oftat ușurel.

— Ce-i, nene Sofronie?

— Ei, cînd ți-oi spune... Uite, cu baie, cu lanț, cu apă fiartă, m-am mai obișnuit cu gîndul, că doar nu mai trăiam pe vremea lui Cuza Vodă. E bine și cu caloriferul, că face căldură și nu mai cari lemnele, nu le mai spargi, loc avem acum să întorci cu carul. Numai că unde să mai cresc eu o găină, o pasăre, s-o aud cum trăiește lîngă mine?! A, că nu-ți spusei, fiindcă veni vorba de găină... Da' ai timp de snoavele mele?

— Am, ia un pahar cu apă și bea, și-o dulceață...

A luat nenea Sofronie.

— Bună, a zis cu gura pungă și pe urmă a sorbit paharul aburit. O să ne luăm și frigider zilele astea. Mobilă am găsit în casă, o s-o achităm în douăsprezece rate, zău dacă mai știu cum am trăit cînd mi-aduc aminte de bordeie, de igrasie, de foame... dar să nu mai vorbim, mai bine să-ți spun despre necazul pe care l-am avut de sărbători...

— Ce necaz să ai într-o zi ca asta?

— Uite că am avut. Toate bune, că mutarea n-a fost cine știe ce. De vreme ce dulapul și patul l-am lăsat la niște neamuri, mi-am strîns tacîmurile, covoare avem, să dormi pe ele, tot de la Mobila, în rate, tablouri — să vezi tablouri pe pereți... Așa că cu trei cearșafuri ale mele, trei ale fetii, și cu fețele de pernă într-o boccea pusă în taxi, c-am luat Getax, că nu se cuvenea altfel, iată-ne la bloc. Acolo, cînd să intrăm, un galonat, portarul: « Bine-ați venit! » « Bine v-am găsit! » « Aveți cheia? » « Avem, ce mai întrebi? » « Poftiți... » Am deschis ușa, fata cu gineri-miu — să cadă pe jos! « Uite! avem și bucătărie cu faianță... » « Avem, haide, nu vă mai mirați atît, ochii pe copii, să nu spargă ceva... » Pînă seara am pus totul la locul lui, că mare treabă nu era.

Ne-am mai ciondănit ce ne-am mai ciondănit cu lămpile. Nu, că veieza s-o aşezăm colea, lîngă studio, făcea Mărioara. Bărbatu-său: Nu, că e mai bine pe noptiera lui, că are de învăţat seara — că face nu ştiu ce liceu. Pînă m-am aşezat cu gura pe ei: unde vorbesc mulţi, merge o moară! «Ia mai astîmpăraţi-vă, că tot pe studio aţi dormit şi tot lumină electrică aţi avut! Cînd vă uitaţi la lampă ca la soare nu vă mai ciondăneaţi atît. Las-o dracu' de veieză, mai bine spuneţi-mi ce să vă facem mîine — că e duminică şi trebuie să sărbătorim intrarea în casă nouă —, pe cine chemăm, pe cine aşteptăm... » S-au potolit. Am făcut socoteala. Gineri-miu l-a adus pe secretarul de partid de la ei, cu care e prieten, şi pe încă unul neînsurat, care lucrează cu el la matriţe; fii-mea pe cin's-aducă? S-o chemăm pe Silvia, sor-mia, mi-a spus. Tii, c-o uitasem! Caut-o cu telefonu la fabrică. Nu era în Bucureşti. Plecată cu bărbatu-său la Tuşnad, la băi. Ei, nu e — nu e! Am lăsat vorbă că ne-am mutat, să nu bată drumurile de pomană, şi am luat-o popeşte. Nişte carne se mai găsea, vin o să cumpere gineri-miu, pahare avem destule, ia să facem şi-o supă de găină înainte, şi orez fiert pentru gura mea mai delicată... Zis şi făcut! Am plecat la piaţă şi m-am certat cu nişte ţărani care vindeau cam scump; pînă la urmă am tîrguit o domnişoară de puicuţă, tăcută şi cu ochiul ca mărgica. Am adus-o acasă; eu nu tai pasăre, am lăsat-o pe dimineaţă, să găsesc un om pentru treaba asta. Noaptea nu prea am dormit. Copiii au stat pînă la unsprezece în baie, fii-mea tot aşternea cearşafurile, eu am dat s-adorm; parcă puteam?! Mă tot gîndeam să nu-mi facă găina vreo boacănă, c-o legasem cu o sfoară de calorifer în bucătărie, după ce aşezasem un coş sub ea, să nu murdărească pardoseala. Tot aşteptam s-o aud cum cotcodăceşte, speriată în loc strein, dar ea — mută, săraca. Îi pusesem apă, mălai ud, avea tot ce-i trebuia.

Casa mirosea toată a var proaspăt şi a ulei. « Ce bine o să fie la iarnă aici ! » îmi spuneam, şi m-am mai sculat de două ori, să privesc pe geam. Era lună, ca la sărbătoarea Teclelor, se vedea tot cartierul în jur. Numai case cu grădini, numai balcoane, ce mai, centrul oraşului ! « Uite unde-ai ajuns, Sofronie ! mă fericeam ; încă tu ca tu, dar bine că copiii tăi se bucură, că ei or să trăiască. » M-am uitat la lămpi, m-am uitat la patul cu arcuri, la covoare — nu mai semăna cu odăile în care am locuit eu... Am adormit. A venit duminica ; era soare, am deschis ferestrele, am tras aerul dimineţii în piept. Toată casa era în picioare — cu mic, cu mare. Gineri-miu a alergat după gheaţă, după sifoane, radio avem mai demult. A venit prînzul. Au sosit oaspeţii, i-am poftit înăuntru. Ne-au adus flori, am petrecut, totul a fost bine. Nici n-am ştiut cînd a venit seara...

— Parcă vorbeai de-un necaz...

— Aşa-i, că uitasem ! C-a fost şi-un necaz...

— Spune...

— Mă dau jos din pat, cum îţi spun, intru în bucătărie, găina — cuminte la locul ei, în coş. Băuse toată apa şi mă privea cu un ochi limpede. O iau din coş ; cînd mă uit mai bine, îmi făcuse un ou. Acum să nu crezi că mai mă ţin de fleacuri băbeşti, dar mi s-a părut semn bun la casă nouă şi odată mi s-a înmuiat inima. Ea mi-a făcut un ou, şi eu o dau gîdelui s-o taie ! Mai bine nu mai pun carne de pasăre pe limbă decît să ucid fiinţa asta. Carne aveam cîtă ne trebuia, să facă Mărioara mai bine o supă de zarzavat pînă la prînz. Zis şi făcut ! Las găina la locul ei şi îmi spun în mintea mea : « O s-o cresc pe balcon, deşi nu prea e voie, că rîd vecinii de mine, sau îi fac un coteţ în curte, mai încolo, mai cresc şi altele. De tăiat nu mai tai găini. » Tocmai atunci pică la mine o tovarăşe de la raion şi-mi spune : « Tii, ce v-am mai

căutat! Tocmai astăzi v-ați găsit să vă mutați!» «Nu astăzi, ieri!» «Nu-i nimic, uite despre ce este vorba, trebuie să instalăm un comitet de bloc, dumneata ca deputat trebuie să vii.» Am dat să spun ceva, nu se putea, sărbătoarea casei — sărbătoare, dar nici pe oameni nu-i puteam lăsa așa, mă așteptau. Mi-am pus ceva pe mine și-am plecat, uitînd cu totul de găină. Pe la unu mă-ntorc, cu gîndul la altele, m-așez la masă și, pentru că veniseră oaspeții, beau un păhărel de țuică. Intră fii-mia, Mărioara, cu oala de supă, și cînd am simțit mirosul plăcut de găină, odată m-am îngălbenit rău. «Ce-ai, tată? m-a întrebat gineri-miu, ți-e rău?» «Nu mi-este, dar de ce-ați tăiat găina? Ea ne-a făcut un ou, și voi ați tăiat-o...»

Și n-am mai mîncat. Asta a fost.

FĂTRÎNII

Imediat după ultimul război, pentru că eram foarte sărac, mergeam vara într-un sat aşezat la marginea mării. Plecam prin august din Bucureşti, şi cu puţinii bani agonisiţi stăteam pînă pe la jumătatea lui septembrie în gazdă la un ţăran, pe nimica toată. Era un loc încîntător, descoperit din întîmplare.

Aşezarea, dacă avea cincisprezece curţi, o cîrciumă dărăpănată, o biserică de piatră, neterminată, rămasă fără acoperiş, şi un mic dispensar. Casele, joase, de lut, cu acoperişuri de olane tocite de ploi, erau apărate de soarele torid de cîţiva salcîmi piperniciţi, înfipţi în faleza înaltă de lut.

Toată ziua bîzîiau nişte muşte infernale, de care trebuia să te aperi cu energie, şi paturile înalte şi înguste de paie nu erau cele mai bune din lume. Noaptea luptam cu ploşniţele şi mă sculam extenuat, dar în zori ştiam că jos, dincolo de gardurile năpădite de o viţă sălbatică, voi găsi marea. Un golf circular, pustiu, adăpostea o cherhana săracă. Pe plaja enormă, năpădită de buruieni

şi alge, într-o cazemată aruncată în aer, îşi aveau cuibul nişte animale curioase de stepă sau poate nişte cîini sălbăticiţi care semănau cu şacalii, pentru că noaptea urlau ca ei. La amurg, din malul roşcat al falezei explodau mii de păsări. Era spre toamnă, şi ultimii pui din anul acela îşi făceau antrenamentul, înaintea marii plecări peste mare.

De prima vacanţă petrecută acolo se leagă amintirea unor zile strălucitoare, fără egal. Nu cunoscusem marea: abia atunci o descopeream, stînd mai mult lîngă ea. Îmi plăcea să mă plimb şi mă împrietenisem cu oamenii. Erau foarte săraci, tăcuţi, bigoţi, cinstiţi, deşi războiul ticăloşise lumea. Trăiau din pescuit, mulţi dintre ei aveau rude moarte pe timp de furtună undeva între colinele de apă ale neînduratei mări. Veniseră aici cu ani în urmă, aduşi cu colonizarea. Aveau toţi bărbi. Îi vedeam seara trecînd spre gorganele din marginea satului, cu un mers repede, sau lucrînd viile albastre, deasupra cărora scîrţîiau vechi cumpene de lemn. Vreo doi dintre ei erau paznici de noapte la cherhana, îi întîlneam cu cîinii pe plaja pustie. Erau tăcuţi şi drepţi ca nişte statui, priveau marea cu o lăcomie ciudată, fanatică, cînd îi găseam singuri mi se părea că-i aud vorbind cu ea. Ştiau poveşti teribile despre naufragii. Uneori ne apuca miezul nopţii pe sacii pătaţi de gudron şi priveam împreună cum se ridică din tenebre o lună roşie, tîrzielnică, învăluită în zăbranice zdrenţuite.

Vîntul arunca miros de pelin dinspre stepă. Cădeau stele îndepărtate, şi liniştea era sfîşiată de plînsetul misterios al şobolanilor alergînd în ceaţă. De vreo cîteva ori m-au apucat zorile rătăcind prin nisipul rece. Soarele trezea lumea devreme. În prispele caselor străluceau colanele de aterine uscate. Treceau primii asini, încărcaţi cu boccele, cine ştie spre ce alt loc îndepărtat, pierdut

sub cerul nemilos de albastru. Dormeam anapoda, şi pe urmă mă întorceam la malul mării, plecînd înot spre larg. Seara beam un rachiu păcătos, verde, sub şopronul de frunze uscate al cîrciumii, cu un popă frumos, cu obrazul ca petala trandafirului, urît de toţi cei din comună, pentru că, aşa cum am aflat mai pe urmă, fura şi fusese răspopit. El îmi spusese odată că un bărbat nu poate să aibă toate femeile, dar e bine să încerce, şi clipise păcătos. Prindea garizi dezgustători, pe care-i vindea chefliilor. Aceştia îi mîncau ca pe nişte seminţe, scuipînd tot timpul.

Duminica dimineaţa, bărbaţii se strîngeau înainte de răsăritul soarelui la mesele uscate de soare, şi după ce-l trăgeau aproape cu forţa din pat pe cîrciumar se îmbătau şi cîntau împreună în sfîşietoare coruri, care te umpleau de o tristeţe bolnavă. Acolo am simţit cum vine toamna pe mare, cum aerul se răceşte, şi viţa sălbatică îşi pierde clorofila. Pe un promontoriu de piatră am stat în ultimul soare sărac al lui septembrie cu şopîrlele şi am privit trecerea păsărilor din deltă. Se făcuse frig. Nisipul părea o cenuşă rece, străină, şi marea — duşmănoasă. Îmi venea greu să mă despart de acest loc fermecat, cu casele lui invadate de o vegetaţie purpurie.

În ultima zi a primei vacanţe am văzut un lucru îngrozitor. Era o dimineaţă stranie, lăptoasă, cu aerul fumuriu. Marea se învăluise în ceaţă şi bubuia singură ca o uzină. În spate sticleau oglinzile mici ale unei lagune, năpădită de ierburi sărate, roşii ca nişte cozi de vulpe. Deodată s-a făcut lumină, pîcla a fugit spre larg, şi din malul de lut al falezei s-au ridicat ultimele rîndunele, negre şi rotunde, strigîndu-se. Cerul s-a umplut de bolovani parcă, şi pe nisip au început să cadă puii mai slabi, care nu puteau să zboare. Rîndunelele mai bătrîne îi ucideau cu cîte o lovitură de cioc în cap. Plaja s-a umplut de pene, şi toată agonia aceea colectivă mi-a lăsat un gust amar.

Într-un ceas se făcuse o liniște nefirească. Marea tăcea și ea, înfricoșată de atîta moarte.

Pe urmă a trecut un an, și amintirea zilei dureroase s-a șters. M-am întors în satul acela și nu l-am mai recunoscut. Era plin de lume, de cîntece și de larmă. Nu se știe cum, cîțiva snobi, cîțiva foști mari negustori care mai aveau ce să mai cheltuie năvăliseră aici cu femeile lor frumoase, cu patefoane și băuturi străine. Abia am fost primit de vechea mea gazdă, într-o odăiță din fundul curții, ce-i servea iarna de bucătărie. Și chiria crescuse, și pretutindeni era înghesuială, și lumea continua să năvălească, să arunce cu bani. Liniștea fugise, locul mi se păru pîngărit, dar nu aveam unde să merg, și am răbdat cîteva zile, sperînd că, printr-o minune, într-o dimineață nu voi mai auzi rîsetele obscene ale domnișoarelor rimelate, că nu voi mai vedea babornițele fardate umblînd în picioarele goale prin praful șoselei, cu aerul că se află într-un ținut exotic.

M-am înșelat. Mereu alte perechi soseau cu automobilele demodate, cu corturi și cu bucătării de campanie. Noaptea se juca *conga* pe plajă, și dezmățul nu mai avea limite. Mă întrebam unde încăpuseră cu toții, pentru că satul era mic, și casele — neîncăpătoare. Răspunsul l-am aflat mai tîrziu, într-o zi oarecare. Mă plimbasem pînă atunci, căutînd să evit locurile unde se adunau lacomii vînători de plăceri. Dincolo de vechile morminte tătărești, ce străjuiau satul, se afla un ținut roșu, de pămînt și de praf. Pe dealurile lui rămăseseră ruinele vechilor mori ale Dobrogei, scuturate de vînturi. Pe vechea șosea de piatră se căra cu sacalele apa de la o fîntînă. Cu ani în urmă, pe aici locuiseră pescarii, dar acum din fostele case nu rămăseseră decît bucăți de ceamur.

Căutasem zile de-a rîndul un cătun despre care mi se vorbise, cu speranța că-l voi găsi și că voi putea să mă

mut, dar aşezările omeneşti se aflau departe una de alta şi renunţasem să mai rătăcesc la întîmplare. Mă întorsei spre seară, ocolind corturile colorate, aşezate în dezordine la malul mării. Pe faleză era o potecă îngustă şi întortocheată, ţinînd pe sub gardurile acoperite de viţă. De aici se vedeau calcanele de lut ale caselor. După cîtva timp de mers, ceva mi-a izbit privirile. În fiecare grădină se afla cîte un pat de lemn, făcut la repezeală şi acoperit cu paie. În porţile dărăpănate stăteau patriarhii, privind marea. Lîngă cherhana m-a întîmpinat unul dintre cei doi paznici. Era cu cîinii lui lăţoşi şi sălbatici. M-a poftit pe grămada de saci.

— Ce-i cu bătrînii ăştia în grădini? am întrebat.

Omul strîngea nişte plase vechi, pe care mai rămăseseră nişte zale verzi de solzi.

— De ei nu mai are nevoie nimeni, mi-a răspuns el.

— Dorm afară?

— Da.

— Şi dacă plouă?

— Aici plouă rar, şi dacă se mai întîmplă, sînt obişnuiţi cu apa. Ce vrei să facă gospodarii ăştia? Sînt săraci, şi pentru banii lor spurcaţi primesc orice... spuse, arătînd dezgustat corturile colorate de jos.

FRANZELUȚĂ

L-am pierdut pe Franzeluță!

Acum, vara, cînd soarele dogorește puternic și aștept ca umbra viței-de-vie să se întindă peste toată curtea, să-și aștearnă covorul ei verzui, răcoros, n-am să-l mai văd pe Franzeluță cățărat în vîrful gardului vecinului, umplîndu-și cu caise crude sînul cămășii murdărite. Cînd am să trec spre seară, ostenit puțin de munca zilei trecute, n-o să-i mai aud glasul subțire de copil șoltic dedat la patimile celor mari.

— Ce faci, Franzeluță? îl întrebam de fiecare dată, și el îmi răspundea invariabil, clipind dintr-un ochi:

— Potolim...

Cred că pe copilul acesta nu l-am văzut niciodată altfel decît cu gura plină. Dar mai întîi să vi-l descriu, că merită. Copil din flori, lepădat de cine știe ce femeie fără inimă într-o piață, Franzeluță s-a trezit plîngînd, înconjurat de o ceată de neveste curioase, care găsiseră bucata aceea de carne, înfășurată în cîteva scutece sărace,

pe treptele unei prăvălii. Suflete miloase, femeile au făcut ce-au făcut, l-au împăcat cîteva luni. Nu știu cine l-a alăptat, ce sîn de lucrătoare l-o fi hrănit, destul că despre existența lui am aflat mult mai tîrziu, cînd avea, să zicem, șase sau cel mult șapte ani. Să te fi uitat la el, îi plîngeai de milă. Un sfrijit de băiat, negru, slab și cu păr mult pe frunte. O pedeapsă de copil, nu altceva! Scuipa înrăit și se uita la tine cu o curiozitate obraznică. Era îmbrăcat din pomană, ca mulți nevoiași, dormea pe unde apuca, și dimineața se certa cu negustorii din piață cărora le fura roșiile. Se zicea că nu pusese carne pe limba lui, și lucrul acesta îl spun unii și-acum. Cică nu-i plăcea, că era obișnuit de mic cu buruieni și că avea stomacul subțiat. Iarna nu-l mai vedea nimeni pe Franzeluță. Unii spuneau că a intrat băiat de trupă, alții — că l-au strîns la « vagabonzi », și cei mai « generoși » inventau povești frumoase cu o « cucoană care l-ar fi luat de suflet și l-ar fi dat la învățătură ».

Povești!

De cîte ori venea primăvara, Franzeluță se întorcea în piață. Întîi îi asculta pe fiecare:

— Cum a fost, Franzeluță? Am auzit c-ai găsit-o pe mă-ta, aia moartă...

— Ce te bagi, prostule, s-arunca vreun băiat mai înalt și mai crescut, dus de-acum la muieri, Franzeluță a fost la orfelinat, și rîdea gros, întinzîndu-i o țigară, răsucită la repezeală.

Franzeluță, mut ca mortul, lua țigara, o bătea încă o dată bine în capete, ca un om mare, și tăcea mai departe, cerînd pe mutește un foc de la ceilalți.

Mari, mici, stăteau toți sluj în jurul lui, că odată se răstea Franzeluță la ei. Era primăvară, în fiecare primăvară copilul se întorcea ducînd în spate încă un an. Părea jigărit, cu obrazul supt, mai înrăit ca un cîine

ținut în lanț, gata să muște, cu ochii duși în fundul capului, mai osteniți și parcă mai bătrîni.

— Ia spune, Franzeluță, te-au bătut?

— De unde să-l bată? se amesteca cîte un măcelar, care-i promitea un bacșiș dacă-i păzea prăvălia pînă mănîncă, pentru că Franzeluță meseria asta o avea, să păzească dughenile din piață. De cinstit, îl știau toți cît e de cinstit. Îi dădeai ceva pe mînă, nu te puteai apropia! A, că mai fura, asta era altă treabă. Nu-i dădeai dreptul lui de « șef » al pieței, nu te ierta, puteai să stai cu ochii pe el, să tocmești gardieni, tot îți lua birul.

— Eu am auzit că una l-a dus să-l facă boier, se încumeta vreun băiețandru mai dintr-o margine. La toamnă îl dă în clasa a doua, că una a trecut-o cu profesoară.

Pe obrazul copilului nu se citea nimic. Pufăia din țigară și tușea rar, dogit.

— Spune-ne, mă, și nouă, unde stai tu iarna? se ruga negustorul de mere, întinzîndu-i un ionatan, roșu ca o inimă omenească.

Franzeluță, surd, lustruia pe nădragii cîrpiți și murdari fructul păstrat în paie, îl mirosea, mușca o dată cu dinții săi puternici, lăsînd țigara la o parte, și spunea:

— Acum potolim!

Se făcea liniște în toată piața. Negustoresele care vindeau borș în borcane mari de sticlă priveau spre băiatul cel negricios, care mînca încet, nepăsător.

— Ăsta-i crescut cu mere de noi, se făleau hahalerele din jur.

Se ducea dracului vînzarea cînd se întorcea Franzeluță de pe unde rătăcise. Puteai dumneata să te rogi două ceasuri să ridice băcanul obloanele, nu te înțelegeai cu el. Ziua aia era ziua lui Franzeluță, toată lumea îi căuta în coarne.

Cînd îi vedea pe toți strînși în jurul lui, Franzeluță îi întreba pe rînd:

— Tu mi-ai adus bacşişul?

Cîte unul de uita, nu mai scăpa de gura celorlalți:

— Care l-ai lăsat, mă, pe Franzeluță fără bacşiș?

Să nu fi fost în pielea lui! Douăzeci de priviri îl fulgerau. După un ceas, şi tot trebuia să se întoarcă să-i aducă măcar un capăt de ață, pentru că băiatul strîngea toate fleacurile: nasturi, curele vechi, ace cu gămălie, cutii de chibrite — naiba ştie ce făcea cu ele.

Dar ziua asta frumoasă, cînd îl moşeau stînd în jurul lui ca la praznic, trecea repede. Franzeluță se întorcea de obicei de dimineață, cînd soarele începea să încălzească binişor; nu l-am văzut niciodată să se fi întors în vreo zi posomorîtă, ca şi cînd şi-ar fi ales bucuria anotimpului acestuia, sărbătoarea orelor cînd se lăsa în voia celorlalți, ascultîndu-le întrebările fără să le răspundă. Tocmai seara tîrziu, cînd ultimii curioşi plecau de lîngă el, şi femeile din mahala aflau că Franzeluță se întorsese şi că trebuia să fie cu ochii pe rufele întinse la uscat prin curte, pentru ca «să nu facă picioare», băiatul rămînea singur, adormind pe treptele vreunei prăvălii.

După noaptea asta nu-l mai cunoştea nimeni. Era sculat în zori, cu picioare în spate, chiar de către cei care-i aduseseră daruri cu o zi înainte:

— Scoal', puturosule! striga măcelarul, ştiind că n-are treabă cu el, scoal', că acum vin muşteriii, şi nu pot să intre din cauza ta...

Franzeluță, filozof precoce, îşi scutura fundul nădragilor de praf, scuipa silnic într-o parte şi spunea:

— Bine, o şterg, dar dă-mi şi mie un chiştoc, că mă arde să beau un fum!

Avea atunci în glas o durere de om mare, căruia îi lipseşte tutunul şi suferă din pricina aceasta.

Dacă nu căpăta ceea ce voia, se urnea leneș spre tarabele negustoreselor care picau mai tîrziu, și în cîteva clipe adormea din nou, întins pe lemnele lustruite. Din pieptul lui slab ieșea o respirație grea; asuda, deși diminețele erau încă răcoroase.

La 7 se trezea în larma pieței, se scărpina în capul plin de păduchi și pornea agale, cu mîinile în buzunare, pe la negustori. Primul tain îl căpăta de la franzelar: o jumătate de pîine neagră, tare să spargi capul dușmanilor cu ea, rămasă de trei zile. Grecul, domnul Lambru, chicotea făcîndu-și cruci mari:

— Ia, Franzelusa, bre, să fie de sufletul lui Agopie.

(Agopie ăsta nu se știe cine fusese, dar unii șopteau că era vorba de fratele bun al brutarului, pe care domnul Lambru îl omorîse cu un topor ca să-i ia averea și fugise apoi în Romînia, să nu i se mai știe urma.)

Destul că băiatul o înhăța lacom și băga dinții în ea.

— Bună, bre?! întreba grecul.

Bună, ce să facă?! Franzeluță se uita cu coada ochiului la raftul plin cu pîini albe, frumos mirositoare; i-ar fi dat inima, dar calul de dar nu se caută la dinți. Neagră, tare, bucata de pîine a domnului Lambru îi ținea de foame pînă la prînz, cînd Franzeluță făcea al doilea « rond », pe la negustorii de ciorbă de burtă, cărora le căra lemne în bucătărie, le spăla cazanele de aramă și mai dădea și cîte o măturătură prin prăvăliile pline de muște. Pentru asta, știa porția: o fiertură sleită și un os de berbec, jupuit de carne, ascuns într-un sos de bulion. Mergea...

După masă, cum începeau căldurile în mai: la gîrlă, să mai scuture praful din cămașă și să mai înece păduchii. Bine mai trăia Franzeluță! Împăratul pămîntului puteai să-i spui, nu altcum!

Seara nu-l uita Dumnezeu — ba mai ciordea ceva, mai din pomană, se culca sătul. Și uite-așa, pînă în căldurile

din iulie. Toamna se muta pe Filantropia, la depozitul de lemne, unde căra cu doi haidamaci buturugi şi descărcau camioane. Ce-i mai plăcea aici lui Franzeluţă, că altfel era băiat vrednic, numai să fi ştiut cum să-l iei. La patru dimineaţa, cînd îi fura somnul de-a-n picioarele pe căruţaşi, pe la ora îngerilor, dumnealui le căuta prin buzunare, că-i ştia rămaşi de cu seară băuţi, nu-l simţeau. De la unul cinci, de la altul zece, că erau lefteri, trebuia să mai înşele oamenii şi în ziua următoare, îşi făcea pentru porţia lui de tutun, pentru că de mîncat mînca, nu mînca, dar iarba-dracului trebuia s-o simtă în piept, ce vreţi, om cu necazuri! Îl mai prindea cîte unul, îi trăgea una după ceafă, cu palma lui groasă, roasă de hamuri, îl înjura de mă-sa aia care-l lepădase, trecea. Lui Franzeluţă îi plăceau caii, se băga pe sub burta lor, îi mîngîia pe boturile umede, undeva în sufletul lui se visa pe-o mîrţoagă falnică, dar nu mai creştea de loc, tot un ghindoc rămînea, să-l pierzi în praf — ce vreţi, crescut cu mere...

Pe la 5, cînd se lumina, şi din trupul animalelor ieşea aburul, se auzea scîrţîitul porţii depozitului de lemne. Sosea domnul Eugen, « şeful ». Acesta era un om duhos: vorba la el, ca sărbătoarea. Unii spuneau că-i cinstit, alţii — că fură de te îngroapă şi că jumătate din lemnele statului erau ale lui — cine le mai ştia numărul? — că în fiecare zi un tren descărca alături, pe o şină de lîngă depozit, cîte treizeci de vagoane; contabil să fi fost, şi tot nu-l dovedeai! În loc de bună dimineaţa, domnul Eugen striga o dată la căruţaşi:

— Bă, ia sculaţi, bă, c-a dat soarele!

Ăştia, căliţi, pe blana căruţelor, sau în paie sub cai, căscau o dată de se auzea pînă în barieră, de ziceai că şi-au rupt fălcile, şi se scărpinau puţin pe unde-l mănîncă pe om mai bine dimineaţa.

— A, a venit jupînu!

Jupînul strigă slugilor de dormeau pe basculă sau pe vreo grămadă de lemne:

— Mă puturoşilor, iar n-aţi strîns surcelele!

Ce ştiau ei: din rumeguş şi din surcele îşi ridicase două case tocmai la capătul Şoselei Nordului, să nu-l ştie nici vîntul, nici pămîntul.

Slugile — doi bătrîni — de-abia îşi mai ţineau oasele, se îndreptau de şele, îşi aşterneau dinainte sacii peticiţi şi puneau mîna pe tîrnuri.

— Haide, Costică, spunea unul celuilalt, haide să strîngem lemnele alea, că a venit jupînu...

Cînd termina cu ei, domnul Eugen îşi plimba privirile jur împrejur, să-şi caute paznicii. Să fi dat Maica Preacurată să-l fi prins pe vreunul moţăind sus, în cuştile lor de lemn, că atît le trebuia!

Mai liniştit, după ce făcea înconjurul curţii, domnul Eugen îşi scotea cheile de la brîu şi deschidea uşa biroului. « Biroul » era un fel de a spune, pentru că în realitate el era o cămăruţă joasă, cu tavanul spart, în care se afla cîntarul, o masă şantalie, abia ţinîndu-se pe picioarele mîncate de cari, şi două scaune. Într-un colţ, lîngă un perete muced, plin de o rîie verde de igrasie, casa de bani, cam ruginită, e drept, dar groasă şi solidă, să n-o spargi nici cu topoarele, în care domnul Eugen ţinea registrele şi banii strînşi de la muşteriii statului.

Cînd deschidea uşa, odată se speriau gîndacii şi fugeau care încotro, pitindu-se în ascunzişurile lor. Erau nişte insecte mari şi grase, trăite bine, care-ţi făceau scîrbă şi frică dacă le vedeai, dar pe domnul Eugen asta nu-l tulbura. Îşi scotea ochelarii lui cu geam spart şi margini de tablă, se mai încredinţa o dată că nu-şi uitase creionul chimic, pe care-l vîra în gură din cînd în cînd, ca să scrie mai bine, şi deschidea hîrţoagele lui, pline de cifre, cu marginile

mîncate şi îndoite, ca după o opăreală. Era încă întuneric; înainte de a se aşeza la masa lui, domnul Eugen aprindea un bec mic, acoperit cu o pălărie de hîrtie îngălbenită şi pătată de muşte, şi, mulţumit, ofta cu plăcere. Asta însemna că poate să-l cheme pe Franzeluţă.

— Mă, strigă slugilor, a venit Vegetarianul la slujbă?

— A venit, să trăiţi, spunea Costică.

— Dacă a venit, să treacă la raport...

Băiatul ştia ce-i cu raportul ăsta, aşa cu noaptea-n cap. Întîi că trebuia să dea cu mătura în « birou », al doilea... dar al doilea lucru o să-l vedeţi dumneavoastră.

— Bună dimineaţa, şefule! trîntea Franzeluţă de la uşă, ca să-l înmoaie, că se mai îmbuna cînd îl ungeai la lingurică c-o vorbă bună.

— Bună, Vegetarianule! mormăia domnul Eugen. Cum ai dormit?

— Bine mersi, se gudura Franzeluţă.

— Dă şi tu o măturică pe-acilea şi mai vino să mai stăm de vorbă, auzi tu?

— Aud.

Punea Franzeluţă mîna pe măturică, ridica praful de nu se mai vedea domnul Eugen.

— Udă, mă, mătura aia, ce-mi faci? se răstea jupînul.

— Am udat-o, da-i praf de-un metru...

Nu mai spunea nimeni nimic. Franzeluţă îşi făcea « serviciul », celălalt socotea, socotea. Daravelă mare şi-aici, parcă băiatul nu ştia: greşeşti o cifră, te ia statul de ceafă şi te duce la puşcărie; parcă pe cîţi nu-i dusese, dar ca domnul Eugen, rar oameni deştepţi; i-ar fi furat p-ăştia de-l angajaseră cu zece ani în urmă şi de ciorapii din picioare, şi tot n-ar fi ştiut. Ehe, de-aia îi plăcea lui Franzeluţă să « lucreze cu el », cum se lăuda cîteodată în piaţă, că, vorba aia, decît cu un prost la cîştig, mai bine cu un deştept la pagubă!

Cînd termina cu măturatul, de se auzeau glasuri de muieri pe la porţi şi începeau caii să sforăie sub primul bici al căruţaşilor, se apucau de vorbă. Să fi ars Bucureştii, nu mai intra nimeni în « birou ». Pe domnul Eugen era mai bine să nu-l tulburi cînd avea chestiuni serioase de discutat, şi asta ce-şi spuneau ei, Franzeluţă şi domnul Eugen, era un lucru serios.

— Cum e, mă Franzeluţă? întreba cu un alt glas domnul Eugen. Ai auzit?

— Ce s-aud, jupîne?

— Cică intrăm în război.

Băiatul dădea din umeri. Ce-i păsa lui? Treaba asta cu războiul era treaba oamenilor mari, nu a lui.

Scotea o ţigară, o bătea în capete şi îşi aducea aminte:

— Ia, jupîne, şi dumneata una, deşi ştiu că nu fumezi...

Hoţ copilul! Chestia cu nefumatul jupînului era şiretenia lui; cu asta îl ţinea Franzeluţă pe domnul Eugen sub gheara lui, că-i ştia slăbiciunea. Zgîrcit, n-ai fi scos din palma lui nici 5 lei, domnul Eugen lua ce era de luat de la cine îi ieşea în cale. Acum de la el, de la Franzeluţă, ce puteai să iei: rîie şi păduchi, dar o ţigară tot era ceva, o economie, că-l mai chema şi între două drumuri « să mai stea de vorbă », şi el, băiat deştept, iar întindea pachetul:

— Ia, jupîne, şi dumneata o ţigară, deşi ştiu că nu fumezi...

Şi domnul Eugen lua. Or, cu asta Franzeluţă al nostru putea să taie şi să spînzure în depozit. Nu-l înjura nimeni; încă unii dintre căruţaşi se mai puneau bine cu el, să-i sufle o vorbă, două jupînului la ureche, să cîştige o pîine mai frumoasă, că ce credeţi dumneavoastră, şi la vînzarea lemnelor se poate trăi mai uşor sau mai greu, şi nu-i de colo să nu-ţi omori oasele de pomană... Aşa că din

« influență », cum spunea Costică, trăia Franzeluță. Dacă ești deștept, după cum se vede, și cu o țigară îți îndulcești viața, numai să știi cui s-o dai, să n-o arunci alături.

După ce pufăia o dată, de două ori, jupînul o lua iar de la cap:

— Am dat-o dracului, Vegetariene!

— Nu mai spune, jupîne!

— Da. Intrăm cu Neamțu...

— Unde intrăm cu Neamțu, jupîne?

— Ne batem cu Rusu...

— Ei, nu mai spune!

De fapt, treaba asta nu-l privea pe el nici cît negru sub unghie, dar așa îi dădea apă la moară lui domnul Eugen, lungea vorba cu el, că se speriau ăia de-afară, că discutau cu ușa închisă și cine știe ce mai turna băiatul în urechile șefului, ehei... Încă mai încerca vreun căruțaș pe la fereastra biroului:

— Dom' șef! Dom' șef!

— Ce-i, mă? se răstea jupînul, dinăuntru.

— Au venit muierile și zic că să le dăm drumu-n depozit, auzi...

— Nu intră nimeni în curte pînă la șapte; să stea afară, am treabă acu'!... Serviciul începe la șapte, nu cu noaptea-n cap...

Și după ce mai trăgea un fum, domnul Eugen se întorcea spre băiat.

— Ete-ale dracului, nu mai au somn lîngă bărbați, și-mi vin mie taman acum, cînd fac eu cu tine politică...

— Ia mai zi-i, jupîne! o întorcea Franzeluță, cu privirile mari, să vadă șeful că e numai urechi.

— Cum îți spusei. Eu am un frate, plotonier reangajat, e la serviciu la Mobilizare. Tu știi ce-i ăla Serviciul mobilizării?

— De unde să știu, jupîne?

— Mă, ăia-s pîinea şi cuţitu! Zice ei că trebuie să ieşi la front, ieşi. N-ai ce-i face. Mîna dreaptă a lui Antonescu, cum îţi spusei. Ei bine...

Lui domnu Eugen îi plăcea să spună din cînd în cînd «ei bine» şi se roşea de plăcerea ce simţea cînd auzea vorbele astea. Franzeluţă, isteţ, îi lua cuvintele din gură:

— Ei bine, jupîne...

— Ei bine, repeta rar domnul Eugen, află că frati-miu mi-a spus că... Domnul Eugen se oprea gîtuit şi-l ruga pe băiat: Ia vezi, mă, să n-asculte cineva la uşă, că ăsta e secret de stat, m-auzi tu pe mine, şi dacă află cineva, ţie îţi taie limba, şi pe frati-miu îl dă afară...

— Se poate, zicea Franzeluţă şi se încredinţa dacă nu-i ascultă cineva pe la uşi.

— Ei bine, spunea iar jupînul, află că intrăm cu Neamţul peste ruşi; dacă mai e o lună, două... Vasile al meu a făcut scurtă la mîini scriind ordine de chemare...

— Zău c-aşa-i, spunea ipocrit băiatul.

— Mă, că mie ce-mi pasă, sînt reformat, am şi cincizeci de ani, am făcut un război, dar se prăpădeşte atîta lume pe de pomană, mă Vegetariene!

Franzeluţă se întrista deodată:

— Şi-o să fie mai bine, jupîne?

Domnul Eugen se încrunta:

— Mă, tu eşti prost, sau te faci? Tu n-auzi ce spun eu? O să moară o mulţime de lume...

— Atunci, o să fie rău, jupîne.

— Rău, Vegetariene, că eu de cînd îi tot spun lui frati-miu, da' ce, m-ascultă? Bă Vasile, cînd începe ţara pe mîna militarilor, mai bine să mergem să ne punem laţul cu toţii de gît, m-auzi tu? Păi ştii tu, mă Vegetariene, ce-i aia politică?

— De unde să știu eu, jupîne, dacă nu m-oi învăța dumneata...

Asta iar îi plăcea șefului. De hatîrul băiatului cerea încă o țigară:

— Mai dă-mi o fumegantă!

Și odată se încrunta la el, de plan:

— Mă, tu o să mă înveți cu iarba-dracului!

— Lasă, jupîne, zice Franzeluță ca un om mare, ia colea, viața e grea...

Căruțașii — iar pe la ferești:

— Jupîne, ne înjură *muierili*, zice că noi stăm la căldură, și ele tremură afară...

— Ete-ale dracului, parc-a venit iarna pe stradă! La 7, la 7, am treabă acum...

Franzeluță se mai uita în registrele jupînului, nu pricepea boacă, abia învățase trei litere la școala aia de-o făcuse vai de capul lui.

— ... Ei bine, relua domnul Eugen, politica, mă Vegetariene, e un fel de diplomație, adică cum să-ți spun eu ție, să-l iei pe om, să-i dai în cap, și el să creadă că-l mîngîi...

Rămînea copilul cu gura căscată.

Domnul Eugen scotea ceasul de la brăcinar și se uita.

— ... Mai e vreme, spunea, o juma' de oră. S-aștepte...

— Cine s-aștepte, jupîne?

— Clienții. Nu vezi c-avem treabă?

— Așa e, jupîne...

Domnul Eugen își lua ochelarii, uitați pe nas, și-i punea pe registrele lui. Mai trăgea un fum; bună mai era țigara de căpătat!

— Ei bine... ce-ți spuneam eu ție, Vegetariene? Și deodată își aducea aminte: Apropo, tu cînd te spurci, mă, la carne?

— Nu mă spurc, jupîne!

— De ce, mă?

— Nu-i bună, aşa spune şi Doctoru.

— Care doctor, mă, ai fost tu la doctor?

Băiatul se gîndea dacă face să-i spună ce om însemnat este el, Franzeluţă, care are şi alţi prieteni, nu numai pe el, domnul Eugen, care ştie o mulţime de lucruri, dar nu atîtea cîte ştie Doctoru, dar asta era altă poveste, aşa că încheia repede:

— Am eu un prieten, Doctoru-i zice, le ştie pe toate...

— Şi el ţi-a spus să nu pui carne pe limbă?

— El. Zice că o să trăiesc o sută de ani...

Domnul Eugen se mira:

— O să trăieşti pe dracu o sută de ani, nu vezi că eşti cu coliva pe piept: cînd tuşeşti sună a doagă...

— Ce dacă, asta-i din cauza tutunului...

— Nu mai spune, ete-al dracului, mă înveţi tu pe mine!

Odată se supăra jupînul, şi nu era bine. Aşa încît Franzeluţă îl îmbuna:

— Dacă zici dumneata, aşa o fi...

Domnul Eugen se mai uita o dată la ceas. Termina şi a treia ţigară, dar nu se făcea să-i mai ceară una copilului.

— Ei bine, despre ce vorbeam?

— Chestia cu războiul, jupîne...

— Da. Ai dreptate. Uite că ne-am pricopsit, o să facem şi război.

Franzeluţă se mai uita afară. Caii, frumoşi, umezi în răceala dimineţii, abia se desluşeau sub frunzele îngălbenite ale pomilor din marginea depozitului. Ce-mi era frunza moartă, ce-mi era pielea lor de culoarea cafelei?!

Şi uite-aşa, azi puţin, mîine puţin, tot vorbind ei dimineaţa, el cu domnul Eugen, a izbucnit războiul din '41. De atunci nu i-a mai putut înghiţi Franzeluţă pe nemţi,

de-atunci şi... dar ce să vă spun dinainte? O să vedeţi dumneavoastră de cînd...

Cînd începeau ploile lui noiembrie, nişte alea ţîrîite de ţi se ura cu lumea, Franzeluţă trebuia să-şi mute cuibul. Iarna nu era de nasul lui să doarmă prin gherete, şi-apoi avea şi un loc cald, unde trăgea. Pînă una-alta se strîngea la cîte un foc cu căruţaşii şi făcea cu ei politica auzită de la domnul Eugen.

Acum, dimineaţa era întuneric aproape. Cerul jos, frig, bîhliţă, lume puţină. Care nu-şi cumpărase lemne pînă atunci, ţi-era mai mare mila de ei cum aşteptau zile întregi pe la porţi, că se răise şi jupînul, de, vreme de război, trebuie să fie ordine. Căruţaşii şi slugile, pîlc lîngă căldurică, tremurînd subţire cu spatele. Franzeluţă la mijloc, numai într-un sac, ca o paparudă.

— Cum devine cu politica aia, Franzeluţă? întreba Costică, bătrînul care îngropase o lume, şi pe el nu-l mai luase cucoana Moarte...

— Păi politica-i aşa, o şmecherie, că dacă îţi dă unu una cu ceva în cap, zici că te mîngîie.

— Hă-hă! făceau căruţaşii, pocnind din bice.

— Rîdeţi voi, da' aşa-i! întărea băiatul. O să vă vedem noi cînd or să vină ordinile de chemare, şi-n loc de trai o să zăceţi cu floarea în gură pin Rusia, p-acolo.

Nu mai rîdeau căruţaşii. Franzeluţă odată se sclifosea, că-l întreba cîte unul:

— Da' tu de-unde le ştii, mă, pe toate, ca un om mare...

— Din naştere, zicea băiatul, scuturîndu-şi sacul din spinare.

Şi cum vă spuneam, cum dădea spicul zăpezii, de se albeau uliţele, să nu se mai vadă urîtul toamnei, Fran-

zeluță își punea coada pe spinare și se oprea tocmai în Grivița, în prăvălia domnului Dumitru Domnișor, unul de strîngea banii cu roaba, că așa de bine-i mergeau afacerile.

— Bună! saluta băiatul pe chelneri în felul bărbaților cu nevastă acasă.

— Ia uitați-vă, fraților, a sosit Franzeluță, spunea și stăpînul localului, că ăsta cîrciumă avea, prăvălie mare în gura Gării de Nord.

— Săru' mîna, jupîne! adăuga spăsit Franzeluță, c-un respect mai mare decît cel pentru domnul Eugen, că aici era mai groasă: dacă nu-l primea cîrciumarul, el unde să doarmă, iarna cu frigul pe el?

— Treci la treaba ta, spunea domnul Dumitru Domnișor, nu te mai astîmperi odată cu golăneala! Ți-am spus că anul ăsta nu te mai primesc dacă nu-mi rămîi aici, în permanență.

Ce-o fi fost aia « permanență », mai-mai că ghicea băiatul; dar ce să-i mai ia vorba din gura stăpînului? Tăcea dracului și s-apuca de treabă. Stăpînului îi plăcea. Franzeluță era iute de mînă, cinstit cît poate să fie o slugă de care ai nevoie pe bani puțini, așa că mai închidea și el ochii. Loc de dormit era: unde se înghesuiau atîți, mai încăpea unul. Cît privește mîncarea, se găsea o zeamă lungă acolo, nu se cunoștea. Acum, cu el se știa: cu 1 kilogram de mere pișcate scăpa, pentru că nu degeaba îi zicea lumea Vegetarianul: nu s-ar fi atins de hoit.

Bucătăresele îl primeau cu strigăte de bucurie, pentru că le era drag copilul ăsta oropsit, și de erau sau nu erau mame, în sufletul lor tot păstrau cîte ceva din dragostea femeilor pentru urmași. Ca împăratul o ducea Franzeluță, pînă dădea soarele primăverii și-l apucau iar pandaliile să plece. Numai că avea și-o neplăcere. Cînd trebuia să se întoarcă la jupîn, Franzeluță trecea mai întîi pe la

frizer. Nu ţi l-ar fi primit domnul Domnişor netuns în prăvălia lui, să-l fi rugat o săptămînă.

— Igiena e mama comerţului! spunea cu vocea lui de mare stăpîn.

Un halat pentru el se găsea la repezeală, şi băiatul era trimis, pînă să răsufle, iute la baie să-şi spele jegul de-o vară şi-o toamnă. Îl freca o muiere, de scotea şi untul din el. Dacă mai avea urme de rîie pe la încheieturi, i le ungea cu gaz pînă-i dădeau lacrimile, şi de-abia după aia devenea apt pentru serviciu.

Acum, mare lucru nu făcea Franzeluţă, nu se prăpădea cu firea. Curăţa cartofi cu bucătăresele, le asculta poveştile — ce era şi la gura ăstora, să-ţi astupi urechile! Trăiau cu gardieni care le băteau, mai se culcau cu soldaţii care plecau pe front, era tîrgul necuratului, aici în gura gării, lume ca nisipul, mereu schimbătoare, dusă care încotro.

Barem, iarna aia a lui '41 avea s-o pomenească băiatul! Cîte văzuseră ochii lui uimiţi de neştiutor înţelept, ajunsese! Începuseră să se întoarcă trenurile cu marfa lui Antonescu, cum spuneau mîrîind hamalii care mai întîrziau la o ţuică în bodega din faţă. Oameni ciuntiţi, fără mîini, fără picioare, înveliţi în bandaje: nu era nenorocire mai mare decît războiul! Încă, Franzeluţă îl mai întreba şi pe Doctoru, prietenul lui, că aici îl găsea, vara-iarna, la o masă, cu un cinzec de rom în faţă.

— Cum e? Ce-i facem cu războiul?

Deştept ăsta, Doctoru, cunoştea lumea pe degete, se ştia că scrie poezii, şi cunoştea stelele cum îşi cunoştea domnul Dumitru Domnişor pivniţa. Ehei, ce om! Cine-l asculta cînd se îmbăta, mai învăţa cîte ceva. Fusese doctor de-adevăratelea, cîştiga bani cu lopata, scăpa femeile de povara copiilor. Numai că-i plăcea băutura, şi o meteahnă

ca asta te duce la sapă de lemn, cum se şi întîmplase. Într-o zi greşise, o lăsase pe una moartă pe masa de operaţie, numai în sînge. A fugit, a aruncat totul baltă, casă, masă, nevastă, pînă au pus mîna pe el şi mi ţi l-au băgat la întuneric, să ispăşească. După cinci sau şase ani, a ieşit prostit puţin la minte. Nu i-au mai dat voie să aibă firmă la poartă şi să scape lumea de copii. De atunci bea ce-i mai rămăsese. Îşi vînduse casele, instrumentele, hainele, să-l fi văzut, paragină de om, nu alta! Dar era frumos cîteodată chiar şi nebărbierit, cu faţa lui trasă de beţivan. Cînd s-apuca să vorbească, de ţinea predica cea mare, cum spuneau chelnerii, ochii i se aprindeau de parcă le-ar fi dat cineva foc pe dinăuntru. Ridica mîna sa tremurătoare, în vinele căreia se zbătea alcoolul, şi tuna împotriva celor care îl aruncaseră în fundul ocnei. Sta Franzeluţă lipit de perete, nu s-ar fi mişcat. Cum mai sunau cuvintele în gura lui, parcă ar fi fost proroc!

Peste vreo doi ani, prin '43, cînd se înmulţiseră nemţii în Bucureşti, ca păduchii la căldură, Doctoru a început să tune şi să fulgere împotriva lor, că nu-i mai tăcea gura. Spunea că nu le mai ajunge cu ce cară din ţara asta a noastră, care-i o vacă cu lapte de care trag toţi. Şi iar, dă-i şi dă-i, pînă făcea spume la gură. Se apropiau chelnerii, îl trăgeau de mînecă: ce, era nebun, nu-i mai plăcea libertatea? El, nimic! Numai cheferiştii din jur îi dădeau dreptate.

Asta era viaţa lui, cu toate bunele şi relele, şi i-ar fi plăcut, numai să nu i-o fi înveninat o întîmplare, pe care copilul avea să o ţină minte multă vreme...

Să fi fost prin februarie 1944, cînd veneau nemţii buluc din Rusia şi împînziseră Bucureştii. Într-o seară, în prăvălia domnului Dumitru Domnişor a intrat un ofiţer tinerel, spilcuit, cu o mustaţă afumată de tutun şi

cu ochelari. Se ținea bine și zornăia din pinteni. Și-a scos mantaua, de culoarea sodei, și s-a așezat la o masă. Franzeluță, pe lîngă el, se uita. Mai văzuse de-ald-ăștia, le mai furase cîte un bacșiș. Neamțul a cerut o listă, s-a uitat la ea, și unde au început chelnerii să care. Mînca cu o lăcomie pe care n-o cunoștea nici el, cît trăise între flămînzi. Ai fi zis că vrea să pună în burtă pentru o săptămînă. Asudase ducînd furculița la gură. Bea și mînca, și iar bea, și iar mînca. « Ia te uită ! » își spunea băiatul, să știi că n-or să-l mai încapă hainele cînd s-o ridica de la masă. Și ce i-a venit, și-a aruncat ochii pe cizmele ofițerului. Erau cam murdare, că afară se ținea o zloată! « Ei, aici e rost de un bacșiș ! » Și-a fugit în odaia slugilor, să caute niște cremă și două perii. Cît ai clipi, s-a întors, și s-a înțeles, mai din privire, mai prin semne, cu neamțul, care nu știa boabă romînește. Destul că pînă a mai mîncat el vreo trei prăjituri și-a mai băut niște bere, cizmele îi erau lună. A dus periile și crema la loc și a întins mîna după ce i se cuvenea. Neamțul — odată s-a încruntat. Nu știu ce-a bolborosit pe limba lui și i-a șters o palmă de i-au țiuit urechile. Franzeluță a mai apucat să audă și o vorbă de ocară : « Țigan ! », spusă mai strîmb printre dinți. Acum, că pierdea bacșișul, treacă-meargă ; că luase și o palmă, mai închidea ochii ; dar să-l facă țigan, asta nu mai răbda băiatul !

Și-a pus brațele în șold și, fără să se mai uite în dreapta și-n stînga, l-a scuipat pe ofițer drept în față, dar nu așa, i-a așezat pe obraz un scuipat împărătesc, de haimana. Ce-a urmat nu mai știe. Neamțul a întors cîrciuma cu susul în jos. Franzeluță abia a scăpat cu fuga, de întors la domnul Dumitru Domnișor nu mai putea să se întoarcă. Acum, noroc că venea primăvara, dar ce te faci pînă atunci, unde dormi, unde mănînci? Iar l-a nimerit pe domnul Eugen, căruia i-a spus tărășenia. Acesta era

neschimbat, tot cu robii lui, striga la ei şi-i muştruluia. L-a ascultat şi, pentru că i s-a făcut milă de sufletul lui, i-a zis să meargă acasă la el, pe Şoseaua Nordului, să-i ajute nevestei la treabă pînă în primăvară, cînd o să se descurce. Numai că prin martie Franzeluţă s-a îmbolnăvit. Îl picnise netraiul. Domnul Eugen, zgîrcit, n-a adus doctorul, l-a vindecat cu leacuri băbeşti. S-a ţinut răul de el vreo cîteva luni. Nu l-am mai văzut prin piaţă. Întrebau măcelarii de el şi negustoresele de borş:

— Dar unde-o fi, maică, băiatul ăla, de nu mai vine?

— S-o fi însurat, mai glumea cîte unul.

— Să ştiţi că l-a strîns la *bagabonţi!* spuneau golanii, întinzîndu-se la soare.

Parcă nici n-am avut primăvară în 1944. Şedeam toţi la capătul pieţei şi ne uitam care-ncotro, doar-doar s-o ivi Franzeluţă. El, nicăieri! Abia mai pe urmă, după 23 August, am aflat ce i s-a întîmplat, de la un căruţaş de la depozitul de lemne al domnului Eugen. Să vedeţi...

A zăcut el ce-a zăcut, venise de-acum vara. Slăbise, vedeai prin el, Doamne fereşte! I se strînsese obrazul pungă. Cînd s-a mai ridicat din morţi a început să iasă pe afară. Era frumos pe Şoseaua Nordului, iarba — pînă la burta calului. În curte, la depozitul de stuf, se ridicaseră colibe albe. Munceau oamenii de ţi-era mai mare dragul. Şi el, pedepsit să stea pe spate, abia răsuflînd.

Cam a treia zi, pe cînd se boierea, aşa, prin soarele de august, cu mîinile la spate, a văzut cîteva camioane militare care treceau spre Băneasa. Erau pline ochi cu militari înarmaţi pînă-n dinţi. Mai încolo au trecut şi alte maşini, cu civili. Şi ăştia aveau puşti la ei, erau nebărbieriţi şi nedormiţi. A întrebat, a mai auzit, a aflat. În pădurea din apropiere se băteau nemţii cu romînii.

Ei, asta era, Franzeluță! Ia să meargă și el, poate o da de ofițerul care i-a stricat binele. Că și boala de-o avea pe el, și-l mai ținea încă, tot din întîmplarea aia i se trăgea...

S-a agățat de un camion și s-a rugat de un « tovarăș », că așa își ziceau ei între ei romînii ăia. Au vrut să-l dea jos, cum l-au văzut gălbejit, dar nu s-a lăsat:

— Luați-mă, nene, și pe mine, am o socoteală cu neamțu! zicea.

— Care neamț, mă? Care neamț? întreba ăl mai mare peste ei. Ce, tu crezi că ne ducem la nuntă?

Știa el că nu se duc la nuntă, dar care copil n-a dorit să vadă un război? Și, cîr-mîr, nu s-a lăsat, l-au luat. N-a făcut el mare lucru, că pușcă nu i-au dat. Nici n-ar fi putut s-o ție; în schimb, le căra cartușe soldaților și civililor din gărzile de muncitori. Era mic, se strecura mai ușor prin șanțurile atunci făcute cu lopata de mînă. Au început să tragă și unii, și alții. S-a cam speriat Franzeluță. Nu era o distracție. Mureau oamenii pe lîngă el, a înțeles copilul ce nenorocire era și treaba asta.

Două zile a stat băiatul acolo, cu inima cît un purice, din pricina fricii care-l apucase. Mîncase cu soldații din gamelă, îi dăduseră și lui un centiron, să fie mai arătos, parcă se mai obișnuise. Cam pe la prînz, cum spuneau, așa, cînd se mai liniștiseră focurile, l-a apucat un somn. Mirosea frumos a frunză, pădurea tăcea, dase amorțeala și în copaci...

Franzeluță a privit ce-a privit cerul zdrențuit printre crengile rupte ale copacilor. După o jumătate de oră, soldații l-au găsit pe băiat înțepenit, cu o șuviță subțire de sînge pe gît. Îl omorîse o schijă rătăcită. Avea fața liniștită, parcă s-ar fi împăcat cu lumea.

*

Nu am căutat niciodată să știu unde se odihnește. Numai acum, vara, cînd soarele dogorește și aștept ca umbra viței-de-vie să se întindă peste toată curtea, să-și aștearnă covorul ei verzui, răcoros, mi se pare că am să-l văd cățărîndu-se pe gardul vecinului, umplîndu-și cu caise crude sînul cămășii murdărite...

CÎTEVA POVESTIRI LA PERSOANA A III-a

MORCOVII

Cum da primăvara — şi ce mai primăveri cădeau peste Cuţarida, de se topea zăpada, luată parcă în lopată! — babele, toate pîlc în casa coanei Marghioala a lui Mială. Lipa-lipa, cîte una, numai în papuci, cu barişul pus pe ureche — să nu le umfle curentul şi să strănute —, pînă la gardul văduvei.

— A, coană Marghioalo, acasă eşti?

În geamurile crăpate, murdare, cu chitul căzut, pline de frunze de muşcate, verzi-coclite, soarele, cît polul, făcea cercuri de lumină. Bătea vîntul lui martie, subţire. Pe coana Chiriţa o înfiora toată, umflîndu-i fustele.

— A, coană Marghioalo!

Din casă se desluşeau bufnete şi o vorbă « e-acasă! ». Vecinele îi auzeau motanii căzînd de pe scrinuri, miorlăind să iasă afară, că-i podidise şi pe ei arşiţa înşelătoare a primei călduri.

— O, că vin! făcea muierea din casă.

În salcîmii lustruiți de crivăț se posomora cerul, cît era el de albastru, numai cu nişte floace albe, călătoare, ca spuma mării.

Pe poteci, dinspre groapă, sosea-sosea şi baba Miţa, în fusta ei de astă-vară, numai flori, cu un batic negru legat sub bărbia ascuțită. Să se fi înțeles, şi nu credeai că pică tocmai acum. Drumurile — bătute, sus — cald, cum treceai de cîrciuma lui Stere simţeai sufletul fundului, un fum înecăcios de gunoaie, dulce-iute, parfumat ca para putrezită, tot ai fi tras pe nas!

Uşa, veche, şuie, abia ţinută în ţîţînile ruginite, neunsă cu gaz de cînd lumea, scîrţîia lung, şi-n prag se arăta mama pămîntului, a de-o seamă cu timpul, Marghioala. Mai albise, te uitai prin ea, obrazul — cum e pergamentul. Nu mai vedea, dar de auzit tot auzea. Punea palma descărnată la ochi, să n-o dovedească lumina, îşi subţia genele ca o buză şi se uita lung pe cîmp.

— Care eşti?

— Eu, Chirița.

— Ei, bată-te să te bată! Intră...

Musafira se uita peste ulucile putrede în curtea largă, fără buruiană.

— Cîini mai ai, Marghioală?

— Cum zici?

— Cîini mai ai?

— S-au dus cîinii, Chiriţo, au murit...

— Nu mai spune! se mira cealaltă, de parcă şi-aducea aminte c-o mai întrebase anul trecut tot aşa, dar ea uitase.

Deschidea poarta, păşea biniiişor în ţărîna ogrăzii şi auzea cocoşii Marghioalei dînd ţipăt. Să fi fost la amiază cînd se întorceau lucrătorii de la treburi şi căscau ucenicii frizerului, perpelindu-se în focul primăverii.

Umbra babei — cît jumate curte.

— Te lungişi, Chiriţo! spunea Marghioala în dodii, ca şi cînd ar fi lăsat-o să înţeleagă că din pricina vremii se întindea, că trăgea moartea de ea, vorbe de-ale lor, de bătrîni, cine să le mai înţeleagă?!

Intrau amîndouă în casă.

— Stai, Chiriţo, zicea gazda.

Se uitau una la alta.

— Cine mai muri iarna asta? întreba una.

— Păi cine să mai moară, parcă dumneata n-auzişi? Se duse şi Aglaia...

— Ei, nu mai spune...

— Da, Dumnezeu s-o ierte! O fi pă lumea ailaltă acum, împărţind dreptatea...

— Ce să-i faci, ne ducem, ne ducem...

— Ba eu, una, nu vreau să mă duc, mai am treabă...

Afară se răsteau cocoşii la vreme, cuprinşi de o frică. Pica şi baba Miţa.

— Coană Marghioală! Coană Marghioală!

— Da' cine o mai fi? se mira aceasta.

— Miţa, cine să fie, a ieşit şi ea din iarnă!

Chiriţei parcă-i părea rău că spune lucrul acesta, pentru că la o ceartă îi făgăduise că o să-i mănînce coliva.

O băga văduva şi pe Miţa înăuntru. Baba mîrîia nărăvaşă, privea lucrurile putrezite, intrate în pămînt, perdelele ciuruite şi florile din geam, care-i plăceau atît.

— Ce faceţi, surorile mele?

— Bine, ce să facem! răspundea cam cu duh Chiriţa.

— Auzirăţi?

— Ce s-auzim?

— A mai fugit una de la părinţi...

— Nu mai spune! Care e aia? săreau în cor celelalte.

Şi pînă să se apuce să le povestească Miţa, de-afară striga Lixandra, surda, de avea o sută de ani, cu un glas abia auzit, subţire şi-nalt.

— Cine o mai fi? se mira Marghioala.

— Cine să fie, prietena dumitale, fornăia Chiriţa, care nici pe Lixandra n-o prea avea la inimă.

Cînd intra şi asta, mai aplecată de şale ca anul trecut, cu privirea în toate părţile, tăceau. Se numărau în gînd. Mai lipsea Tinca. Şi pînă să vină şi ea, Chiriţa întreba tare:

— Dar din morcovii ăia buni mai ai, coană Marghioalo?

Morcovi ca la muierea lui Mială nu mîncase nimeni în Cuţarida. Acum, că venea primăvara şi se isprăviseră cartofii, babele ştiau ce le trebuie sufletelor: ceva dulce şi proaspăt, să le meargă la inimă. Marghioala se lăsa rugată.

Că să vedeţi, că i-am terminat, că nu mai am.

Lixandra se ridica în picioare.

— Ce zice? Ce zice?

— Zice că nu mai are morcovi!

Surda rîdea uşurel, scoţînd un fel de behăit, se uita drept în ochii văduvei cu mînie şi făcea cîţiva paşi, rezemată în baston.

— Să nu caut eu, auzi tu, Marghioalo, să nu caut.

Şi cît se ciondăneau, hop şi Tinca, cea mai tînără dintre ele, care nici nu mai bătea la uşă, ştiind sorocul primăverii.

— V-adunarăţi?

— Ne-adunarăm.

— Cald afară!

— Cald.

Se foia ce se foia Tinca, şi cînd nu mai putea, întreba:

— Coană Marghioalo, da' cîte-un morcov nu ne dai?

N-avea ce le mai face. Se scula, alunga mîţele rămase prin casă, că nu ţinea una, nu două, vreo cinci, şi trecea

pragul într-o odaie, dincolo, întunecată, cu tavanul scund, unde păstra murăturile, butoiul cu varză şi un săculete de fasole, la vremea asta ajuns pe fund. Ar fi trebuit să aprinzi o lumînare dacă n-ai fi cunoscut, dar văduva cunoştea. Pe podeaua de lut amestecat cu bălegar stătea aruncat un strat mai mărişor de nisip. Mirosea stricat, pentru că în el se mai uşurau motanii babei, dar dedesubt, în răceala lui, stăteau morcovii, nişte cotolani roşii înverziţi, buboşi şi tari, numai buni de mîncat la vremea asta, verzitură de împrospătat sîngele. Marghioala se lăsa pe vine, scormonea unde ştia şi-şi umplea poala. Dincolo, babelor li se umplea gura de apă.

— Ce faci acolo, coană Marghioalo? întreba Chiriţa nerăbdătoare.

— Ce zice? Ce zice?

— Zice că ce face dincolo coana Marghioala...

— Îi alege, parcă nu ştiu eu! Alege morcovii, să nu care cumva să ne dea ceva mai bun...

Văduva, cu poala plină, trecea pragul, potolindu-le:

— Ho, nesătulelor, ho, că v-am adus...

Şi le împărţea morcovii reci şi proaspeţi. Tinca se uita la ei, glumea cu celelalte, ca între bătrîni, despre sculele bărbaţilor morţi şi se apuca să ronţăie. Îi da mîna, că mai avea cîţiva dinţi, dar ce te faci cu celelalte, ştirbe toate?! Miţa cerea un cuţit şi se apuca să-şi cureţe bucăţica ei. Tăia solzii umezi, aripile verzi-albicioase care înfloreau în coasta morcovului, şi cînd lepăda într-o hîrtie, să nu facă murdărie, mătreaţa murdară, de pe deasupra, sta multă vreme tăcută, dînd alteia cuţitul. Baba Lixandra morfolea ce morfolea, o dureau gingiile, spunea tare:

— Nu mai sînt morcovii de anul trecut! Ăia parcă erau mai proaspeţi...

— Da' de unde, se lăuda Chiriţa, al meu parcă-i argăsit.

— Ce zice? Ce zice? întrebă Lixandra.

— Ce să zică? Zice că nu-i bun morcovul...

— Să mai ude nisipul ăla, că s-a învechit, se amesteca şi Tinca.

Marghioala odată se supăra.

— După ce vă dă omul, nici nu vă place! Acum nu mai e bun nisipul! Domn' primar să trăiască, mai face el alegeri, o să ne aducă nisip, şi atunci o să-l schimb...

Babele se uitau una la alta şi rîdeau. Vorba văduvei: ce s-ar fi făcut ele fără primar...

★

Cînd cu alegerile din '29 sau din '32, cine mai ţine minte, ce i-a venit unuia: nu, că să paveze Cuţarida! Au auzit mahalagiii, s-au bucurat. Unde nu dădea Dumnezeu să calce şi ei pe piatră, că se săturaseră de-atîta noroi. Venea ea toamna, se uitau oamenii în sus cum sta să plouă, se-împosocau. Vara, treacă-meargă, să fi căzut potopul lui Noe, ieşea soarele, se duceau şi bălţile, dar după septembrie să te ţii! Cum lăsau Grivița în urmă, bărbat-femeie, îşi scoteau pantofii, să nu-i strice, şi pînă acasă aşa umblau, ca apostolul Pavel, să nu-şi prăpădească bunătatea de încălţăminte, bună numai în lume, de Paşti şi de Crăciun şi duminicile. Aşa că, dacă s-au trezit cu unul înalt şi bun de gură, la răspîntie, în faţă la Stere, ce şi-au zis: « Ăsta cine-o mai fi şi ce-o vrea de la sufletele noastre amărîte? » Nu ziceţi că picase şi unul c-o tobă de-o bătea ca perceptorii, de s-au speriat oamenii. A ieşit frizerul, a ieşit afară cîrciumarul, Goşnete cizmarul, mahalaua — ciucure. Lunganul a băut mai întîi o cinzeacă, băgîndu-l pe cîrciumar înăuntru, a dat din cinstea lui şi unui nătîng care păzea două căruţe: una cu pietre şi alta cu nisip, şi cînd i-a fost lui bine, s-a uitat la

lumea strînsă afară, care se întreba ce-o să se mai întîmple.

În mulţime, muieri, copii, o liotă de puturoşi şi bărbaţi rămaşi acasă de pe la slujbe. Se uitau la haina neagră, lustruită în coate a străinului, la pălăria lui tare, cu boruri rotunde, şi la ochelarii de-i avea pe nas. Se uitau şi aşteptau. Acela nu spunea nimic. A lăsat numai pe căruţaşi să descarce bolovanii şi nisipul, drept în faţa cîrciumii, şi după ce a privit mulţimea iară, s-a urcat pe-un scaun cerut de la negustor. Întîi a scos un teanc de afişe albastre şi le-a aruncat mahalagiilor, care le-au cules de prin noroi.

Era ca acum, primăvară. Tot aşa bătea vîntul, lumea, mulţumită că ieşise din iarnă, ia să asculte de nebun. Unii, de nu ştiau să citească, ţineau hîrtiile pe dos.

— Ce zice, maică? întrebase şi baba Marghioala a lui Mială, şi ea de faţă, pe unul mai tînăr, dus prin şcoli.

— Stai şi ascultă, mătuşe, a sfătuit-o el, că o să vorbească romînul ăsta acum...

Baba Marghioala a stat. Lunganul, după ce i-a rugat pe cei din margini să se apropie, a început să răcnească cu voce popească, dogită:

— Fraţilor, domnul primar Rigo a hotărît să vă paveze străzile, pentru că, fraţilor, nu se mai poate... Este?

— Este! au zis cîţiva, fără convingere.

— Poate o da Maica Domnului să scăpăm şi noi de noroiul ăsta, că eu, una, m-am săturat, a şoptit văduvei baba Miţa, atunci picată şi ea.

Marghioala a îmboldit-o cu pumnul pe sub fustă.

— Taci, s-auzim ce mai spune...

— Căci, fraţilor, răcnea lunganul, ţara romînească nu mai poate de hoţi şi nătărăi. Partidul nostru, al liberalilor, s-a hotărît să sfîrşească cu hoţia, să întroneze cinstea şi

libertatea. Drept care, domn' primar Rigo a început cu pavarea străzilor, adică cu cartierul dumneavoastră, care suferă cel mai mult de lipsă de urbanistică...

— Ce zice? Ce zice? întrebase baba Lixandra, care nu putea să lipsească de la o adunare cum nu lipseşte mărtie din post.

— Zice că vin liberalii şi ne pavează strada... îi strigase în ureche Mița.

— Aha, liberalii, dar de ce strigi aşa, că n-oi fi surdă...

Bărbații, mai într-o parte, nişte zidari care văzuseră multe, clătinau din capetele bătrîne.

— De, numai să fie aşa, că am mai auzit noi...

— Fraților, se răstise necunoscutul, şi mai răguşit, aşa că la alegeri ştiți ce aveți de făcut. Votați-l cu toții pe părintele oraşului nostru, domnul primar Rigo. Semnul său electoral arată aşa...

Scoase pe nerăsuflate dintr-un alt buzunar un afiş mai mare, în mijlocul căruia se afla portretul unui bărbat între două vîrste şi dedesubt trei bastoane groase, albastre. Muieri, bărbați, copii se uitau ca vițelul la poarta nouă.

Lunganul făcu semn celui cu toba să bată de cîteva ori, şi cînd acesta termină, se întoarse iar spre mulțime:

— ... Atunci, fraților, ne-am înțeles, toată lumea la vot, pentru domn' primar Rigo! Trăiască părintele oraşului nostru, primarul sectorului de verde, Rigo! Rigo!

Toboşarul mai lovi de cîteva ori în instrumentul lui, şi mulțimea se împrăştie. Lunganul intră în cîrciuma lui Stere, mai bău ce mai bău cu zidarii, şi cînd termină să le împuie capul, se răsti la nătărăul care-l aştepta afară:

— Vezi, ai grijă să nu ia careva pietrele sau nisipul, că-i avutul Primăriei, şi dacă află domn' primar Rigo că s-a clintit ceva, ți-ai pierdut pîinea!

Ăsta ce să zică? A dat din cap că a priceput, dar cum să stai să păzeşti avutul Primăriei? Ziua mai trecea cîteo-

dată cu mîinile la spate, se uita: pietrele — cam tot atîtea, dar nisipul scădea văzînd cu ochii. Pe cine să întrebe, şi cine ce să-i spună? Într-un cuvînt: baba Marghioala a lui Mială s-a gîndit ce s-a gîndit, s-a sfătuit şi cu Chiriţa:

— Soro, ce-ar fi să luăm şi noi cîte-un lighean din nisipul primarului? E bun. Roşu. Nisip de temelie. Punem la iarnă morcovi în el, cum dă primăvara îţi mai îndulceşti sufletul puţin. Prospătură...

Baba Chiriţa, femeie cu frica lui Dumnezeu:

— Nu se poate, coană Marghioalo. Face statul stradă. Cum să ne atingem?

— Ce stradă? se mirase văduva. Lasă, că-i ştiu eu pe mincinoşii ăştia. Or să paveze Cuţarida cînd mi-oi vedea eu ceafa. Hai mai bine să luăm cîte-un lighean, să avem în ce pune morcovii.

Chiriţa da din colţ în colţ.

— Eu nu mă ating. Dacă ne prinde?

— Cum o să ne prindă? Luăm noaptea, cînd nu e nimeni. Ce, parcă a pus sergent lîngă el?

Nu se băgase Chiriţa. Marghioala a întrebat-o şi pe Miţa:

— Tu nu furi, fă, un lighean de nisip de la primar?

— Nu fur, coană Marghioală, mi-e frică...

Tinca, la fel. Nu vrea să se ducă pe urmă la popă să se spovedească. Pe surdă, pe Lixandra, n-a mai întrebat-o. N-a spus nimic, a mîrîit numai în ea:

— Bine, bine. Nu vreţi... Să vă văd eu numai că veniţi la mine.

Şi fără să mai vorbească cu nimeni, a ieşit într-o noapte şi şi-a umplut un lighean cu nisip jilav, atunci umezit de roua nopţii. Azi un lighean, mîine altul, poimîine altul, a strîns cît i-a trebuit. Nătîngul de păzea avutul Primăriei n-a băgat de seamă. Încă un zugrav îşi pavase bucata lui de curte cu bolovani şi nu l-a spus nimeni.

Au venit şi alegerile, a ieşit şi domnul primar Rigo, mahalagiilor ce să le pese? Aşteptau să sosească lucrătorii să le paveze străzile, după făgăduială. A trecut şi vara, sosea toamna, urîta cu mîzgăleala cerului şi ploi. Zidarii înjurau în gura mare:

— Să te mai iei după gura mincinoşilor!

Într-o dimineaţă l-au văzut pe nătîng cu doi căruţaşi strîngînd ce mai rămăsese: cîţiva bolovani şi cam un sfert de căruţă de nisip.

— Unde-l duce? a întrebat unul cu limba mai lungă.

— Ce, nisipul?

— Da.

— La domn' primar acasă, că mai are un fund de curte nepavat.

— La domn' primar Rigo?

— Chiar la el.

— Ei, atunci să-i spui şi din partea mea ceva...

Şi s-a aplecat la urechea nătîngului, ca s-audă numai el înjurătura cumplită pe care-o trimitea primarului.

Cît despre coana Marghioala lui Mială, să nu le mai vadă pe celelalte babe, liniştită acum că nu păţise nimic. Şi-a cumpărat morcovi, scutise patru poli cel puţin, preţul nisipului, putea să guste cum o da primăvara un morcov proaspăt, dospit o iarnă întreagă.

*

Şi-acum, la trei ani de la întîmplarea aceasta, după ce le lăsa să dumice liniştite ce apucau să roadă cu gingiile lor tocite, văduva nu le ierta:

— Cum e, Chiriţo, morcovul?

— Bun, cum să fie, coană Marghioalo?!

— Bun, ai? mîrîia văduva, supărată numai pe faţă.

— Ce zice, ce zice? întreba Lixandra.

— Zice că dacă-i bun morcovul.

— Bun, cum să nu fie bun... ehei... să trăiască domn' primar Rigo, că fără el nu mai mîncam noi prospătură acum, în martie.

Alături, Miţa moţăia în scaun. O dovedea soarele moale care intra prin ferestre, toată primăvara asta care se aşeza în lucruri pe neştiute.

Spre seară, una cîte una, lipa-lipa, numa-n papuci, babele plecau spre casă. Chiriţa mai ţinea încă sub fustă o bucată roşie de morcov, abia morfolită în margini. Mergea-mergea iute, s-ajungă mai repede acasă, şi privea drumul desfundat, plin de bălţi. Se gîndea că bine ar fi fost să calce pe un trotuar sănătos de bolovani, să nu-şi murdărească ciubotele sparte-n vîrf, pe care le purta de multă vreme. În faţa cîrciumii lui Stere, noroiul — de o palmă. Îşi aduse aminte că Marghioala o rugase să fure şi ea un lighean de nisip, şi că nu îndrăznise. Uite, timpul trecuse, şi bine i-ar mai fi prins acum să nu mai bată atîta drum pentru o bucăţică de morcov... Pentru că, orice ar fi spus fiecare, şi Tinca, şi Miţa, şi Lixandra, aveau ele ce aveau să-şi spună, dar să nu fi fost morcovii...

ÎNMORMÎNTAREA LUI DUMITRU ALEXANDRU

Mulțimea privea tăcută și neclintită ferestrele casei de peste drum. Femeile, atît de vorbărețe altădată, nu scoteau un cuvînt. Geamurile negre, cu perdelele lăsate, nu scăpau nici o lumină. Era frig, într-o zi de iarnă, spre seară. Cerul — mort, încremenit ca o pătură înghețată. Din el scăpau, rar, fulgi albi de zăpadă. Cîteva sute de oameni așteptau nemișcați în fața porții. În față — muierile, cu broboade negre, așternute pe obraz și cu pumnul strîns; în spate — bărbații, mestecînd tutunul între fălci sau aprinzînd țigările unul de la altul. Din cînd în cînd se auzea un ropot mărunt de picioare degerate, dar atît, nu spunea nimeni nimic, înțeleși, ca și cînd ar fi vrut să nu tulbure somnul mortului, ascuns dincolo de zidurile mute ale casei cu poarta încuiată.

Rudele pîndeau neliniștite din casă ulița aglomerată. Speria mai ales această tăcere apăsătoare, stăpînirea cruntă din ochii oamenilor. Pe o masă aștepta coșciugul, acoperit cu un giulgiu alb. Era un sicriu rudimentar de brad,

ieftin şi întocmit la iuţeală de către doi meşteri din alt cartier, cărat noaptea la domiciliul cămătarului, ca să nu afle lumea că Dumitru Alexandru nu mai era. Dar lumea tot aflase, erau cu toţii aici şi aşteptau.

Mortul stătuse trei zile şi, deşi iarnă, începuse să miroasă şi nu mai puteau întîrzia, trebuia dus la cimitir. Rudele aşteptau să sosească dricul, tocmit tot în taină, să-l care la Străuleşti, un cimitir de la marginea oraşului, pînă unde, gîndeau, nu va merge nimeni, cu siguranţă. Popă nu tocmise nimeni, pentru că nici unul dintre preoţii mahalalei n-ar fi venit să-i cînte la cap fără primejdia de a fi sfîşiat de oameni.

Şi clipa sosirii dricului se apropia. Nu puteau s-aştepte nici noaptea, pentru că o dată cu căderea întunericului porţile cimitirelor se închid. Fratele mortului tocmise o ceată de milogi, să-l bocească, dar cerşetorii, orbii şi schilozii aşteptau la capelă, tocmai pentru a nu băga nimeni de seamă că vestitul cămătar al Cuţaridei pleacă în lumea celor veşnici.

Rudele — vreo două femei şi vreo trei bărbaţi — înlemniseră pe nişte scaune. Îşi blestemau în gînd soarta, pentru că răsturnaseră casa cu susul în jos şi nu găsiseră decît o ladă plină de poliţe. Banii, răposatul şi-i ţinea în altă parte, şi toţi bănuiau că fratele mortului ştie unde şi-i ascunsese. În încăperea fără lucruri, domnea o tăcere apăsătoare. Femeile se închinau din cînd în cînd şi priveau spre podele.

Dumitru Alexandru dormea netulburat în coşciug, cu faţa acoperită de giulgiul cel alb. Era un bărbat trecut de cincizeci de ani, cu o faţă suptă, scund cît să intre şi într-o ladă, şi, într-adevăr, sicriul său semăna cu o ladă soldăţească de campanie. Cei de faţă dormiseră cu schimbul în timpul privegherii, şi pînă pe la prînz în ziua aceea

bănuiau că vor scăpa cu faţa curată, că gardul înalt de piatră ce ascundea casa întunecată va ocroti taina lor, ţinută atît de bine. Dar pe la patru, cînd una din femei trăsese puţin colţul unei perdele, ca să privească în stradă, spuse cu spaimă:

— Uitaţi-vă ce-i afară!

Rudele se înghesuiră şi văzură mulţimea tăcută, strînsă pe neştiute în faţa porţilor de lemn, totdeauna legate cu un lanţ gros. Jos, în curte, se mişcau neliniştiţi cîinii lupi ai stăpînului, înfometaţi şi gata să sfîşie pe cineva. Urmele ghearelor lor, rămase în zăpadă, acoperiseră curtea. Animalele adulmecau o primejdie de afară şi nu urlau dezlănţuite, ca de obicei, mulţumindu-se să pîndească numai pe cei din uliţă, cu ochi răi şi întărîtaţi.

Trecu aşa un ceas sau mai mult. Oamenii nu aveau ce să-şi spună încă. Îi strînsese laolaltă vestea adusă de o femeie:

— A murit Dumitru Alexandru, azi îl înmormîntează. Vor să-l scoată din casă pe furiş...

Copiii rămăseseră acasă, şi dacă se mai încumetase cîte unul într-aici, spre locuinţa cămătarului, fusese pus pe goană, pentru că ceea ce avea să urmeze era o treabă serioasă de oameni mari.

*

Dricul sosi dinspre Filantropia, hurducăind prin gropile drumului nesigur acoperit cu bălţi îngheţate. Pe capră stătea un cioclu îmbrăcat în haine negre. Pe cap avea o pălărie caraghioasă cu pampon din pene de gîscă, date şi ele cu tuş sau cu altceva. Mîna caii nepăsător, nebănuind că o să găsească atîta lume de faţă. Era numai mirat că înmormîntarea trebuie să aibă loc atît de tîrziu şi vorbea cu ajutorul lui, aflat tot pe capră:

— Ce-o mai fi şi asta? Să duci omul la groapă cînd e noapte...

— Nu i-o fi plăcut lumina soarelui, spunea leneş şi plictisit celălalt cioclu, un om înalt şi slăbănog, cu mîini lungi ca de maimuţă şi un chip livid de băutor.

Dricul intrase într-un şanţ acoperit cu o zăpadă pufoasă, şi o roată din spate se scufundase pînă la butuc. Ajutorul se dădu jos, blestemînd mahalaua împuţită cu oamenii ei cu tot.

— Încă puţin, spuse scrîşnind, şi rupeam spiţele...

Caii se opintiră de cîteva ori, şi în cele din urmă echipajul ajunse iar pe drumul cel bun.

Cioclii nu văzuseră pînă atunci mulţimea. Cînd unul dintre ei observă rîndurile de femei şi bărbaţi încremeniţi în faţa porţilor, avu un fior de spaimă.

— Ce-i cu ăştia? întrebă.

— Aşteaptă şi ei pomana mortului...

Caii se opriră alunecînd.

— Ptrrr!

Noii-sosiţi priviră porţile ferecate cu lanţ şi lacăt şi ferestrele întunecate.

— Hei, nu-i nimeni pe-aici? întrebă tare cel care condusese caii, sărind jos de pe capră, şi se întoarse spre mulţimea tăcută, parcă zidită cu picioarele în zăpada îngheţată.

Nu răspunse nimeni. Nici o perdea nu se clătină.

— Unde-i mortul, oameni buni? întrebă ajutorul, că nici nu ne-a dat adresa.

Cineva, o muiere bătrînă, făcu semn către poarta spurcată a cămătarului.

Cioclii se apropiară şi bătură tare cu pumnii în scîndurile lustruite.

— Hei, n-auziţi? A venit dricul!

În cele din urmă se deslușiră pași prin curte. Lanțul căzu cu zgomot, și oamenii din uliță zăriră o clipă chipul verde al fratelui, speriat ca un șobolan.

— Intrați, spuse el scurt.

Cioclii înțeleseră că ceva nu era în regulă și se strecurară repede dincolo de poartă, urmîndu-l pe bărbatul necunoscut care tocmise acum trei zile echipajul mortuar. Ajunși în casă, cioclii își scoaseră pălăriile caraghioase și își făcură cruce.

— Gata, ați venit? întrebă o femeie, cu puțină spaimă în glas.

— Am venit.

— Să pornim, atunci, adăugă altcineva dintr-un colț. Bateți capacul cosciugului...

Cioclii se mirară:

— Cum, nu mergeți cu el neacoperit?

— Nu, făcu sec fratele mortului. Nu e timp de întrebat.

Una din femei aduse două pahărele de rachiu, întinzîndu-le noilor-veniți:

— Luați, de sufletul mortului!

Cioclii băură de două ori la rînd și se apucară de treabă, trăgînd cu urechea spre stradă. Dintr-acolo nu se auzea nimic. Cînd capacul fu bătut în cuie, cineva spuse:

— Și mînați mai cu viață, că v-ajungem noi!

Se mai bău cîte un pahar de rachiu. Unul dintre bărbați și o femeie rămaseră acasă. Ceilalți își luară paltoanele din cui cu o strîngere de inimă care nu scăpă nimănui. Ușa fu dată de perete. Se auzi un scîncet de femeie, atît de nepotrivit, încît toți priviră înapoi ca și cînd ar fi vrut să-l oprească.

Cioclii apucară coșciugul: unul de un capăt, altul de celălalt, și coborîră încet scările. Fratele mortului dădu de perete poarta casei, înfruntînd privirile dușmănoase de-afară.

Mulțimea, încremenită pînă atunci, începu să se miște. Morții înspăimîntă totdeauna pe cei vii, amintindu-le viitorul, și o secundă cele cîteva femei mai din apropierea curții fură gata-gata să-și facă cruce, dar o ură veche, strînsă de ani de zile, le înțepeni mîinile, și așa înghețate.

Bărbații priveau sicriul negeluit, din scînduri ieftine de brad, cu capacul bătut în cuie.

— L-au ascuns, spuse unul.

— Calic a fost, calic moare!

Glasurile se aprinseră:

— Mie mi-a luat trențele din casă, strigă o femeie. Am venit la el și i-am căzut în genunchi: « Domne Alexandre, îmi mor copiii de foame, mai păsuiește-mă! » El — nimic; inimă de cîine!

— Pe mine m-a scos în vînzare! A protestat polițele și mi-am mîncat de sub unghie ca să plătesc *aucații*...

— Cerea camătă. Îți da o sută, îți cerea o sută jumate...

Poarta fu închisă repede. Cioclii desfăcuseră ușa de cristal a dricului și așezau sicriul pe niște buturugi, acoperiți cu o blană de scînduri, peste care se așternuse o pînză neagră.

— Pleacă, ne lasă!

— Eu mi-am dat foc la casă, numai ca să n-o ia el! strigă o femeie mai dintr-o parte.

— P-al meu, cînd l-au schilodit la fabrică și-am vrut s-aduc doctoru, l-a lăsat fără un sfanț, pentru că n-aveam ce-i da în garanție!

Glasurile muierilor și ale bărbaților se amestecau acum ca o grindină.

— Avea bani să cumpere și biserica, și uite-l cum pleacă la groapă.

— Dormea pe polițele noastre, cu care ne storcea pe la judecăți și pe la portărei...

Rudele se făceau că n-aud, privind la ciocli, înspăimîntaţi şi ei puţin, care împingeau coşciugul mai în fundul dricului.

— Haideţi, mai repede, spuse scrîşnit fratele mortului, mînaţi, că vă dau un bacşiş...

Cioclii închiseră în cele din urmă uşa dricului şi se urcară în grabă pe capră.

— Pleacă! făcură cu spaimă muierile din faţă, ca la un lucru neaşteptat.

Urmă un moment de descumpănire. Bărbaţii se bulucirăspre cai, dar aceştia porniseră, opintindu-se şi asudînd de efort. Cioclii îi biciuiau fără milă.

Dricul hurducăi prin gropile uliţei, clătinîndu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta.

— Cade el de-acolo, spuse cineva, şi vorba asta îi împăcă oarecum, pentru că urmară rudele, aşteptînd parcă să se întîmple acel fapt care i-ar fi răzbunat fără ca ei să mai facă ceva.

Arcurile negre de metal erau bune, şi de fiecare dată sicriul, mişcat cînd încolo, cînd încoace, revenea la locul său. Marşul precipitat îi încălzise pe oameni şi stîrnise în rîndurile lor o oarecare veselie.

— Haideţi după el, să-l ducem pînă la cimitir.

Femeile călcau apăsat, hotărîte să facă un lucru despre care nu ştiau prea multe pînă acum.

— După ce-l însoţim pînă la cimitir, îi dăm foc la casă! spuse un bărbat îmbrăcat într-o scurtă vătuită, plină de unsoare.

— Mie mi-a pus poprire pe leafă pentru că n-am mai avut cu ce să-i plătesc...

— A făcut şase case pe Griviţa din dobînzi!

— Se ţinea cu judecătorii şi cu sergenţii.

— Ne scotea trenţele în stradă şi-şi bătea joc de sufletul nostru...

Cioclii băteau caii tot mai tare. Dricul se hîţîna ca o corabie, şi mersul echipajului mortuar se transformase într-o goană bezmetică. Rudele se ţineau bine, agăţate de arcurile de la spate, trăgînd înspăimîntate cu coada ochiului înapoi, pentru că nimic nu este mai fioros decît mînia unui grup de oameni.

Cînd s-apuce spre Ateliere, dricul fu cît pe-aci să intre într-un tramvai, care opri scîrţîind din frînele de fier. Vatmanul se dădu jos şi începu să înjure în gura mare, dar cine îl mai asculta? Se întuneca tot mai mult, şi goana nu conteni. Ceferiştii atunci ieşiţi din schimb întrebau de pe trotuare:

— Unde-alergaţi aşa, măi oameni buni?

Convoiul fără cruce, străbătînd Griviţa în galop, le stîrnea curiozitatea.

— A murit Dumitru Alexandru...

— Aha, cămătarul...

— Ăla de-a fost plotonier în armată şi s-a pricopsit din spinarea săracilor...

— Ăla de nu bea, nu mînca...

— Ei, uite-l că a luat-o şi el din loc!

— Nu l-ar mai încăpea pămîntul, că pe mulţi a mai nenorocit...

Cînd să treacă podul Constanţei, dricul se opri. Bariera era lăsată, şi cioclii n-aveau ce face, cît ar fi vrut ei s-ajungă mai repede la Străuleşti. Rudele, năduşite ca vara sub paltoane, gîfîiau cu ochii cîrpiţi de groază la mulţimea care ajunsese iar lîngă dric, privind cu mînie sicriul, scăpat de pe bulumaci de atîta goană, ridicat parcă în picioare cu mort cu tot, de parcă şi răposatul ar fi simţit ura celor ce-l urmau la groapă.

— Nu scapi tu! strigă o muiere bătrînă, ridicînd mîna ei osoasă ca o gheară deasupra capului. Nu scapi tu, m-auzi?

Cioclii tremurau pe capră şi abia stăpîneau caii, tulburaţi de rumoarea glasurilor din spate.

— N-ai să dormi liniştit nici tu! Nu e linişte pentru tine nici pe lumea cealaltă, tîlharule care ne-ai batjocorit fetele şi ne-ai vîndut!

Ceva scînteia în aerul rece, o ură surdă stăpînită multă vreme şi aprinsă acum ca benzina. Goana după dric şi teama din ochii rudelor aţîţa şi mai mult pe femeile şi bărbaţii obosiţi.

Trecu o locomotivă în manevră, şi cantonierul ridică bariera uluit. Convoiul porni. Dincolo de şina Constanţei, drumul iar se strică, şi goana dricului se mai domoli. Pe aici treceau camioane şi căruţe, şi zăpada era neagră de noroi şi spartă. Se întuneca tot mai mult, şi cădea o ninsoare rară, ostenită. La geamurile prăvăliilor se aprindeau primele lămpi, nişte lumini triste, galbene, abia pîlpîind dincolo de sticla îngheţată.

Atunci mulţimea înţelese că fără vestea adusă de femeia aceea în mahala rudele lui Dumitru Alexandru l-ar fi înmormîntat pe cămătar noaptea, pe neştiute, şi nimeni nu l-ar fi dus cu atîta alai la cimitir. Rîndurile se îngroşaseră, pentru că de pe Griviţa mai veneau oameni care-l cunoscuseră pe ticălosul de răposat. Pînă la cimitir mai era cam un kilometru.

Atunci se întîmplă ceva neaşteptat. Din cauza unei hurducături, coşciugul alunecă cu totul spre spatele dricului, şi capacul, bătut în cuie, se desfăcu, alunecînd într-o parte. Giulgiul sfîşiat de cuiele smulse lăsă o clipă să se vadă trupul mortului şi chipul său palid care parcă rînjea batjocoritor către cei ce-l urmau.

Rudele vrură să oprească, dar glasurile din spate erau atît de ameninţătoare, încît se rugară în gînd să ajungă mai repede la poarta cimitirului, să scape de răposat.

— Uite-l, rîde de noi! strigă o femeie.

— S-a desfăcut capacul. Acuşi pică în stradă!

— Stă cu mîinile pe piept şi pare liniştit...

Nu se ştie cine, mîniat pe neaşteptate de nepăsarea mortului, ridică un bulgăre de gheaţă şi îl aruncă în uşa de cristal a dricului, peste capetele rudelor, care se aplecară înfricoşate. Se auzi un zgomot sec de sticlă risipită şi văzură şi mai bine sicriul de lemn negeluit, în care se zbătea parcă Dumitru Alexandru, dînd să iasă afară, ţeapăn cum era.

Ceea ce trebuia să se întîmple se întîmplă atunci, tocmai cînd erau foarte aproape de intrarea cimitirului. O ploaie de bolovani şi de bucăţi de gheaţă se abătu asupra echipajului. Cioclii auziră sfărîmarea geamurilor şi bătură cu disperare caii, dînd să intre pe poarta de fier a Străuleştilor, dar în faţa clopotniţei se izbiră de un zid de oameni. Erau milogii, vreo cincizeci de bărbaţi bărboşi, numai zdrenţe, care începură să huiduie şi să lovească cu picioarele în burţile animalelor.

Se făcu o învălmăşeală cumplită. Zadarnic băteau clopotele tocmite! Fratele mortului se ridică pe trotuarul de pămînt şi începu să răcnească, cerşind mila mulţimii:

— Fraţi creştini! Nu intraţi în păcat!

— Voi sînteţi frate cu dracul, nu cu Dumnezeu! strigau femeile, înghesuindu-se spre uşa fărîmată a dricului, prin care bărbaţii traseră afară sicriul din scînduri ieftine.

— Fraţilor, ce vreţi să faceţi, fraţilor? strigau rudele.

Milogii nu înţelegeau prea bine ce se întîmplă. Fuseseră tocmiţi să vină la cimitir şi să întîmpine dricul cîntînd *Primeşte-l, Doamne, în pămîntul tău...* şi acum vedeau cu mirare cum coşciugul e cărat de muieri şi de bărbaţi dincolo de cimitir, nu la groapa de veci.

Drumul nu ţinu mult. Fratele mortului apucase între nişte femei şi întreba prostit:

— Unde-l duceți? Unde-l duceți?

— O să vezi tu acuși...

Nu-l lovea nimeni, nu-l privea nimeni, deși lui de asta îi era foarte frică.

Mulțimea ajunsese pe un dîmb în spatele cimitirului. De acolo, de sus, se auzea văicăreala cioclilor, care priveau dricul spart și fărîmat și caii deshămați, care o luaseră razna pe cîmpul înghețat din jur. Aici domnea o liniște încremenită. Bătea un vînt ascuțit, și pașii se scufundau în zăpada moale ca într-un nămol.

Strigătele se potoliseră. Patru bărbați cărau cu pași măsurați lada de lemn, privind cînd și cînd la chipul lui Dumitru Alexandru, abia văzut sub seara cenușie.

— Atîrnă greu! spuse careva.

Mulțimea se destrămă. Femeile urcau cu greutate dîmbul acoperit cu zăpadă. În urmă rămîneau găurile mari de ghete, în care se scufundaseră ceilalți. La urmă de tot păşeau milogii, orbii și ciungii, cîntînd, fără să știe de ce, *Primește-l, Doamne, în pămîntul tău.* Aveau niște glasuri dogite de beție, răsunînd pînă departe peste cîmpia încremenită. Păreau mulți și înalți, urmînd celor-lalți în trențele lor murdare, al căror miros pierise în frigul locului deschis. De la cimitir se mai auzeau rar clopotele bătînd fără noimă:

— Bang! Bang! Bang!

Rudele plîngeau sfîșietor, rătăcite între muierile și bărbații îndîrjiți. Cei ce purtau sicriul se opriră lîngă o podișcă mișcătoare, ce spînzura deasupra Colentinei. Rîul avea o pojghiță subțire, verde și părea nemișcat. Pe malurile albe de zăpadă rămăsese mulțimea, înspăimîntată parcă de judecata care avea să urmeze, privind fără milă la bărbații care îl duceau pe Dumitru Alexandru.

Numai milogii cîntau la nesfîrșit, în speranța unei pomeni:

« *Primește-l, Doamne, în pămîntul tău...* »

Ajunși la mijlocul podului, oamenii se opriră privind înainte spre locul unde cerul întunecat al zilei de iarnă se unea cu linia cîmpiei. Cerșetorii tăcură pe neașteptate și nu se auzi decît gîfîiala mulțimii, care respira dezordonat.

— Ca un cîine ai trăit, cîinii să te mănînce! rosti unul dintre purtătorii coșciugului, și lada de lemn fu zvîrlită peste balustrada podișcei.

Sicriul pluti puțin deasupra rîului, se auzi un trosnet ca de mal surpat, și gheața se fărîmă de greutate. Prin copca făcută, mai putură să vadă cu toții în lumina scăzută a sfîrșitului de zi chipul rînjit al mortului, îngropat fără cruce, fără lumînare...

DOMNIȘOARA AURICA

Dincolo de Gara de Nord, pe partea dreaptă, cum mergeai spre cartierele ceferiştilor, în faţa bisericii Sfîntul Mihail, între alte firme ruginite de tablă, trecătorul putea citi fără greutate acest anunţ, pictat de mult cu litere albe deasupra unei uşi dărăpănate: MAGAZINUL DE ÎMBRĂCAT MIRESE — *La Şicul Elegant* — proprietară: Aurica Cîrlan.

Dugheana cu trei trepte mîncate avea o vitrină murdară, în care dormeau doi căţei împăiaţi. Părul animalelor se rărise cu totul, din pricina vremii nemiloase, şi nu mai arătau cum arătau cu ani în urmă, cînd copiii rătăciţi pe Calea Griviţei se speriau de ochii lor de mărgică neagră. Pe atunci ai fi jurat că erau nişte fiinţe vii, dar acum pielea lor neagră şi jumulită nu mai speria pe nimeni.

Primăvara, prin uşa deschisă a prăvăliei se simţea mirosul de lucru vechi dinăuntru, dar cum lumea grăbită nu era curioasă, numai vînzătorul de ziare şi clientele patroanei ştiau ce se ascunde dincolo de pragul ros de

lemn pe care urcaseră aproape toate miresele cartierelor învecinate. Gică Hau-hau căuta pe la 7, cînd intra pe Griviţa, între cartoanele lui, şi dacă era joi scotea o revistă subţire şi foşnitoare, strigînd cu o familiaritate veche:

— Domnişoară, domnişoară! Unde eşti, domnişoară?

Pentru că nu-i răspundea nimeni, urca scările joase şi dibuia puţin prin întunericul prăvăliei întunecoase. Ferestrele încăperii erau astupate cu obloane de lemn, iarnă-vară, pentru ca nu cumva soarele să decoloreze rochiile întinse pe manechine sau să ardă voalurile subţiri de Luxemburg pentru mirese.

Pe lîngă tălpile vînzătorului de ziare alergau gîndaci speriaţi, şi pînă se obişnuia cu întunericul, prostovanul auzea un glas piţigăiat de femeie, tocmai din fundul prăvăliei:

— Aici sînt, Gică. Ai venit?

Domnişoara Aurica sta în faţa unei maşini de cusut, ţeapănă şi harnică, încă de la orele 6, pentru că nu prea avea somn. Oprea roata de fier şi-l lăsa pe « Împăratul Griviţei » să se apropie. Ca totdeauna, dintr-o spaimă neînţeleasă, Gică Hau-hau se grăbea să iasă din magazinul *La Şicul Elegant*. Patroana avea o faţă albă ca a morţilor şi un păr decolorat, numai laţe, legat cu panglici galbene. Gura veştedă şi subţire de om înrăit da să zîmbească, dar totul se transforma într-un rînjet, şi vînzătorului de ziare îi venea s-o ia la fugă.

În încăperea veche mirosea a cartofi rîncezi, şi stomacul lui sensibil de băutor se întorcea pe dos. Noroc că domnişoara Aurica nu se mişca de la locul ei, pentru că atunci faldurile rochiei sale ar fi pus în mişcare aerul stătut. Proprietara magazinului de îmbrăcat mirese aici gătea, aici dormea, servindu-se de încă o încăpere alăturată, în care nu pătrundea nimeni. Intrarea cămăruţei era

întotdeauna acoperită cu o perdea, lungă pînă în duşumele. De dincolo se auzea sfîrîitul unei fierturi aşezate deasupra unei lămpi cu gaz.

Domnişoara Aurica Cîrlan nu cumpăra de la vînzătorul de ziare decît revista *Magazinul ilustrat*, care apărea o dată pe săptămînă, şi, să nu mint, gazeta *Căsătorii* a domnului Ionică Pară, unde se găseau sute de anunţuri matrimoniale. Nu era un secret, femeia voia să se mărite, deşi pe vremea cînd începe povestirea aceasta arăta ca de cincizeci de ani, deşi n-avea decît treizeci şi nouă. Cui o asculta îi spunea că n-a avut noroc, pentru că n-a cunoscut bărbatul, şi voia să meargă la altar curată ca lacrima. Se ţinea singură, trăind din cusutul rochiilor.

La început îşi iubise meseria. Era tînără, mai veselă, îţi făcea plăcere să-i treci pragul. În locul cîinilor, în urmă cu ani, în vitrină se găseau lăzi cu flori. Obloanele nu stăteau aşezate toată ziua peste ferestre, ca nişte ochi morţi. Domnişoara Aurica purtase totdeauna rochii lungi, dar de la o vreme şi le scurtase şi le croise numai din stambă colorată. Ele îi veneau foarte prost, dar ea nu mai observa. De altfel, nici clientele sale nu mai erau mulţumite de ceea ce făcea. În magazinul său nu se îmbrăca cine ştie cine. Aici veneau fetele din Cuţarida, din Filantropia, din Bucureştii Noi şi din alte cartiere mărginaşe. Le fura firma: *La Şicul Elegant*...

De cîţiva ani, domnişoara Aurica lucra cam în duşmănie. O acriseră viaţa şi belelele. De cînd se ştia dorise să se căsătorească cu un om cu situaţie, şi pe vreo doi care îi plăcuseră îi refuzase pentru că nu aveau meserii corespunzătoare. Ar fi dorit un funcţionar la bancă sau vreun contabil, dar dispuşi s-o ducă la altar, la Sfîntul Mihail, nu s-au arătat decît nişte impiegaţi de la Calea Ferată. Acum îi regreta, dar, vorba aceea, mortul de la groapă nu se mai întoarce.

Anunţurile date în ziarul domnului Ionică Pară îi mîncaseră o mulţime de bani. Pînă acum nu se alesese decît cu faptul că de cîtva timp ţinea corespondenţă cu mai mulţi necunoscuţi. Pe toţi, după cîte îşi dăduse seama, nu-i atrăsese chipul din fotografia făcută la Foto-Mărţişor ci minciuna proprietarului gazetei *Căsătorii*, care adăugase sub textul sobru: *Femeie serioasă, posedînd magazin, doreşte căsătorie domn serios, între două vîrste, funcţionar. Venit lunar, lei 4.000.*

Cîte unul mai călcase pe aici, dar a doua oară nu-l mai văzuse.

Domnişoara Aurica întreba mereu oglinda ei coclită cum arată, şi ea o mintea că mai are o urmă de frumuseţe.

De la o vreme începuse să strige la unele cliente, să facă probele mai în silă, şi rochiile ieşeau ori prea lungi, ori prea scurte, ori lăsate la poale, ori ridicate pe şolduri. Care era proastă de nu vedea, treaba ei, dar cele mai multe, tinere-tinere, tot mai băgau de seamă şi se răsteau la ea. Domnişoara Aurica se certa, le ameninţa că o să cheme poliţia, dar nu făcea nimic. Lucra în plus, şi asta o costa. I se dusese şi vestea că e rea, şi de atunci fetele din Cuţarida şi Filantropia o ocoleau. Mai îmbrăca vreo negustoreasă — nu în mireasă, bineînţeles, adică îi făcea cîte o rochie *serioasă*, fără cute şi bibiluri, rochie dreaptă ca scîndura. Nevasta lui Enache Domnişor, patronul restaurantului *La roata lumii*, coana Elena Domnişor, de pildă, era foarte mulţumită de ea, pentru că spusese la toată lumea:

— S-a dus vremea cînd aveam ce arăta! Acum trebuie să am numai cu ce merge la biserică!

Aşa că de o mîncare mai scotea domnişoara Aurica. Pe ea o rodeau mai mult perceptorii şi aşteptarea unui bărbat care nu mai venea.

Şi pentru ca să înţelegeţi mai bine ce fel de om era patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant*, trebuie spus că într-o dimineaţă se certase cu Gică Hau-hau, pentru că acestuia îi venise o idee năstruşnică.

— Ce-ar fi, domnişoară Aurico, să-ţi cumperi şi dumneata un *Trup şi suflet ?* spusese şi scosese din pachetul lui de ziare o revistă, pe coperta căreia se lăfăia o tînără în pielea dată de Dumnezeu.

La început, femeii nici nu-i venise să-şi creadă ochilor. Pe urmă lepădase revista cît colo, ca şi cînd vagabondul i-ar fi pus cărbuni în palmă.

— Dar ce crezi dumneata, domnu' Gică, adică eu sînt vreo femeie *din alea ?*

Şi dacă « Împăratul » ar fi putut să vadă prin întuneric, i-ar fi zărit obrazul înroşit. Domnişoara Aurica se ridicase în picioare şi îşi căutase cu demnitate banii în buzunarele capodului în care era îmbrăcată. Îi întinsese după aceea haimanalei o monedă cu un gest mare, spunînd :

— Poftim !

« Am feştelit-o ! se căinase Gică în sinea lui. Asta nu-i dusă la biserică... » Şi ieşise în vîrful picioarelor.

Dar incidentul fusese uitat, şi patroana magazinului de îmbrăcat mirese îl aştepta în fiecare dimineaţă pe prostovan, plătindu-i costul ziarelor şi al *Magazinului ilustrat*. După plecarea lui rămînea singură.

În unele clipe nu mai putea să sufere încăperea rece, cu mirosurile ei rîncede, cu întunericul şi cu toate manechinele ţepene din jur. Umbla puţin în jurul tejghelei, sub care stăteau aruncate în neorînduială vechi rochii. Avea un mers şovăitor, de om suferind. Cimentul prăvăliei o făcuse reumatică, dar ea nu de dureri de picioare suferea cel mai mult. Se privea des în oglindă. Părul începuse să-i albească pe la tîmple şi nu putea să nu-şi observe faţa fără sînge. Sub ochi, pielea începea să se strîngă,

pungă. Cînd rîdea, şi asta i se întîmpla destul de rar, i se vedeau dinţii galbeni, şi în ochii albaştri, morţi, « zeamă de lături », cum spunea despre ei nevasta lui Domnişor, se zbătea o teamă nemărturisită. Mîinile îi tremurau puţin, şi cu degetele îşi aduna şuviţele căzute pe lîngă urechi. După o lungă contemplare, mută şi îngrijorată, se întorcea spre manechinele îmbrăcate în mirese şi le aşeza coroniţele de ceară pe frunţile capetelor rotunde, fără trăsături, ca ale dezgropaţilor. O clipă, se speria, pentru că un curent nevăzut, strecurat pe sub uşi, mişca poalele rochiilor femeilor de canefas. Pe urmă, domnişoara Aurica se apuca să lucreze. Maşina ei de cusut se auzea pînă la ora 12, cînd pe Griviţa năvăleau oltenii cu roşii.

Patroana magazinului de îmbrăcat mirese ieşea în uşă, se tîrguia cu cîte un zdrahon de negustor şi îşi cumpăra cîte ceva de mîncare. După o masă scurtă, punea capul jos, pe perna patului său tare, cu cearşaful schimbat din două în două sîmbete (ca să facă economie, pentru că rufele le dădea la spălătoreasă — singurul lux pe care şi-l îngăduia), şi pînă la patru îşi mînţea oboseala.

Cînd se auzea huruitul cunoscut al obloanelor de pe calea negustorilor, domnişoara Aurica se ridica în capul oaselor şi se spăla grăbită în ligheanul ei albastru, aşezat totdeauna în acelaşi loc: după uşă, numai cu apă încălzită, nici prea fierbinte, nici prea rece, ca să nu facă riduri. Pe urmă, după o scurtă dichiseală, se aşeza la maşina ei de cusut, de unde nu se mai ridica pînă la 9 seara.

Plictiseala zilelor obişnuite de lucru era întreruptă vinerea seara, cînd, pe la 7 sau 8, domnişoara Aurica ridica privirile din rochiile sale şi se uita peste drum. Griviţa, de obicei plină de lume, parcă mai respira. Oamenii se răreau, fiecare spre casa lui, şi în tinda bisericii Sfîntul Mihail se adunau cîteva babe, cu lumînări

aprinse în mînă. Intrarea joasă, de piatră, a sfîntului lăcaş le înghiţea una cîte una. Pe balconul îngust stăteau cerşetorii şi milogii cu mîna întinsă. Strigătele lor se auzeau pînă în prăvălie. Domnişoara Aurica lăsa mai devreme lucrul şi, punîndu-şi ceva pe ea, trecea la iuţeală drumul.

Cu ani în urmă, nu se mai ştie cine, îi spusese patroanei magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* că are voce frumoasă, şi de atunci cînta în corul de douăsprezece persoane al bisericii Sfîntul Mihail. Femeii îi plăceau pacea dinăuntrul sfîntului lăcaş şi dulcele glas al preotului, care citea la nesfîrşit acatistele: « Mie dă-mi, Doamne, sănătate, lui Lenuţa, sănătate, şi tuturor alor noştri. Lui Gheorghe dă-i, Doamne, serviciu, şi copiilor noştri, bucurie. Lui unchiul Dumitru, odihnă bună pe unde-o fi, şi duşmanilor, boală. »

Din zece în zece minute, corul cînta *Lăudat fie Domnul*, şi preotul iar citea: « Anicuţei, de faţă, reuşită în viaţă, lui Gică, note bune, lui Sandu, serviciu... »

Pe la 10 seara, biserica se golea, şi domnişoara Aurica trecea iar drumul, descuind lacătul cu care închisese uşa magazinului. În prăvălie o întîmpina acelaşi miros rînced de mîncare veche, dar ea nu-l mai simţea. De cele mai multe ori, ostenită, fără chef de viaţă, adormea fără să mai mănînce.

Duminica era altceva. Ziua cea mai aşteptată începea mai tîrziu, pentru că nimeni pe Griviţa, în afara negustorilor hrăpăreţi, n-ar fi ridicat oblonul. Cînd se auzeau clopotele de la Sfîntul Mihail bătînd rar, într-o dungă, patroana magazinului *La Şicul Elegant* se ridica din pat, cu lene. Îmbrăcatul, ca niciodată, dura cam un ceas, mai ales dacă era iarnă, pentru că domnişoara Aurica purta o mulţime de fuste, cusute cu grijă şi totdeauna călcate atent. În picioare, peste ciorapii de mătase,

Adesgo extra, lucioşi şi transparenţi, îşi punea nişte şosete lucrate cu iglița, ca să-i țină de cald, să nu răcească, Doamne fereşte! pentru că în biserică trăgea, din cauza curentului. După aceea îşi încălța ghetele sale negre, căptuşite cu vatelină, invenție proprie, încheindu-le la copci. Pe cap mai purta încă clamele cu care dormise peste noapte, pentru ca părul să-i fie creț de tot dimineața. Cînd rochia, bine apretată, mirosind încă a scrobeală, era închisă la toți nasturii, începea să se pieptene.

Părul domnişoarei Aurica nu prea avea culoare — un păr mort, ținut prea mult sub pălăriile sale, despre care vorbea toată Grivița, pălării cu flori, cu rațe minuscule, cu ace lungi, terminate cu cîte o bilă lucitoare, de unde şi numele de Madam Cuțit, cum îi spuneau hamalii cînd o vedeau trecînd spre biroul gazetei *Căsătorii*, numai sîmbăta spre prînz, unde se ducea ca să achite, anticipat, taxa pentru anunțurile matrimoniale.

Patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* îşi dădea seama că părul său n-avea luciu şi şi-l mai ungea cu untdelemn — « îi trebuie şi lui grăsimi », cum citise în almanahul *Magazinului ilustrat*, pe anul 1932, cumpărat de Anul nou de la Gică Hau-hau.

După lunga operație de netezire începea studiul obrazului obosit. În prăvălie era prea întuneric, şi domnişoara Aurica aprindea un bec mic de 25 de lumini, acoperit cu un cozoroc de carton ars pe margini, din pricina căldurii. Atunci, din apele verzui ale oglinzii mîncate de timp învia un chip mai tînăr parcă, un chip spectral, prelung, cu doi ochi obosiți. Proprietara magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* îşi vedea pleoapele umflate ca ale suferinzilor de ficat. (E drept că înainte de fiecare masă bea trei linguriţe dintr-un lichid roşu-aprins, cumpărat de la farmacia Esculap, din Buzeşti, dar nimeni nu ştia dacă acela nu era un tonic.) Cu puțină vaselină,

culeasă cu buricul degetului arătător de pe fundul unei cutii, domnişoara Aurica mai dregea ce se mai putea drege pe faţa ei. Surîdea chinuit, cum văzuse că surîde o artistă de cinema într-o poză, adică enigmatic, *surîsul suedez*, după expresia unui gazetar, şi fără să simtă începea să se placă. « Ah, cu puţină îndrăzneală, ce mai femeie aş fi ! îşi spunea. Dacă aş pune măcar puţin ruj pe buzele vinete şi niţică pudră crem pe obrazul drept şi pe obrazul stîng, *ca să-mi subliniez pometii*, cum scria în sfaturile practice ale gazetei *Căsătorii*, la colţul reclamelor ! Dar poţi să te dai cu chinoroz, cînd la 9 trebuie să treci pragul bisericii Sfîntul Mihail, unde te aşteaptă dirijorul corului de douăsprezece persoane? » Aşa că, cu toată părerea de rău, domnişoara Aurica renunţa să cumpere vreun ruj de buze sau vreo cutie de pudră, ca nu cumva să se zică despre dînsa aşa şi pe dincolo...

După pieptănat şi controlul la oglindă, urma o ultimă inspecţie: a ţinutei. De afară se auzeau clopotele. Ele scoteau un sunet grav, care pătrundea prin ferestrele şi obloanele Griviţei, amintind păcătoşilor să vină la slujbă şi să aprindă lumînări pentru răposaţi, să se roage pentru iertarea păcatelor săvîrşite în cursul săptămînii.

Duminica, domnişoara Aurica nu mătura, pentru că era păcat. Nu mai aprindea nici focul, ca nu cumva să se trezească cu prăvălia scrum, cum păţiseră alţii, aşa că pînă să deschidă uşa şi să traverseze strada îşi înconjura încă o dată manechinele. Miresele de canafas stăteau ţepene la locul lor. Fiecare purta un nume, şi nu de puţine ori domnişoara Aurica le vorbea ca unor femei adevărate:

— Ce crezi tu, Margot, mă mărit anul acesta?

Margot se numea manechinul din stînga uşii, cel care se cam aplecase din cauza vechimii şi care părea că se înclină mereu, cu graţie, cuiva nevăzut, ascuns în vreun ungher întunecos al prăvăliei.

Margot tăcea, dar domnişoara Aurica auzea voci neauzite.

— Ce spui? În februarie? Mersi, Margot, mersi...

După consultarea primei mirese, trecea la a doua, apoi la ginerii ţepeni, îmbrăcaţi în costume îmbîcsite de praf. Bărbaţii aveau nume frumoase, culese de prin cărţile citite de-a lungul timpului. Cel din dreapta lui Margot, care-i oferea etern braţul ţeapăn, se numea Gérard, cel din fundul prăvăliei se chema Dagobert. Cea de-a doua mireasă răspundea pur şi simplu la numele de Aurica, pentru că era îmbrăcată în modelul rochiei pe care patroana magazinului avea de gînd s-o poarte cînd se va cununa cu alesul inimii, chiar peste drum, la biserica Sfîntul Mihail.

O dată terminat turul prăvăliei, se făcea şi inspecţia cîinilor năpîrliţi din vitrină, care o priveau cu ochi imobili. Domnişoara Aurica îi trăgea cu dragoste de urechile moarte, spunîndu-le: fiţi cuminţi! Mama lipseşte puţin. Unde mă duc? Ei, prea vreţi să ştiţi multe. La biserică, unde să mă duc? Ce, eu plec, ca altele, după bărbaţi? Nuuu... Staţi cuminţi, ne-am înţeles?

Animalele moarte priveau indiferente ieşirea patroanei.

După ce încuia uşa de două ori şi îşi ascundea cheile în poşeta roasă, domnişoara Aurica privea Grivița. Prăvăliile aveau obloanele trase. Ici şi colo mai ardeau becuri chioare, lăsate dinadins aprinse, de frica hoţilor şi-a spărgătorilor. Treceau măturătorii cu tîrnurile lor lungi de nuiele şi îşi dădeau coate.

— Feriţi, mă, la o parte, să treacă cucoana...

Cuvintele-i plăceau domnişoarei Aurica şi zîmbea. Traversa cu atenţie calea negustorilor, ca nu cumva să dea peste ea vreo maşină sau vreun tramvai şi s-o schilodească. Cînd ajungea în curtea bisericii, pasul său devenea solemn. Cerşetorii o cunoşteau şi-i dădeau bună

dimineața. Pentru ei punea de cu seară, în portofelul mic din geantă, mărunțiș strîns cu grijă din vreme: numai monede de 2 lei.

— Bogdaproste, să-ți dea Dumnezeu sănătate și fericire! îi urau milogii în gura mare.

Pe prispă ardeau lumînări sub bolta rece de piatră. Mirosea a ceară topită, și fumul o făcea să lăcrimeze. Se închina din ușă și intra. La ora aceea lăcașul părea pustiu. În strane se adunau bătrînele evlavioase ale Griviței. Soseau și bocitoarele, și omul de serviciu, care supraveghea cum ard sfeșnicele. Se auzea cădelnița dascălului clincăind, și ea urca scara mică și întortocheată de lemn, care ducea la balconul unde cînta corul. Totdeauna sosea prima. Băncile negre luceau stins în lumina puțină. În față se aflau la locul lor pupitrele cu note, și pe cel al dirijorului se vedea bagheta ușoară. Domnișoara Aurica își scotea pălăria, o ascundea într-un colț și își atîrna paltonul în cuierul ascuns într-o nișă. Privea cam 10 minute altarul cu icoanele sale aurite, pe care juca lumina lumînărilor de spermanțet. Un Christ cu fața prelungă o fixa îndelung. Lui i se adresa de fiecare dată domnișoara Aurica: «Doamne-Dumnezeul nostru, iartă-mi mie păcatele și dă-mi sănătate, Doamne-Dumnezeule, dă-mi fericire și un bărbat care să mă ia cu cununie, să ne înmulțim și să rodim. Așa să-mi ajute Dumnezeu...»

Între timp începeau să sosească și ceilalți: cîteva femei între două vîrste, semănînd cu domnișoara Aurica cum seamănă pușcăriașii între ei după o detențiune lungă, și vreo șase bărbați, oameni serioși, căsătoriți, cu neveste acasă. Vreo doi dintre ei se lăudau că au cîntat la Operă în tinerețe, și domnișoara Aurica îi credea. Unul dintre ei, domnul Damian Ionescu, ajutor de șef de masă la Serviciul tabele, îi plăcuse foarte mult, deși auzise că e cam bețiv. Luni de zile a încercat să intre în

vorbă cu el, dar glumea deocheat şi o cam lua peste picior. De cînd aflase că era însurat şi avea doi copii, nu mai ridicase ochii la el, pentru că totul mergea pînă la nevastă, că de-aia era făcută sfînta căsătorie, taina tainelor.

Începea slujba, şi domnişoara Aurica uita totul. Jos se petrecea un lucru fascinant, care o fura pe femeie. Biserica se umplea de lume, treptat-treptat. La Sfîntul Mihail veneau toţi negustorii Griviţei pentru ca să arate vecinilor că se roagă lui Dumnezeu şi că sînt credincioşi. Cine i-ar fi văzut pentru prima oară de aici, de sus, ar fi crezut că sînt nişte oameni foarte evlavioşi, dar patroanei magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* nu-i scăpa nimic, pentru că cine voia să cunoască istoria Griviţei, domnişoarei Aurica Cîrlan trebuia să i se adreseze. Locuia de douăzeci de ani pe calea negustorilor, de cînd îşi încropise prăvălioara, şi ştia toate nunţile şi botezurile care avuseseră loc la Sfîntul Mihail. Dacă primăria de sector ar fi pierdut vreodată registrul morţilor şi al noilor-născuţi, n-ar fi fost nici o pagubă, ea ar fi putut să spună pe dinafară ce era necesar.

În răstimpurile în care corul nu dădea răspunsuri cîntate dascălului sau preotului, cele douăsprezece persoane puteau să vadă tot ce se petrecea în strane şi în faţa altarului. Domnişoara Aurica se aşeza, fiind altistă, totdeauna în dreapta, în rîndul întîi. Era acolo un colţ întunecos, de unde curiozităţii ei lacome nu-i scăpa nimic. Textul răspunsurilor cîntate îl ştia pe dinafară, aşa că nu era nevoie să fie atentă. După atîţia ani putea să cînte cu glasul ei frumos, exact unde trebuie: « Miluieşte, Doamne! » sau « Aliluia! Aliluia! Slăviţi-l pre El... »

În strana de lîngă altar, prima din stînga, sosea întîi coana-mare, doamna Elena Domnişor, mama Domnişorilor, înaltă cît un jandarm, cu o gură ca un cuţit, rece şi subţire, pe care o ţinea mereu strînsă, ca şi cînd i-ar

fi fost frică totdeauna să nu scape vreun secret. Se aşeza pe banca ei, cioplită de lemnarul din Buzeşti, rezemată cu ceafa de cartea de vizită de email, pe care scria cu litere negre: Familia Domnişor. Două strane aveau astfel de etichete. Cea în care se aşeza coana-mare şi cea a soţului, Enache Domnişor. Ceilalţi membri ai familiei — adică nora, Domnica, Vasile, al doilea fiu al negustorului, şi Dumitru, soţul Domnicăi — soseau mai tîrziu şi rămîneau amestecaţi în mulţimea din faţa altarului. Bătrîna asculta ţeapănă trei ceasuri slujba, fără să privească în stînga şi-n dreapta, dar cu ochiul ei rece nu scăpa nimic. Făcea cruci mari şi-şi înclina capul cu demnitate. Cînd auzea corul, pe faţa ei trecea un fel de încîntare, ce-i lăsa pe obraji un extaz dulce şi un surîs atît de împăcat, încît îţi venea să-i săruţi mîna.

În spatele ei, toţi cu nevestele, soseau pe rînd ceilalţi negustori ai Griviţei: Niculaie Curcuman — cel cu fierăria, Manole Dulămiţă — duşmanul lui, Ilie Arghir — Herghelegiu, şelarii, stămbarii, croitorii şi pălărierul Marin Bălună, cuvios nevoie mare. Acolo, sub balconul bisericii Sfîntul Mihail, încremeneau de la 10 pînă la 12 şi jumătate, ascultîndu-l pe preot şi făcînd cruci peste cruci. Cum ştia o lume întreagă, aveau sufletele încărcate de păcate. Picau şi frizerul Sandu Adam, şi ceasornicarii din Buzeşti, adunaţi parcă cu bobii. Lipsea numai fotograful Nae Stambuliu, care duminica avea dever şi al cărui glas, cînd se făcea puţină linişte în biserică, se auzea de la Gara de Nord:

— O poză artistică, domnilor ofiţeri! O poză artistică!

Sau:

— Stai bine, camarade! Rîzi, ca să ieşi frumos!

Ei, la o cercetare mai atentă, domnişoara Aurica mai descoperea că lipseşte, de pildă, Iotici, vecinul lui Haim stămbarul, despre care mai tîrziu aflase că e pocăit,

lipsea domnul Ionică Pară, patronul gazetei *Căsătorii*, care duminica dimineața avea treabă multă, pentru că pe la ora prînzului în biroul lui strîmt, de deasupra hotelului Dinicu, picau fetele nemăritate cu taxa de publicație.

Cîți erau, însă, îi ajungeau domnișoarei Aurica să-i foarfece în mintea ei. Uite, îi lua ea la rînd, despre Domnișori ce să zici? Era ceva putred în familia lor! Vorbea toată Grivița, și ea, care mergea mai des prin casa Elenei, știa mai multe — că acolo ar fi ceva necurat. Bătrînii se înțeleseseră de minune timp de patruzeci de ani. Coana-mare îi povestise de multe ori cum o luase Enache de la părinți, fără s-o întrebe dacă-l vrea sau nu. Era vorba de două averi de negustori, care la un loc trebuia să facă o avere mai mare. În chestiuni din astea nu se bagă copiii. Bărbații hotărăsc între ei. Fata e chemată și i se arată ginerele: poftim, al dumitale e! Chior, șchiop, să nu-i ieși din vorbă! Și-l luase. Făcuseră doi copii, îi crescuseră mari. Pe Dumitru îl însurase cu Domnica, și ea fiică de bodegar. Domnișoara Aurica știa bine că femeia nu-l iubea nici cît negru sub unghie pe soțul ei, dar nu avusese ce face. Își pusese pirostriile și intrase în casa Domnișorilor într-o vreme cînd aceștia erau pe scăpătate, și se părea că numai alianța asta salvase restaurantul *La roata lumii* de faliment. Cu zestrea Domnicăi, prăvălia fusese iar pusă pe picioare și totul mergea strună. Mai bine zis ar fi mers strună, dacă Dumitru n-ar fi băut atît. Lumea vorbea că nu se înțelege de loc cu Domnica și că ar fi neputincios, dar cînd auzea de lucrurile astea, domnișoara Aurica o lua la fugă, să nu i se spurce urechile.

Al doilea băiat al Domnișorilor, Vasile, cît știa și ea, era cam afemeiat. Urmase liceul comercial, nu seminarul, ca Dumitru, și știa cum să vorbească doamnelor. Nu se însurase, și era «o partidă». Frumos și înalt,

semăna cu taică-său, şi el cît un stîlp de biserică, era mai mare plăcerea să te uiţi din balconul corului la dînsul cum se închină şi priveşte cu ochi batjocoritori în jur. Purta o mustaţă aurie ca grîul pe o buză parşivă, şi ochii lui — Doamne, scapă-mă! — parcă aveau cărbuni pe dinăuntru, şi cum o mai scormonea cu ei pe cumnată-sa, Domnica! S-o mănînce, nu alta!

Despre el, domnişoara Aurica ştia că se ţine cu una Evantia, fostă nevastă de ofiţer superior, damă de lume, dusă şi în străinătate, care locuia tocmai lîngă Dîmboviţa, pe strada Grădina cu Cai, unde ar fi, după spusa lumii, cuibul dragostei lor. Unii dintre negustorii Griviţei povesteau, şi patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* auzise — cum să nu audă? — cîte în lună şi-n stele despre chefurile Domnişorului celui mic. Cică acolo bărbaţii ar bea şampanie din pantofii cucoanelor, şi cîte altele. Dar cîte legende nu mai avea şi calea negustorilor! Iată-l şi pe Herghelegiu, capital depus 500.000, cum scria pe firma lui neagră. Şi ăsta, ce mai poamă! Avusese bani cu lingura, moşteniţi de la taică-său. Băuse ce băuse din ei, dar pe la mijlocul vieţii se mai potolise. Îşi luase nevastă tînără. Trăise cîţiva ani bine, pe urmă, nu se ştie cum, s-a stricat căruţa, treabă era că o omorîse pe Marioara — aşa o chema — cu sticlă pisată pusă în mîncare, pentru că ea se încurcase cu un ofiţer. Lucrul fusese cercetat de poliţie, dar ancheta rămăsese încurcată...

În strana cu numărul 7, pe partea dreaptă, sta bătrînul Dilă, cel ce ţinea Agenţia de pariuri la cai de curse. Şi el avea o poveste. Se spunea că pe fii-sa, pe care o înmormîntase mai demult, ar fi dat-o unui unchi de departe ca s-o înfieze. O ruşine întreagă, care îi făcea greaţă domnişoarei Aurica ori de cîte ori şi-o amintea. Unchiul fetei cam ţinea la ea şi nu se ştie ce-a fost între dînşii,

tot ce transpirase era că Dilă renunţase la drepturile lui de tată numai în speranţa unei moşteniri. Unchiul era bogat şi se credea că o va face moştenitoare pe fiica cea vitregă. A făcut-o într-adevăr, dar după moartea lui se spunea că singurul lucru pe care i-l lăsase fusese un loc de veci la Sfînta Vineri.

În spatele stranei lui Dilă se ruga madam Ana, care ţinea pe Griviţa în gura gării cincisprezece fete. Negustorii o ocoleau pe stradă şi în biserică, prefăcîndu-se că n-o văd, şi ea stătea tot timpul slujbei cu capul în pămînt, şi unele femei spuneau că ar plînge cu lacrimi mari cît oul de bibilică pentru păcatele pe care le avea pe suflet, dar domnişoara Aurica, de aici, de sus, din balcon, vedea mai bine. Nu plîngea cu nici o lacrimă cît oul de bibilică! Lui madam Ana puţin îi păsa de disprețul negustorilor. Îi cunoştea pe toţi cîte parale fac. Cîte unul mai nimerea după miezul nopţii în casa ei şi-i cerea cîte o fată, deşi avea nevastă şi copii acasă, că aşa sînt bărbaţii, răi de pipotă, le mai trebuie cîte o femeie străină din cînd în cînd. Madam Ana venea la biserică pentru ca s-o vadă preotul, căruia îi plătea nişte slujbe secrete, pe care le cunoşteau numai ei doi, în scopul ca acesta să n-o afurisească şi s-o denunţe mulţimii că făcea lucruri nepermise de Dumnezeu. Ea însă, domnişoara Aurica, de cîte ori o vedea spăsită în strană, ar fi luat-o de mînă şi-ar fi tîrît-o în gura gării, în piaţă, şi ar fi ars-o de vie ori ar fi opărit-o cu apă fiartă.

Lîngă intrare, pe la 11 îşi făcea în fiecare duminică apariţia şi starostele bătrînilor de pe Griviţa, nenea Take Dudău, în vîrstă de o sută paisprezece ani. Era un bărbat scund, cu ochi răi, îmbrăcat ponosit. Mergea agale prin mijlocul bisericii, privind în dreapta şi-n stînga. Domnişoara Aurica ştia de ce vine la Sfîntul Mihail. Îşi căuta de luni de zile pe fiii săi, unul de nouăzeci de ani, şi altul

de nouăzeci şi trei, cu care se afla în judecată, pentru că, spunea el cui vrea să-l asculte, nu-l întreţineau, cum scria la lege. Dacă-i găsea în biserică (şi de vreo două ori îi găsise, pentru că şi ei erau evlavioşi), îi făcea de rîs. O dată, în timpul unei predici a preotului, domnişoara Aurica îi auzise vocea de lîngă altar:

— Părinte, e drept ca băieţii mei, care sînt de faţă, să n-aibe grijă de tatăl lor?

Predica se întrerupsese, şi să te ţii scandal, mai mare ruşinea! Moşnegii, fiii lui Take Dudău, o zbughiseră afară pe uşă, urmăriţi de aprigul tată, care le striga:

— Să-mi trimeteţi întreţinerea, că nu v-am cerut cine ştie ce: 100 de lei fiecare!

Copiii, dacă li se mai putea spune aşa, aveau pensii de 300 de lei pe lună şi abia îşi duceau zilele pe la uşile strănepoţilor, pentru că familia veteranului număra douăzeci şi trei de urmaşi, fete şi băieţi, nepoţi şi strănepoţi. Pe nenea Take Dudău îl îngrijea în casa ei lîngă Buzeşti o fiică în vîrstă de optzeci şi trei de ani. Bătrînul nu mai avea dinţi, dar auzea bine şi bea sănătos. După slujbă, cine voia putea să-l găsească în prăvălia Domnişorilor, unde consuma pe datorie sau la invitaţia vreunuia căruia îi povestea cum era Bucureştiul în urmă cu o sută de ani. Se spunea despre el că se are încă bine cu o femeie de o sută nouă ani, cu care era văzut din cînd în cînd pe străzi dosnice, plimbîndu-se.

Dar să ne întoarcem la domnişoara Aurica, la gîndurile ei de duminică. După slujbă, după ce mai trecea o dată printre cele două rînduri de milogi, patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* făcea o scurtă plimbare, singura plimbare pe care şi-o îngăduia. Trecea prin faţa prăvăliilor cu obloanele trase, ocolea intrările bodegilor, care n-aveau duminică, n-aveau sărbătoare, de teamă ca nu cumva să se lege de ea vreun beţiv, şi

ajungea dincolo de cinematograful Lia. Dacă era primăvară şi era frumos, bea un sirop sub perdelele tărcate ale vînzătorilor de limonadă, dar dacă era vreme urîtă, toamna şi iarna, intra în cofetăria Zambila. Se aşeza la o masă şi cerea un cataif. Îi plăcea frişca, şi dacă avea bani mai mulţi lua chiar două prăjituri, pentru că citise în *Magazinul ilustrat* că frişca face tenul frumos.

În prăvălia mică şi bine încălzită, plină de oglinzi şi borcane cu bomboane, se adunau la ora prînzului îndrăgostiţii. Stăteau doi cîte doi la cîte o masă mai retrasă şi îşi spuneau vorbe neînţelese. Rîdeau şi se înghionteau, şi asta o umplea de indignare pe domnişoara Aurica. Nebunii, credeau că nu-i vedea nimeni cum îşi strîngeau picioarele pe sub mese, dar oglinzile prăvăliei erau astfel înclinate, încît patroanei magazinului de îmbrăcat mirese nu-i scăpa nimic. Cînd surprindea astfel de scene, domnişoarei Aurica i se înroşeau urechile de ruşine. Ar fi vrut să se ridice în picioare şi să le spună ceva, dar spaima o ţinea pironită pe loc. Curiozitatea ei de fată bătrînă era însă mult mai mare.

Aceasta era ora cea mai chinuitoare a zilei. Vechi dorinţe neîmplinite, o frică de demult, totul se amesteca turbure în mintea domnişoarei Aurica. Plătea în grabă şi, nemulţumită, stîrnită de o mînie secretă, nu mai vedea nimic în jur. De sus, de la ferestrele caselor negustorilor, se auzeau cîntece de gramofon şi voci vesele. Patroana magazinului *La Şicul Elegant* nu avea nici o rudă. Nu o chema nimeni duminica la masă şi nu chema pe nimeni la ea, pentru că n-avea nici o prietenă. Mai demult, cînd fusese mai tînără, îi trecuse pragul din cînd în cînd o femeie mai în vîrstă decît ea, o lenjereasă, Jeana o chema, femeie văduvă, cam fudulă de urechi şi cam şleampătă. Se înţelegeau bine, dar nu ştiu cum s-a făcut într-un an, că aceasta a găsit un bărbat şi a plecat cu el undeva

în provincie, şi după cîteva scrisori în care prietena sa îi scria că e foarte mulţumită cu bărbatul ei, domnişoara Aurica nu i-a mai răspuns, socotind că n-are nici un rost să-i spună mereu că nu s-a măritat şi ea.

Duminicile erau plicticoase deci. De lucrat nu putea lucra, pentru că ţinea sărbătorile. Sta (după ce mînca o supă gătită de sîmbătă şi reîncălzită pe primus) un ceas cu faţa în sus, în pat. Voia să se gîndească la ceva, dar nu reuşea. De afară se auzeau tramvaiele rare. Regreta larma zilelor de lucru, cînd fiecare alerga la treburile lui, şi strada era plină de o mulţime gălăgioasă. Cînd se plictisea de zăcut, pentru că de dormit nu dormea nici noaptea bine, se mai uita la revistele cumpărate de la Gică Hau-hau sau se certa cu manechinele. I se părea uneori că Gérard zîmbeşte ironic şi-i da tîrcoale, furioasă:

— Ce te uiţi aşa la mine? Nu m-oi găsi frumoasă, nu? Cred şi eu! Eu muncesc, nu stau, ca tîrfele, în cofetării şi mă pipăi pe sub mese!

Cuvîntul *pipăi* o înfiora şi începea să plîngă.

Cădea cu capul în perne şi zguduia patul de furie.

— Mamă, ia-mă la tine, mamă! se ruga unei fiinţe nevăzute.

Cînd se trezea avea ochii umflaţi şi se uita speriată în oglindă. Privea spre celălalt manechin, la Dagobert, şi întreba cu duioşie:

— Ce spui tu, scumpule? Să nu mai plîng? Ştiu, îmi stric ochii, şi bărbatul care m-aşteaptă vrea să fiu frumoasă... Mulţumesc, dragule, mulţumesc, tu totdeauna te-ai gîndit la mine...

Se ridica şi privea ceasul cu pendulă. Era aproape 6. Începeau cununiile la Sfîntul Mihail. În prăvălie se făcea întuneric. Aprindea becul cel mic, şi toată încăperea căpăta un aer ireal. Prin oglinda coclită, domnişoara Aurica vedea uşoara mişcare a rochiilor de pe manechine.

Miresele ei parcă dansau. Se îmbrăca febril, şi la plecare se răstea şi la Margot, şi la Aurica:

— Şi voi, tîrfelor, nu vă mai astîmpăraţi! O să v-arăt eu într-o zi! Vă dau foc, să ştiţi! Vă dau foc!

Ieşea apoi în stradă, trecînd din nou Griviţa.

Pe scările bisericii Sfîntul Mihail se strîngeau curioşii şi rudele nuntaşilor. De cîteva ori întîrziase şi ea pe trepte, ca să ştie cum va fi cînd va avea un ginere. Bărbaţii, îmbrăcaţi în haine negre, aşteptau lîngă uşă. Erau parfumaţi şi vorbeau tare cu rudele. În stradă se auzeau caii de la cupele. Tinerii coborau treptele cu cîte un buchet de flori în mînă. Întindeau buchetele, sărutînd mîna mireselor, şi le dădeau la o parte voalurile de Luxemburg, unele cusute chiar de ea. Atunci, în clipa aceea, domnişoara Aurica închidea ochii, ca să nu mai vadă nimic.

Pe urmă începeau cununiile, dansul mînă în mînă în jurul preotului, cu corurile bine strunite, de sus din balcon. Cîteodată, cînd credea că n-o vede nimeni, domnişoara Aurica îşi ştergea pe furiş cîte o lacrimă. Tîrziu, pe la 8 sau 8 şi jumătate, cînd în biserică nu mai rămînea nimeni în afara omului care strîngea lumînările, patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* cobora de la balcon scara întunecată şi întortocheată.

— Bună seara, spunea Petrea prostul, culegînd resturile de ceară. N-ai plecat?

— N-am plecat.

— Frumos? Frumos?

— Frumos, nenea Petrea...

— Cînd jucăm şi la nunta matale?

Bătrînul parcă-şi rîdea de ea. Domnişoara Aurica îşi înghiţea plînsul şi spunea încet:

— Curînd-curînd...

După aceea aduna buchetele de flori uitate prin strane. Le lua cu sfinţenie, le mirosea şi zicea în gînd:

« Poate astea or fi cu noroc... »

Ieşea apoi din biserica pustie şi se uita de-a lungul Griviţei. Birjele cu nuntaşi plecaseră de mult. Bătea doar vîntul şi clătina limba clopotului de sus de pe schela de lemn, sub care atîrna o frînghie lustruită.

Acasă, în prăvălie, avea o mulţime de buchete de flori, uitate prin vaze. Florile se carbonizaseră de vechime, deveniseră negre şi urîte, dar domnişoara Aurica nu le-arunca, pentru că tot credea că ele îi vor aduce un logodnic. Buchetele miroseau trist, a moarte, a praf şi-a uitare. Patroana magazinului de îmbrăcat mirese adormea tîrziu, gemînd în somn, în care visa cavaleri de onoare şi cortegii strălucitoare.

Tot stînd singură cuc şi auzind doamna Elena Domnişor, vecina ei, că nu iese nicăieri, într-o seară cînd domnişoara Aurica i-a călcat pragul, i-a spus de la obraz:

— Ia ascultă, domnişoară Aurico, dumneata de ce nu mai ieşi în lume?

Beau amîndouă cîte o cafea în salonul negustorilor, deasupra prăvăliei *La roata lumii*.

— Unde păcatele mele să ies, coană-mare, biserica, şi-atît!

— Mai dă-o-ncolo de biserică, că vorbesc cu păcat...

— Unde să mă duc, coană-mare? Mamă n-am; tată n-am! Am doi cîini împăiaţi, atît!

— La un cinema de ce nu te duci? Uite, e plină Griviţa noastră de cinematografe. Mai vezi şi dumneata cai verzi pe pereţi. Eu nu mă duc, c-aşa am apucat, dar dumneata eşti tînără. Mai înveţi cum se ţine pălăria pe cap, cum să faci ochi dulci...

— Eu, şi ochi dulci, coană-mare...

— Ei, aşa vine vorba, bărbatul trebuie aţîţat, nu mă-nvăţa pe mine, altfel doarme pe el!

— O să mă duc, coană-mare, dacă spui dumneata...

— Ia să mi te-aud că ai fost! Uite, la Marconi cică e unul cu trupa de reviste: Lică Rădulescu îi zice. Ce-mi povestesc băieții ăştia de prăvălie că face, rîzi de te ţii cu mîna de burtă, nu alta. Du-te să mai rîzi şi dumneata, că n-o să te călugăreşti de-acum...

Şi s-a dus domnişoara Aurica. La început nu prea i-a plăcut. Dar o săptămînă, două, trei au trecut, şi unde pui că s-a îndrăgostit de comicul Lică Rădulescu!

Totul începuse într-o duminică. La Marconi, pe vremea aceea, domnişoara Aurica nu se ducea decît o dată pe săptămînă, cînd se schimbau filmele şi revista. La început, vorbele « comicului naţional Lică Rădulescu », cum scria pe afişul de la intrare, îi cam supărau urechile.

— E vulgar, coană-mare, spusese după prima săptămînă. Dac-ai auzi ce vorbe fără perdea spune, ai lua-o la fugă!

— Că n-oi vrea să spună psalmii pe scenă, şi dumneata, domnişoară Aurica! Omul se mai dezbracă la gură cîteodată!

După cîteva săptămîni, într-o duminică, domnul Lică Rădulescu a lansat tangoul *Visam ca-ntr-un roman*, în cadrul spectacolelor jucate la 6,30 şi 9,15 seara, în pauzele filmului *Călăreţul fără frică*, cu Tom Mix, şi *Amantul mascat*, cu Dita Parlo.

În seara aceea, domnişoara Aurica şi-a dat seama că în sufletul comicului naţional există ceva curat, pentru că cine cînta cu atîta pasiune:

« Visam şi eu, ca-ntr-un roman,
Să dăruiesc ca talisman
Unui logodnic delicat
Tot sufletu-mi nevinovat. »

nu putea să fie un om vulgar. Vocea eminentului comic romîn o zguduise, şi în seara aceea rămăsese şi la specta-

colul de la orele 9,15, numai să-l mai audă o dată. Pe urmă începuse să vină în fiecare seară la cinema Marconi, în afară de vineri. O cunoşteau de-acum şi plasatorii, şi casieriţa, pentru că era imposibil să n-o ţii minte pe domnişoara Aurica dacă o vedeai de două ori la rînd.

Azi aşa, mîine aşa, n-a mai răbdat de curiozitate, şi a început să se intereseze de el. Să întrebe pe casieriţa cinematografului sau pe plasatori, n-a îndrăznit. A mers direct la domnul Ionică Pară, directorul gazetei *Căsătorii*, despre care se spunea că ştie toată istoria Bucureştiului pe dinafară.

— Domnu' Ionică, am o treabă cu dumneata...

— Cu plăcere, te ascult, domnişoară...

Domnul Ionică Pară era amabilitatea în persoană, şi nu pe degeaba, pentru că în faţa lui stătea o clientă care publica permanent un anunţ de şase rînduri, în valoare de 34 de lei zilnic, conform tarifului în vigoare.

— Domnu' Ionică...

— Ei...

Dumnealui credea că e vorba de cine ştie ce reţetă de frumuseţe pe care femeia voia să i-o ceară. Directorul gazetei *Căsătorii* umbla totdeauna cu buzunarele pline de piramidoane, sticluţe cu sirop pentru tuse; nici n-apucai să deschizi bine gura, şi ştia ce te doare şi te servea ca pe taică-său.

— Domnu' Ionică, ce-i cu Lică Rădulescu, de la Marconi?

— Peştele ăla? Domnişoara Aurica nu înţelesese bine ce însemna vorba asta, dar roşise ca la auzul unui cuvînt de ocară. Psiholog, Ionică Pară o dresese: Da' de ce-ntrebi, domnişoară?

— Ţine la el o prietenă de-a mea şi vrea să ştie dacă e însurat...

— Însurat. Are şi doi copii. Un băiat şi-o fată...

— Și nevastă-sa cine e?

— Una bătrînă și urîtă...

— Păi de ce-a luat-o bătrînă?

— Pentru că avea bani. Un director de trupă de revistă trebuie să aibe la început cu ce să-și plătească actorii...

— Așa, și nu știi dumneata unde stă?

Domnul Ionică Pară, vulpe bătrînă, pricepuse, dar se făcuse că plouă și-i dăduse adresa. După două zile, în pauza de la prînz, adică de la 1 la 4, cînd ținea magazinul închis, domnișoara Aurica luase două tramvaie și începuse să dea tîrcoale casei comicului Lică Rădulescu. Zile întregi îl pîndise, și în cele din urmă îi văzuse și nevasta, și copiii. În sufletul ei încolțise o speranță surdă. Se apucă să-i scrie bilete la cabină, semnate « O admiratoare » dar el nu-i răspunse niciodată.

Domnișoara Aurica nu se lăsase, și-și făcuse complice o femeie de serviciu care mătură cinematograful, rugînd-o să-i vîndă ei obiectele pe care artistul le-ar fi uitat întîmplător în cabina în care se dezbracă, cum ar fi, de pildă, o cutie de chibrituri, o tabacheră, un buton de manșete...

— Plătesc bine! spusese.

Femeia de serviciu, văzînd că are de-a face cu o nebună, începuse să-i aducă cîte ceva și, primind într-adevăr bani buni pentru fiecare fleac cărat de la ea de-acasă, merse într-o zi pînă acolo că-i întinse o pereche de bretele:

— Poftim...

— Ce-i asta?

— Cozondracii lui domnu Lică...

Domnișoara Aurica simțise cum îi îngheață inima. Ăsta era un lucru purtat de el, și tot sîngele i se urcase la cap. Plătise cu 100 de lei bretelele și le pusese la loc sigur în lada ei cu lucruri de zestre, pe care și le strîngea de ani de zile.

Pe urmă, patima crescuse ca un bulgăre de zăpadă. Azi o fundă, mîine o cămaşă, începuse să vorbească despre el, şi cui să-i povestească alteia, decît Elenei Domnişor, la care mergea zilnic în timpul liber?! Aşa că ce-i auziră urechile bătrînei într-o seară?

— Coană-mare, am o taină...

— Nu mai spune, domnişoară Aurico...

— Coană-mare, am întîlnit aventura vieţii mele...

— Nu mai spune...

Bătrîna, trecută prin multe, o ascultase cu o ureche.

— Coană-mare, îl iubesc pe domnul Lică Rădulescu...

— Să fie într-un ceas bun, ce ţi-am spus eu? Du-te şi dumneata, domnişoară Aurico, la cinema, mai scoate capu-n lume... Da'el ştie?

— Ştie. Ne-am şi întîlnit de cîteva ori...

— Ei?

— Numai că treaba e încurcată...

— Cum adică?

— E căsătorit, coană-mare, şi are şi doi copii...

— La artişti mai merge...

— Aşa a zis şi el.

— Nu cumva...

— Nuuuu! Asta nu! Mă ştii cum sînt! Fată mare pîn-oi muri dacă nu-mi pun cununiţa la Sfîntul Mihail.

— Atunci cum, domnişoară Aurico?

— Ne plimbăm de mînă, prin parcul Carol, pe la Şosea, cînd are el timp, că-i tare ocupat...

— Să nu te afle nevasta...

— De-aia mi-e şi mie groază...

— Şi ce-ţi spune?

— Cîte nu-mi spune, coană-mare! Mă iubeşte. O să divorţeze şi-o să mă ia pe mine.

— Ia te uită!

— Daaa! Trebuie să mai am puțină răbdare. Dac-ai auzi cum vorbește de nevastă-sa! Din balcîză n-o mai scoate, că e grasă, coană-mare, cît un poloboc de-al dumneavoastră. Grasă și neagră-tuci...

— Și copiii?

— Copiii? Sînt ca rupți din soare. O să-i cresc eu și-o să-i dau la școli. De altfel băiatul e destul de mare. E la liceu, numai premiul întîi ia...

Domnișoara Aurica inventa cu o frenezie convingătoare.

— Și ce ți-a mai spus?

— Într-o seară mi-a zis că dacă n-am fost prima lui nevastă, în schimb o să-i fiu ultima...

Altă dată picase în casa bătrînei cu alte povești. Spunea despre Lică Rădulescu că e un fost moșier scăpătat, care s-a apucat de artă pentru ca să nu moară de foame. Într-o iarnă, domnișoara Aurica adusese la subsuoară o haină veche bărbătească, găsită prin rafturile ei, și-i cîrpise toată seara reverurile destrămate.

— Asta ce mai e, domnișoară Aurico? întrebase Elena Domnișor.

— Ce să fie, coană-mare, haina lui. Mi-a dat-o s-o cîrpesc...

— Păi nevastă-sa ce păzește?

— Ce să păzească? Nu ține la el, aia e...

« Nu, că e nebună! își spusese bătrîna în gînd, uite ce-i trece prin cap! »

Bine, bine, se putea întreba oricine, domnișoara Aurica îl iubea pe eminentul comic național Lică Rădulescu, dar de ce mai dădea anunțuri în gazeta *Căsătorii* că vrea să se mărite? Era foarte simplu: domnișoara Aurica tot mai spera că într-o zi va găsi un logodnic adevărat.

Totuşi, lucrurile nu se opriseră aici. Ce-i trecu prin cap într-o zi patroanei magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant?* Luă tramvaiul şi se opri la tipografia Coresi, de lîngă Buzeşti.

— Bună ziua, spusese, intrînd.

— Bună ziua.

— Sînt secretara comicului Lică Rădulescu, de la cinema Marconi, şi aş vrea să comand o sută de cărţi de vizită pentru dînsul...

— Cu plăcere, cînd să fie gata?

— Cît mai curînd.

— Peste patru zile.

— Peste patru zile.

— Poftiţi să v-alegeţi litera...

— Ce literă?

— Adică cu ce o să fie scrisă cartea de vizită...

— Aaa, pardon...

Un sfert de ceas îl chinuise pe tipograf pînă să se hotărască, şi în cele din urmă se înţeleseseră.

— Şi textul?

— Poftim, e scris aici pe hîrtie.

Îi întinsese o bucăţică de jurnal smîngălit, o reclamă ruptă dintr-un ziar: «Lică Rădulescu, eminent comic romîn, a fost şi în străinătate»... şi cu cerneală adăugase adresa.

— Bine, cucoană.

— Cît mă costă?

Atît şi-atît. Plătise şi plecase. Peste patru zile avea în mînă o cutiuţă de carton în care se aflau cele o sută de cărţi de vizită. O să vă întrebaţi de ce-i trebuiau patroanei magazinului de îmbrăcat mirese aceste cărţi de vizită. Treaba era simplă. De mai multă vreme, nerenunţînd la serviciile gazetei *Căsătorii*, domnişoara Aurica avea «vederi» înlesnite de Marița ghicitoarea din Calea Griviței,

colț cu Basarab, « Madam Mafalda, celebra prezicătoare venită de curînd în București de la Paris, cea mai învățată spiritistă, 9 ani a studiat în Persia și India », cum scria pe toate anunțurile lipite pe geamurile vitrinelor Griviței. Se ducea la ea în fiecare joi să-i dea în cafea, și acolo se aranjau viitoarele întrevederi.

— Un domn foarte serios, o anunța de fiecare dată ghicitoarea. Vezi cum te gătești, că are studii.

Degeaba întreba domnișoara Aurica ce învîrtea, madam Mafalda nu-i spunea nimic. O lăsa să se frămînte pînă seara. Cu ce să se îmbrace? Ce pantofi să-și pună în picioare? Avea o singură rochie mai ca lumea, una neagră de catifea, dar aceea nu-i plăcea Elenei Domnișor, care spunea în gura mare:

— Domnișoară Aurico, iar îți pui prapure pe dumneata, de fuge omul ca dracu de tămîie! O femeie trebuie să se gătească în culori vesele, să atragă ca floarea, nu să-și pună doliu...

Așa că patroana magazinului de îmbrăcat mirese scotea de sub tejghea cine știe ce vechitură țipătoare, care o făcea și mai caraghioasă, și ea nu înțelegea de ce vizitatorii stăteau ce stăteau și-și găseau de lucru ca să plece, după ce aruncau o privire fugară în magazinul înghesuit. Și cum vizitele fără urmări se înmulțeau, ce-i trecuse prin cap? Comandase aceste cărți de vizită, pe care le făcea uitate peste tot. Pe cîte una scrisese cu litere prefăcute:

« Draga mea, te-am așteptat zadarnic aseară după ora 10. Nu înțeleg ce te-a reținut să mă faci să sufăr atît? Cred că ai destule semne de dragoste de la mine. Te aștept, suflet drag, la aceeași oră, în același loc, al tău, te sărută, Lică... »

Domnișoara Aurica avea o strategie bine stabilită. Se făcea că pregătește cafeaua și-l lăsa singur pe musafir.

« Un bărbat, cît s-ar ţine el de bine, dacă vede că există un concurent, altfel se uită la tine... » « A, vrea să zică „persoana" mai are pe cineva. Biiiine! » şi devenea gelos, şi dacă era gelos însemna că o iubeşte pe ea, pe domnişoara Aurica. Pe urmă, altfel duceai conversaţia...

« Bonjur... »

« Bonjur. »

« Cutare », îşi spunea el numele.

« Cîrlan. »

« Îmi pare bine. »

« Şi mie. »

« Deci dumneavoastră sînteţi? »

« Eu, domnule. »

« Frumos magazin aveţi! »

« Găsiţi? »

« Da. »

« Douăzeci de mii capital » (minciună învăţată de la domnul Ionică Pară).

« Nu mai spuneţi! Frumos... »

« Nu-i aşa? Şi dumneavoastră? »

« Eu lucrez la Banca de credit mărunt... »

« Oooo... »

« Contabil-şef! »

« Frumos! »

« Frumos, nu-i aşa? »

« Om serios? »

« Domnişoară! »

« Bine, domnule, deci? »

« Deci... să ne cunoaştem... »

« Cum doriţi dumneavoastră... »

« Beţi o cafea? »

« Cu plăcere. »

« Dispar o clipă dincolo. Pînă atunci mai uitaţi-vă prin revistele astea. » Acum era momentul. Deasupra

revistelor de mode, cartea de vizită: « Lică Rădulescu, eminent comic romîn, a fost şi în străinătate ».

Asta te putea pune pe gînduri. Păi un om dus prin străinătăţi, un om care a stat de vorbă cu atîtea femei frumoase şi avea corespondenţă şi chiar legături sentimentale cu o domnişoară ca ea, asta însemna ceva! Acum să te vedem, domnule Cutare! Aşa, te uiţi în spate, crezi că nu te vede nimeni ce faci? Vrea să zică întorci cartea de vizită şi citeşti? Te faci galben de mînie, vrei să te ridici şi să pleci, dar ceva mai puternic decît voinţa te reţine. Am să te fierb, am să te chinui, să ţii minte ce-i aceea iubire.

Ia s-aducem noi cafeaua.

« Poftiţi. »

« Mulţumesc. »

« Cum vi se pare? »

« Foarte bună . »

« Specialitatea mea. »

« Poate ştiţi să gătiţi tot atît de bine. »

« Cum nu? Să vă fac o ciorbă cu cap de piept sau o pîine de casă, s-o mîncaţi, să mă scuzaţi, goală, nu altceva... »

« Spuneţi-mi, iertaţi-mă că sînt indiscret, dar am găsit o carte de vizită pe masă, din întîmplare. (Aici, Aurico, trebuie să roşeşti, să te faci ca morcovul!) Îl cunoaşteţi de mult pe domnul Lică Rădulescu? » (Cartea de vizită trebuie smulsă şi ascunsă în buzunar.)

« Dacă-l cunosc? (Cu glas de femeie perfidă.) Dar sîntem prieteni vechi! »

« Mi-am închipuit. »

« După ce? »

« Ei, am şi eu semnele mele. »

« Ce spuneţi?! »

« Nu vă ascundeţi, domnişoară, vă iubeşte, nu-i aşa? »

« Mda. A vrut să-şi lase nevasta şi copilaşii pentru mine, dar eu... »

« Domnişoară ! »

« Dar cum crezi, domnule, că procedează o femeie cinstită ? »

« Nici nu mi-am închipuit altfel, dar femeile din ziua de astăzi... »

« Le cunosc, domnule, nişte stricate. »

Şi aşa mai departe. Numai că întrevederile se petreceau altfel.

Pe la 5 după masă, pentru că în prăvălie se întuneca devreme, aprindea cele trei becuri, risipă pe care o regreta mai tîrziu. Dormea după prînz, contrar obiceiului, ca să arate mai bine, şi se mai uita în oglindă. « Vederile » începeau cam pe la 6. Timpul trecea repede, mai cu îmbrăcatul, mai cu aşezatul părului. Cînd bătea ora stabilită, patroana magazinului de îmbrăcat mirese încremenea pe scaunul ei. Pîndea fiecare pas de pe trotuar şi sărea ca muşcată de şarpe, părîndu-i-se că a auzit o bătaie în uşă. Deschidea uşa, se uita afară — strada cu mulţimea ei indiferentă de ceferişti şi necunoscuţi n-o interesa. Închidea iar uşa şi se mai privea o dată în oglinda coclită. Timpul trecea. Iar o luau gîndurile...

« Măcar de ar fi un suflet simţitor, uite, domnul — ea spunea totdeauna „domnul" cu o plăcere subtilă — domnul din seara asta poate să fie şi mai în vîrstă, poate să fie chiar văduv, deşi n-ar fi prea fericită, pentru că bărbatul care a mai trăit cu o femeie nu o uită chiar atît de uşor şi totdeauna face comparaţii cu răposata... Dar lasă, domnule, că o s-o uiţi pe răposata ! Eu sînt o femeie şi jumătate şi nu mă ştiu decît cei ce mă cunosc, şi cine să mă fi cunoscut, cînd am dus o viaţă fără de prihană o viaţă cinstită de femeie care a muncit pentru magazinul ei, pentru un viitor fericit, pentru un cămin, pentru copiii

care vor veni pe lume, pentru că ea, domnişoara Aurica, atîta lucru învăţase, că imediat după căsătorie trebuie să facă un copil sau doi... »

Iar se uita la ceas. Trecea sfertul de oră cînd mai avea putere să aştepte. Se apuca din nou să mătură uşor prin magazin, pentru că tot i se părea că fărăşele scoase afară la rigolă înainte cu un ceas nu erau destule. Din oglindă o urmărea imaginea ei cocoşată, cu chipul spectral, care o făcea să gîndească că de fapt faţa ei avea o paliditate provocătoare...

O supărau şi cearcănele de sub ochi, dar îşi spunea că în curînd se va face seară şi, de ce să se mintă, existau bărbaţi cărora le plăceau şi femeile puţin consumate. Domnişoara Aurica mai avusese întrevederi, la care refuza să se mai gîndească, socotindu-le nişte întîmplări ale altor femei, şi ştia că se poate ajuta şi cu lumina lămpii îmbrăcate în hîrtie roşie, aşezată la capătul patului (totdeauna lăsa perdeaua despărţitoare puţin crăpată, ca să se zărească aşternutul alb şi scrobit şi pernele dolofane ca nişte pepeni, într-o neglijenţă voită). Becul arunca în magazinul de îmbrăcat mirese nişte dungi portocalii, care ajungeau pînă sub poalele manechinelor. Lampa de sus era stinsă cam după un sfert de ceas de la sosirea oaspetelui, adică atunci cînd domnişoara Aurica trecea dincolo de perdeaua galbenă de mătase veche, roasă pe la poale, ca să aducă o dulceaţă sau un păhărel de rom (după dorinţele pretendentului: unii sufereau de stomac).

Atunci magazinul ei căpăta adîncimi şi unghiuri nebănuite. Foşnetul rochiilor albe de pe manechine închipuiau o muzică auzită numai de ea, o muzică sugestivă care putea să îndemne, subconştient, pe cîte unii la fapte mai îndrăzneţe.

După un păhărel sau două (cei mai mulţi dintre vizitatorii magazinului *La Şicul Elegant* cereau pînă la patru

păhărele de rom), domnişoara Aurica trecea la alte şiretlicuri. Avea şi ea, ca toţi negustorii de pe Griviţa, un gramofon vechi şi cîteva plăci cu romanţe cîntate de tenorul Zavaidoc. Odaia întunecată, cu tavanul crăpat, se umplea de o melodie hîrîită, şi căldura băuturii dădea puţin farmec pereţilor reci, fără tablouri, cu mobilă putredă prin colţuri, mirosind vag a lucru stătut, cum miroase orice încăpere de om singur.

Era mai prost vara, pentru că domnişoara Aurica n-ar fi deschis în ruptul capului ferestrele (dacă, Doamne fereşte, îl trage pe musafir curentul?). Pe urmă, ce? Să se uite toată Griviţa în magazinul ei? S-o vadă cu cine stă? Păi dacă omul se răzgîndeşte? Dacă n-o duce la Sfîntul Mihail să-i pună cununiţa? Atunci să-şi audă vorbe? Că primeşte singură bărbaţi necunoscuţi în prăvălie? Că face cine ştie ce, ca putoarea aia de duduia Carmen Popescu, care şi-a făcut din magazin casă de randevu? Aşa că musafirul era aşteptat cu urechea ciulită. Domnişoara Aurica stătea cu uşa deschisă puţin, cît să vadă o fîşie îngustă din calea negustorilor şi să nu fie zărită din stradă. Îşi alegea de obicei o oră cînd pe Griviţa era aglomeraţie, şi vecinii nu puteau să observe că un necunoscut i-a trecut pragul.

Vara, stămbarii stăteau afară, pe trotuare, dar norocul ei era că în dreptul bisericii Sfîntul Mihail nu se afla nimeni cu magazinul vizavi. Pe urmă, într-un minut, întunericul (vederile nu se făceau decît pe înserate, din motive lesne de înţeles) îl înghiţea pe pretendent, şi uşa era încuiată cu grijă. Pe geam, patroana magazinului de îmbrăcat mirese aşternea un afiş mare de tablă: ÎNCHIS, şi oricine ar fi bătut, ea nu mai deschidea. Oaspetelui intrigat, dacă o întreba, îi răspundea:

— Cine să fie? Clientele mele, nişte mahalagioaice de care n-am timp acum. Toate fetele din lume se mărită,

şi eu trebuie să le fac rochii. E drept că rochii ca ale mele nu se croiesc două în Bucureşti! Îmi şi plătesc bine, ce-i drept, dar azi n-am chef de nimeni, trebuie să vă simţiţi bine...

Ca gustare, domnişoara Aurica pregătea, dacă era iarna, afumături (vara — numai salate proaspete, stropite cu untdelemn şi cu oţet), ca să fie lăudată pentru calităţile de gospodină, pentru că alături de carnea tăiată aşternea şi nişte gogoşari roşii (mari, să mă scuzaţi, cum spunea, cît pumnul!), numai buni de mîncat.

Întrevederile ţineau cam o oră, o oră şi ceva. Unii se mai întindeau la vorbă, erau mai curioşi, nu putea să-i dea afară. Fuseseră cazuri cînd repetaseră vizita, pentru că le plăcuse primirea, însă nimeni nu pusese întrebarea pe care domnişoara Aurica o aştepta de ani de zile: « Ei, cînd facem nunta? ». Bărbaţii veneau, cercetau cu privirile magazinul încă de la uşă, ca şi cînd ar fi fost perceptori, se aşezau pe scaunele şubrede şi începeau să mănînce cu poftă. Unii cereau şi vin. Vin, domnişoara Aurica dădea numai atunci cînd credea că încep să existe oarecare şanse, pentru că după ce musafirilor li se arătau căţeii împăiaţi din vitrină, albumul de familie, pe care-l răsfoiau cu o grabă indiferentă, aceştia treceau la discuţia propriu-zisă. (Ei, unde era romantismul de altădată? Unde erau iubirile care durau cîte treizeci de ani?) Aşa că după ce proprietara magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* înghiţea ce înghiţea, odată lăsa la o parte orice reticenţă şi se aşeza pe un scaun, vorbind negustoreşte. După ce le spunea cîţi bani avea strînşi în tejgheaua ei, încuiată cu cheia (cîteodată se temea ca nu cumva să fie gîtuită de vreun hoţ care să se dea drept pretendent la mîna ei), se ridica în picioare şi desfăcea uşile garderobului. Era o plăcere pe care puţini oameni

puteau s-o înțeleagă. Domnișoara Aurica avea lenjerie pentru trei vieți: douăsprezece cearșafuri de olandă cu tiv de dantelă, douăsprezece fețe de perne, patru cearșafuri de plapumă, cu nasturi de sidef, cămăși transparente de noapte, bluze lucrate cu migală și, în sfîrșit, materialul ce începuse să se taie în dulap de atîta vechime, din care avea să-și facă rochia de mireasă...

Odaia se umplea de un miros insuportabil de naftalină, și dacă oaspetele cerea să fie deschisă o fereastră, din pieptul delicat al domnișoarei Aurica izbucneau proteste dulci: « Dacă deschid fereastra se face curent și, știți, sînt o fire delicată, la cel mai ușor vînt, mă umflu... » sau: « Cum credeți că am să pot să fac așa ceva? Ne vede lumea de pe stradă ». Lucrurile erau așternute de obicei pe o masă transformată în puțin timp într-un munte de pînzeturi, care oricum, luau ochii pretendenților.

Cînd și această operație se sfîrșea, domnișoara Aurica întreba și ea cîte ceva. Ce meserie avea necunoscutul, cîți ani, dacă mai fusese însurat, cîte ceva despre rude, totul cercetat cu migală și cu chibzuială, pentru că de măritat voia să se mărite, dar nici așa, să se arunce cu capul în baltă, nu se putea...

Minutele treceau pe neștiute. Necunoscuții își luau rămas bun de la ea. Domnișoara Aurica le întindea mîna unsă și parfumată, căutînd să vadă în ochii musafirilor sclipitul de interes care să-i mai aducă între pereții prăvăliei sale. La cei mai mulți, lumina aceea nu se ivea. Ei dădeau din umeri drept răspuns la întrebarea: « Cînd o să vă mai revăd? » și adesea se auzea o frază bine cunoscută: « O să vă scriu eu... ».

Și rămînea singură în odaia rece, vara și iarna, între luminile becurilor aprinse inutil, care-i arătau muntele de rufărie mirosind a naftalină. Și-atunci, ura ei se revărsa pe manechine, asupra cărora se arunca înfuriată:

— Numai voi, tîrfelor! Numai voi, invidioaselor, îmi purtaţi nenoroc! Dar am să vă dau foc! Am să vă dau foc! Aşa să ştiţi. Să ardeţi cu inima voastră de lemn! (Domnişoara Aurica credea neclintit că manechinele aveau în trupul lor de canefas cîte o inimă de lemn, nesimţitoare şi păguboasă.)

Chipurile celor două mirese parcă zîmbeau ironic, şi ea le pălmuia furioasă:

— Na, putorilor!

De fapt, numai pe Margot o pălmuia, în cealaltă nu da pentru că avea impresia că se pălmuia pe sine.

Nu lipsiseră nopţi în care domnişoara Aurica fusese gata-gata să pună mîna pe un chibrit şi să aprindă poalele vechilor rochii, gata să moară în magazinul pustiu. Se potolea tîrziu, cînd simţea că i se face foame. Atunci aduna grămadă « zestrea » şi o arunca la întîmplare în dulapul de lemn de nuc cu un picior mai scurt, cu o ură neascunsă. Privea rămăşiţele din farfurii, paharul (ea nu bea niciodată), cu urmele gurii musafirului, plin pe jumătate sau golit pînă la fund, şi-o apuca somnul. Aprindea primusul, îşi făcea două ochiuri şi sta deasupra lămpii, lăsîndu-se afumată de untdelemnul rînced. Mînca animalic, cu o foame turbată, rupînd din pîinea rămasă, şi orice urmă de cochetărie îi dispărea de pe chip. Laţele părului fără culoare îi cădeau pe obrazul lipsit de sînge, şi degetele ciocănite cu acul căutau prin tigăile murdărite de unsoare.

Adormea tîrziu, pe scaun, cu capul pe-o mînă, uitînd becurile aprinse. Din vitrinele curăţate de cu dimineaţă, cu o măturică de pene de struţ, o priveau ochii etern uimiţi ai cîinilor ei împăiaţi. Prăvălia domnişoarei Aurica părea atunci un mormînt tăcut, uitat undeva în lume, sub stelele nepăsătoare.

În zori, la 6, proprietara magazinului de îmbrăcat mirese *La Șicul Elegant* era trezită de strigătul « Împăratului »:

— Ia catastrofa, catastrofa!

Ochii săi încercănați se redeschideau, priveau ca la un loc străin podelele, manechinele țepene și patul nedesfăcut, cu pernele dolofane, cu cearșaful imaculat. Și grijile zilei următoare o făceau să uite repede necazurile. În ușă se auzeau bocănituri repetate:

— Domnișoară, domnișoară! Ai deschis?

Se ridica, își arunca două palme de apă pe ochi și spunea mormăind:

— Acuși deschid!

De afară răzbeau sunetele bidoanelor lăptăreselor, lovite unul de altul. Numai ele soseau atît de devreme dimineața ca să comande rochii de mirese sau așternuturi pentru vreun botez. Domnișoara Aurica le primea cam fără chef, privindu-le cu atenție, ca și cînd ar fi voit să știe cît să le ceară, și după o tocmeală aprigă (totdeauna spre sfîrșitul săptămînii și după asemenea « vederi », domnișoara Aurica cerea mai mult pentru lucrul său) începea să ia măsurile clientelor, notînd cu un creion bont niște cifre într-un registru vechi, cu paginile îngălbenite. Ziua trecea, la prînz se ducea pînă în gura gării și dădea un anunț pentru ziua următoare la gazeta *Căsătorii* a domnului Ionică Pară.

După un astfel de anunț, pe la începutul lunii februarie a anului 1933, domnișoara Aurica începuse o corespondență « serioasă » cu un necunoscut. Nu știa cum îl cheamă, pentru că în rubrica « matrimoniale » schimbul de scrisori se anunța la o căsuță poștală, și cei ce-și scriau se foloseau de pseudonime. Ea răspunsese cu cuvîntul « Cinste », iar necunoscutul semnase « Liliacul ». După al treilea plic își fixaseră o întîlnire pentru ora 6 după

masă, în prăvălia *La Șicul Elegant*. Patroana magazinului precizase adresa, cu detalii, ca nu cumva omul să greșească și să nimerească în altă parte. În ziua aceea cu lumină murdară și un cer cenușiu și aproape, domnișoara Aurica se sculase devreme, bine dispusă, avea « moral », cum o sfătuia madam Mafalda, ghicitoarea, căreia îi arătase joi, la cafea, rîndurile lunguiețe, scrise apăsat de corespondentul necunoscut. Prezicătoarea studiase, cum susținea, și grafologia la Paris în afara științelor oculte, așa încît putea să-i facă clientei sale un portret după semnele așternute pe hîrtie.

— Trebuie să fie înalt și cu ochii verzi... hotărîse ea după un studiu de un sfert de ceas.

— Ei cum, madam Mafalda... De unde vezi dumneata în cerneală ochii lui verzi...

— Literele sînt apăsate, și apăsat nu scriu decît oamenii bine făcuți, care de obicei au ochi verzi, logic...

— Logic, încuviințase și ea, puțin nedumerită, și deodată se și închipuise singură cu el în magazin. « Ah, nu-mi strîngeți atît de tare degetele. Mi-a spus mie madam Mafalda că sînteți un om puternic, dar nici chiar așa. O să mă striviți... » Sau: « Ce faci, domnule? » El: « Nimic, domnișoară, pasiunea e de vină... » « Bine, dar dumneata nu-ți dai seama că, să mă scuzi, ești, pardon, brutal? »

Ghicitoarea nu mai scosese nasul din hîrtie. Citea acolo ceva cu totul misterios.

— Trebuie să fie un om focos, care mănîncă mult, care are sînge aprins, nu ca atrofiații ăștia de negustori de pe Griviția.

— Ce spui, madam Mafalda?

— Chiar așa. E sangvin!

Unui om cu astfel de temperament îi trebuia o încurajare rapidă. « Ei, se certa ea cu o cochetărie străină de

firea sa, la ce te gîndeşti? Ce, ai luat-o pe urmele duduii Carmen Popescu? » « Eu să mă asemăn cu putoarea aia care a întins un Bucureşti şi jumătate? Mai bine moartă, fără cununii la Sfîntul Mihail, nici mîna nu i-o dau să mi-o sărute.» « Ei, chiar aşa, domnişoară Aurico? » « Exagerez, desigur, dar dacă domnul e galant, dacă îi surîde magazinul în care l-am primit! Ce spui, domnule? » « Mi-ar place. Pentru două suflete stinghere ca ale noastre... »

Iată de ce se sculase domnişoara Aurica atît de bine dispusă. Ceva îi spunea că în ziua aceea avea să cunoască, în sfîrşit, un om foarte interesant. Numai că imaginea zilei strălucitoare de iarnă, potrivită pentru această « vedere », nu semăna de loc cu scîrba de vreme de afară. Ningea murdar, cu fulgi bălăciţi, amestecaţi. Strada era acoperită de o mîzgă gri, şi prin viscoleala deasă abia se mai zăreau turlele bisericii Sfîntul Mihail. Pe clopotniţă croncăneau patru ciori, bătînd din aripi, ca şi cînd s-ar fi bucurat de ziua asta ciudată. Treceau primele tramvaie, cu felinarele lor unsuroase, galbene. Societatea de transporturi aruncase noaptea cîteva vagoane de sare pe şine, şi zăpada se transformase într-o mocirlă cafenie. Săniile lăptarilor alunecau uşor, şi caii îşi zornăiau nefiresc clopoţeii de la gît.

Pe caldarîm băteau bocanci soldăţeşti.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Inima domnişoarei Aurica îngheţa de o presimţire dureroasă. Ce s-o fi întîmplînd afară? se întrebă, dar îşi văzu de treabă. Maşina de cusut începu să huruie fără odihnă. În ziua aceea întîrziase şi Gică Hau-hau cu ziarele, dar ea nu se nelinişti deocamdată, pentru că iarna « Împăratul » o mai scrîntea.

Cînd apăru vînzătorul de ziare, pe la 8 şi jumătate, patroana magazinului de mirese îl întrebă:

— Dar ce se întîmplă, Gică, afară? De azi-dimineaţă trec soldaţi spre linia Constanţei...

Vagabondul îşi scuturase şapca soioasă, plină de zăpadă, şi se uitase în jur.

— Fac grevă cei de la Ateliere.

Gică Hau-hau plecase, lăsînd-o singură. Pe urmă, cam pe la 10, domnişoara Aurica îşi dădu seama că nu mai aude tramvaiele. Grivița răsuna ca o oală goală. Nu mai treceau parcă nici oameni. Se uită afară. Pustiu. Ningea numai în duşmănie, şi vîntul învîrtejea fulgii apoşi sub felinare. Ţăranii veniţi cu garniturile curselor locale parcă fugeau pe sub ziduri, ţinînd sub braţ coşurile lor de paie. În vitrinele obosite ale celorlalţi negustori străluceau palid becuri chioare. Stămbarii n-aveau clienţi. Dinspre gura gării iar se auziră tropote:

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

— Merg la Ateliere! răsuna cîte o voce singuratică de afară.

Pe lîngă vitrina magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* treceau capelele albastre ale jandarmilor. Coarnele lor ţuguiate se albiseră de zăpadă. În faţă, călăreau ofiţerii pe nişte cai murgi, nervoşi şi pintenogi, din care ieşea aburul. La şoldul mantalelor străluceau stins săbiile.

— Or să-i împuşte pe cheferişti! răsunase iar vocea aceea dogită de afară.

— N-au ei curajul ăsta, îi răspunse careva, şi pe urmă se auzi o lopată curăţind omătul de pe trotuar.

În prăvălie era frig, şi domnişoara Aurica mai puse cîteva cioturi de lemn pe foc.

« Dacă nu vine? » se întrebă cu spaimă, şi tot ea îşi răspunse repede: « N-are de ce să nu vină. Ce legătură e între greva ceferiştilor şi „vederea" noastră » ? Noaptea visase bine şi se apucă iar mai cu spor să tragă la maşină.

În dreptul bisericii Sfîntul Mihail se oprise un om-sandviş pe picioroange. Suna sirena de la Ateliere, îndepărtat şi straniu. Sub copaci se zăreau purcoaiele de frunze moarte de astă-toamnă, umezite şi pline de zăpadă. Acoperişurile caselor străluceau stins în dimineaţa de februarie. Trunchiurile salcîmilor Griviţei parcă erau jupuite.

— Soldul! Soldul! Reducere cu 30%. La desfacerea, desfacerea! striga ca o cobe de-afară omul-sandviş.

Cele două placarde de carton care acopereau spatele şi pieptul omului pe picioroange se înmuiaseră. Vopseaua albastră a reclamei se întinsese, şi literele nu se mai desluşeau. Tînărul cu priviri obosite se uita de sus, de la înălţimea picioarelor sale de lemn, la vitrinele Griviţei. Mergea pînă în mijlocul căii negustorilor, între cele două şine de tramvai, cu paşi de uriaş, pîndind parcă ceva. Pe cap purta o şapcă mare de birjar, lepădată o dată şi luată din nou la purtare. Sub dubla platoşă de carton i se zăreau spenţerul peticit şi pantalonii sumeşi.

« Nu i-o fi frig pe ninsoarea asta? » se întrebă domnişoara Aurica, altfel suflet milos. Din depărtare se auziră tropăiturile de bocanci ale soldaţilor.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Domnişoara Aurica tresări din nou şi lăsă lucrul, fascinată de trecerea capelelor albastre ale jandarmilor, care aveau parcă coarne de diavol. Omul-sandviş se întorsese şi se uita acum în susul străzii. Soldaţii veneau drept spre el, ca şi cînd ar fi vrut să-l răstoarne. El stătea neclintit, strigînd numai:

— Ocoleşte-mă prin dreapta!

Plutoanele de soldaţi îl ocoliră, şi majurii, înfrigurați, cu obrazul roşu de ger, îl priviră în treacăt.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap! răsunau bocancii soldaţilor pe caldarîm, şi buna dispoziţie a domnişoarei Aurica începu să se risipească.

— Soldul, soldul! Reducere 30%! striga ca un corb omul-sandviş, cel care făcea reclamă magazinului lui Marin Bălună, *La Balon*, aflat în pragul falimentului, din pricina crizei.

Pe urmă, către prînz, se întîmplă ceva de neînţeles. Grivița începu parcă să fiarbă. Trecură autocamioane cu alţi soldaţi, şi dinspre celelalte cartiere picară şi muncitorii de la Herdan, de la Saturn, strigînd în cor:

« Pace! Muncă! »

« Pace! Muncă! »

Bărbaţii ridicau braţele negre spre cerul sur şi strigau din nou. Nu lipseau femeile, înaintea tuturor, în paltonaşe subţiri şi cu broboade pe cap. Unii aruncau cu afişe mici spre trotuarele pline acum de o lume îngrijorată.

Pe urmă iar trecură soldaţi, companii, companii. Pe la 1, cînd domnişoara Aurica închisese uşa şi se apucase să mănînce, nişte bătăi puternice în oblonul de pe fereastra ce da spre o străduţă laterală o făcu să tresară.

— Cine e?

— Deschide, se auzi o voce mînioasă de-afară.

Pe treptele prăvăliei îşi făcuse apariţia şeful gardienilor. Chipul lui nu-i spunea nimic bun.

— Ce s-a întîmplat, domnule sergent? întrebă patroana magazinului de îmbrăcat mirese.

— Dumneata dormi?

Bărbatul din fața ei băuse, avea obrazul ca morcovul și mirosea a prăștină.

— Nu dorm...

— Păi dacă nu dormi, de ce lași derbedeii să lipească afișe subversive pe geamul dumitale?

Cuvîntul subversiv o sperie pe domnișoara Aurica.

— Ăsta-i caz de pușcărie...

— Domnule sergent, dar n-am știut...

— Poftim, citește. Îți place?

Domnișoara Aurica ieșise în prag în capotul ei de molton albastru și simțea că o trage curentul Griviței. « Jos exploatarea! Sprijiniți greva ceferiștilor! » citi ea rar, ca să înțeleagă mai bine despre ce era vorba.

— Și ce să fac, domnule sergent?

— Să ștergi în 5 minute prostiile astea de pe geam! Cînd m-oi întoarce să nu le mai găsesc, că altfel dați de dracu cu toții. S-a înțeles?

— S-a înțeles, domnule sergent...

O luase rău frigul, și intră repede în prăvălie, își puse pe ea ceva gros, și cu o foarfecă veche încercă să răzuie bucata de hîrtie, sudată parcă în geamul înghețat. Nu era singură. Iotici, croitorul, stămbarii toți, frizerul ieșiseră cu căni cu apă fiartă și udau geamurile ca să curețe Grivița de afișe subversive.

După ce termină se mai liniști puțin, intră iar în prăvălie și aruncă cîteva lemne pe foc. Îi era frică să nu fi răcit, și o bănuială teribilă o cuprinse: « Oare astea nu erau semne rele? Tocmai acum se găsiseră ceferiștii să facă grevă! Dacă nu mai mergeau tramvaiele? Dacă armata nu mai lăsa pe nimeni să vină încoace? Dacă începea vreo bătălie cu puști și gloanțe? »

Somnul ei de după masă în astfel de zile nu mai venea pe la gene. Sta întinsă cu fața în sus și asculta cum fîsîie lemnele vîrîte în sobă. De jos trăgea curentul

strecurat de-afară pe sub uşă. Tot se mai auzeau soldaţii trecînd spre Ateliere, bocănind pe caldarîm:

Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!

Şi ora întîlnirii venise în cele din urmă. Întunericul căzuse de pe la 5, ca o smoală topită aruncată peste case şi oameni. Lămpile chioare pîlpîiau deasupra zăpezii, ce începea să pîrîie la îngheţ. Chinul vechilor aşteptări începu cam după un sfert de ceas. Pendula din perete bătuse tare, cu sunetul ei cristalin. Patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant*, ca în toate împrejurările de acest fel, mai făcuse o inspecţie rapidă cu privirile în jur. Totul era pus la locul său. Mobila bătrînă strălucea de curăţenie, odaia fusese aerisită timp de un ceas, ca să mai iasă mirosul de lucru stătut şi de pînză învechită, podelele erau bine măturate, albumul cu fotografii — pe masă, la îndemînă, rufele care formau trusoul — aşezate şi călcate cu o zi înainte din nou, ca nu cumva să pară murdare sau ruginite pe la colţuri. Romul strălucea în raft, în lumina roşie a lămpii de noapte, cu partea de hîrtie nearsă a şepcii pusă deasupra, spre interior, ca să nu facă impresie proastă; alături, lîngă album, cărţile de vizită ale eminentului comic romîn Lică Rădulescu fuseseră uitate la vedere, dar parcă ceva lipsea, şi domnişoara Aurica nu-şi dăduse seama de asta timp de un sfert de ceas. Sta pe un scaun şi se privea în oglindă, supraveghindu-şi cutele rochiei lungi, care-i acoperea genunchii, şi ciorapii bine întinşi pe picior. Părul şi-l pieptănase de două ori pînă atunci şi-l unsese cu briliantină parfumată. În mica ei poşetă neagră ascunsese bucăţica de hîrtie roz cu care îşi înroşise puţin obrajii. Dar ce lipsea totuşi?

Ceasul arăta 6 și un sfert. Așa sînt bărbații! Totdeauna întîrzie, încercă ea să se mintă. Deodată își aduse aminte ce lipsea. Unde erau cutiile de bomboane cerute dinadins de la cofetărie, să le pună la vedere, pentru ca musafirul să creadă că domnișoarei Aurica i se trimit din cînd în cînd nu numai flori, ci și pachete de bomboane?

Se ridică și începu să caute. Totdeauna însă în încăperea ei blestemată nu găsea nimic cînd voia. Parcă punea dracu coada pe lucruri, cît ar fi fost de mari! Poftim, ia-le de unde nu-s cutiile lucioase, învelite în țiplă, pe care erau scrise numele unor cofetari glorioși: Capșa, Nestor. Unde să fie panglicile roșii și albastre cu care stăteau de obicei legate aceste cutii goale, din care domnișoara Aurica nu luase niciodată vreo bomboană? Dacă venea omul și-o găsea scotocind? Și pentru că nu mai avea timp de pierdut, domnișoara Aurica puse două chibrite unul peste altul, în cruce, ca să dezlege farmecele și să găsească cutiile pierdute ascunse de spiriduși.

În minutul următor le găsi. Erau sub niște materiale vechi. Trei cutii mari de bomboane « fondante », cum scria pe ele cu litere albe, roz și verzi. Țipla foșni ușor sub degetele domnișoarei Aurica.

Ceasul arăta 6 și 25, și Griviția tăcea mută, fără tramvaiele ei de altădată. Era normal deci ca omul să întîrzie. Cine știe de unde venea? Era drum, nu jucărie, unde mai pui scîrba asta de zăpadă?!

Se apropie de ușă și o deschise. Pe stradă treceau iar trupe. Companii după companii.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Ce de omenire! Și cum se vor termina toate astea? Dacă ar fi pus jandarmii plantoane și cordoane la răscruci, și omul ei nu mai putea să răzbată încoace? Pe Griviția

nu mai era înghesuiala obişnuită. E drept că mai treceau unii, dar se strecurau parcă pe sub ziduri, ca şi cînd s-ar fi ferit de ceva. Asta se întîmplase. Pe musafir îl opriseră soldaţii şi-l întrebau probabil: « Încotro, domnule? » « Cum încotro? Mă duc la treburile mele. Am o „vedere" în seara asta! » « Ce spui, domnule? Păi nu vezi că-i revoluţie? » « Şi dacă e revoluţie ? Omul nu se mai însoară? Lasă o femeie să aştepte?... »

Ceasul toca nemilos vremea. Domnişoara Aurica mai făcu un tur al prăvăliei. Se opri în faţa unui manechin.

« Vine, Dagobert? »

« Vine, nu se poate să nu vină. »

« Nu-i aşa? Totdeauna tu ai fost băiat bun, Dagobert. »

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap! făceau afară bocancii soldaţilor porniţi spre Ateliere...

Trecuse de 8. Musafirul nu sosise. Să fiţi blestemaţi, soldaţi, să putreziţi în cazărmi, să nu mai vedeţi lumina soarelui! Şi voi, ofiţeri nătîngi care daţi ordine, să fiţi ucişi de gloanţe şi de baionete!

Domnişoara Aurica privea cutiile învelite în ţiple şi fundele albastre şi roz, inutile acum ca şi cărţile de vizită tipărite la tipografia Coresi. Femeia îşi scoase rochia cea bună, cu mişcări amînate, trăgînd cu urechea spre strada pustie. Nu se auzea decît trecerea nesfîrşită a soldaţilor şi comenzile înăbuşite ale majurilor:

— Ţine mai aproape!

— Un-doi, un-doi, camarade!

— Capu sus, că nu te duc la înmormîntare...

Pe domnişoara Aurica o cuprinsese o împăcare dulce. Ridică un cartonaş şi începu să vorbească încet cu Lică Rădulescu, eminentul comic romîn:

— Credeai că te trădez? Nu, scumpule! Vin, sosesc! Uite, acum mă-mbrac!

Patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* îşi schimbă rochia, luă o flanelă, trecu în faţa oglinzii şi îşi aşeză pe cap una din pălăriile ei atît de ciudate. Şi-o potrivi îndelung pe frunte, netezindu-şi şuviţele de păr decolorat, scăpate de sub borul îngust.

— Ce spui, Dagobert?

Dagobert stătea indiferent, aplecat puţin înainte, ca şi cum ar fi poftit-o să iasă afară mai repede pe Grivița. În două minute, domnişoara Aurica încuie şi se opri o clipă pe trotuarul pustiu.

« Las' să vină şi să nu mă găsească! Aşa-i trebuie dacă întîrzie! O doamnă de lume n-aşteaptă! »

Grăbi paşii, şi într-un sfert de ceas se afla în faţa cinematografului Marconi. În cuşca de placaj a casieriţei era lumină. Aceasta număra banii strînşi, adunîndu-i grămadă.

— Bună seara, spuse cu o voce mică domnişoara Aurica. Un bilet, dacă vreţi...

— Bună seara, domnişoară, îi răspunse casieriţa. Credeam că astă-seară o să fiţi lipsă la apel.

— Da' de unde?!

— Aţi întîrziat puţin.

— E adevărat, dar am avut pe cineva în vizită, cineva care m-a cerut în căsătorie...

— Adevărat?

— Da, un domn foarte bine, funcţionar la Banca de credit mărunt.

— Nu mai spune, domnişoară!

— Abia am scăpat de el. Nu mai pleca. Pe mine, mă ştiţi, nu scap o reprezentaţie...

— Ştiu, domnişoară, cum să nu ştiu...

— Omul mai trebuie să se şi distreze după ce-a muncit atît.

— Adevărat!

— Că-i spuneam şi dînsului...

— Cui?

— Domnului acela distins...

— A, da, ce-i spuneaţi?

— Da' n-a-nceput revista?

— Nu, mai încolo...

— Îi spuneam că omul trebuie să ştie să trăiască...

— E adevărat. Şi de ce n-aţi venit cu dînsul?

— Cu cine?

— Cu musafirul dumneavoastră...

— Era ocupat. Mi-a spus că mîine trebuie să fie foarte devreme la bancă. Parcă dumneata nu ştii cum e la bancă? Socoteli peste socoteli... Domnu Lică a venit?

— A venit. E cam răcit. Cu alergătura asta...

— A răcit?

— Da, da-i trece, e sănătos tun altfel.

— Munceşte mult şi dînsul...

— Munceşte...

Domnişoara Aurica întinse 3 lei, preţul unui bilet la balcon, balconul II, cel mai ieftin loc, pentru că cine plătea în fiecare zi ca să-l vadă pe eminentul comic romîn trebuia să ştie să facă economii, şi casieriţa îi întinse o contramarcă galbenă.

Domnişoara Aurica urcă încet treptele roase de ciment. Deasupra scărilor ardea un bec obosit cu lumină palidă. Din sala de dincolo de uşa mascată cu o perdea neagră, se auzeau pocnete de pistol şi galop de cai. Patroanei magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* nu-i plăceau filmele cu bandiţi, dar nu avea ce face. Balconul al II-lea era plin de tîrfe şi de vagabonzi. Toţi mîncau seminţe de nu se mai auzea sonorul şi scuipau cu nepăsare cojile în capul celor de sub ei, ceea ce făcea cîteo-

dată ca proprietarul cinematografului să aprindă lămpile în mijlocul filmului şi să încerce să evacueze sala. Domnişoara Aurica se jurase de o mie de ori să nu mai cumpere bilet la balconul al II-lea, dar de fiecare dată, gîndindu-se bine, renunţase la gîndul acesta.

Un bărbat nebărbierit îi rupse biletul şi-i arătă uşa. Din sală se auzeau strigătele spectatorilor întărîtaţi de ceea ce vedeau pe ecran:

— Pupo, mă!

Domnişoara Aurica se grăbi să intre, pentru că scenele de dragoste îi plăceau foarte mult. O plasatoare vru să-i arate drumul cu lanternă, dar ea refuză politicos, pentru că nu dădea bacşiş. Stătu puţin rezemată de zidul umezit, ca să se obişnuiască cu întunericul. Apoi, cînd totul în jur începu să se desluşească, se aşeză pe un scaun gol şi scîrţîitor, încremenind speriată, cu spatele rezemat de lemnul tare.

De aceste clipe se legau multe speranţe, mai ales la începutul săptămînii, cînd patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* venea mai devreme, ca să vadă filmele de la început. Tot spera că într-o zi se va aşeza lîngă ea un bărbat serios care s-o ia în seamă, dar lucrul nu se întîmplase decît de cîteva ori, şi curiozitatea vecinilor de scaun nu durase decît pînă la aprinderea luminii. Cîţi metri de film nu scăpase ea din pricina aceasta! Pe pînza albă se vedeau tineri îmbrăcaţi în haine de piele, cu cizme lungi în picioare, să-i visezi noaptea, şi mai multe nu, călărind prin stepe sălbatice după bandiţi mascaţi, fioroşi, care le răpeau iubitele. Bărbaţii se împuşcau unii pe alţii, şi în jur creştea un cor de voci, puse pe scandal:

— Dă-i, omoară-l!

— Atinge-l! Nu te lăsa!

— Aşa, o dată, băieţică!

Femeile din sală, mai slabe de înger, strigau de spaimă. Treceau armăsari fioroşi în prim plan, şi carnea domnişoarei Aurica se făcea ca pielea de curcan. Cînd proprietarul cinematografului aducea vreun film mai vechi, şi rularea se întrerupea, vagabonzii băteau din picioare, făcînd un zgomot de nedescris.

Sala se lumină. Unii se ridicară în picioare şi plecară. Peste pînza pătrată, înconjurată de un chenar negru de carton, se lăsă o cortină de catifea de culoarea prunei coapte, peticită pe la poale, legată cu nişte frînghii groase, vopsite cu bronz şi terminate cu ciucuri. Sub poalele scenei, într-o fosă înghesuită, se aprinseră cîteva becuri, şi printr-o uşiţă dînd spre closetele mirositoare ale sălii intrară trei viorişti, urmaţi de pianistul bătrîn, cu părul alb, îmbrăcat într-un costum închis, aplecîndu-se ca să nu fie văzut de către cei aflaţi la parter.

Sus, sub tavanul afumat al sălii, era agăţat un candelabru de aramă. Luminile lui descoperiră vechile cariatide de gips ale sălii, nişte femei despuiate pînă la jumătatea trupului. Vagabonzii se uitau la ele cu lăcomie, ca şi cînd ar fi fost vii, făcîndu-şi semne obscene şi spunînd cu glas tare măscări.

Era ora cea mai dulce a zilei acesteia fără speranţă, cînd în jur se petreceau lucruri de neînţeles pentru domnişoara Aurica. Femeia uită într-un minut necazurile, şi ochii începură să-i strălucească. Publicul amestecat, format din negustori cu nevestele şi fiicele lor, totdeauna instalaţi la parter, provincialii dornici să vadă un film între două trenuri şi mulţimea zgomotoasă de la cele două balcoane, începu să bată din palme şi să cheme trupa de reviste. În seara aceasta, oricît era ea de distrată, băgă de seamă că multe scaune erau neocupate.

Trecură un minut sau două, cine mai ştie cît, şi iată-l pe capelmaistru! Acesta lovi uşor clapele pianului şi-l

acordă, trăgînd cu urechea. Dincolo de cortina de catifea se mişcau oamenii de serviciu, ridicînd pînza albă a ecranului pe un sul rotitor. Se auzeau zgomotele aşezării decorurilor de carton, mereu aceleaşi, închipuind ori o grădină de vară cu boschete verzi, ori nişte coloane strîmbe, ciupite de molii, de un alb mort, obosit de timp. Scena era stropită cu apă, se măturа în grabă, şi praful strecurat pe sub perdeaua de catifea îi făcea să strănute pe negustorii aflaţi în primele rînduri de scaune.

Trupa lui Lică Rădulescu, eminent comic romîn, se îmbrăca în cabinele de sub scenă. Femei şi bărbaţi erau toţi năduşiţi de alergătură, pentru că mai jucau şi la alt cinematograf, de pe Moşilor, tot în pauzele bine studiate dintre filme. Nu erau decît şapte persoane, nişte amăriţi, machiindu-se cum puteau, cu creioane ieftine, şi alegîndu-şi la repezeală din geamantanele cărate prin tramvaie rochiile şi fracurile vechi de reprezentaţie. Huiduielile ce răzbeau de dincolo de cortină îl făceau pe conducătorul trupei, un om scund şi chel, să se enerveze, uitînd să se mai pudreze pe obraz.

— Să cînte pianistul uvertura! comandă Lică Rădulescu, lipindu-şi o mustaţă falsă deasupra buzelor.

Pe scîndurile scenei răsunară paşi grăbiţi. În sală se făcu linişte. Se auzi o bătaie de talger, cam dogit, spart şi vechi, şi domnişoara Aurica înlemni. Jos, în fosa prost luminată, sub îngerii de ipsos, argintaţi cu bronz alb, vioriştii ridicară privirile. Se auzi pocnetul şalterului mînuit de un electrician, şi luminile din sală se stinseră. Sub ciucurii aurii ai cortinei sclipiră becurile rampei: zece sau cincisprezece, înfipte strîmb în fasungurile lor, înşurubate într-un tub curb de tablă, care se încinse de căldură după cîtva timp.

Pianistul lovi uşor clapele obosite ale pianului vechi, şi ceilalţi îşi mişcară instrumentele. Se auzi un fel de

marş demodat, poate o polcă de demult sau un cadril fără ritm, şi spectatorii încremeniră într-o tăcere desăvîrşită. Nu mai mişca nimeni în scaunele de lemn, care de obicei trosneau la orice întorsătură a trupului. Femeile, gălăgioase, amuţiseră. Golanii îşi vîrîră semințele în buzunare. Cortina se despică încet.

Se auzeau tusetele mărunte ale bătrînilor de la parter şi ţîstuiturile celorlalţi, indignaţi de acest sacrilegiu. În faţa unui decor oarecare trupa eminentului comic Lică Rădulescu cînta în cor un marş. Patru femei, aşezate două cîte două, şi trei bărbaţi, în frunte cu conducătorul trupei, înaintă, ţinîndu-se de mîini, cu paşi mărunţi spre rampă, făcînd semne celor aflaţi în întunericul balcoanelor. După un salut adresat parterului plin, trimiseră bezele celor de la « cucurigu », unde sta şi domnişoara Aurica. Femeii i se păru că Lică Rădulescu ştia că era acolo şi că salutul cu degetele la gură numai ei i se cuvenea.

După terminarea marşului, comperul, unul dintre cei doi bărbaţi ce-l încadrau pe comicul naţional romîn, anunţă:

— Doamnelor şi domnilor! Trupa de reviste Lică Rădulescu are onoarea să vă prezinte în seara asta frumosul spectacol *Fusta, fusta-i cu belea*!

Un tunet de aplauze coborî de la balcoane, şi cortina se închise la loc.

Domnişoara Aurica cunoştea programul pe dinafară, dar de fiecare dată asculta cu o atenţie neobosită. Timp de 20 de minute se jucau scene scurte, cu soţi înşelaţi şi amanţi isteţi, cu proşti bîlbîiţi ce nu înţelegeau nimic ori se făceau a nu înţelege, ceea ce plăcea în mod deosebit publicului.

Din trei în trei săptămîni, cînd se presupunea că spectatorii uitaseră revistele mai vechi, comicul Lică Rădulescu spunea un cuplet lung, pe care-l auziră şi în seara asta cei de faţă. Bărbatul chel şi scund avea o vorbă

lipicioasă şi ştia să facă cu ochiul. Se învîrtea necontenit în jurul cuştii suflerului şi rostea versurile cu uşurinţă, cînta pe nas, punctînd unde trebuia cuvintele cu două înţelesuri:

« Mama Evă-n rai,
Cum ştiţi, n-avea rochiţă,
Şi pe-nserat
La culcat
Nu dormea în pat.
Adam o învelea c-o frunză de viţă
Şi, vai, de ea
Nu s-atingea ! »

Din sală se auzi gîlgîitul sonor al spectatorilor încălziţi de cuplet. Unul, mai neastîmpărat, aplaudă, dînd tonul, dar sala părea mai rece ca de obicei în seara asta, şi eminentul comic romîn nu înţelegea de ce. Scrută întunericul balcoanelor şi înţelese că jumătate din spectatori lipseau. De afară din stradă, între două versuri răguşite, răsunară paşii soldaţilor:

Rap ! Rap ! Rap !
Rap ! Rap ! Rap !
Rap ! Rap ! Rap !

Zgomotul sacadat al bocancilor îl enervă, şi cupletul fu spus cu grabă mai departe:

« Din măr cînd a gustat,
Frunza podoabei sale
A pus-o la sarmale !
De-aia la femei
Toaleta ei
Ţi-o reaminteşti
De cum priveşti.
Tot ce-au mai discret
Stă într-un corset. »

Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap! se auzi de afară, şi domnişoara Aurica simţi cum o cuprinde furia. Blestemaţi să fiţi, soldaţi, cu puştile voastre! Blestemaţi să fiţi! Să putreziţi în cazărmi şi să nu mai vedeţi lumina soarelui!

Sala se cutremură de rîsete. Nevestele negustorilor loveau coastele bărbaţilor şi băteau din palme, clipind neruşinat din ochi. Încălzit puţin de chicotelile sălii, Lică Rădulescu se aruncă spre rampă, spunînd mai departe cu glas pişicher:

« Sînul decoltat,
Mapamond turbat,
Rochie ajur
Vezi tot împrejur.
Cămăşuţă — nix,
Poţi să dai şi chix. »

Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap! se auzea de-afară.

Revista se sfîrşise. Marşul de încheiere, în acompaniamentul fals al pianului vechi, se terminase. Publicul aruncă pe scenă, în semn de admiraţie, monede de 2 lei, bani strînşi cu îndemînare de artişti, de pe podele, gest după care urmară scene de mulţumire, alte bezele şi despărţirea, într-un ultim acord triumfal.

Cortina se strînse, şi sus, sub pieptul de piatră al cariatidelor, se reaprinseră becurile. Se auziră iar paşii maşiniştilor strîngînd decorurile, şi pînza albă, de americă, fu coborîtă repede. Vioriştii îşi dezacordară instrumentele, uitîndu-se în sală după cunoscuţi, salutîndu-i cu arcuşul. Pianistul bătrîn îşi apleca cu distincţie capul alb la vreun compliment neauzit de domnişoara Aurica,

trimis de vreo nevastă de negustor aflată mai aproape de scenă. Becurile ascunse în tubul de tablă se stinseră pe rînd. Din spate, prin găurile strîmte ale cabinei de proiectare, izbucni o fîşie de lumină albă şi se auzi sfîrîitul aparatelor de filmat.

Se încheiase şi seara asta. Domnişoara Aurica coborî scările şi se îndreptă spre casă.

« Lasă-l cu baldîra lui de nevastă ! vorbea singură. Dacă i-a trebuit o femeie ca asta, să se spele cu ea pe cap ! »

— Săraca Madam Cuţit ! spuse un plasator care o cunoştea.

Domnişoara Aurica nu auzi nimic. Păşea pe trotuarul plin de zăpadă, fără chef, certîndu-l cu o voce mică pe eminentul comic romîn :

« Nu-i nimica ! Nu-i nimica ! Există un Dumnezeu în cer, şi numai el ştie cît ţin la tine ! »

Îl tutuia şi-l mîngîia.

« Tu nu poţi să înţelegi. Eu am să te aştept, aşa am să fac. Am să te aştept. Scorpia o să moară de blestemele mele, pentru că nu degeaba dau acatiste în fiecare vineri la biserică, la Sfîntul Mihail. Ea o să moară, şi tu ai să vii la mine şi-ai să te rogi : „Înţelege-mă, n-am putut ! N-am putut !“ Ştiu. Dar ce să-ţi fac ? Uite că m-a luat altul. Un funcţionar de la Banca de credit mărunt. Dar copiii tot o să ţi-i cresc. Ei n-au nici o vină... »

Grivița era pustie. Obloanele de fier trase deasupra vitrinelor păreau nişte valtrapuri de fier care îmbrăcau strada oropsită. Dinspre gară, venea pe două cărări, « Împăratul ». Gică Hau-hau striga în gura mare :

— Ai să mori ! Ai să mori !

Glasul lui alerga spre geamurile mute ale negustorilor şi se întorcea înapoi, căutîndu-şi stăpînul beat. În dreptul

magazinului *La Balon*, regele pomanagiilor urlă cît era în stare:

— Moarte negustorilor! Moarte lui Marin Bălună, că nu-mi dă o şapcă, fi-mi-ar mama a dracului!

Din gangurile hotelurilor se auziră fluierăturile sergenţilor. Aceştia îl cunoşteau pe nebun şi-i atrăgeau atenţia din ţignale că e timpul să se ducă la pensiunea Camelia, unde dormea de obicei iarna.

Dar în seara asta, Gică Hau-hau parcă nu mai ţinea seama de nimic. Se tîra dintr-un trotuar în altul şi striga din răsputeri:

— Ai să mori! Ai să mori!

Dinspre Buzeşti soseau alte companii de soldaţi.

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Domnişoara Aurica vru să-l ocolească, dar Gică o zări, cît era de beat, şi-i spuse, aplecîndu-şi capul descoperit:

— Noapte bună, conteso! Noapte bună!

Patroana magazinului de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* grăbi paşii. În urmă mai auzi strigătul « Împăratului », adresat majurilor care însoţeau pe soldaţi:

— Şi voi unde vă duceţi, nenorociţilor? Vreţi să împuşcaţi Griviţa? N-o s-o împuşcaţi, mă, că are şapte suflete! Huuuuuooooooo!

În faţa Loteriei duduii Carmen Popescu, domnişoara Aurica se opri. Uşa intrării avea oblonul lăsat, ceea ce însemna că « tîrfa » nu se află acasă. Soldaţii nu se mai vedeau. Strada era liniştită ca şi cînd cineva i-ar fi furat sufletul. Pe coşul tutungeriei model a lui Tudorică Boerel, în formă de trabuc de tablă, ieşea un fum alb, ca şi cînd tot magazinul lui de tutun ar fi fost un *Cigarillos* aprins.

La dorul vinului cîntau niște beţivi. Piaţa gării, pustie, măturată de ninsoarea purtată de curent, răsuna pînă departe, trimiţînd cine ştie unde ecoul paşilor ei înfundaţi în zăpadă. Zidurile cenuşii ale Poştei celei mari prinseseră o vegetaţie albă, parcă cineva le-ar fi spoit de curînd cu var proaspăt. Firma hotelului Dinicu pîlpîia încet cu măduva ei de lumină. Ceasul din turnul gării bătu o oră oarecare. Birjile stăteau nemişcate la locul lor în umbra Ieşirii de la clasa a III-a. Numai sus, deasupra hotelului Tranzit, se auzea zgomotul înfundat al salonului lui madam Ana. Umbre ciudate se mişcau dincolo de perdelele luminate. Sub bolta gangului, în cabina lui, şedea domnul Drăgulănescu, abia venit de la o pomană, ca de obicei în picioare, citind un ziar de seară. În spatele lui luceau mărcile rotunde, cu numerele cheilor de la odăi. Pe trotuarul celălalt, bătrînul Take Dudău, abia tîrîndu-se, se îndrepta spre odaia lui puturoasă. Nici Pozmagiu nu închisese. Din prăvălia lui răsuna un cîntec dulce de vioară furată parcă din paradis, şi sufletul domnişoarei Aurica se întunecă. Îşi aminti de magazinul neîncălzit, de patul rece şi de pernele tari, pe care nu-şi pusese capul nici un bărbat. Încetini paşii, ca şi cînd ar fi vrut să amîne sosirea în încăperea străină şi duşmănoasă.

Peste drum, la biserica Sfîntul Mihail, se auzea clopotul clătinîndu-se încet la bătaia vîntului de noapte. Mîine dimineaţă iar o să deschidă prăvălia, poate o să aibă cîteva cliente, şi iar va trebui să coasă. La prînz o să meargă la biroul domnului Ionică Pară şi-o să plătească taxa de publicaţie pe săptămîna viitoare. Asta era viaţa ei...

Magazinul de îmbrăcat mirese *La Şicul Elegant* părea scufundat în zăpadă. Ninsoarea acoperise trotuarele cu un strat gros de omăt, de-aia domnişoara Aurica nu auzi în spatele ei paşii furişaţi ai celor trei vagabonzi care o

înconjurară pe neașteptate. Femeia simți că leșină. Strîngea la piept poșeta veche de piele, în care avea numai cîțiva lei, și privea îngrozită la bărbații din jur. Ei nu voiau însă să-i fure nimic. O luară pe sus ca pe un sac și o duseră sub un felinar. O clipă lungă de spaimă, o clipă nesfîrșită, și brațele din jurul mijlocului și palma aspră așezată pe gura știrbă se desfăcură.

— Lăsați-o, mă, că e o babă! spuse o voce batjocoritoare, și necunoscuții se îndepărtară rîzînd grosolan, dispărînd spre cinematograful Lia.

Domnișoara Aurica nu strigă și nu chemă pe nimeni în ajutor. Uimirea și spaima îi trecuseră într-o clipă. Auzise bine ce spuseseră, și lacrimile îi acoperiră obrazul brăzdat. Oarbă, clătinîndu-se ca după o beție, urcă treptele magazinului său și răsuci cheia în broască. Lăsă ușa deschisă, uitată de perete. Nu mai simțea frigul nopții de februarie și vîntul stîrnit. Nu vedea zăpada cărată înăuntru pe podele. Aprinse un bec și se privi în oglinzile coclite ale șifonierului. Chiar așa spuseseră: « Lăsați-o, că-i o babă! » Deschise obloanele și ferestrele, ca și cînd ar fi vrut să strige lumii ceva nespus, și căzu pe patul nedesfăcut, prostită.

Din pricina curentului, cîinii ei năpîrliți își lepădară ușor părul tocit, și în vitrină rămaseră după cîteva clipe numai două cadavre de paie putrezite, îmbrăcate în piele veche, mîncată de molii, cu ochi sticloși, privind-o nemilos. Poalele rochiilor de mireasă se umflară la vînt, și manechinele aplecate de vechime parcă voiau să fugă afară în stradă pe picioarele lor de lemn...

PE PLOAIE

Muntele era aproape, ca o frunte deşartă de calcar. Mai jos, pe o văioagă, cobora pădurea cu horbota ei proaspătă de verdeaţă. Bătea vîntul culcînd iarba, şi locul tot părea o mare răscolită care a încremenit aşa de mii de ani. Asta se întîmpla într-o sîmbătă, la prima coasă, aproape de prînz. Cerul se întuneca şi se lumina, soarele cînd ardea, cînd nu-l mai simţeai, şi cădea un frig bolnav, care îngheţa spatele oamenilor.

Erau şase şi obosiseră. Mai în urmă rămăseseră Lisandru cu Ilie şi cu Tutungiu, bun în nume din război, pentru că fusese rănit şi căpătase o autorizaţie să vîndă ţigări, toţi fraţi. Cel mai tînăr era Marin, după buletin Ilie, care muncea cu ziua ca şi ceilalţi, pe locul unuia cu pămînt mai mult. N-avea optsprezece ani, şi se însura mîine. Al treilea, Lisandru, făcuse front ca şi Rebegea, cum îi spuneau. Vorbeau de-ale lor, parcă cu duşmănie, parcă cu prietenie:

— Cum e, Tutungiule? întrebă Lisandru cu gîndul la ceva spus mai demult. Obosişi, ai?

— Obosii, pă dracu!

Invalidul se uită la cer.

— Cîţălie vreme! Acuşi se duce soarele, acuşi se-ntoarce...

Era înalt şi uscat, cu o faţă ca tuciul. Cînd umbla tîra niţel piciorul stîng. Cum ştie o lume întreagă, şchiopii sînt oarzăni. Se uita în sus după muieri. Se făcuse de masă şi trebuia să pice femeile cu demîncare.

Lisandru ştergea coasa cu un pumn de fîn şi se uita la ăl mic, la mînz:

— Muceo, ai învăţat *Tatăl nostru?* Că mîine o s-o cauţi în pantaloni şi n-ai s-o găseşti...

— Hă-hă-hă! făcu Rebegea, cel mare.

Marin nu se uită la el. Reteza iarba şi tăcea. Simţea în spate frigul, şi asta îl făcea să nu se oprească.

Pînă în urmă cu o săptămînă nu plouase de loc. Acum nu se mai termina. Dimineaţa dădea ce dădea, mai se oprea, la unsprezece iar pogora un nor negru de deasupra şi umplea cărările de bălţi. Oamenii fugeau sub copaci şi-i chemau şi pe ei:

— Haida, mă, în pădure, că vă vede sfîntul Ilie!

Ei — nu! De-ai dracului... Că nu se sperie de-o ploaie! Unde mai pui că trebuia să termine şi cu cositul, că mîine era duminică?! Cămăşile, ude pe spate, cînd se uscau, cînd trebuia să le storci.

Pînă acum mai stătuse. Cu un ceas mai devreme, cîmpul lucea ca o blană la bătaia vîntului. Pămîntul se zvîntase. Dar iar se adunau nori deasupra, vălătuci-vălătuci, şi lumina se scurgea parcă pe sub pădure, fugea sub bolţile ei întunecate. Sus de tot bubuia.

— Auzi, trece alde unchi-tău, dracu, şi-şi bate nevasta! mai zise invalidul, cu ochii tot sub munte, să vadă el mai întîi femeile cu demîncare.

Marin se oprise şi se uita cu ochii mari la coasă.

— Ce-i, mă?

Un străluc verde-roşu sări din iarbă.

— Era să-l tai, zise mai mult pentru sine prîslea.

Tutungiu începuse iară să cosească.

— Uite-aşa ne prinsese pe front, o vreme. Ploua de nu se mai isprăvea, m-asculţi, Lisandre?

— Te-ascult.

— Ziceai că bagă casele-n pămînt, nu alta. Und' te uitai, noroi, să-l pui pe pîine...

— Încă pe mine m-au prins şi două ierni p-acolo...

Lisandru rînji cu dinţii lui de aur, uitîndu-se iar la cer. Dintre fraţi era cel mai urît, parcă se hrănea cu umbră, slab şi cotonog.

— Ai auzit? mai întrebă Rebegea.

— Ce s-aud?

— Că luăm pămîntul de la ăia...

Mijlociul dădu cu coasa mai departe, privind la fratesău cu neîncredere.

— Ce te uiţi? Jos, pe la Piatra, la Osica, duminica trecută au băgat plugurile în pămînturile călugărilor, la mînăstire. Au ieşit popii cu mic, cu mare, i-au afurisit, le-au belit ciomagul...

— Şi cine i-a lăsat? Că jandarmii se uită la noi ca la dracu numa' cînd aducem vorba...

— Cine să-i lase, comuniştii?! Cine-a fost pă front ca mine, ca tine, să nu se mai uite. E ordin...

— De...

Marin trăgea cu urechea, cosind înainte, supărat parcă pe ceva. Iar tună de departe, ca şi cum s-ar fi prăvălit muntele cel alb peste ei. Se uitară toţi trei în sus.

— Să ştii că nu mai vin nici muierile pe vremea asta, zise cu puţină îngrijorare Rebegea.

— Vin ele, că li s-a făcut dor de tălică, he-he-he...

Pe urmă tăcură şi auziră coasele. Căutau în pămînt la şerpi. Invalidul simţea o durere ascuţită în picioare.

« Tot de la blestematele astea de ploi. » Îi era foame, treabă mai era de făcut. Cerul se întuneca tot mai mult. Nu mai sclipiră nici fiarele în iarbă. Se făcu tăcere deodată şi vîntul stătu.

— Mă, o să plouă rău, mă, ce ne facem? întrebă Lisandru.

— Nu ne topim, haide, dă cu nădejde, că vine ăla şi se uită urît la noi. Nu vreau să-i mănînc mămăliga degeaba...

— Las' să vină, că nu mi-e frică de el.

Mijlociul scuipă în silă şi întrebă cam fără interes:

— Tutungiule, ce-o să fie, mă, dacă vin comuniştii şi la noi?

— Ce să fie? O să vie, şi gata...

— Da, mă, da' cică p-ăştia ca ăla, de, îi pune la muncă şi nu le place şi-o să trebuiască să-i mai strîngem puţin. Cine n-are, să ia!

— O să-i strîngem, ce să le facem, săracii?

Rebegea rîse încet, parcă cu dragoste.

Marin, după buletin Ilie, se opri să răsufle. Apoi cosi mai alene.

— Tragi cu urechea, mînzule? se bucură invalidul.

— Trage, că-i dă Zamfira un pogon de ameţeala oilor, mîine, şi se boiereşte. Zestre, nu glumă...

Ploaia nu izbucni dintr-o dată. Întîi o auziră deasupra pădurii, căzînd pe frunze, cu un tropot mărunt. Pe urmă se întinse deasupra cîmpului, pisînd iarba, care sclipi, mută şi verde, adîncă în culoarea ei proaspătă.

— Hai în pădure! strigară oamenii din faţă, trei vecini, privind marginile cerului şi muntele, ca şi cum ar fi căutat să ghicească cît o să mai ţină puzderia de apă.

— O, că venim! făcu fără chef Lisandru, înjurînd toată ziua de astăzi, cu soarele şi cu ploaia ei, cu cîmpul şi cu omul care trebuia să-i plătească, bani număraţi,

diseară, puşi mînă de la mînă pentru nunta fratelui mai mic, care n-avea de popă, n-avea de masă, n-avea de nimic, ca oriče sărac.

— Ce facem? întrebă Tutungiu.

— Stăm, că nu căpătăm nimic dacă nu-i strîngem fînul pînă diseară ăluia.

Spuneau cam în acelaşi fel cuvîntul ăsta, cu o teamă familiară, complice şi plină de dispreţ.

În spate bubui asurzitor, şi trăsnetul căzu undeva în pădure foarte aproape. Marin se sperie.

— Ce e, mă? Ce e? rîse gros invalidul.

Mezinul nu spuse nimic.

— Îi e frică şi lui... chicoti Lisandru, puţin mai îngrijorat. Dacă lasă muierea cu treaba nefăcută, taman acum la nuntă...

Marin le-ar fi spus ceva, dar îşi văzu de treabă. Cămaşa i se lipise de piele şi se îngreunase. Mirosea a fîn proaspăt udat. Dinspre pădure, oamenii le făceau semne:

— Haideţi încoace!

Tutungiu se uită într-acolo şi, auzind din nou bubuiturile din cer, se bucură cu glas mare:

— O să-i trăsnească dracului sub pomi!

Ecoul văilor din jur spori zgomotul. Aerul vibra şi nu mai simţiră ploaia. Înverşunaţi, îşi vedeau de treaba lor. Nu mai aveau mult, dar nici puţin. Ploaia trecea ea, c-aşa e vara. Norii căzură mai aproape, furînd în ei muntele de calcar.

Lui Marin i se făcuse frig.

— Eu mă duc în pădure, spuse.

— Stai aici, nu te prosti! Nu e bine să te vîri sub pomi acuşi!

— Mi-e frig...

— Rabdă...

— Nu mai pot...

Dar nu plecă. Mînerul coasei îi aluneca între palme, şi apa îi şirola pe frunte. Năduşea şi-l lua cu friguri. « Tocmai mîine o să fiu bolnav », se gîndea. Lisandru avea o dulamă pusă la o margine de drum. I se făcu milă de frate-său şi lăsă coasa jos, alergînd pînă la locul acela. Haina atîrna ca plumbul, pentru că ploaia străpunsese streaşina de frunze sub care fusese adăpostită. « Era mare, l-ar fi încăput pe toţi trei », îi trecu prin minte la întoarcere.

— Haideţi, mă, încoace! îi chemă. Nici sub pomi nu mai e bine. Ciur a făcut ploaia. Strîngeţi coasele şi hai să stăm toţi pînă s-o opri...

Invalidul mai privi o dată locul, măsurînd ce mai aveau de făcut, şi se întoarse spre ei. Marin lăsă totul baltă şi se dădu aproape. Tutungiu abia venea spre ei, cam în dorul lelii. Ţinea limba de metal pe umăr şi voia să le arate că nu-i pasă de ce era în jur. Picioarele, desculţe, lipăiau prin iarbă. « Al dracului şontorog! » mîrîi Lisandru şi-l mai văzu o dată chiar lîngă ei, cu ochii mici, strînşi din pricina ploii ce i se scurgea pe frunte. Pe urmă, aproape în acelaşi timp, de sus îi izbi pe toţi trei trăsnetul, făcîndu-i să cadă la pămînt într-o clipă.

Oamenii din pădure nu văzură decît o lumină iute scursă-n pămînt şi auziră strigătul uimit al unuia şi sfîşierea hainei, prin care trecuse curentul, ca o sîrmă înroşită în foc. Pe urmă bubui îngrozitor atît de aproape de ei, încît crezură că toată pădurea şi cîmpia luaseră foc în acelaşi timp. Dar pe urmă nu se mai auzi decît ploaia căzînd pe iarbă, ca şi cînd cineva ar fi luat-o la goană cu picioarele desculţe înainte, înapoi sau alături.

*

Ploaia se rărise, năvala muierilor încetase, se auzeau numai plînsetele şoptite ale vecinelor. Oamenii săpaseră trei gropi, una lîngă alta, cît să intre trăsniţii pînă la

subsuori, îi împinseseră cu şipci în ele, ca să nu se descarce curentul în ei, şi după aceea aruncaseră cu lopeţile pămîntul afînat în jur. Faţa tuciurie a lui Rebegea era albastră ca soda, Lisandru înţepenise cu ochii deschişi şi-avea gura ţeapănă. Cel mic, Marin, se uita nedumerit la grămada neagră de femei din jur, toate plouate, cu cămăşile lipite pe ele.

— Tutungiu a murit, spunea una din muieri. Uite-l...

— Nu moare el, e-al dracului!

Şoaptele erau acoperite de zgomotul ploii mărunte. Se făcuse frig. Pe iarbă rămăseseră castroanele cu demîncare. Zeama de oţet cu ceapă mirosea de departe, şi mămăliga se răcise. Apa cădea nemilos în vasele de pămînt şi degeaba le acopereau femeile cu bucăţi de pînză.

Oamenilor nu mai le era foame. Se uitau unii la alţii împietriţi.

— Şi cum a fost? întrebă cineva ca să spargă liniştea nefirească de-o clipă.

— Noi stam colea, sub pomi. I-am chemat, n-au vrut să vină...

— Se grăbeau, mîine ăl mic se ducea cu Zamfira la biserică...

— Dar ea unde e?

— Lucrează în alt sat. Abia diseară vine.

— Mamă-sa asta a lor ştie?

— Nu ştie, acuşi pică, vai de inima ei!

Femeile se uitară speriate spre cei trei fraţi.

— Parcă a mişcat Tutungiu...

Tăcură cîteva clipe, dar Rebegea nu mişcase. Era ţeapăn, cu pleoapele încremenite.

— Să-i deschidem ochii, să vedem dac-a murit.

— Să nu v-atingeţi, că vă loveşte şi pe voi, nebunelor, daţi-vă mai încolo, strigă la ele un om bătrîn şi se făcu spre ele.

— Ho, hodorogule, c-am mai văzut noi d-astea, ce te zbîrlești așa? Acu' trei ani tot așa i-a trăsnit pe unii, taman la Bălcești. I-a ținut în pămînt îngropați, și unu lucrează și-acum... zise o muiere mai din față.

Pe urmă iar se făcu tăcere. Mulțimea adunată în jur îl privea cu o curiozitate lipsită de milă pe cei trei trăsniți.

— Și ei să nu se ferească!

— Au stat în cîmp. Fulgerul a tras la fier, și gata...

De sub munte se auzi un strigăt prelung, care le înfioră inimile.

— Lisandreee, Gheorghe, muică, Marineee, unde sînteți? Unde sînteți?

Pe drumul îngust, inundat de apă, alerga o femeie despletită.

— Vine mă-sa, dați-vă la o parte!

Femeile se despărțiră, făcîndu-i loc.

Țipetele încetară. Femeia nu mai alerga, mergea încet, ca pe un teren nesigur, ca și cînd n-ar fi văzut, cu mîinile înainte, pipăind aerul umed, mișcînd degetele ușor.

— Lisandre, Lisandre... chemă încet pe fiu-său, ca și cînd el ar fi fost foarte aproape și n-ar fi vrut să-l supere. Lisandre, unde ești, Lisandre?

Îl vedea. Îi vedea pe toți trei, îngropați în pămînt pînă la subsuori, dar voia să lungească clipa cînd trebuia să strige.

— Gheorghe, mă Gheorghe, unde ești, Gheorghe?

Femeile izbucniră în plîns deodată, întorcîndu-se cu spatele, ca și cînd s-ar fi ferit de o lumină mare. Nu se auzi decît lipăitul ploii pe iarbă.

— Mărine, mă mutule! Unde ești, Mărine?

Ajunsese lîngă el și-i căuta mai sus, deasupra pămîntului, unde ar fi trebuit să fie ei stînd în picioare, și

din locul acela ei lipseau şi ea nu voia să vadă unde se aflau.

— Mutule, de ce taci, mutule?

Mirosul de oţet al mîncării aduse de muieri umpluse aerul. Nu se mai simţea nici fînul ud, nici mireasma pădurii, care respira încet sub ploaia necontenită.

Deodată izbucni strigătul femeii. Toţi îl aşteptau, dar cînd îl auziră îşi astupară urechile şi făcură cîţiva paşi mai încolo, prin larbă, parcă voind să se împrăştie.

— Lisandre! Gheorghe! Mărine! Aici eraţi?

Căzu în genunchi, şi balta de sub ea aruncă picături de noroi pe nădragii bărbaţilor aflaţi mai aproape, care se uitau la ea cu spaimă şi cu atenţie, gata s-o oprească dacă ar fi vrut să facă ceva.

Mai avea cîţiva paşi pînă la ei, dar nu se ridică, se tîrî prin fîn în patru labe şi-i privi pe rînd, întorcîndu-se spre oameni cu o uimire mută şi feroce, parcă certîndu-i, fără să spună ceva, parcă întrebîndu-i, parcă cerîndu-le socoteală şi milă. Al mai bătrîn dintre ei făcu un pas spre ea, dar muierea ridică o mînă şi urlă:

— Nuuu!

Bărbatul se clătină ca şi cînd l-ar fi lovit acel strigăt. O pîndea numai încordat, asudat tot sub udătura ploii.

Femeia se opri în faţa chipului albastru al Tutungiului, îl privi cu atenţie pleoapele încremenite, apoi se tîrî mai departe spre chipul livid al lui Lisandru, şi cînd dădu de ochii deschişi ai celui mic, vru să-i sărute buzele uscate. Mîna bătrînului o smulse cu duşmănie, şi forţa o aruncă pe spate. O clipă, toţi crezură că bărbatul n-o s-o mai prindă de umeri, şi cînd o auziră strigînd: « Lăsaţi-mă! Lăsaţi-mă! », tăbărîră pe ea şi o loviră cu pumnii ca pe un sac.

Femeia era puternică; se ridică de cîteva ori şi se năpusti spre gropile proaspete, dar tot de atîtea ori fu

aruncată înapoi. Şi cînd nu mai putu să lupte cu mulţimea întărîtată, care o înjura şi-i spunea vorbe neînţelese, căzu pe o rînă, plîngînd încet, cu capul în pămînt.

*

Jandarmii sosiră peste o jumătate de ceas. Şeful de post, îmbrăcat într-o manta kaki, cu puşca pe-un şold, bălăbănindu-se pe bucile grase, înjura de departe. Oamenii îi făcură loc, tăcuţi.

— Nu vă mai astîmpăraţi, păr alb mi-aţi scos, dumnezeii mamii voastre. Asta-mi mai trebuia, că încolo le-am terminat pe toate!

Cînd îi văzu pe cei trei îngropaţi se opri, se crăcănă bine şi se întoarse spre cei doi soldaţi care-l urmau.

— Ia dă lumea mai încolo, mă! Ce staţi şi vă uitaţi ca viţica! Să nu mai văd unu lîngă mine, ce, aici e Maglavit, sau ce paştele mamii voastre e?

— Nu-njura, dom' şef! făcu bătrînul. Ce vină avem noi?

— Aveţi, că ieşiţi pă cîmp cînd plouă. Dracu a mai văzut să coseşti fînul pe ploaie?

— Dacă-l ai, îl coseşti! spuse cineva mai din spate.

— Gurrra! Că v-aţi făcut ai dracului! Cum a fost? întrebă el pe cineva nedesemnat, privind pe rînd la bărbaţi. Cînd s-a întîmplat?

Un ţăran dintre cei trei care se adăpostiseră în pădure îi povesti pe scurt cîte ceva. Soldaţii se uitau în timpul ăsta la cei îngropaţi. Cînd află totul, şeful de post spuse tare:

— Nu s-apropie nimeni! Pericol de electrocutare, ori nu ştiţi ce-i aia electrocutare? Îi privi batjocoritor şi se întoarse către bărbaţi numai: Voi mergeţi la post cu mine, să întocmim procesul-verbal, că vă am cu număr, ca pe vite! După doctor trimet eu un soldat, că stă la şapte sate de-aici!

Era supărat, dintr-un motiv necunoscut, dar nici să plece numaidecît nu se putea. O văzu pe bătrîna căzută în noroi, vru s-o înjure, dar se răzgîndi şi se apropie de cei trei fraţi, privindu-i cu atenţie.

— Tutungiu a murit, spuse sigur, cu o părere de rău din care nu lipsea puţină omenie. Aprindeţi-i o lumînare, ei, n-auziţi? Daţi fuga după popă şi chemaţi-l aici... Lisandru mai are pînă diseară, constată acum mai liniştit.

— Poate scapă, dom' şef, zise bătrînul, speriindu-se deodată că l-au auzit ceilalţi.

— Nu scapă! reteză jandarmul fără nici o îndoială. Ăsta micu, Ilie...

— Mărin îl cheamă, dom' şef...

— L-o chema, da-n buletin Ilie e trecut, ăsta mai mişcă. Dacă are noroc o mai duce pînă mîine pe la prînz...

Stătuse pe vine şi gîfîia. Îşi scoase batista şi se şterse pe frunte. Mantaua de cauciuc îi ţinea cald, şi o descheie la gît. Pe cozorocul şepcii zuruia ploaia măruntă.

— Şi de ce nu-i acoperiţi cu o cergă cu ceva? îi întrebă răstit pe toţi.

— Ce mai le pasă lor de ploaie?! rîse tîmp unul dintre oameni.

Şeful de post nu-i răspunse. Se făcu tăcere. Plutonierul îi privi pe rînd şi bătu cu palma pe patul puştii.

— Ia te uită, Tutungiule, ia te uită, Lisandre, ia te ultă, Ilie, pămînt aţi vrut, pămînt aveţi pînă în gît! Ptiu! Scuipă şi le întoarse spatele, pornind ca din puşcă şi strigînd peste umăr: Să vă duceţi acasă, să nu-mi faceţi mie agitaţie aici, că vă ia mama-dracilor. Lăsaţi-i singurl, că n-o să li se urască. Şi voi ăia cu procesul-verbal, după mine...

Mulţimea însă nu se clinti. Bărbaţii nu-l urmară. Neauzind paşi în urma lui, plutonierul se întoarse înciudat:

— Ce, nu s-aude?

Nu-i răspunse nimeni.

— Mă, oamenii ăia, haideţi la post, să întocmim procesul-verbal de electrocutare!

Unul din bărbaţi îi răspunse silnic:

— Du-te, dom' şef, că venim noi...

*

Ploaia nu stătuse. Era tot mai frig. Se întuneca. Un vînt rece îndoia iarba necosită. Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri şi pînze de apă. În jurul capului lui Gheorghe ardeau cinci lumînări scurse, păzite de palmele muierilor. Ceara sfîrîia în iarba umezită, şi flăcăruile abia jucau, dînd să se stingă. Alături, bătrîna, albită dintr-o dată, ca şi cînd ar fi intrat într-un lac cu sare, bocea încet, prăvălită în genunchi, acoperită cu o cergă adusă de cineva şi pusă pe spate:

— Unde eşti, Mihalache, să-i vezi pe fiii tăi cum stau cu ţărîna la gură? Unde eştttiiii?... C-ai murit şi te-ai dus şi m-ai lăsat singurică să-i cresc şi uite-i acum, că erau cît bradul şi n-a mai rămas decît cenuşa din ei...

— Taci şi dumneata! se rugă o femeie de ea, dar bătrîna nu auzi şi-şi înfipse iar degetele în ţărîna jilavă, smulgînd un pumn de iarbă.

— Că i-a dusss, Mihalache, pe front şi i-a chinuit ca pe Christos şi-a rămas ăl mare beteag de-un picior, şi-a scăpat, Mihalache, şi-a venit la casa lui, Doamne, Doamne... Şi-a scăpat şi Lisandru, bărbateee, a scăpat teafăr, stîlp era, muiculiţă...

— Taci şi dumneata! se ruga într-una femeia, ocrotind lumînările să nu se stingă.

Ceara topită sfîrîia în iarba arsă şi mirosea a fum.

— Şi tu ce-mi făcuşi, Mărine, ce-mi făcuşi, că mîine trebuia să te duci la casa ta, puiuleeee, să te duci la casa

ta, şi-acum stai alci în groapă, muică, şi te mănîncă pămîntul, Doamne, ia-mă, Doamne, ia-măăăă...

Se întuneca tot mai mult. Chipul spectral al Tutungiului luminat de lumînări părea şi mai albastru. Îi crescuse barba, şi cineva spuse cu o nădejde obosită:

— Poate că n-a murit, s-o fi înşelat şefu, că uite, are obrazu perie! Ia vedeţi, mă oameni buni, strigaţi-l!

Nu se apropia nimeni, şi bărbaţii se lăsară în genunchi, strigîndu-l pe rînd pe fratele cel mare:

— Mă Gheorghe, mă! Ia deschide, mă, tu ochii. C-a venit Ceameul cu autorizaţia de ţigări...

— Tutungiule, dă, mă, şi mie, mă, o Remesea, c-aş trage şi eu în piept! N-auzi?

— Rebegeo, să-ţi facă, mă, de la Bucureşti o lulea de-aia de tablă, mă, să ne vinzi, mă, Carpaţi din ea, să moară cîrciumaru, mă, că iei tu remiza...

Bărbaţii aveau un haz trist şi obosiră repede.

— Vine popa, spuse cineva.

— Se mişcă greu, c-a pierdut colacu...

Îi făcură loc. Sfinţia-sa era îmbrăcat într-o haină lungă şi neagră şi se murdărise pe ghete de noroi.

— Bună seara, oameni buni, zise moale, potrivindu-şi părul argintiu pe la urechi. Dar ce s-a întîmplat? se miră ca şi cînd n-ar fi ştiut ce trebuia să găsească alci, în mijlocul cîmpului.

Se întuneca tot mai mult. Femeile se dădură la o parte, şi preotul văzu chipurile celor trei îngropaţi. Pe faţa albastră a lui Gheorghe lumînările aşterneau o lumină şovăielnică. Noul-venit nu tresări, ridică ochii spre muntele ascuns acum de întuneric şi scoase o carte neagră, din care citi fără să citească:

— «El e stăpîn a toate şi el ne dă spaimă, ca unul ce ţine în locuri înalte deplina rînduială. Poţi să numeri oare oştirile lui? Este cineva care să nu se ridice în lumina

lui? Şi atunci cum poate omul să se socotească drept în faţa lui Dumnezeu şi cum poate să fie curat născutul din femeie? Vezi, pînă şi luna nu străluceşte îndestul, şi stelele nu sînt prea curate în ochii săi. Cu atît mai puţin omu; o gînganie! Şi fiul omului, un vierme!... »

*

Zamfira veni după plecarea popii. Acum şedea lîngă Marin şi-l privea. Ploaia se oprise, şi femeile aduseseră lămpi, aşezîndu-le în jurul celor trei. Lisandru se albăstrea şi el şi nu mai deschise ochii. Cum spusese plutonierul, muri cam pe la unsprezece noaptea. În tăcere, îi aprinseră şi lui lumînări lîngă obraz. Noaptea se scurse greu, şi nimeni nu se mişcă din loc, deşi era frig şi bătea vîntul. Iarba umedă se bătătorise în jur şi mirosea toată a ars. Lumea aprindea lumînare de la lumînare. Se mai auzeau din cînd în cînd sughiţurile de plîns ale mamei, dar spre zori încetară şi ele.

Se lumină şi ieşi soarele, găsind în jur zidul muierilor neclintite, cu trenţele umezite în spate, zbicite de vînt. Se uitau acum toate spre deal. Cînd nu era negură puteau să-şi vadă casele de sub munte. Casa Zamfirei era tocmai într-un bot de pămînt, şi cînd deschise ochii, Marin zări gardul spoit cu var şi bradul de nuntă, verde-proaspăt, înfipt în poartă. Îi veni glasul pe neaşteptate, şi oamenii se dădură aproape ca la o minune.

— Zamfiră, mă Zamfiră...

Fata sta lîngă el, în genunchi. Nu s-apropia prea mult, că o ţineau ceilalţi.

— Ce-i?

— Ăla-i bradul nostru de nuntă, nu?

— Ăla-i...

Se făcuse tăcere. Nu se auzea decît adierea primului vînt al acestei zile strălucitoare, abia începute.

— Se face bine...

— Îi trece.

— Mă Mărine, mă, tu trăieşti?

Mamă-sa parcă asurzise. Îl privea şi nu spunea nimic, mai dintr-o parte. Pe urmă odată se prăvăli, urlînd şi lovindu-se cu fruntea de pămînt.

— Mărineeee, Mărineee...

— Doctoru, să vie doctoru! cerură cîţiva, dar ştiau bine că mai devreme de ora prînzului el nu putea sosi decît adus cu gabrioleta jandarmilor, dacă l-or găsi.

— Ce simţi? îl întrebă bătrînul pe mezin, împrăştiind femeile curioase din jur.

— Lăsaţi-l în pace! spuse cineva.

Marin parcă obosise, pentru că iar închisese ochii. Se gîndea poate, pentru că spuse în cele din urmă:

— Nu mi-e nici frig, nici cald. Sînt ţeapăn.

— Stai acolo, în pămînt, să se ducă răul din tine...

Maică-sa venise aproape şi dădu să-l îmbrăţişeze, într-o pornire abia stăpînită de ceilalţi.

— Stai, muiere, nu fi nebună, or ţi s-a urît cu viaţa?!

Parcă trezit dintr-un vis, Marin privi abia întorcînd capul spre ceilalţi. Văzu lumînările aprinse şi chipurile lor de culoarea cernelei.

— Ce-aveţi, mă? întrebă încet, cu spaimă şi cu speranţă. Mă Gheorghe, Lisandre, spuneţi ceva, mă... Mamă, ce-i cu Lisandru şi cu Tutungiu?

Ochii lui căutau ochii celorlalţi, şi oamenii se dădură înapoi, punînd privirile în pămînt. Apoi chipul i se umplu de spaimă:

— Zamfiră, spune tu, au murit?

Fata sta cu părul căzut pe ochi lîngă el şi nu vorbea. Părea sălbăticită dintr-o dată, mută şi neştiutoare, fără minţi.

Marin căzu într-un somn de plumb, şi oamenii crezură că a murit, dar el abia respira. Dormi aşa cam două ceasuri neîntrerupte. Soarele se ridicase peste muntele de calcar şi lumina văile verzi. Iarba avea o prospeţime dureroasă. În satul lor nimeni nu mai plecă cu vitele. Sosiseră şi copiii, alungaţi o dată acasă, curioşi şi mai mult. Un vecin plecase în sus, pe deal, să vorbească cu dulgherul să facă două coşciuge. Nu spusese nimănui nimic. Acum se întorsese şi privea la îngropaţi cu ochi goi, obosit după atîta veghe, dar mulţumit oarecum. Oamenii auziră după puţin timp bătaia unui ciocan în scînduri. Se uitară unul la altul, cu înţeles, dar nimeni nu întrebă nimic. Era duminică, tîmplarul era bisericos şi n-ar fi deschis nici uşa cuiva, dar azi, într-o astfel de zi...

Pădurea avea o umbră scurtă, neagră la poale. Hainele muierilor abureau. Mirosea a ţoale ude. Din castroanele aduse cu demîncare se revărsase oţetul şi ceapa tăiată. Omul la care lucrau cei trei era plecat într-o altă comună, altfel ar fi venit şi el, şi lumea l-ar fi blestemat; acum îi priveau numai nevasta, de faţă, care sta cu chipul ascuns într-un bariş negru. « Voi i-aţi mîncat fripţi pe toţi trei ! » spuneau parcă privirile femeilor.

Se încălzise bine. Aerul era înăbuşitor şi umed. Sus, peste locuri, se adunau de pe acum alţi nori, mari şi albi, ca nişte corăbii de cretă. Bătu clopotul de slujbă la biserică. Femeile se închinară şi spuseră, ferindu-se de ochii mamei :

— Dumnezeu să-i ierte !

Marin se trezi, privind buimac în jur. Îi trebui o vreme să se obişnuiască cu privelişte a lumii din jur. Nici copiii, cît sînt ei de guralivi, nu spuneau nimic, încremeniseră cu ochii la omul îngropat în pămînt.

— Zamfiră, Zamfiră, spuse Marin, auzi, bate clopotul. Pentru noi bate ! Trebuie să mergem la biserică...

Fata izbucni în lacrimi. Îngropatul mişcă braţele, înţepenite puţin, ca şi cînd ar fi vrut să sară din groapă afară, dar ele nu-l ascultară, rămaseră moarte în lături, neputincioase. Marin îşi privi degetele ţepene, îngălbenite, şi unghiile vinete.

— Ies eu de-aici, spuse cu o convingere disperată. Ies, auzi tu... Mă oameni, mă, se răsti cu o voce mică, piţigăiată, la ei. Ies eu de-aici. Ies, că trebuie să facem nunta...

Şi, sleit, recăzu în somnul său adînc în faţa bărbaţilor împietriţi.

Spre prînz lumea se mai împrăştiase. Şeful postului de jandarmi venise după oameni, deşi ştia că nu poate încheia procesul-verbal decît cu doctorul de faţă. Alungă femeile cu sila, împungîndu-le cu arma şi ameninţîndu-le că le amendează. Unora li se făcuse foame. Popa trimisese după ei, că nu-l intrase mai nimeni în biserică în duminica aceea, dar cui îi mai ardea de slujbă? Pe copii, soldaţii îi fugăriră spre deal, şi locul se mai lumină. Era cald, o zăpuşeală ca înaintea unei furtuni. Norii se roteau deasupra pădurii, se făcuseră negri, dar soarele nu-i acoperiseră. Arunca văpăi galbene peste cîmpul umed. Fînul te îmbăta. Era o zi strălucitoare, liniştită şi moale, cu un aer bun de sărbătoare tihnită.

Marin se trezise şi-o alungase pe mă-sa duşmănos de lîngă el.

— Zamfiră, stai tu cu mine aici!

— Stau, făcu ea cu o supunere neputincioasă.

— Şi lumea asta să se ducă acasă, să mă lase...

Femei şi bărbaţi plecară mai încolo. Tot nu stăteau jos, deşi iarba se uscase puţin. Erau frînţi de oboseală, dar se părea că le e frică de ceva neaşteptat, de un lucru care se putea petrece fără ştirea lor şi trebuia împiedicat cu orice chip.

Cei doi rămaseseră singuri. Se auzi iar clopotul, bătînd rar.

— Zamfiră, cît e ceasul? întrebă el privind în sus.

— E de prînz, spuse uşor fata, ca şi cînd s-ar fi temut să nu fie auzită de ceilalţi, dar ei stăteau departe, nu puteau să-l audă.

— Am întîrziat...

Zamfira nu pricepu. O clipă crezu că Marin se scrîntise la cap şi nu mai vorbi.

— Zamfiră, tu mai mă iei pe mine?

Fata îl privi uluită, apoi îşi lăsă privirile în pămînt.

— Zamfiră, tu nu mă mai iei pe mine.

— De ce să nu te iau? întrebă ea mirată după o tăcere dureroasă, scurtă şi apăsătoare.

— Nu te mai lasă mă-ta...

— De-aia nu mai pot eu...

— Da' ea unde e?

— Plînge acasă, n-a vrut să vină să te vadă...

— Acuşi o sta cu lăutarii...

— De lăutari îi arde...

Pe chipul livid al bărbatului căzură cîteva lacrimi. Braţele lui moarte se chirciră parcă o clipă, ca şi cînd ar fi vrut încă o dată să iasă din groapa de pămînt.

— Cheamă pe popa aici! se hotărî el dintr-o dată, şi parcă glasul îi mai crescuse.

— La ce?

— Să ne cunune!

Zamfira îl privi din nou, ca pe un nebun.

— Ori nu mă mai vrei, olog cum sînt...

— Nu eşti olog, o să-ţi treacă. Dacă vorbeşti, ai scăpat.

În ochii îngropatului sclipi o speranţă neruşinată, pentru că avea în ea ceva bărbătesc şi desfrînat.

— Stau încă o zi aşa, şi ies zdravăn, m-auzi tu, şi-o să te coţăiesc de s-o chemi pe mă-ta să te scape!

Obrazul fetei se îmbujoră şi privi în jur.

— Taci, că te-aude lumea!

— Şi dacă m-aude? Să te văd eu, mi-ai fost vreo tălăniţă, sau îmi dai bobocul...

Marin părea înveselit de un gînd ciudat, avea aerul unui om gata să iasă din groapă şi să-i arate fetei că nu vorbise degeaba şi că o să-i facă tot ceea ce spusese.

— Îmi capăt eu puterile şi-o să te stîlcesc, numai bine...

Zamfira nu se mai sfii de ceilalţi. Credea poate fără să ştie că vorbele astea îi fac bine bărbatului de lîngă ea.

— Vorbişi, mutule! îl certă cu un glas pe care-l ştia numai el.

Deodată, în liniştea din jur, atît cît tăcu ostenit ca să-şi aleagă vorbele, auzi bătăile ciocanului dulgherului. Întîi se prefăcu că nu înţelege, apoi se uită repede la fraţii lui, cu obrazurile ţepoase, albastre, şi ceva din fundul ochilor săi trădă o bucurie ce nu putea fi mărturisită.

— Cine munceşte astăzi? întrebă cu spaimă totuşi.

Întrebarea o auziră şi oamenii, pentru că îngropatul aproape se răstise.

— Vreun copil, de, bate gardul...

Marin ascultă încordat. Aici totul răsuna ca o vioară. Zgomotele creşteau, lovindu-se de muntele singuratic de calcar, şi văile din jur le sporea.

Dar urechea lui obişnuită desluşi izbirea bărbătească a ciocanului în şipcile de lemn.

— Îmi face tron, ai? îi întrebă duşmănos, cu privirile holbate, pline de ură. Nu mă duc, mă, nu mă duc. Ia chemaţi-l pe popă, da' repede. Şi pe mă-ta, Zamfiră; a mea-i de faţă. Chemaţi-l pe popă, că facem nuntă acum, cum ne-am înţeles! Hai, care-ai plecat?

Nu se clinti nimeni.

— Mărine... îndrăzni maică-sa încet, tîrîndu-se iar aproape de el, abia ţinută de oameni.

— Du-te tu, muică, n-auzi? Adu-l pe popă. Şi tu, Zamfiră, vino cu mă-ta şi cu belciugile, să le punem în degete! Şi cheamă şi lăutarii, n-auziţi, muierilor?

Femeile se ridicară speriate şi o porniră la deal, urmărite de privirile nedumerite ale celorlalţi.

*

Sfinţia-sa nu voi să vină. Trecuse prînzul. Era foarte cald şi se întunecase. Soarele nu se mai vedea. Trebuia să plouă; dinspre pădure bătea un vînt rece. Marin înjura din groapa lui de toate lucrurile sfinte pe care le cunoştea. Maică-sa asculta resemnată, rugîndu-l încet:

— Mărine, e păcat, muică, e păcat!

Zamfira se întoarse cu maică-sa şi cu lăutarii: trei ţigani jigăriţi, cu ochii în sus, la norii ameninţători.

— Venişi? întrebă mai potolit îngropatul pe bătrînă, care semăna cu maică-sa.

— Venii...

— Gata masa?

— Gata...

— Şi lumea?

— Lumea-i aici. Nici nu i-am chemat pe toţi...

Îi privi peste umăr, ca şi cînd i-ar fi luat martori la nenorocirea asta, pe care nu o putuse împiedica.

Marin n-o mai privi.

— Zamfiră, o chemă pe fată, de ce n-ai adus o sticlă de rachiu, să dai la oameni? Dă-le să bea, adu ceva de mîncare, şi pe urmă punem lăutarii să cînte. Ce dacă nu vrea popa să ne cunune, eu tot fac nunta astăzi, şi cînd m-oi scula de-aici îi pui foc la biserică... Mă scripcarilor, veniţi cu diblele alea mai aproape, să-mi faceţi o cîntare, ce vă holbaţi aşa la mine?

Lăutarii se apropiară cu o veselie făcută, dîndu-se unul după altul. Fata plecase după mîncare şi după băutură cu mă-sa, să împartă la lume, că tot n-avea ce mai face cu cele pregătite. Casa Zamfirei nu era prea departe. Trecu o jumătate de ceas pînă se întoarseră femeile cu un coş mare, încărcat. Pînă atunci, pe drumeagul plin încă de bălţi sosi doctorul în gabrioleta şefului de post. Pe capră sta soldatul care mîna calul şi plutonierul cules de pe drum.

Cei trei coborîră. Şeful iar împrăştie oamenii, se uită uluit la lăutari, dar nu le spuse nimic şi-l urmă pe tînărul spelb, care întrebă de cînd stăteau îngropaţi în pămînt, deşi aflase totul de la plutonier înainte de a ajunge aici.

Marin îl scormonea cu privirile, căutînd să ghicească dacă mai scapă sau nu. Se făcu o tăcere dureroasă. Deasupra locului zbura o uligaie lacomă, cu priviri metalice. Femeile se apropiară, parcă împinse de cineva din spate, abia ţinute de oameni.

Doctorul nu spunea nimic. La Lisandru şi la Gheorghe abia privise.

— Ce simţi? îl întrebă pe Marin.

— Mă strînge pămîntul ăsta rău.

— Ţi-e foame?

— Nu.

— Te doare ceva?

— Nu.

— Trupul e ţeapăn de tot, poţi să te mişti?...

— Parcă mă lasă mînile...

Marin se uită spre degetele înţepenite cu puţină speranţă, dar nu reuşi să le mişte.

— Te năbuşi?

— Puţin.

— De la inimă, sau te doare pămîntul?

— Parcă pămîntul, minți îngropatul fără să știe de ce, deși de cîteva ori simțise cum îi bate inima mai slab.

Doctorul se ridică în picioare și-i mai privi o dată fața, care începuse să-i învinețească, apoi se îndepărtă cu șeful de post, ocolind lumea curioasă.

— Scapă? întrebă șoptit plutonierul.

— Numai dacă are inima bună...

— Mai e ceva de făcut?

— Dacă nu moare pînă diseară, îl ducem la spital, undeva...

Cei doi vrură să se urce în gabrioletă, dar zidul de oameni îi opri. Nu întreba nimeni nimic, dar doctorul ghici și spuse:

— Lăsați-l în pace pînă diseară, că învie el...

Numai bărbații avură o bănuială fără nume, apoi se bucurară.

— Ce v-am spus eu, oameni buni? întrebă din groapă cu o veselie obosită Marin. Ia, lăutarii, mă baragladinelor, ia cîntați, mă! Mamă, și muierile alea de ce nu mai vin cu băutura, dă la oameni, mamă, că pînă diseară mă fac bine, am scăpat... am scăpat, fraților, că eu n-aveam coasa la mine, și m-a ocolit fulgerul...

*

Băutura se isprăvise. O amețeală tristă cuprinsese capetele oamenilor. Muierile tot nu se așezaseră pe iarbă. Sta să plouă din nou, și aerul era apăsător.

— Ce ți-am spus eu, Zamfiră? o certa îngropatul pe față cu o dulceață urîtă a glasului, în care intra și puțină lingușeală.

— Stai liniștit acolo, stai liniștit... atît putea să spună Zamfira.

Lăutarii începuseră să cînte, după ce băuseră bine. Viorile și țambalul scoteau niște sunete fără noimă.

Bărbații din jur ar fi vrut să spună ceva cu glas tare, dar petrecerea fără nici un Dumnezeu avea ceva necuviincios în ea. Se uitau la cei doi morți țepeni, îngropați pînă la subsuori, și la fața celui de-al treilea, din ce în ce mai vînătă. Unii crezură că și vremea posacă era de vină, pentru că cerul se întunecase. Numai femeile vorbeau mai tare și se uitau cu spaimă în sus, spre deal. Cineva spusese că dulgherul ar fi trimis vorbă că terminase treaba și nu știa ce să facă cu sicriele.

Cele două bătrîne plecaseră după doctor, să afle dacă Marin mai scapă sau nu. Erau prostite de așteptare și abia acum se treziră. Îngropatul smonea lăutarii și vorbea cu Zamfira.

— După ce dau foc bisericii, să vedem cine o să mă judece?! Mă duc la comuniști și vin cu ei și le luăm pămînturile ăstora și le împărțim. Și dacă avem pămînt, nu ne mai trebuie nimic. Muncim pentru noi...

Simțea că se înăbușă, obosea repede, dar îi era frică să arate lucrul acesta. Fata vedea cum începe să i se albăstrească și lui obrazul, și încet-încet, după spaima de pe chipul ei, Marin ghici totul. Îl apucă o ură fără margini pe toată lumea și încercă din nou să-și miște mîinile. Căuta acum ceva înăuntrul lui, i se părea că poate să-și miște picioarele și asudă de bucurie la gîndul ăsta. Pe urmă căzu într-o scurtă deznădejde neagră și mai luptă cu el însuși cîtăva vreme. Chemă iar lăutarii și-i înjură. I se păru că lumea din jur se îmbătase și că-și bătea joc de el. Îi amorțeau din nou fălcile, ca la început, cînd își simțise fața ca sub o mască de gips. Vorbea fără șir, numai ca să nu simtă cum îi îngheață oasele ca la o răceală mare. Se uită la chipul fraților și o întrebă iute pe Zamfira:

— Spune, mă-nvinețesc?

— Nu te-nvinețești, mințea fata, cuprinsă de o spaimă din ce în ce mai mare.

— Tu mă minţi, Zamfiră...

— Nu te mint...

Îl cuprinse iar veselia şi chemă lăutarii, cerîndu-le să cînte, şi se răsti la fată:

— Joacă colea lîngă mine, Zamfiră! Ţiganii încremeniseră parcă, dar îngropatul se răsti la ei: Mă, voi n-auziţi?

Muierile iar începură să plîngă, şi ameţeala rachiului se risipi într-o clipă. Nu se mai întorceau nici cele două bătrîne, şi începu deodată să plouă iar, ţîrîit şi rece.

— Joacă, Zamfiră! porunci Marin. Tu n-auzi? Şi se întoarse cu privirile spre fraţii morţi, vorbindu-le: Lisandre, Gheorghe, auziţi, mă, cum cîntă lăutarii la nunta mea?

Fata nu se clintea. Plîngea tare, cu mintea rătăcită, şi cînd nu mai putu să rabde se ridică şi o luă la fugă. Picăturile se îndeseau. Obrazul din ce în ce mai albastru al îngropatului era spălat de apă. Ploaia stinse lumînările, care sfîrîiră topite lîngă el, şi-abia atunci pe Marin îl cuprinse o spaimă fără margini. Lăutarii cîntau fără chef, cerînd parcă îndurare celor din jur, şi cînd ţambalul şi viorile se umplură de apă, nu mai răbdară nici ei, şi-o luară la fugă, spre muntele deşert şi neîndurat.

UN PUMN DE CAISE...

Pînă la haltă, la Cîrpa, unde se schimbau trenurile, mai erau trei staţii. Femeia trecu în ultimul vagon, străbătînd platforma de fier, fără să se uite în jos, ca să nu vadă jocul ameţitor al liniilor de fier de dedesubt. Pe pietrişul dintre şine cădeau şuvoaie de apă fierbinte, iute prefăcute în aburi mirositori.

Privi băncile pustii şi geamurile murdare, prin care se zărea ziua de vară, plină de soare. Lumina dureroasă ardea frunzele de un verde proaspăt ale copacilor care treceau încet prin dreptul ferestrelor, şi parcă i se făcu somn. Cui să mai vîndă caisele rămase pe fundul coşului? Deschise uşa şi vru să se aşeze chiar pe banca de lîngă ea, şi atunci îşi dădu seama că pe scîndurile vechi şi lustruite stăteau doi bărbaţi: un soldat cu puşca între genunchi şi un ocnaş, cu faţa nebărbierită, galbenă-albastră, ţeapăn ca şi cînd ar fi fost de lemn.

Femeia străbătu vagonul, care scîrţîia acum din toate încheieturile, şi se aşeză în marginea cealaltă, într-o parte, curioasă, să poată vedea bine pe cei doi. La început

îi fu frică de chipul puşcăriaşului, de privirile lui fixe ca ale unui mort. Soldatul îşi lăsase capela alături, pe bancă, şi moţăia cu fruntea rezemată de ţeava puştii, nepăsător sau prefăcîndu-se că e nepăsător la ceea ce face celălalt, ocnaşul, aşezat pe banca din faţă.

Ana zări picioarele încălţate în nişte pantofi scîlciaţi ale acestuia şi se miră că nu sînt legate cu lanţuri, cum ar fi fost parcă firesc. Arăta îmbătrînit. Părul îi albise pe la tîmple, şi faţa parcă i se strînsese pe oasele obrazului. Buzele palide erau uscate, şi omul îşi trecea din cînd în cînd limba pe deasupra, ca să le umezească. O oboseală şi o durere nemărturisite se abăteau în fundul ochilor, îndreptaţi spre ea din curiozitate.

Femeia se uită pe fereastră, simţind încă pe chip privirile bărbatului necunoscut. « Ăsta n-a mai văzut de multă vreme o muiere », îşi spuse şi-i veni să se ridice de pe bancă şi să se aşeze în alt vagon. Dar nu făcu nimic. Numără numai caisele nevîndute din fundul coşului şi se gîndi cu spaimă că nu-i va aduce fratelui său banii la care se aştepta. Era plecată de dimineaţă cu cursa locală, şi dacă ar fi vrut să vîndă toată marfa, aşa cum făcea de fiecare dată, trebuia să mai întîrzie pînă la trenul următor, care sosea tocmai spre seară.

Ocnaşul sta cu faţa spre geamul afumat. Se părea că bucuria verii de-afară îl mai înveselea puţin, pentru că zîmbea la un gînd numai al lui. « La ce i-o fi mintea acum? se întrebă femeia. Şi ce-o fi făcut? O fi furat? O fi ucis pe cineva? »

Soldatul adormise de-a binelea, pentru că de cîteva ori capul îi alunecă dintre mîinile rezemate în ţeava puştii. « Dacă n-are lanţuri la picioare, de ce nu fuge? Să se ducă în lumea mare, unde-o vedea cu ochii! »

Trecură peste un pod înalt de fier, sub care se zbătea somnoros o apă între două rînduri de sălcii. Înspre

margini se vedeau bolovanii ca niște pepeni de piatră, scufundați în undele reci. Mai la mijloc, doi cai roșcați, cu pielea lucind în soare, erau frecați cu ceva aspru de către niște copii, goi pușcă. Se auzeau strigăte vesele, și mai sus, pe albia rîului, zăriră și o femeie despuiată, bătînd valurile cu brațele albe, care săreau din apă ca niște pești. Fumul locomotivei întunecă soarele, și peste tot locul acela nepăsător se lăsă o umbră fugară, iute împrăștiată.

Ocnașul mai privi cîteva clipe, apoi își așternu palmele peste ochi, ca și cînd lumina de afară ar fi fost prea dureroasă și nu o mai putea răbda. Fără să știe de ce, femeia se ridică în picioare și se apropie de cei doi necunoscuți, întinzînd coșul:

— Luați...

Soldatul tresări buimăcit, își scutură capul și o măsură curios.

— Ce-i, femeie?

— Luați...

— N-avem bani.

Soldatul se uită la celălalt ca și cînd ar fi vrut să-l întrebe: « Tu mai ai ceva? ». Pușcăriașul dădu din umeri și spuse cu o voce moale:

— Ultimii lei i-am dat pe țigări...

Femeia întinse din nou coșul cu caise:

— Luați, nu trebuie să-mi dați nimic.

Soldatul păru mirat o clipă, pe urmă întinse o mînă uscată și negricioasă.

— Bogdaproste, lele, da' ce-i astăzi?

— Lunea morților, am rude-n pămînt.

— Aha...

— Dumneata nu iei? se întoarse Ana spre ocnaș.

Acesta nu spuse nimic. Se uita cînd la obrazul curat al femeii, cînd la fundul coșului cu caise.

— Ba da, am să iau...

Soldatul muşcase din fruct şi privea sîmburele tutuniu. Miezul proaspăt al caisei avea o culoare roşcată şi era umed ca o gură de femeie tînără. Cînd termină de mîncat, puse sîmburele deoparte, pe banca de lemn. Ocnaşul luase şi el o caisă. Prin geamul deschis venea zăduful zilei de vară.

— Bună?

— Bună.

— Păstrează sîmburii, murmură soldatul.

Celălalt nu răspunse, dar avu grijă să nu se piardă nimic din caise. Cît mîncară nu mai vorbi nimeni. Pe urmă, femeia iar le întinse coşul.

— Mai luaţi...

Ostaşul mai luă, înveselit nu se ştie de ce. Puşcăriaşul nu se mai uită la coş. Ana se aşeză în faţa lui pe bancă, cu sfială.

— A cui eşti, femeie? întrebă soldatul în cele din urmă.

— N-am decît pe frati-meu, Spiridon, sanitarul de la Cîrcea...

— Aşa? se miră el ca şi cînd l-ar fi cunoscut pe Spiridon.

— Da' voi und'vă duceţi?

— Nu ne vezi? La nuntă...

Soldatul rîse gros şi mai mîncă o jumătate de caisă, privind pe fereastră. Ocnaşul tăcea. Se uita numai la ea cu o curiozitate dureroasă, ca şi cum ar fi vrut s-o ţină minte toată viaţa.

— Mai ia! întinse iar coşul, dar bărbatul cu obrazul nebărbierit nu întinse mîna.

— Ajunge! făcu liniştit şi-şi întoarse privirile spre copacii de-afară.

— Frumos pe-aici, pe la voi... zise încet soldatul, căutîndu-şi pachetul de ţigări.

— Frumos, dar sărăcia-i mare.

— Unde nu-i sărăcie?! Şi tu, tot pe tren, toată ziua?

— Da' de unde?! M-a trimis frati-meu să-i vînd caisele, are şi el un pîlc acolo. Anu ăsta s-au făcut frumoase, da' anu trecut parcă erau ciupite de vărsat, c-a plouat mult...

— Şi scoţi ceva parale din treaba asta?

Femeia rîse şi dădu din umeri.

— Nu te uiţi la mine: mai mult aţa decît faţa...

— Aveţi loc mult? întrebă cu o curiozitate leneşă ostaşul, care se vedea bine că e şi el ţăran.

— Cît s-arunci cu băţul. Nu ne-ajunge, de-aia s-a făcut Spiridon sanitar.

— Şi pentru asta ce-i dă?

— Cine ştie?! oftă femeia, că-i bea pe toţi. N-aduce nimic acasă...

— Şi cum te descurci?

Femeia lăsă coşul din poale pe podelele unse cu gazolină ale vagonului.

— Cine mai ştie?! Aşa-i dacă mă ţine la uşa lui. Am avut bărbat, mi l-au omorît pe front. Rudele lui m-au gonit. Muncesc pe unde apuc...

Ocnaşul iar se uită la ea cu acea curiozitate dureroasă care o speria puţin.

— Da' dumneata ce-ai făcut? îl întrebă pe neaşteptate, privindu-i hainele vărgate, prea groase pentru căldura de-afară.

— Ce să facă? Pe dracu-a făcut! răspunse în locul lui soldatul, supărat parcă pe însoţitorul lui. Că nu se mai astîmpără lumea, fiecare vrea să iasă-nainte, ca păduchele, dar uite că nu se poate, că-s legi, şi dacă le calci, ajungi unde-a ajuns el...

— Dă-mi o ţigare, porunci ocnaşul ca să-i oprească vorbele fără şir.

Femeia se miră auzindu-l, şi cînd văzu cum îi întinde ostaşul pachetul, întrebă:

— Ce fel de paznic ţi-o fi, că strigi la el...

— Eeee, făcu militarul, ştergîndu-şi fruntea de sudoare. Are el noroc cu mine, că altfel...

Ocnaşul fumă cîtva timp cu sete. Trenul oprise într-o gară mică. În vagon se făcu deodată o tăcere asurzitoare. Din tren nu coborî nimeni. Pe micul peron de piatră zăriră pe şeful staţiei mergînd spre locomotivă. Se auzeau nişte gîşte gîgîind şi umbletul vîntului în salcîmii de lîngă şine mişcîndu-le floarea uscată şi neagră, rămasă între crengile ţepoase. Pe streaşina de tablă a biroului de mişcare, acoperită cu trandafiri sălbatici, roşii, se adunau vrăbiile.

— Bine e să trăieşti! exclamă pe neaşteptate ocnaşul.

— Ba nu-i bine de loc! îl contrazise soldatul, pornit pe cineva necunoscut.

Trenul se urni din loc, cu acelaşi mers leneş, lăsînd în urmă gara cea mică.

— Nu mai e mult, adăugă. La Cîrpa schimbăm, nu ştii cînd vine cursa cealaltă, spre Valea-Seacă?

— Taman seara...

— Ei, mai petrecem şi noi...

Ocnaşul parcă n-auzise nimic. Sorbea numai cu ochii cîmpul abia cosit.

— Ai muiere, copil? întrebă iar femeia, fără să privească la soldat.

— Nu, răspunse bărbatul cu obrazul nebărbierit.

— Mai bine, n-are cine să sufere de pe urma dumitale...

— Al dracului bine! se miră fără veselie ostaşul.

— Da' mamă, tată?

Ocnaşului parcă îi era greu să răspundă.

— Mama mai trăieşte...

— Te văd cu părul alb, oi fi bătrîn...

Puşcăriaşul ceru pe neaşteptate o caisă:

— Mi s-a făcut sete.

— Tot nu mi-ai spus ce-ai făcut.

— Şi dacă-ţi spun, la ce-ţi foloseşte?

— Adevărat... Oi fi omorît oameni...

Bărbatul rîse de-a binelea, cu o bucurie de copil.

— Mai rău. Ana nu înţelegea ce putuse să facă mai rău. N-am vrut să-i omor, asta e... şi se uită parcă cu înţeles la soldat.

Femeia îşi spuse că tot proastă o să moară, pentru că erau unele lucruri pe care nu le înţelegea de loc.

— Cît mai e pînă la Cîrpa? întrebă ostaşul.

— Două staţii...

*

Stăteau cam de un ceas pe banca din faţa haltei şi se uitau de-a lungul şinelor încinse de căldură. Prin geamul deschis al biroului de mişcare se auzea ţăcănitul telegrafului. Soarele ardea nemilos. Umbră era numai aici, sub cei patru iaguzi strînşi laolaltă, cu frunza lor săracă. În spate se făcea un drum plin de praf, pe care treceau rar autocamioane, încărcate cu piatră albă. Rar se auzeau detunături nu prea îndepărtate, spărgînd liniştea zilei de vară.

— Unde trage cu tunul? întrebase soldatul.

— Nu-i tun, e o carieră de piatră. Pun dinamită...

— Aha...

În haltă mai coborîse, o dată cu ei, un ţăran mărunt, cu un sac îndesat, din care scosese o pîine mare, neagră, pe care o tăia cu atenţie în două. Stătea pe pămînt, cu fundul nădragilor în ţărînă, şi între picioare îşi aşternuse o cîrpă curată. Căuta cu încetineală în lucruri şi nici nu se uita la ei. Femeia, soldatul şi ocnaşul îi întoarseră

spatele, privind spre ciutura din fața stației, deasupra căreia se legăna leneș o prăjină albă.

— Mai luați cîte o caisă, spuse Ana. Nu vi-e sete?

— Ba da, făcură bărbații și se uitară unul la celălalt. Femeia pricepu într-o clipă de ce nu se părăseau și-i ceru ostașului gamela:

— Dă-mi mie s-aduc...

Luă vasul de tablă și trecu șinele, sărind peste sîrmele joase, întinse lîngă rambleu.

— O fi bună la ceva? întrebă soldatul, cu o curiozitate lubrică.

Celălalt nu-i răspunse. Mai pe urmă, cînd o văzură amîndoi cum se agață de lanțul ciuturei și împinge buduroiul de lemn spre fund, ocnașul întrebă tărăgănat:

— Ți-e frică să nu fug, nu-i așa?

Soldatului îi venea greu să recunoască și încuviințe cu greutate:

— Da. A mai pățit unul de la noi așa. A închis ochii, și-acum stă cu țărîna-n gură, l-au judecat la Curtea Marțială și l-au împușcat...

— Eu n-am să fug, n-avea grijă, spuse liniștit celălalt Poți să mă legi la loc cînd vrei.

Soldatul îl privi cu atenție cîteva clipe drept în ochi.

— Voi, *comoniștii*, păreți oameni cinstiți, de ce v-o fi urgisind așa?

— O să înțelegi tu mai încolo, nu-i departe ziua...

Dinspre cîmpia arsă de soare veneau valuri-valuri de căldură. Un nor de praf stîrnit de ultimul camion cu piatră care trecuse plutea acum deasupra cîmpului. În spatele haltei cotcodăceau a amiază cîteva găini.

— Cald, mai spuse soldatul, și muierea aia ce se bălăcește atît?

O vedeau cum bea apă, aplecată peste buduroi.

— Uite ce pulpe albe are, chicoti ostaşul. Ori tu oi fi uitat de femei de cînd te ţin la întuneric...

Ana se întorcea cu gamela plină, silindu-se să nu lase să scape peste marginile ei apa. Păşea frumos, săltîndu-şi pieptul ascuns într-o cămaşă aspră. Tălpile goale abia atingeau pietrişul înfierbîntat, şi cînd ajunse lîngă ei spuse:

— Beţi, e foarte bună!

Primul sorbi soldatul, cu o lăcomie care-i asudă ceafa înnegrită de soare. Pe urmă gamela trecu în mîinile celuilalt. O clipă, ocnaşul îşi văzu faţa nebărbierită şi plină de praf în oglinda apei reci, pe urmă bău cu înghiţituri rare, întinzînd femeii vasul de metal:

— Mulţumesc.

— Mai vreţi? Mai mă duc o dată.

— Nu, ajunge...

Ţăranul trecu pragul de umbră de sub iaguzi. Ţinea în mînă jumătate din pîinea tăiată şi o bucată de brînză albă. I le întinse puşcăriaşului:

— Ia, creştine, că oi fi necăjit...

Şi pînă s-apuce acesta să mulţumească, se întoarse la locul lui, aşezîndu-se din nou pe vine şi făcîndu-şi o cruce mare.

Soldatul îşi căută baioneta de la centură şi vru să împartă.

— Eu nu pun în gură, Doamne fereşte, zise femeia. Luaţi dumneavoastră, c-oţi fi flămînzi, şi pînă diseară. pîn-oţi ajunge, mai e vreme...

Bărbaţii mîncară fără să o privească. La urmă, Ana răsturnă pe lemnul băncii caisele rămase în fundul coşului. Dacă mai erau vreo cinci...

*

Către patru, soarele risipi umbra de tot. Soldatul îşi lepădase vestonul şi rămăsese numai în pantalonii strînşi cu moletiere.

— Cald, spunea din cînd în cînd şi se vedea bine c-ar fi moţăit, dar nu putea să-l scape din priviri pe puşcăriaş. În cele din urmă, cînd nu mai putu să rabde căldura, întrebă: Măi muiere, n-aveţi şi voi pe-aici vreun loc unde să punem capul?

— Cum nu? se miră Ana. În spatele gării e un şopru...

— Hai de ne-arată...

— Bine, se învoi ea, că tot n-am ce face pînă vine trenul.

Porniră strîngîndu-şi lucrurile, spre mirarea impiegatului, care-i privi curios. În faţă se vedea clădirea dărăpănată a unui siloz, şi alături — un fel de magazie de lemn, acoperită cu şiţă ciuruită. Cînd ajunseră acolo, auziră mai deslușit detunăturile de la cariera de piatră, urmate de o cădere zgomotoasă de pietre.

— Muncesc oamenii! spuse ocnaşul.

Soldatul măsură din ochi locul. Sub căpriorii magaziei spînzura o scară şubredă, care urca spre un pod. Mirosea a şoareci şi a grîne putrezite. Pe ţărîna jucată în picioare rămăsese o mălură galbenă.

— Ia urcă, femeie, şi vezi ce-i pe sus, c-aici nu-i umbră...

Ana urcă desculţă, şi în curînd îi auziră glasul de sus:

— Haideţi, c-am găsit şi nişte trenţe...

Se suiră: ocnaşul înainte, ostaşul după el, cu puşca în cumpănire. Podul avea acoperişul spart pe alocuri, şi prin şiţa rărită se vedea cerul curat, sub care zburau păsări subţiri.

Pe scîndurile vechi erau aruncaţi saci rupţi şi sfori. Păianjenii îşi întinseseră pînzele în toate părţile. Era loc. Printr-un vechi luminator se vedeau în depărtare nişte plopi neliniştiţi bătuţi de un vînt înalt, abia simţit pînă aici. Frunza lor cînd părea neagră, cînd argintie.

Soldatul găsi şi o mînă de paie, pe care o strînse aruncînd deasupra trenţele din jur. Căscă lăsîndu-şi puşca jos, lîngă el, şi după aceea trase scara, rezemînd-o de căpriori.

— Aşa, acum e bine. Vouă nu vi-e somn? întrebă.

Cei doi nu-i răspunseră.

*

Trupul galben şi rotund al soarelui plutise încă multă vreme în ceaţa depărtată, iscată de exploziile de la cariera de piatră, pierind în praful alb de calcar şi iar ivindu-se roşu şi inform. Soldatul adormise numaidecît. Acum sforăia rar şi egal, ca un joagăr. Mai era pînă la scăpătat, cînd trebuia să sosească trenul. Ocnaşul nu spunea nimic. Femeia îi privea pieptul subţiat de foame. Îi era frică şi stătu aşa, fără un cuvînt, mirată că nu coborîse înainte.

Într-o parte a cerului se adunau nori negri.

— O să plouă, spuse în cele din urmă puşcăriaşul.

— Da, o să plouă, încuviinţă ea uitîndu-se la păsările care zburau acum mai jos, aproape de pămînt.

Urmă un minut de tăcere, lung şi absurd.

— De ce nu fugi? îl întrebă deodată Ana, cu speranţa nemărturisită că el va fugi într-adevăr.

— Nu pot. Dacă m-ar pierde, l-ar împuşca, sîntem în război...

— Şi mie de ce nu-mi spui ce-ai făcut?

Bărbatul o privi îndelung.

— Dacă vrei să ştii cu tot dinadinsul, am să-ţi spun. Culese un pai vechi de pe podele şi muşcă din el, ca să-i simtă gustul amărui. Am lucrat la Arsenal, la Bucureşti, la fabrica de armament...

— De mult?

— De cînd a început războiul...

— Şi?

— Am pus nisip în loc de pulbere acolo unde trebuia şi m-au prins.

— De-aia stai la ocnă?

— De-aia...

— Şi mai ai mult?

— Mi-au dat zece ani. Am făcut doi numai...

În depărtări tuna şi crezură o vreme că sînt tot exploziile de la cariera de piatră.

— De unde veneaţi?

— M-au chemat martor la un proces.

— Şi acum te-ntorci la ocnă?

— Da.

Femeia se gîndi îndelung, privi spre soldatul adormit, apoi spuse:

— Eu aş fugi.

— Nu se poate, e în joc viaţa unui om cu care am împărţit ţigara.

În apropiere iar detună şi se auzi un ropot de pietre căzute pe un pămînt stîncos.

— Vii des pe aici? întrebă bărbatul.

— Numai pe vremea asta, cînd se coc caisele. Trebuie să le vînd şi s-aduc banii acasă. Altfel, frate-meu mă bate de mă znopeşte...

— Păi diseară ce-o să zică că nu-i duci toţi banii?

— Oricum mă bate. Mă bate în fiecare zi. Se îmbată de la prînz, şi pînă dimineaţa nu se mai înţelege nimeni cu el.

— De ce-l rabzi?

Femeia dădu din umeri.

— Unde să mă duc? Cînd umblu cu trenu gîndesc că oi găsi vreun cheferist din ăştia să mă ia cu el şi să mă scape, dar trec zilele, şi tot acasă mă întorc; cine se uită la mine, văduva pămîntului...

Bărbatul scuipă paiul din gură şi-o chemă lîngă el:

— Stai mai aproape, auzi, tună...

De departe vîntul răbufni încoace, cu răceala dinaintea ploii, împingînd aerul fierbinte cine ştie unde. Soarele nu se mai văzu.

— Doarme, e obosit, arătă femeia spre soldat. I-a fost frică să nu fugi...

— Cum te cheamă?

— Ana...

Ocnaşul o privi iar cu acea curiozitate dureroasă care o turbura.

Pe urmă începu să plouă pe neaşteptate, şi deasupra tună de cîteva ori. Bărbatul îi luă mîna şi nu mai simţi mirosul de şobolani şi de cereale vechi, ci numai izul sălbatic al părului femeiesc, aflat atît de aproape de obrazul lui nebărbierit şi de gura-i lacomă.

*

Soldatul tot mai dormea. Se însera. Ploaia nu încetase. Curgea numai liniştit prin spărturile acoperişului pe podelele vechi ale podului. Nu se uitau unul la celălalt. Ana uitase între ei coşul gol, în care ţinuse caisele.

— Femeia e mai dulce ca pîinea şi ca mierea, şopti ocnaşul, posomorît. Ziua a trecut.

Privi spre plopii umeziţi, negri acum de tot.

— Să nu-i spui nimic soldatului, îngînă ea, auzind cum se trezea acesta, întinzîndu-şi şi trosnindu-şi oasele obosite.

— Ţi-e ruşine?

Înainte de a-i răspunde, femeia îl privi curajos în ochi.

— Nu, zise după aceea.

Soldatul se ridicase buimac în coate şi-o privea nedumerit. Avea ochii cîrpiţi de somn şi căsca.

— Am dormit ceva...

Se ridică în picioare și văzu prin spărturile acoperișului ploaia subțire alunecînd pe șițele putrede.

— Plouă, ia te uită! Mergem? întrebă. Se înserează. La cît vine trenul?

— Pe la opt, zise femeia.

— Tot spre Valea-Seacă mergi?

— Tot.

— Și unde te dai jos?

— A doua stație...

Soldatul coborî scara, și cînd ajunseră toți trei jos, porniră încet spre haltă. Se mai auzi o detunătură și căderea bolovanilor de la cariera de piatră. Impiegatul aprindea lampa felinarului de lîngă peronul îngust. Chibritul, umezit, nu voia să se aprindă, și el înjura încet.

*

Ostașul scoase pachetul de țigări și-l întinse celuilalt:

— Ia, că e bună, pînă la noapte ține de foame... Îl bătu pe umăr cu prietenie și spuse mai mult pentru ei amîndoi: Să știi că tot mi-a fost teamă c-ai să fugi...

*

Halta Cîrpa rămase în urmă. Se făcuse întuneric de-a binelea. Trenul în care se urcaseră era aproape plin.

— Faceți loc, faceți loc! spunea soldatul, ajutîndu-se cu patul puștii.

Oamenii văzură uniforma vărgată și se dădură cu spaimă mai într-o parte, golind o bancă.

Dincolo de geamul murdar de zgură trecură cîteva lumini șovăitoare, alunecînd pe pietrișul umed. Acele pocneau metalic, cum ai scoate dopul unor sticle bine înfundate. Se auzi șuieratul leneș al locomotivei, și pe urmă glasurile din vagon se amestecară în șoaptă:

— Îl duc la ocnă, săracul!

— Nevasta-i cu el, nu-l lasă...

Încetul cu încetul, murmurul se stinse într-o liniște apăsătoare. În vagon nu ardea nici o lumină. Oamenii mai mult își ghiceau decît își vedeau chipurile, niște ovaluri palide, fără trăsături. Soldatul fuma tăcut, cu pușca între genunchi. Ocnașul se gîndea cu o bucurie ușoară la trupul pietros al femeii și la ziua asta apăsătoare care trecuse. Ana își făcu socoteala că nu mai avea rost să se întoarcă cu bani lipsă acasă, pentru că tot o să mănînce bătaie, așa că strecură cele cîteva hîrtii, luate pe caisele vîndute, în buzunarul ostașului, șoptindu-i, să n-o audă celălalt:

— Luați-vă țigări!

Și la a doua stație le strînse prin întuneric mîinile și coborî fără un cuvînt, mîndră de un lucru pe care nu-l înțelegea prea bine...

SFÎRȘITUL VACANȚEI

Era ultima lor zi de vacanță. Se certaseră și credeau că nu se mai iubesc. Ar fi trebuit ca nisipul să li se pară rece, și marea — străină, dar nu era așa. Ziua de sfîrșit de august murea, undeva, dincolo de faleză. Marea cea verde sticlea. Pe plajă nu mai rămăsese nimeni. Rar, treceau pescăruși, într-un zbor amorțit. Se făcea frig, începuse vîntul leneș de seară. Mirosea a alge stătute și pe acoperișul cherhanalei din apropiere căzuse soarele turtit, înconjurat de pîclă, purpuriu ca o vită înjunghiată. Dinspre digul de piatră se auzeau sirenele de ceață sunînd inutil, pentru că în larg nu se afla nici un vas, și cerul era limpede și adînc.

— Mergem în mare? întrebă femeia fără să-l privească.

— Mergem, răspunse el indiferent.

Era ultima oară cînd intrau în mare anul acela.

Ea se ridică și porni. Valurile mărunte, abia stîrnite de vînt, foșneau la picioare. Umbrele celor doi oameni se alungiră peste apă. Porniră unul în spatele celuilalt. Bărbatul își pusese în picioare niște labe de material

plastic. Totdeauna înota așa. Se rotea în jurul femeii, supraveghindu-i mersul. Ea abia în urmă cu cîțiva ani îndrăznise să iasă la larg. Îi era încă frică de mare, dar ziua asta era atît de frumoasă, încît nu putea să i se întîmple ceva. Nu se mai priveau, ca ieri, cu dragoste și nici nu se mai încurajau cu strigăte. Bărbatul era ursuz și se îndepărta spre larg cu mișcări iuți, pentru că labele de cauciuc îl ajutau.

Apa era moale ca o catifea, era ispititoare și misterioasă. Se vedea pînă în adînc fundul turbure de nisip. Faleza se micșora. Mai mirosea puțin a gudron, și lăsară în urmă plasele pescărești. Bărbatul mărea cercul în care o înconjura, tot nepăsător, atent la mersul său. Se simțea bine, era odihnit. Se scufundă de cîteva ori în adînc și sperie peștii, care păreau niște cuțite albastre aruncate în adînc. Pluti cîtva timp cu fața în sus, privind cerul decolorat. Trecu o pasăre și-l privi cu un ochi înghețat, albastru, rece și parcă dușmănos. Vîntul se întețea cîte puțin, ca în fiecare seară. Bărbatul se uită într-o parte. Femeia înota încet, cu o lene voluptoasă, în dreapta lui. O secundă voi s-o strige pe nume și să rîdă. « Destul cu prostiile ! Ne-am certat dintr-un fleac ! », dar se răzgîndi și se lăsă pe apă ca pe o pernă. Spuma albă a mării îi trecu de cîteva ori peste ochii deschiși. Soarele căzuse dincolo de cherhana. Nisipul se albăstrise și el, ca o cenușă. Sus, pe malul de calcar, doi salcîmi galbeni lepădau primele lor frunze din anul acela. Aerul era transparent și dulce, îți vorbea despre moarte și despre dragoste, era ca un alcool.

Se depărtau de țărm. Nu simțeau nici o osteneală. În larg timpul parcă trecea mai greu. Nu se mai văzu nici farul, nici pietrele digului. Aici era o liniște răsunătoare. Nu puteai avea nici un gînd, nici o dorință. Femeia simți primul semn al fricii. Își vedea bărbatul, dar i se

părea că e prea departe. « Dacă-mi amorțesc brațele? » se întrebă neliniștită. « De ce să-ți amorțească tocmai astăzi? Ai mai fost doar în larg... » Nu-și mai răspunse. Îl ura pentru încăpățînarea lui și nu-l mai privi o vreme.

Vîntul se întețise. Cerul se roșise la apus. Părea că totul luase foc acolo, deasupra falezei. Peste mare rămăseseră nori, ca niște imense coaste de mamut de culoarea fildeșului. Apa era rece și avea duritatea metalului. Un curent subteran traversa locurile.

« Poate întîlnim delfinii, gîndi bărbatul, și ea o să se sperie, și o să mă cheme. » Dar nu întîlniră delfini. Un banc de pești trecu puțin înaintea lui. Părea un nămol de argint plutind sub coama albă a mării. Miile de pești șuierau într-un fel ciudat, mișcîndu-se în același timp suplu și prelung.

Plaja rămăsese numai o linie subțire, galbenă. Apa nu mai era verde. Părea de fontă, durea și apăsa. « Oare n-am mers prea mult înainte? » se întrebă bărbatul și se scufundă la adînc, sărind deasupra apei. Valurile crescuseră puțin și o zări pe femeie — i se păru că este aproape. Vru să ridice un braț deasupra capului și să-i facă un semn, dar iar se răzgîndi. Mări cercul făcut în jurul ei. Labele de cauciuc îi dădeau o ușurință la înot care-i plăcea tot mai mult. Se aruncă înainte, grăbit, și nu mai privi în jur. Apa din larg nu seamănă de loc cu cea de lîngă mal. Deodată, ea nu mai are nici o culoare, pare fără sfîrșit și fără miros. Trăiește ca o ființă vie, fierbe și începe să vorbească.

Valurile creșteau, veneau din toate părțile și aveau o șiretenie, cum numai marea o are. Spuma îi trecea peste frunte și peste păr, o simțea în nări și în gură. Cîteodată apa tăia ca o lamă, ustura și durea.

Femeia simți cum cade din ce în ce mai în adînc, dar asta-i plăcea totdeauna. O senzație de greață ușoară

o făcu să se uite după bărbat. Nu-l mai văzu. Se ridică deasupra apei şi nu-l văzu. Niciodată nu ştia unde se află, pentru că el făcea un cerc în jurul ei. Nu se nelinişti. El trebuia să fie undeva aproape. În curînd o să treacă prin faţa ei. Înotă mai departe, bucurîndu-se că nu simţea nici o oboseală. Altădată îi era frică de larg, dar cînd îţi învingi o dată această spaimă, largul îţi devine prieten şi îl iubeşti.

Cerul furase culoarea mării. Era verzui şi adînc. Sub el călătoreau turmele descărnate ale norilor, şi malul nu se mai văzu. Rămăseseră între cer şi apă. Ciudat, cînd stăteai cu faţa în sus ţi se părea nefiresc că nu cazi undeva în afara acestei suprafeţe agitate. Valurile miroseau lîngă ţărm a pepene crud, aici îşi pierduseră şi gustul, şi căldura.

Bărbatul se ridică şi privi marea. Pe apă nu mai era nimeni.

Se scufundă încă o dată şi simţi în urechi presiunea ameţitoare a fundului. Izbucni în sus şi se uită în jur o secundă, pînă ce căzu. În mare nu mai era nimeni.

Femeia privi în dreapta, privi în stînga şi nu văzu pe nimeni. În mare nu mai era nimeni.

Începu să strige.

Bărbatul se mai scufundă o dată şi privi iar marea pustie.

Începu să strige.

Marea fierbea. Sub ziua frumoasă de sfîrşit de august, aici, unde era singură şi puternică, murmura surd. Liniştea fugise. Marea detună. Bărbatul începu să înoate mai repede, scurtînd cercul. « Trebuie să fie pe aici, doar... » Braţele începeau să-l doară de atît efort. Strigă. Nu-i răspunse nimeni.

Femeia se mai ridică o dată şi privi marea. Nu era nimeni. Strigă. Trecu un pescăruş, privind-o

cu un ochi înghețat, albastru, dușmănos. Era singură. Strigă. Nu-i răspunse nimeni. « Unde mai merg? se întrebă înspăimîntată deodată. Trebuie să mă întorc... »

Și se întoarse, dar i se făcu frică. Dacă el s-a înecat?

« Nu se poate să se fi înecat! E un înotător foarte bun! »

« Dar dacă...? »

« Nu se poate! »

Se ridică iar deasupra mării și strigă. Nu-i răspunse nimeni.

Bărbatul se scufundă din nou și se aruncă deasupra apei. Privi jur împrejur. Nu era nimeni. Marea era neagră și sălbatică în liniștea ei. Se oprise și vîntul pe neașteptate, și valurile cădeau moarte în jur, ca niște rochii lepădate. Strigă. Nu-i răspunse nimeni.

Nu se mai vedea nici farul, nici țărmul. « Trebuie să mă întorc », își spuse. « Dar dacă ea s-a înecat? » « Nu se poate... » « Dacă i s-a făcut frică de apă? » « Nu-i mai e frică de apă... »

Se ridică iar și strigă. Nu-i răspunse nimeni.

Atunci începu să plîngă și să strige tare, ca și cînd ar fi vorbit cu altul:

— De ce-ai lăsat-o singură? De ce-ai lăsat-o singură?

Privi în jur. În mare nu mai era nimeni. Marea se potolise. Părea de asfalt și bolborosea cu nepăsare.

« Dacă are nevoie de ajutorul meu, și eu nu sînt lîngă ea? Cum să mă întorc? »

I se păru că-i aude vocea și se ridică iar deasupra mării, strigînd. Nu văzu pe nimeni.

Femeia înota dezordonat către mal și plîngea. Striga din răsputeri deasupra apelor, dar nu-i răspundea nimeni. « Dacă s-a înecat, mă întorc în mare! » hotărî. « Poate a vrut să mă sperie... » « Dar dacă nu-l găsești

pe țărm? » Spaima o gîtuia, o făcea să obosească mai repede.

Bărbatul se hotărî că dacă n-o s-o găsească pe mal o să se întoarcă în mare.

Și plîngînd și strigîndu-se unul pe altul înotară pînă la căderea nopții, cînd, sleiți, se găsiră pe plaja fără lumină.

O CANISTRĂ CU APĂ

Minarea şoselei se terminase. În drumul prăfos nu se mai cunoşteau nici măcar urmele gropilor proaspete. Era cald, şi cerul albastru şi adînc se albea către răsărit. Retragerea continua în acelaşi ritm accelerat. Soldaţii din şanţul şoselei se uitau cu invidie spre norul alb ca o ciupercă de cretă, rămas în urma trenului regimentar.

— Crezi că o să-i zguduie bine? încercă să glumească unul, răsucind o ţigară grosolană.

Nu-i răspunse nimeni, pentru că toţi ceilalţi priveau drumul pustiu de unde trebuia să sosească autocamionul. Locotenentul se uitase de cîteva ori la ceasornicul de la mînă şi se mişcase mai departe, cu mîinile la spate, arătînd o falsă nepăsare. La început nimeni nu se nelinişti. Oamenii stăteau în şanţul şoselei, fumînd tăcuţi, obosiţi, cu privirea aceea stinsă a celor ce nu dorm multă vreme. Erau palizi, slabi şi irascibili, stăpîniţi de nervozitatea tocită a fugăritului, în care intră şi o disperare violentă, trădată numai cîteodată, şi o resemnare periculoasă, un refuz fizic de a acţiona, mortal.

Anatol îi privea pe rînd, pentru că timpul nu-l mai interesa. Ştia că şoferul autocamionului întîrziase. Marşul disperat din ultimele cinci zile îl făcuse indiferent. Într-o astfel de stare, pe front, pînă nu auzi primul foc de puşcă nu simţi groaza de moarte. Doreşti să dormi, şi el dormise cîte un minut lung cît o noapte, chiar atunci cînd săpase gropile acelea pentru mine, dar de fiecare dată tresărise speriat şi lovise pămîntul tare cu înverşunare mai departe, ca şi cînd i-ar fi fost frică de ceva neînţeles. Lopata din mîini avea greutatea unei tone, şi nici pîinea uscată, mestecată între fălci tot timpul, pentru ca undeva să aibă conştiinţa că trupul lui există, că energia risipită este reacumulată, nu-i mai putea opri valul de oboseală ucigaşă care-l învingea puţin cîte puţin. Îşi simţea obrazul iritat de praf şi nu dorea decît să ajungă la marginea unui rîu, să-şi arunce hainele hărtănite de pe el, centura de piele, ce-i rosese şoldul, şi mai ales bocancii, în care putreziseră ciorapii de bumbac. « Poate retragerea aceasta se va sfîrşi undeva », spusese şi acum două nopţi, şi în ultima noapte, pe cînd se aflau în istovitorul marş forţat, terminat la 11 de dimineaţă în şoseaua pustie, ducînd spre K...

Locotenentul privea acum cînd spre locul de unde veniseră, cînd înainte. Praful lăsat de căruţele trenului regimentar mai plutea deasupra stepei. Cît timp vor mai vedea norul ăsta alb, îşi spuse el, oamenii nu se vor nelinişti. Ei vor crede că ariergarda noastră e încă aproape, deşi ne despart acum cel puţin 25 de kilometri şi noi n-avem nici măcar o bicicletă.

La o scurtă socoteală, pentru toată lumea era limpede că, în mai puţin de un ceas, prima patrulă sovietică avea să fie în spatele lor, dacă nu mai devreme, şi a te angaja într-o luptă, chiar de scurtă durată, însemna de-a dreptul o sinucidere, pentru că după

aceea soseau blindatele, şi cu cîteva grenade nu puteai face nimic.

Deocamdată oamenii tăceau. Terminaseră primele ţigări, zvîrlindu-le mucurile în şanţul de la picioare. Îşi aruncaseră căştile alături, şi pe frunţile înnegrite de soare curgeau rîuri de sudoare.

— Care n-ai păduchi? întrebă Aluzencu, sergentul negricios, cu priviri şirete, ca să risipească tăcerea, care începuse să devină apăsătoare.

Cîmpia fără vegetaţie nu avea nici un ecou.

Locotenentul se întoarse înveselit pe neaşteptate, cu un rînjet nejustificat, ţinînd mai mult de o scurtă nebunie izbucnită din senin:

— Sergent Mitrună, la mine!

— Ordonaţi, spuse încheietorul, abia ridicîndu-se din şanţ.

— Pas alergător...

Sergentul încercă să alerge, reuşind doar să se clatine pe picioarele crăcănate. Cînd ajunse la doi paşi de ofiţer, se opri cu precauţie, gata-gata să se prăbuşească înainte. Abia mai avu energia să lipească cele două călcîie roase ale bocancilor, ştiind cîtă plăcere îi făcea locotenentului în alte împrejurări sunetul sec al lovirii încălţămintei.

— Eşti obosit?

— Nu prea...

— Fă-ne un cîntec, că-mi adorm oamenii, şi maşina aia nu mai vine...

— Nu ştiu decît *Prohodul*...

Sergentului Mitrună i se mai spunea Dascălul, pentru că fusese dascăl într-un sat, şi cînd apuca să bea un pahar mai mult, cînta cîntece bisericeşti. Acum avea o privire rea şi fără adîncime, o privire care-l sperie pe locotenent.

— Bine, du-te...

Omul se întoarse stîngaci la stînga-mprejur, salutînd fără energie, deşi nu mai avea casca pe cap.

— Anatol!

Lui, ofiţerul nu-i spunea niciodată gradul, în semn de prietenie.

— Ordonaţi!

— Vino lîngă mine...

Erau cam la cincisprezece paşi de ceilalţi şi stăteau în picioare la marginea drumului.

— Ce crezi, mai sosesc ăia cu autocamionul?

— Ştiu eu ce să zic? E cam tîrziu. Într-o jumătate de oră, o oră cel mult, ruşii vor fi aici...

— Ai dreptate. Dumnezeii mamii lor de şoferi! Se îmbată, sparg cauciucurile, dracu ştie ce fac, puţin le pasă că geniştii stau aici în şanţ ca pasărea în leasă, să pună ciolovecii mîna pe ei...

Anatol nu spuse nimic. Privi numai şoseaua pustie şi norul îndepărtat de praf.

— Ţi-e frică? întrebă celălalt pe neaşteptate.

— Nu ştiu, nu m-am gîndit. Frica vine numai dacă te gîndeşti la ea...

— Fumezi?

Anatol luă o ţigară din tabachera de argint a locotenentului.

— Nu dau un exemplu bun pentru disciplina grupului tehnic, dar treacă de la mine. Cînd te-am văzut citind pe Plutarh, mi s-a făcut milă de dumneata. Dacă scăpăm din treaba asta afurisită, vorbesc cu comandantul să te trimită undeva de aici, la vreo foaie de front. Scrii?

— Nu. Sînt actor...

Locotenentul îl măsură cu o curiozitate neascunsă.

— Actor?

— Da.

— Ai jucat vreodată? Poate te-am văzut la Bucureşti...

— Nu, abia terminasem Conservatorul şi m-au luat. Am făcut şase luni o şcoală la Ploieşti, şi iată-mă la ordinele dumneavoastră.

Se auzi rîsul gros al celorlalţi. Plutonierul Bogasieru, cel care fusese trimis în linia întîi pentru că furase nu ştiu ce de la popota ofiţerilor, povestea ceva cu voce tare.

— Ciudat lucru! Un actor... De obicei, pe oameni ca dumneata îi aruncă la pifă, unde nu se cunoaşte. Acolo carnea se vinde la kilogram... De fapt îmi trebuia un om ca dumneata. Cu răcanii ăştia mă plictisesc. Nu vorbesc decît despre meseriile lor. Unul a fost şofer, altul dracu ştie ce-a mai învîrtit. Umblă bine cu maşinăriile noastre şi am nevoie de ei, dar acum sînt demoralizaţi, îi simţi? Le e frică, şi de-aceea l-am chemat pe Mitrună să le cînte. Trebuie să-i scoatem din starea asta.

— Sînt obosiţi. Marşul i-a prăpădit. E de mirare cum de-au mai minat şoseaua.

Locotenentul îşi privi iar ceasul de la mînă.

— Pe cine mă-sa or mai fi aşteptînd? Ah, nu ajung odată la comandament! Am să cer să-mi dea să comand o grupă de pedepsire, formată din toţi şoferii batalionului. Sînt nişte derbedei, şi dacă îi curăţă ruşii, armata romînă va avea mai puţini trădători...

Se înverşunase, obrazul îi era foarte palid, şi o mînie rece îi urca pe chip.

— Toţi sînt comunişti mai mult sau mai puţin. Dacă le-aş face un control în raniţe, aş găsi fituicile pe care le-aruncă bolşevicii din avioane. Lupta nu le place, frontul nu le place. Parcă cui îi place, dar trebuie să ne batem. Eu nu vreau să cad viu în mîinile lor... Se opri, cu buzele albe, şi reteză un gînd numai al lui: Ce ştii dumneata?! Auzi, actor! Ar trebui să le reciţi ceva ăstora. Dar ce să priceapă ei? Proştii! Ah, rabla asta de maşină!... Îţi dai seama ce se întîmplă dacă nu mai vine?

Pe urmă făcu un gest cu mîna, un gest de concediere tăcută. În el se redeşteptase comandantul. Anatol salută şi se întoarse la locul său. Urmară cîteva minute de tăcere. Locotenentul urcase la marginea drumului de pămînt şi privea înainte. Nu se zărea nimic. Era cald, şi pe cer nu plutea nici un nor. În clipa aceea se auzi glasul încheietorului, izbucnind pe neaşteptate:

Primăvară dulce,
Fiul tău cel dulce
Frumuseţea unde ţi-au pus?

Rîsetele celorlalţi se încrucişară peste şanţul adînc.

— Aşa, dascăle!

— Cîntă, dascăle, că tot pe aici ne lăsăm oasele...

— Zi-i şi una lumească! Mai dă-l în aia mă-si pe Dumnezeu...

Glasurile sparte ale soldaţilor se potoliră tot atît de neaşteptat pe cît începuseră. Se făcu deodată tăcere. Şi toţi înţeleseră că ceva nu era în regulă, că timpul pierdut în marginea şoselei însemna pentru ei o primejdie de moarte.

— Ne-au lăsat aici? întrebă pe neaşteptate soldatul Gorgovină.

Nu-i răspunse nimeni şi simţiră în aceeaşi secundă frica. Se auzi vocea locotenentului:

— Fiecare să-şi facă cîte o groapă individuală! Distanţa 20 de metri de şosea... Executarea!

Ordinul părea ciudat, de neînţeles, dar pricepură cu toţii că trebuia să-l execute. Lîngă o şosea te poţi aştepta oricînd la un atac prin surprindere, la un bombardament de aviaţie, la o învăluire.

Soldaţii se ridicară cu greutate de la locul lor, ochind din privire locurile cele mai bune, după o veche lege a războiului, învăţată în atîtea zile de luptă. Trebuia să fie răspîndiţi şi să folosească vechile gropi de obuze. Anatol

se întreba unde ar fi ajuns grupa lor dacă ar fi plecat mai departe în marş acum o jumătate de ceas. În halul lor de oboseală, mai mult de 3 kilometri n-ar fi făcut. Şi soarele ăsta nemilos, care le ardea creştetele, şi setea...

Îşi pipăi bidonul de la şold, în care se clătină un strat uşor de apă sălcie. Împrejur — nimic, nici urmă de fîntînă sau de aşezare omenească. Numai cîmpia stearpă şi pietroasă, netedă ca suprafaţa unei tobe. Ordinul îl ştia şi el. Comandantul spusese că şoseaua trebuie minată şi apărată la nevoie. Primul lucru fusese îndeplinit. Pentru al doilea nu trebuia decît să nu trimiţi autocamionul ca să-i aducă pe urmele trenului regimentar, în mijlocul acelor oameni fericiţi ajunşi de-acum la K..., unde puteai găsi un grajd în care să dormi măcar un ceas, pînă avea să înceapă lupta de apărare a oraşului, dar un ceas de răgaz, al tău, un ceas de scufundare în somn, care e cel mai dulce lucru pentru un soldat. Şi la urma urmei, pentru ce stăteau aici? La prima mină explodată, dacă cercetaşii ruşilor nu vor mirosi că drumul este condamnat, tancurile vor ocoli prin stînga şi prin dreapta, unde şiretul locotenent ascunsese cîteva maşini infernale. Dar cu puţin noroc, cu atenţie, înaintarea blindatelor sovietice nu putea fi împiedicată. Şi ei ce puteau să facă?

— Aici ne curăţăm, Aluzencule, spuse încheietorul vecinului său, care săpa tăcut groapa sa individuală.

— Nu se ştie, norocul omului e mare...

Mecanicul, om vesel totdeauna, părea muncit de un sentiment necunoscut. Îşi făcea socoteala măruntă a fiecăruia cum să-şi scape pielea, sau trebuia să se dovedească ceea ce bănuise totdeauna Anatol de cînd îl auzise vorbind soldaţilor într-un şanţ: că aştepta prima ocazie pentru ca să se predea ruşilor? De fapt se găseau la prima luptă împreună — şi el, şi Aluzencu. Ceilalţi aveau cîte doi ani de front, de la Cotul Donului şi pînă aici se obiş-

nuiseră cu hărțuielile retragerii. Omul picase pe neașteptate între ei, și locotenentului îi plăcea că se descurca repede în orice împrejurare, deși mărturisise că un singur lucru nu dorește: să omoare oameni. Soldații mai vechi îi spuneau « adventistul », deși nu-l văzuse nimeni fără pistolul lui automat, atîrnînd cam nesoldățește într-o parte, bălăbănindu-se în marș ca o ghitară. Mecanicul avea o vorbă în doi peri, mai greu de înțeles pentru el și pentru locotenent. Uneori părea că bate cîmpii, dar ceilalți, oamenii simpli, soldații din grupa tehnică, îl pricepeau, și el simțea un surîs ascuns pe buzele lor, o batjocură subțire, clandestină parcă.

Acum Aluzencu se uita din cînd în cînd la ceilalți și își săpa preocupat groapa individuală, adunînd în față stratul de pămînt tare, în felii mari, după care îl bătătorea bine cu laba lopeții. Grupa se desfăcuse în evantaliu, și mecanicul își alesese o margine, spre stînga, mai în spatele celorlalți. « Poate îi e frică, și face bine că se ferește», își spunea Anatol, dar înțelese că oamenilor ca el nu le era frică decît de lucruri neprevăzute și că o dată ce avea un adăpost, oricît de rudimentar, liniștea sa creștea și putea să se gîndească în voie la ceea ce avea de făcut de aici înainte.

— Dumneata nu-ți sapi groapa? se auzi foarte aproape glasul locotenentului.

Anatol tresări.

— Încă n-am găsit un loc bun, răspunse.

— Vino cu mine, îi spuse comandantul grupului tehnic. Aici, în spatele lor. Mi-e frică de ei...

Vorbea încet, confidențial, și asta nu-i surîse lui Anatol, pentru că intra într-o complicitate care nu-i plăcea.

— Pe front, cînd ești comandant, te simți ca în pielea goală. Oricînd îți poate găuri cineva tigva...

Locotenentul începuse să-şi sape groapa cu îndemînare. Actorul îl imită. Pămîntul era tare şi îndărătnic, şi din lopată ieşeau scîntei.

— Crezi că maşina nu mai vine?

— Nu ştiu nimic. Am numai datoria să iau măsuri. Din minut în minut, patrulele ruseşti pot să fie aici... Eşti boboc! Cu puţin noroc, o să te trimit undeva mai în spate, să citeşti *Vieţile paralele*. Cum dracu ai nimerit dumneata aici? Boii ăia de la comandament ar fi făcut mai bine să te folosească la o trupă de front. În 1943 starea morală a armatei romîne este deprimantă. Cu cîteva cîntece şi cu un cuplet, îi minţi pe ţărani şi-i faci să mai tragă cu puşca...

— N-ajunge...

— E adevărat, dar mie nu-mi place defetismul. Eu am să fug şi-am să mă apăr pînă cînd am să pot. Un singur lucru n-am voie să fac: să mă las prins. Am dat foc de vii la două mii de jidani la Odesa... Ce vînătoare... Nici la iepuri nu este mai trist. Cum spune Papini — dumneata trebuie să-l fi citit: « Nimic nu-i adevărat, totul e îngăduit... »

Anatol înlemnise. Deci asemenea oameni existau. Tot ce auzise nu era numai un zvon idiot, de necrezut, ci o realitate cumplită. Dezgustul veni mult mai tîrziu, el nu-l simţi decît ca pe o otravă care te-ar paraliza cu încetul. Întîi mîinile, care nu te mai ascultă, apoi picioarele răcindu-se, şi inima bătînd mai încet. Îşi aminti de Samuel, prietenul său găsit într-o dimineaţă de iarnă în cîrligele abatorului, de plînsul tăcut, profund al anticarului...

Locotenentul săpa meticulos, fără să-l privească, aşezînd pămîntul deasupra gropii, încet, cu grijă, felie peste felie, explicînd tacticos:

— Prin pămînt glonţul nu mai iese. Nici nu ştii de cîte ori era să mă curăţ, şi numai instrucţia nemţească

m-a scăpat. Ruşii au buni lunetişti, şi spitalele noastre de campanie sînt pline de răniţi la călcîie. Eu pe ăştia i-aş împuşca fără milă. Soldatul nu e responsabil numai de el însuşi...

Se auzi un strigăt.

— Dom' locotenent, dom' locotenent, vine maşina...

Se ridicară amîndoi în picioare. Într-adevăr, dinspre K... sosea o autocamionetă deşelată, înotînd în nori de praf. Oamenii îşi părăsiră gropile şi ieşiră la marginea drumului, făcînd semne disperate. Urlau de bucurie cu căştile în mîini şi se îmbrăţişau.

— Ia cîntă-ne, popo, ceva! porunci încheietorul.

— Diseară avem spanac cu ochiuri la masă, spuse plutonierul, care era un mîncău cunoscut.

— Şi poate două fetiţe neviolate!

Singurul care tăcea, ştergîndu-şi mîinile de pămînt, era mecanicul. Locotenentul porunci scurt, sumbru, cu o bucurie reţinută:

— Strîngeţi totul!

Maşina se apropia încet. Se afla cam la un kilometru de ei şi părăsise şoseaua dintr-o teamă instinctivă a şoferului, care auzise de minarea ei, hurducăind prin gropile de obuze. Grupa tehnică se însufleţise, şi dintr-o dată oboseala pieri. Se strîngeau gamelele pe şold şi bidoanele cu apă. Pistoalele Deimller-Buch zăngăneau la frecarea pe şolduri.

— Comandantul o să ne dea o permisie mare de-acum, spunea plutonierul.

— E timpul să mai aducă prospătură, că nouă ni s-a urît de atîta fugă...

Anatol privi gropile, care rămîneau ca nişte morminte proaspete, şi se gîndi că există un fel de proprietate a morţii asupra individului, exprimată uneori printr-o astfel de adîncitură rotundă, pe care omul şi-o face singur,

cu o rîvnă izbucnită din spaimă. « Aici aş fi putut să mor », dar, iată, numai această invenţie pe patru roţi de cauciuc cu motor mă va duce departe de blestematul de loc şi poate voi scăpa de individul scîrbos care ţine la mine pentru că m-a văzut cu Plutarh în sacul cu merinde, gorila asta fascistă care-l citează pe Nietzsche între supă şi felul doi, povestindu-şi propriile crime cu o răceală care ar trebui să te îngheţe şi să te facă să-i tragi una în cap la prima ocazie.

Autocamionul era foarte aproape. Se auzea tusea motorului, şi prin norul de praf zăriră chipul şoferului. Sus, la spatele cabinei de tablă, se aflau doi soldaţi cu puşti mitraliere, privind înainte drumul.

— Încolonarea! spuse locotenentul uscat, făcînd o ultimă inspecţie locului.

În momentul acela se petrecu un lucru îngrozitor. De peste cîmp, de dincolo de şoseaua înaltă, se auziră focuri repetate, şi unul dintre ostaşii aflaţi în spatele cabinei şoferului căzu pe spate. Celălalt trăgea cu disperare în stînga.

— Ruşii! strigă locotenentul.

Avu un moment de ezitare, o singură secundă tragică şi lungă. Pe linia şoselei se şi iviseră cîţiva soldaţi sovietici, trăgînd spre maşină.

— În gropi! porunci.

Focul fu deschis automat, şi patrula necunoscută se retrase în şanţ. Autocamioneta întorcea.

— Ce faceţi? Ce faceţi? urlă spre şofer locotenentul, dar nu-l mai auzea nimeni. Trebuia primită lupta. Oblonul maşinii era lăsat, şi Anatol văzu o canistră cu apă, aşezată pe podela autocamionului. «S-au gîndit la toate, îşi spuse. Voiau poate să ne lase numai apă şi să plece... »

— Canistra! Canistra! strigă înfricoşător, pentru că înţelese într-o secundă că fără apă vor muri aici, dacă trebuia să reziste cîteva zile pînă se decidea soarta luptei.

— Canistra! Canistra! urlară alte cîteva glasuri în cor, dintr-un instinct sălbatic, şi soldatul din spatele cabinei şoferului auzi. Stătea lipit de podeaua autocamionetei, şi în cele din urmă împinse cu piciorul canistra care căzu în picioare într-o margine a şoselei.

Cînd praful se risipi, văzură cu toţii patrula sovietică, aflată dincolo de drum. Anatol numără de două ori: erau doisprezece soldaţi. Jumătate din ei deschiseră focul, şi ceilalţi îşi săpau la repezeală gropile individuale. Locotenentul îl împinse la pămînt, înjurînd tare.

— Dacă vrei să te cureţi, alege-ţi un loc mai moale! Acum controlează-ţi cîmpul de tragere şi ascunde-ţi picioarele.

Masca de pămînt era rudimentară, şi actorul începu să sape grăbit.

*

Trecură două ore încordate, mute, pline de spaimă. Locotenentul îi întrebase pe rînd:

— Mitrună, cîtă apă şi pesmeţi ai?

— Pentru o zi...

— Tu, Bogasiere?

— Pesmeţi mai am, dar apă — numai pe fundul bidonului...

— Gorgovină?

— Am terminat apa... Pesmeţi mai am...

— Aluzencule?

— Stau prost cu apa...

Se făcuse aproape două, şi soarele ardea nemilos. Întrebările trecură la ceilalţi soldaţi, la Dincă, la Gugiu şi la încă doi. Pe Anatol, ofiţerul îl lăsă la urmă.

— Nici tu n-ai, nu-i aşa?

— Da.

— Bine, nu-i nimic. Comandantul o să fie înştiinţat şi o să trimită întăriri...

Locotenentul tăcu o clipă.

— Sînt doisprezece, i-ai numărat?

— Da.

— Numai o patrulă. Dar pot sosi mai mulţi şi n-o să mai avem ce face...

« Nu era disperare în glasul lui, ci numai un calcul rece, gîndi Anatol. Locotenentul ştie să moară, dar va muri cu noi toţi, laolaltă, pentru că nu înţelege să renunţe la apărare, deşi eu, unul, m-am şi săturat de război, pentru că n-am înţeles niciodată ce căutăm noi aici.»

Acum trebuia numai să afle cum se poate scăpa. Îşi aminti ce spusese mecanicul soldaţilor: « Ruşii nu mănîncă oameni... »

În tăcerea apăsătoare care urmă îşi repetă cuvîntul acela straniu pentru el: *prizonier*. Ce este un prizonier? Un om care şi-a pierdut libertatea... Dar pentru cît timp? Pentru ce soartă? Adio concediu visat, adio acele incursiuni în spatele frontului, în orăşele unde soseau ziarele cu mare întîrziere, dar ziare cel puţin, în care puteai să citeşti ce se întîmpla la Bucureşti, unde teatrele îşi ridicau cortina la orele 19,30, cum scria cu litere mari negre în anunţuri; unde lumea se plimba seara...

— La ce te gîndeşti? auzi vocea locotenentului de alături.

— La o mulţime de lucruri...

— Ei ne-aşteaptă!

— Care ei?

Locotenentul aruncă bărbia înainte.

— Ăia... au răbdare. Mă mir că nu au început să ne strige să ne predăm. Fac economie la muniţie. Nu-i

vorbă, că nici noi n-avem prea multă. Totul este cine rezistă mai mult fără apă. Și canistra aia, uită-te la ea cum stă în mijlocul șoselei și-mi aduce aminte că mi-e sete. Simt cum mi se usucă limba în gură...

— Cît crezi că o să putem sta fără apă?

Locotenentul se gîndi.

— Pînă mîine seară cel mult. Numai dacă plouă, atunci se schimbă treaba... Dar speranțe să plouă nu sînt.

— Și-atunci?

— Atunci, o să trimit cîte doi oameni să ia canistra...

— Nu se poate, locul e ca în palmă. Cine iese din gaură se curăță...

— Și eu cred la fel, dar ce să facem?

Anatol tăcu.

— Sînt și mai mulți, și asta e foarte important. Altfel, i-am ataca, și care ar scăpa ar avea apă și pentru botez...

— Pînă atunci, poate comandantul o să trimită întăriri...

Ofițerul rîse într-un fel crîncen, cu dispreț și cu o veselie rea.

— Nu există comandant pe lumea asta care să vrea să se întoarcă de unde-a fugit... ascultă la mine...

— Deci...

— Aleluia! Numai o minune ne mai poate scăpa și... canistra blestemată, dar pentru asta nu e voie să întîrziem... Ori îi lichidăm în noaptea asta, ori...

— Poate putem să ne strecurăm spre K...

— Numai dacă e o noapte întunecoasă, și chiar așa e greu, pentru că nu se vor desprinde din spinarea noastră... Ei sînt mai bine hrăniți, au și elanul celor care te fugăresc, asta contează pe front...

Locotenentul ridică puțin casca deasupra măștii de pămînt, ca să privească șoseaua. Țiui un glonț, aproape de tot, ridicînd țărîna în sus.

— Trag bine!

Era aproape înveselit, se simțea că primejdia, după o veche deprindere, îl făcea să gîndească mai repede.

— La noapte va trebui să încercăm să punem mîna pe canistră. Numai că aseară era o lună plină de ți-era mai mare dragul...

Privi în sus.

— Nici un nor...

Anatol îi vedea fața nebărbierită și ochii cenușii. « Omul acesta are viețile noastre în mîini, și nu va glumi cu ele. Știe ce vrea și ne va trimite pe rînd la moarte, pentru că atingerea șoselei era o primejdie fără scăpare. »

Privi locul neted din fața lui. Cine știe cînd, șoseaua fusese bombardată, și bombele căzuseră și alături, într-o dezordine tragică. Poate în cîmp muriseră alți soldați, și el unde se afla? Alergînd sub coviltirul unei căruțe hodorogite spre locul necunoscut unde trebuia să simtă groaza sfîrșitului, sila de gîndul că te duci singur și te arunci într-o treabă încurcată și străină, fără să te împotrivești, rămînînd numai cu ura pentru absurditatea acelei situații fără ieșire...

*

Ziua se scursese fără incidente, într-o așteptare tragică și posomorîtă. Soldații se uitau mereu spre șosea, așteptînd să vadă norul de praf care să le anunțe că soseau întăriri dinspre K...

Se însera, și aerul era tot înăbușitor. Deasupra stepei cădea un strat de pulbere venit de cine știe unde, o pulbere subțire, pătrunzînd pe nări, uscîndu-le gîtul și făcîndu-i să-și bea pe rînd ultimele picături de apă din bidoane. La început, locotenentul se supărase și strigase din groapa lui:

— Nu mănîncă şi nu bea nimeni pînă nu dau eu ordin, s-a înţeles?

Se auziseră cîteva mormăituri, şi atît. Bogasieru adormise de cîteva ori la rînd în groapa lui, bănuind că ceilalţi veghează. De cîteva ori şi Anatol se lăsă pradă somnului istovitor, tresărind din minut în minut şi privind înainte. Dar nu se întîmplase nimic. În marginea şoselei sclipea argintiu canistra de metal, fierbînd în soare. Ca şi locotenentul, Anatol se gîndea că apa din ea se evaporă la căldură...

Cerul se făcuse albăstrui, apoi se întunecase uşor. Ieşiseră primele stele şi nu se vedea nici un nor. Luna răsărise imediat, imensă, roşie, apoi galbenă şi albă, strălucind deasupra stepei.

Locotenentul nu închisese de loc ochii. Se gîndea cum să se strecoare cu grupa lui de genişti spre K..., dar noaptea luminoasă nu-i lăsa nici o speranţă.

— Să fiu în locul lor, aş ataca, spuse în cele din urmă.

Soldatul Aluzencu îi răspunse din stînga:

— Ei nu-şi aruncă oricînd oamenii în foc, că le trebuie...

Se auzi un rîs gros, cam cu înţeles. Şi asta îl făcu pe ofiţer să privească spre ei, cu o atenţie ameninţătoare. Nu spuse nimic multă vreme. Tăcerea îl plictisea şi ar fi vrut să schimbe cîteva vorbe cu Anatol, dar nici el nu avea chef de pălăvrăgit. Îi înţepenise trupul stînd pe pămîntul tare şi se mişca din cînd în cînd cu precauţiune.

Ceasornicul arăta o oră tîrzie, cînd Bogasieru nu mai avu răbdare şi deschise o cutie de conserve cu baioneta. Zgomotul acela ciudat de tablă sfîşiată îi deşteptă pe toţi din somnolenţă. Locotenentul nu zise nimic, spre surprinderea lui Anatol. Abia mai tîrziu, cînd se auziră

şi alte lovituri înfundate în capacele bine sudate, i se adresă cu o silă superioară în glas:

— Animalele! Peste cinci ceasuri fasolea o să le întoarcă maţele pe dos şi-or să se vaite de sete ca nişte copii. Ţi-e foame?

— Da... răspunse şovăitor actorul.

— Mănîncă numai pîine uscată. Ea face salivă. Mestecă mult, asta dă de lucru stomacului. Eu mai am coniac într-o sticlă. Mi-e frică să-l beau, pentru că îmi va usca gura...

Către miezul nopţii se răcori puţin. Parcă se simţea şi un vînt rătăcit. Somnul le trecuse la toţi. Soldaţii se mişcau încet în gropile lor.

— Dom' locotenent, eu mă duc cu Dincă să iau canistra, zise pe neaşteptate Gorgovină, cu vocea lui dogită. Mergi, mă? întrebă după aceea.

— Merg, că mă taie! răspunse alt glas, mai din faţă.

— Ce ţi-am spus? zise locotenentul lui Anatol. Apoi li se adresă celor din faţă: Aşteptaţi puţin pînă cade luna mai jos, şi se face mai umbră. Ştiţi cum se înaintează: unul acoperă înaintarea, celălalt merge adăpostit cît se poate spre canistră. Nu vreau morţi. Cu cît ne împuţinăm, cu atît e mai prost...

Ascultară toţi fără spaimă cuvintele şi priviră în aceeaşi clipă luna, care aluneca într-o mişcare înceată spre marginea depărtată a cerului. Mai era şi ziua de mîine, mai era speranţa că nu au fost uitaţi aici de comandant, dar nimeni nu se mai gîndea decît la soarele de dimineaţă şi la praful stepei.

Veni şi clipa aceea cînd lumina nopţii şovăi, cînd cîmpia căpătă culoarea cernelei. Trebuia să se grăbească, pentru că aici soarele se ridica pe neaşteptate la orizont.

— Nu trageţi decît după ce încep ei să tragă, poate dorm, poate-i înşelăm...

Dar cum să-i înşeli, cînd glasurile treceau şoseaua şi se auzeau pînă în gropile celorlalţi?

Dincă începu să se tîrască uşor pe brînci, numai cu lopata de fier în mînă, căutînd vechile adînciturі ale gropilor de bombe. Pînă la canistră nu era mai mult de 150 de metri, şi deocamdată nu intra în cîmpul de tragere al sovieticilor. Soldatul Gorgovină îl urma puţin în dreapta şi mai în spate. Toţi ceilalţi supravegheau gropile de dincolo de şosea. Se făcuse tăcere. Cîmpul fără vegetaţie părea mort. Undeva mai departe se auzea strecurarea unui şobolan, presimţind o primejdie necunoscută. Dincă se afla la douăzeci de paşi de canistră, într-o groapă foarte bună, şi măsura locul pe unde să se strecoare înainte.

« Acum vor începe să tragă », gîndi Anatol, şi într-adevăr se auzi primul foc.

— Nu trag în serie, spuse de alături locotenentul, cu o speranţă ciudată în glas, înseamnă că nu prea au muniţie, asta e bine.

Urmă al doilea foc, tocmai cînd soldatul făcuse un salt lung înainte. Gorgovină răspunse violent cu cîteva gloanţe trase la suprafaţa pămîntului. Se făcu iar linişte şi aşteptară încordaţi, privind înainte. Trebuia să tragă şi ei, dar totul era vag acum, lumina înşelătoare a zorilor îi oprea să desluşească ceva înainte. Dincă nu se mai ridică. Gorgovină se tîrî pînă la el, şi asta îl pierdu, pentru că terenul era neted şi oferi ţinta unui singur foc.

— S-au curăţat, spuse locotenentul cu mînie şi trase orbeşte peste şosea o încărcătură întreagă de pistol automat.

Anatol auzi trecerea unei pînze metalice de gloanţe pe deasupra măştii individuale.

Se lumina puţin cîte puţin. Pămîntul avea culoarea sării şi se răcise. Soarele izbucni pe neaşteptate de undeva din ţărîna prăfoasă... un disc roşu imens, rotitor. Un vînt obosit ridică o trîmbă de praf deasupra şoselei. Cele două cadavre se văzură bine. Soldaţii căzuseră pe burtă, cu ochii înainte. Lîngă Dincă rămăsese înfiptă lopata Linemann, cu coada ei de lemn, lustruită de atîta întrebuinţare.

— Acum ne curăţă, spuse locotenentul. Sînt doi contra unu. Dacă n-o fac sînt proşti...

Soldatul Aluzencu, cu un chip mai negru decît pămîntul, spuse iar cu o ameninţare surdă în glas:

— N-or s-o facă. Ştiu că nu avem apă şi-or să ne lase să crăpăm de sete aici, n-au de ce să se grăbească, pentru că tot vin ai lor...

— Vorbeşti cam mult, mîrîi locotenentul. Nu-mi trebuie sfaturi de la nimeni.

Urmă iar tăcerea aceea posomorîtă, în care fiecare se gîndea cu intensitate la situaţia absurdă în care se aflau. Căldura creştea, şi setea devenise insuportabilă. O vreme putuseră să se stăpînească, dar acum simţeau cum li se pietrifică gîtlejurile, şi Bogasieru începu să strănute pe neaşteptate.

— Ştiu ce le trece prin cap, spuse din nou locotenentul lui Anatol. În clipa asta ar ridica mîinile pentru o înghiţitură de apă, dar am să-i curăţ cu mîna mea.

Din cînd în cînd priveau şoseaua ce ducea spre K... Nici un nor de praf nu se ridica deasupra ei. În soarele verii, canistra cenuşie de metal sticlea uşor. Anatol vru să nu se mai uite într-acolo, dar îi era cu neputinţă. Terminase ultimii biscuiţi. Nu-i era foame, dar limba umflată i se părea un căluş de cîlţi, care îl înăbuşea. Nu erau după prima lor zi de sete, asta era nenorocirea. Marşul istovitor se făcuse în condiţii îngrozitoare şi

lăsaseră atîta sudoare şi sare în hainele lor soldăţeşti, încît numai un butoi plin le-ar fi astîmpărat teribila dorinţă de apă.

Orele se scurgeau încet şi nu-i mai privi pe ceilalţi. Avea o uşoară ameţeală şi o durere necunoscută în ceafă. Adormi pe neaşteptate de cîteva ori, visîndu-se la mare, un vis de un minut sau două, urmat de o trezire bruscă şi înspăimîntată, pentru că avusese senzaţia că se aruncase într-o apă fierbinte care-i arsese pielea. Se afla tot în groapa lui îngustă, ţinînd cu o încordare disperată pistolul automat lîngă obrazul încins. Scutură cu mîna stîngă bidonul gol, aruncat alături, şi înghiţi în sec. Îşi făcu socoteala că dacă ar fi deschis ultima cutie de conserve pe care o avea, poate şi-ar fi minţit pentru cîtva timp stomacul. Se uită spre locotenent, şovăi puţin şi nu mai răbdă. Umblă cu precauţie în sacul de grenade, simţi metalul lor rece, şi cînd găsi cilindrul greu de tablă avu o bucurie secretă, iute reprimată. Ofiţerul se prefăcu că nu-l aude. Se uita cu încordare înainte, şi chipul său devenise inexpresiv. Anatol îşi dădu seama că ceilalţi nu mai aveau nimic de mîncare, pentru că în cursul nopţii lichidaseră ultimele lor provizii.

« Prostii, se certă singur. Ei parcă s-au gîndit la mine cînd au mîncat? » şi sfîşie cu vîrful baionetei capacul de metal. În gură simţi saliva izbucnind pe neaşteptate. « Am s-o mănînc toată, chiar acum, nu mai las nimic, barem dacă mă curăţ, să ştiu pe ce mă curăţ, să mă curăţ cu burta plină... » Şi cuvîntul ăsta, « curăţ », i se păru neînchipuit de cuprinzător şi de potrivit pentru situaţia în care se afla.

Capacul conservei sticli în soare. Actorul îşi aşeză gamela aproape şi răsturnă o mînă de rumeguş mărunt înăuntru. La început nu-i veni să-şi creadă ochilor. Era o glumă de neînchipuit, dar se dumiri repede. Mai auzise

de astfel de lucruri. Undeva, într-o fabrică din țară sau din altă parte, o mînă necunoscută înlocuise porția de fasole cu rămășițele acestea prăfoase, de culoarea morcovului. Nu știu ce să facă mai întîi: să înjure, să urle, să arunce cît colo gamela...

Locotenentul întoarse capul, simțindu-i nemișcarea uluită.

— Ce s-a întîmplat?

Cînd își dădu seama de realitate, izbucni într-un rîs răutăcios, nestăpînit. Bogasieru, cel mai slugarnic om din grupă, rîse și el, fără să știe de ce, și toți ceilalți îl urmară. Era un rîs dement, care-l molipsi și pe Anatol, în cele din urmă, și care le făcu bine oarecum, pentru că deodată înțeleseră prin cîtă încordare prelungită trecuseră.

— Vrei puțin coniac? întrebă locotenentul și, fără să mai aștepte răspunsul, îi aruncă o sticlă plată lîngă el.

Anatol o luă cu precauție. De dincolo de șosea nu se auzi nici un foc.

— Bea, o să-ți facă bine deocamdată. Mai tîrziu o să te ardă puțin pe mațe, dar trece... Ce-aveai înăuntru: rumeguș, sau cenușe?

— Rumeguș...

— Ăștia-s sabotorii noștri, pe care i-aș împușca fără milă...

— Poate un om căruia i-a fost foame, zise din stînga soldatul Aluzencu...

Și brusc se făcu o tăcere înspăimîntătoare. Și de data asta locotenentul se stăpîni. Anatol bău cu prudență. Coniacul era aproape fierbinte. Praful fin se strecurase și în alcool. Îl simțea alunecîndu-i pe gîtul aspru. Închise capacul, care se înșuruba, și aruncă sticla ofițerului. Căldura din stomac îl făcu să asude dintr-o dată. Pe urmă veniră o euforie ușoară, o amețeală vorbăreață și se trezi spunînd tare:

— Băieţi, diseară o să bem vin cu sifon la gheaţă, cîte două kilograme de cap de om. Ce spuneţi de asta?

— Taci! urlă de alături locotenentul, cu ură. Ce, ai înnebunit?

Anatol se trezi dintr-o dată, dîndu-şi seama că se îmbătase într-o clipă, de oboseală.

— Tac... repetă ordinul cu acel reflex deprins de soldaţii bine instruiţi.

Pe urmă locotenentul deşurubă capacul sticlei şi bău şi el. Cînd se opri, spuse tare:

— Mai am o jumătate de sticlă; cine se oferă voluntar să meargă pînă la canistră, i-o dau...

Urmă o tăcere şovăitoare. Nu răspunse nimeni. Asta îl înfurie pe ofiţer.

— Aşa stăm, care va să zică! Atunci, am să hotărăsc eu cine să meargă...

Glasul îi era plin de ameninţări. Bău iar, cu o sete caraghioasă, şi ghiciră toţi că se va îmbăta şi că sînt pierduţi, pentru că îi va trimite pe rînd, doi cîte doi, să ia canistra, şi vor fi ucişi prosteşte. Ştiau bine cu toţii soluţia... trebuia să se predea fără întîrziere, dar nimeni nu îndrăznea să rostească cuvîntul acesta.

— Mai am un sfert de sticlă, spuse cu o bucurie ironică locotenentul, şi Anatol simţi că-l urăşte orbeşte. Nimeni nu vrea să meargă?

« De ce mi-e frică? se întrebă Anatol. Ar trebui să încep eu, deşi e atît de idiot. El tot mă va trimite în cele din urmă, pentru că o să vrea să rămînă ultimul. Prea se iubeşte ca să-i lase pe alţii să scape, mai devreme sau mai tîrziu tot o să ne împuşte, pentru că nu-i executăm ordinul... »

Şi un gînd îndepărtat se ivi undeva în fiinţa lui. « Dacă i-aş trage una în cap de aici, din dreapta, şi am scăpa de el şi am ridica mîinile cu toţii? » « Eşti nebun! » îşi

răspunse singur şi se uită înainte, peste şosea. « Ah, dacă oamenii ăia ar ieşi odată din gropile lor şi ne-am bate şi ne-ar ucide, ar fi mai cinstit, dar aşa... Sîntem asasinaţi de un dement care are toate motivele să nu se lase prins de viu... »

Locotenentul bău şi restul de coniac. Cînd termină aruncă sticla într-o parte. Se auzi un zgomot sec în praf. « Acum o să hotărască pe cine trimite », gîndiră toţi, dar el adormi pe neaşteptate, într-o secundă, căzînd cu obrazul lîngă masca de pămînt.

*

Cea de-a doua zi era pe sfîrşite. După masă la 6 şi 10 minute avusese din nou un schimb de focuri, scurt şi fără scop. Era poate enervarea de vină, sau soarele nemilos, oricum, totul se termină fără nici o pierdere. Pe urmă se făcu tăcere. Anatol mai adormi de cîteva ori, în scurte răstimpuri, în care tot organismul lui veghea inconştient.

Cei doi morţi începuseră să miroasă, şi aerul deveni de nerespirat. Bogasieru vomită de cîteva ori şi se auziră înjurăturile celorlalţi. Stomacurile, înţepenite de atîta aşteptare, de spaimă şi de lipsă de mîncare, se răzbunau. Mizerabila condiţie umană îi sili să-şi uite ruşinea care mai exista pe front atîta vreme cît nu stai pe loc, îngropat în nişte găuri de pămînt. Scurgerea vremii devenea dezgustătoare pentru toţi, şi setea nu se mai putea suporta.

La 8 seara, cînd se aşeza iar o noapte luminoasă, fără vînt, încheietorul, sergentul Mitrună, începu să cînte pe neaşteptate:

Ion Arimaţianul
Corpul ţi l-au uns, Doamne...

De peste şosea sosiră cîteva rafale, şi soldatul Aluzencu se rugă de el să tacă. Dascălul se ridică pe neaşteptate în

picioare şi o luă la fugă spre şanţul din faţa lui. După cinci paşi căzu, lovit nu se ştie de unde de un foc bine tras.

— Ne predăm, dom' locotenent? întrebă mecanicul.

Speranţa pluti cîteva clipe deasupra gropilor. Ofiţerul răspunse numaidecît, cu o răceală care-i îngheţă şira spinării lui Anatol.

— Cine nu mai poate să rabde, să spună, ca să-i trag eu una în ceafă... Soldat Aluzencu, mergi cu mine să luăm canistra.

Actorul văzu cum îşi îndreaptă ţeava pistolului automat spre el şi ştiu că dacă celălalt va ezita măcar o secundă, era pierdut. Soldatul se ridică uşor din groapă şi începu să se tîrască, trăgînd cu coada ochiului spre locotenent. Era o nebunie ceea ce făceau, şi lui Anatol îi plesnea capul cînd se gîndea la absurditatea situaţiei.

Din cînd în cînd, mecanicul ezita şi se oprea lipit cu totul de pămînt. Ah, dacă s-ar întoarce acum şi i-ar trage una în cap, îşi spunea mînios, cîinele ăsta nu înţelege să moară singur... « Dar dacă ai face-o tu? » îşi zise dintr-o dată, cu spaimă şi uimire.

Soldatul Aluzencu ajunsese aproape de unul dintre morţi. În lumina lunii i se vedea faţa asudată. Vru să întoarcă puţin capul, dar glasul metalic al locotenentului îl opri:

— Nu te-ntoarce, că te curăţ! De cînd te urmăresc eu! Eşti de-ai lor, asmuţi soldaţii împotriva ofiţerilor... Crezi că dorm? Am să mă folosesc de tine, de hoitul tău, şi-am să ajung la canistră... Marş înainte şi nu mă sili să te omor eu înaintea lor...

Mecanicul nu mai înaintă, rămase aşa un minut lung, lipit de pămînt. De dincolo de şosea nu se trăsese încă nici un foc. Patrula sovietică îi aştepta cu răbdare.

— Am acasă doi copii, spuse cu o voce joasă, dar nerugătoare soldatul, de ce nu vreţi să ne predăm?

— Nu pot. M-aş preda eu, dar nu pot... Haide, mişcă-te, că n-am timp de pierdut...

Soldatul începu din nou să se tîrască.

Anatol trase aproape fără să se gîndească. Pe urmă, după o clipă, cînd simţi oţelul cald al Deimllerului între degete, îşi dădu seama că totul fusese foarte uşor. Înapoi nu puteau să se mai întoarcă, pentru că dacă s-ar fi întors s-ar fi aflat că l-a împuşcat pe locotenent pe la spate.

Ofiţerul căzuse cu faţa în jos, cu pistolul sub el, şi acum parcă dormea cu un obraz spre lună. Soldatul Aluzencu înţelese că era salvat şi începu rapid retragerea către groapa lui, fără să ţină seama de gloanţele venite de dincolo de şosea. Fu lovit uşor la umăr, şi cînd se aşeză gîfîind la loc întrebă scurt:

— Care-ai tras, fraţilor?

— Eu, spuse Anatol simplu.

— E bine. Acum ascultaţi comanda la mine. Cînd s-o lumina de ziuă, ne predăm. Acum n-or să înţeleagă ce vrem...

Atunci se petrecu un lucru neaşteptat. Locotenentul se mişcă uşor şi îşi scoase de sub el pistolul automat. Avusese o scurgere de sînge, şi îşi revenise pentru o scurtă clipă. Pe neaşteptate, spre spaima şi nedumerirea celorlalţi, el trase o serie scurtă de gloanţe în baza canistrei, găurind-o. Din bidonul de metal, într-o secundă, se scurse în praf restul de apă care nu se evaporase.

Totul se desfăşură atît de repede şi fu atît de absurd, încît nu mai avură timpul să-l ucidă. Ofiţerul muri fără să se poată mişca sau să mai spună vreun cuvînt, urît de ochii supravieţuitorilor. Peste un ceas, cînd soarele se ridică bine deasupra stepei, aruncară armele.

DE-A VIAŢA ŞI DE-A MOARTEA...

Lungul delir luase sfîrşit. Omul îşi dăduse seama de cîteva ori că se află într-o încăpere îngustă şi întunecoasă cu ciment pe jos, foarte friguroasă uneori, cînd caloriferul murdar, cu vopseaua cojită, din pricina diferenţelor de temperatură, abia ţîrîia, ca într-o agonie a aburului, care urca greu pe ţevile roase de rugină, alteori plină de vapori fierbinţi parcă, înecînd aerul şi făcîndu-l de nerespirat. Lucrurile din realitatea imediată căpătau relief: o uşă scîrţîitoare, odată albă, o fereastră acoperită cu o perdea de tifon, îmbîcsită de praf, sugrumată la mijloc de o fundă absurd-violetă, parcă luată de pe o cutie de bomboane fondante, un pat de fier alături, acoperit cu o pătură galbenă, peticită cu grijă, sub care se zărea cearşaful aspru de in, un bec chior deasupra, acoperit de un abajur verde de porţelan, un lavoar spart şi o scuipătoare cenuşie între picioarele scaunului de la căpătîi. Lumina zilei abia mai avea culoare, strecurată ca printr-un vitraliu, din pricina colbului de afară. Dincolo de geamuri era o stradă nepietruită, urcînd pe sub cîteva garduri prăbuşite. Treceau rar trăsuri şi căruţe, stîrnind ecouri

întîrziate. Doi salcîmi răriți de frunză sprijineau cerul cenușiu. Aici becul electric se aprindea devreme, scoțînd din umbră pereții jupuiți pe alocuri, neîmpodobiți cu nimic. De pe coridorul alăturat se auzeau voci răgușite, tusete și pocnetul ușilor deschise, care-l făcea să tresară de fiecare dată pe rănit. Mirosea a iod, a pansament putrezit și a urină. Pe sub ușa înaltă se strecura un curent rece, înghețînd spinarea omului. Foșnetul nedeslușit al caloriferului încetase acum, și convalescentul își aduse aminte că apucase să vadă florile albe ale salcîmului prin ferestrele deschise, aruncînd înăuntru un miros dulce și nostalgic, apoi strălucirea verii în coroanele obosite, galbene ale pomilor săraci. « Trebuie să fim pe la sfîrșitul lui septembrie », gîndi. « Au trecut cîteva luni. Dar iată, trăiesc, trăiesc ! » Și totul se învolbură în memoria lui : duminica sosirii, cînd mai avea un licăr de conștiință, pentru că ținea minte larma fanfarei de pe peron, cîntînd inutil și grotesc, în timp ce tărgile erau coborîte pe scările înguste și înalte ale vagoanelor, printre fustele lucitoare de mătase ale cucoanelor de la Patronaj, fardate violent și parfumate. Peste pătura în care era învelit căzuseră cîteva flori proaspete, mirosind sălbatic a cîmp sub soare, a iarbă, a vară... Și soldații aceia ferchezuiți în uniforme de oraș, cu obrajii roșii, umflați, suflînd în alămuri... plutonierul, care dirija cu spatele la ei, ridicînd și coborînd ritmat un baston cu capăt lucitor de metal, încurcîndu-se în eghileții galbeni, fumul locomotivei plutind ca un drapel negru deasupra unei gări necunoscute, în lumina nemiloasă a zilei senine. Glasuri amestecate, comenzi înăbușite, tropăituri pe dalele pătrate ale peronului. « Apă ! Apă ! Aduceți apă aici ! » — un glas isteric de femeie, cuprinsă de o generozitate supărătoare, ce-i încurca mai mult decît îi ajuta pe sanitari. La ferestrele trenului : mai multe chipuri de bărbați părînd niște păpuși

mari de vată, parcă prea înghesuite într-o vitrină strîmtă, cu mai multe compartimente. Se auzeau cuvinte neînțelese, se fuma, și dîra verde a țigărilor oferite de doamnele parfumate era purtată de vînt în sus spre cerul albastru-decolorat, unii își arătau cu un haz trist brațele ciuntite, legate cu pansament pătat de sînge. Deasupra intrării se umfla o bucată de hîrtie, lungă de doi metri, pe care cineva scrisese cu litere neegale: « Bine ați venit ! » « N-am mai fi venit ! », cum adăugase un soldat mărunt, fără jumătate de obraz, curățată parcă cu briciul de un aruncător de flăcări. În mulțime își făcuse loc cu greutate și un preot militar, îmbrăcat într-o rasă kaki, elegantă, ținînd sub braț o *Biblie* în scoarțe aurite. Cineva rostea un discurs, fără să fie ascultat de nimeni, ușa bufetului gării se închidea și se deschidea într-una, iar răsunaseră comenzi și reizbucni muzica. Convoiul de tărgi continua să fie înghițit de întunecata sală de așteptare. Preotul arunca, într-o suită mecanică de gesturi, mătăuzul, vîrît în apă sfințită, spre trupurile sfîrtecate. Pachete de bomboane învelite în țiplă strălucitoare zburau deasupra capetelor, vocile femeilor se aprinseseră. « Camarazi, luați puțină ciocolată, camarazi ! » « Ostași viteji, Serviciul de Patronaj vă dăruiește țigări Caporal... » Totul — trivial, caraghios, fără sens. Fețe negre, crispate, cu ochi imobili priveau din tărgi la femeile aproape vesele, care însoțeau cîțiva pași pe răniți, turuind fără să obosească. După muzica fanfarei răsunaseră valsuri, nesfîrșite valsuri de duminică, transmise printr-un megafon turtit. Melodiile leșinate de prînz, egale și monotone, îl iritaseră. Avusese un scurt impas apoi își revenise. Cineva spunea: « Duceți-l repede la spital. E nevoie de o trepanație. Nu se știe dacă scapă pînă diseară. E grav... » Apoi hurducăiala unui drum prost. Gemetele unui rănit cu picioarele retezate. Coborîrea din duba sanitară și glasul unui sergent tuciuriu:

« Ce-i atîta grabă, domnişoară? Moartea are timp! » Ca în vis, în spatele lui — o siluetă subţire, îmbrăcată într-un halat alb, bine călcat. Apoi iar scufundarea în inconştient, ca o cădere într-un abis fără culoare şi fără sunete, o linişte subacvatică, mai mult un vaiet, întrerupt numai de căderea unor instrumente de metal într-un vas de tablă, gîlgîitul apei, o durere ascuţită în creier, ceva ca smulgerea cutiei craniene pe viu, bătaia unui ciocănaş, ce-i zguduia tot trupul, iar un leşin lung, miros de puroi, nişte mîini în mănuşi de cauciuc, sînge purpuriu, apoi violent-roşu — culoarea vinului de nuntă la ţară, dintr-o toamnă de demult, şuieratul monoton al caloriferului, o ploaie zgomotoasă cu trăsnete, cu copaci luminiscenţi, ca de fosfor, implantaţi în ferestrele acoperite cu o pojghiţă subţire de praf umezit, pardoseala de ciment cu pigmenţi negri, pietricele de pietriş, numărate încet, ca să-şi verifice memoria, din nou zgomotul trenului pornit într-un drum interminabil şi întoarcerea la clipa loviturii, amintirea unui crîng de mesteceni albi, abia înverziţi. Cerul curat şi iarba tînără, un avion de recunoaştere, rotindu-se deasupra, o aşteptare fără scop a companiei. Căpitanul fuma, soldaţii nu erau nervoşi, pentru că zilele de luptă se anunţau de obicei cu alarme, cu săparea de adăposturi individuale, dar ziua aceea de primăvară avea o blîndeţe neobişnuită. Drumurile erau negre. Cu o zi înainte plouase, şi noroiul sclipea în soare, ca şi cîmpul albastru. Mestecenii se legănau uşor la vînt, cineva privea printr-un binoclu drept înainte, şi sublocotenentul se gîndea cum va fi fost pe aici numai cu o lună înainte, cînd mai era zăpadă. Urmele grosolane ale tancurilor scurmaseră pămîntul, croind drumuri înainte şi înapoi, într-o căutare fără obiectiv. Nefiresc loc pentru o bătaie scurtă cum fusese aceea. Izbucnise o mitralieră de la lizieră, clănţănind grăbit ca o maşină

de cusut: ta-tata-ta... Gloanțele șuieraseră la firul ierbii. Compania se culcase automat, căutînd șanțuri de adăpost. Terenul era neted ca în palmă, și înțeleseră toți că se lăsaseră amăgiți de strălucirea zilei de primăvară și nu-și săpaseră adăposturi individuale, legea de fier a războiului. Pe urmă începuseră să toace brandurile. Proiectilele cădeau ca niște mere și explodau sec, aruncînd o roată de schije nemiloase. Un praf metalic plutea deasupra. Nimeni nu credea încă într-un atac. Soldații mai glumeau. Se răspunsese slab cu cîteva focuri, dar gluma se îngroșa, și lupta devenea mai înverșunată. Rușii stăteau dincolo de frunziș, bine camuflați, și trăgeau cu insistență. Se încălzea. Zgomotul devenise egal. Exploziile se apropiau. Cîțiva soldați apucaseră să-și facă măști de pămînt. Lopețile Linemann sclipeau în soare, mînuite cu grabă. Deodată înțeleseră că erau pierduți dacă nu se retrăgeau rapid. Ridicarea era imposibilă. Căpitanul părea nehotărît. În momentul acela, totul se întunecase. O durere sălbatică îi aprinse fruntea sublocotenentului. Nu mai știu nimic pînă în trenul leneș, care-l ducea în spatele frontului...

Mai tîrziu descoperise odaia sărăcăcioasă, cu lucrurile ei urîte. Era singur, altădată în patul de alături mai stătea cineva. O tăcere dureroasă umplea vremea. Vecinii săi se schimbaseră. Parcă vreo doi muriseră. Acum patul era gol. Înțelese că încăperea cea rece era de fapt locul unde se aștepta trecerea pe lumea cealaltă, și o veselie cumplită îl cuprinse. Îi venea să cînte, să strige pe cineva, să întrebe, pentru că trăia, trăia...

*

Prin geamul murdar se vedea strada pustie, urcînd ușor spre o piață spațioasă, dominată de o biserică cu

turle bulbucate. Vopseaua galbenă, roasă de ploi, păstra urmele ultimului bombardament. Cîteva case în jur nu mai aveau acoperişuri. În locul lor rămăseseră căpriorii carbonizaţi, conservaţi printr-o minune, gata-gata parcă să se prăbuşească la primul vînt mai puternic. Ploaia aruncase funinginea incendiului pe zidurile albe, murdărindu-le. Firmele vechi fuseseră dublate cu altele. Noua administraţie încercase să facă o oarecare ordine.

Sublocotenentul auzi uşa deschizîndu-se şi o recunoscu pe soră.

— Bună dimineaţa, spuse aceasta. Îţi place oraşul nostru?

Se apropie şi ea de geamul murdărit de ploaie.

— Acolo era un magazin de păpuşi. Alături — o băcănie. Avioanele germane au atacat centrul chiar în dimineaţa zilei de 22 iunie. Biserica abia a scăpat. Au murit destui... Mă cheamă Tamara, adăugă după aceea, aşezînd o cană de tablă, plină cu ceai roşu, pe scaunul de lîngă pat.

De afară se auzi un birjar muştruluindu-şi caii în limba melodioasă a cazacilor:

— No, devuşka, davai, davai.

— A fost greu? întrebă sora iar, privindu-l.

Nu era prea înaltă, părea o fetişcană, abia ieşită de pe băncile şcolii, cu un păr gălbui, bine pieptănat, şi cu doi ochi negri, strălucind de oboseală şi nesomn. Halatul alb, bine apretat, îi acoperea pieptul mic, abia ghicit. Ţinea acum mîinile în buzunarele înguste şi zîmbea într-un fel cunoscut parcă. În toate spitalele din lume ai să găseşti pe faţa oamenilor acest zîmbet, din care lipseşte compasiunea, un zîmbet care aduce foarte mult cu o prietenie spontană, cu o camaraderie mai veche decît se poate presupune.

— Nu știu nimic. Poate doctorilor le-a fost greu. Sînt sublocotenentul Arsenie, îți mulțumesc pentru îngrijiri.

Părea grăbită. Așezase cana cu ceai lîngă patul părăsit, și acum întrebă profesional:

— Ți-e frig? Ar trebui să se facă focul, dar intendentul e econom.

Sublocotenentul își pusese pe spate o manta veche, uitată de cine știe cine în cuierul din colțul odăii, poate de unul care murise.

— E mai sănătos așa...

Avea o față albă, slăbită și ochii încercănați. Pansamentul care-i acoperea fruntea părea un nimb alb sau mai curînd un turban.

— Trebuie să te așezi la loc și să stai liniștit. Nici să vorbești prea mult, nu ai voie...

Bărbatul rîse nervos.

— Mi-e dor să trăncănesc puțin. M-am plictisit. Cîți ani ai, Tamara? Îmi dai voie să-ți spun așa? La război și la înec nu se mai ține seama de multe lucruri.

Sora nu-i răspunse.

— Te-am supărat? mai întrebă sublocotenentul.

— Nu. Am douăzeci și trei de ani, dacă vrei să știi.

De afară se auzea glasul unui copil strigîndu-l pe un altul:

— Serioja, Serioja...

— Mai ai nevoie de ceva? întrebă rece femeia.

— Nu.

— Dacă te simți cumva rău, sună. Sonerii avem în spital...

— Tamara...

Sublocotenentul devenise radios dintr-o dată — poate din cauza îndelungatei tăceri.

— Tamara, repetă, ești rusoaică?

— Mama era romîncă. Mai vrei să ştii ceva despre mine?

— De fapt vreau să stau de vorbă cu cineva. Vecinii mei m-au părăsit. Au fost doi, nu-i aşa?

— Cinci...

Se făcu tăcere.

— Cinci?

— Da.

— Şi toţi...

— Unul a scăpat, e în salonul comun, unde ai să mergi şi dumneata cînd o să te simţi mai bine...

— Deci, şi eu... eram cu un picior în groapă...

— Ai avut noroc. Schija n-a pătruns prea mult în craniu.

— Am un cap de fier.

— Vorbeşti prea mult. O să te simţi rău...

— Nu-i nimic.

Afară ploaia se înteţise. Se auzea cîntecul ei monoton, zuruind pe acoperişul de tablă. Turlele galbene ale bisericii din faţă fuseseră parcă şterse cu guma de ceaţa uşoară.

— Cum îi spune oraşului ăsta?

— C...

— Sîntem în septembrie, sau în octombrie?

— În septembrie.

— Vezi că poţi să fii şi prietenoasă?

— Sînt, dar n-am timp de pierdut. Avem în spital peste două sute de răniţi. Împarte la şase medici şi cîteva surori, şi ai să vezi...

— Cum ai ajuns aici?

— Ce importanţă are?

— Tamara, e bine că spitalele angajează femei. Ele sînt mai plăcute decît bărbaţii. Pe medicul vostru şef nu-l pot suferi. E nemulţumit tot timpul.

— Are şi de ce. Îi lipsesc medicamentele. Personalul nu-i suficient, doarme puţin. În locul lui, ţi-ai lua cîmpii...

— E drept. Spune-mi, crezi că am scăpat?

— Da.

— De tot, de tot?

— De tot, de tot...

Sora rîse timid, fără să-l privească.

— Era păcat să mă curăţ. Am douăzeci şi şapte de ani. Am construit poduri. Poate mai e nevoie de mine... Ce crezi?

— De toată lumea e nevoie. Numai că moartea n-alege. E oarbă!

— Ai avut mult de furcă cu mine?

— Trei nopţi grele. Ne-am schimbat pe rînd. N-a fost o rană prea uşoară.

— Şi crezi că n-o să... (sublocotenentul făcu un gest la tîmplă cu degetele). Ştii, e un loc delicat...

— Chirurgul nostru e foarte bun. Fii sigur că n-ai să păţeşti nimic. Şi-acum, te rog să te aşezi în pat. Aruncă mantaua aia...

— La ordin! glumi bărbatul şi aruncă mantaua în cui.

— Tamara, glumi după ce se acoperi cu pătura, pe vremuri cîntam bine. Dacă n-am uitat nimic, o să-ţi fac o serenadă. Există vreun instrument muzical pe aici?

— Am avut o pianină. Au scos-o, ca să încapă mai multe paturi. Jos, în salon, era un soldat care cînta din vioară. A murit acum o săptămînă. Nu ştiu cine i-a luat vioara...

— Nu-mi place vioara. Altceva...

— Altceva?

Femeia se gîndi cîtva timp.

— N-ar strica puţină muzică. Radioul spitalului e o rablă. Mai mult urlă decît cîntă. Stai, am găsit...

Pe chipul sorei apăru o umbră abia ghicită. Se părea că-şi aduce aminte de un lucru neplăcut.

— Am o muzicuță de gură a fratelui meu...

— O muzicuță de gură? Perfect! Mi-o aduci? Dar lui nu-i trebuie?

Umbra de pe fața femeii crescu.

— Nu-i mai trebuie, e mort...

— Cum?

Se auzi iar ploaia de afară, tot mai insistentă.

— La un bombardament.

Glasul femeii se stinse.

— Am să ți-o aduc, adăugă după cîteva secunde. Și-acum, stai liniștit. Vrei să citești ceva?

— Orice în afară de ziare...

— Bine, un roman.

— Orice. Dar de aici cînd mă scoateți?

— Ai răbdare. În cîteva zile. O să-ți dăm, cu tot gradul dumitale, un pat în salonul comun. La revedere...

— La revedere, Tamara...

Sublocotenentul luă cana de ceai și începu să soarbă gînditor. Afară se întuneca tot mai mult, și copilul acela necunoscut striga, parcă ploii interminabile, de la o fereastră:

— Serioja, Serioja...

Orașul părea mort, părăsit de oameni, ca și cînd tot ce era viu în el s-ar fi scufundat și-ar fi pierit într-o catastrofă nevăzută, într-un înec fără scăpare.

*

Trecuse de 9 și jumătate, ora stingerii în spital. Nu mai ardeau decît două becuri pe coridor, lustruind cu lumina lor săracă cimentul rece. Se auzea curgerea apei căzînd inutil într-o chiuvetă unde nu se spăla nimeni. Cineva uitase robinetul deschis, și lichidul picura obositor pe fierul ruginit: Pic! Pic! Pic! Pic!

Din salonul comun răsuna un cîntec trist de muzicuță de gură, o melodie fără început și fără sfîrșit parcă. Medicul de serviciu trecuse în inspecție, și acum juca cărți sus, în camera de gardă, cu ceilalți doctori aflați în spital. Soldații nu adormiseră. Nu se mișcau în paturile lor, înțepeniți parcă. Sublocotenentul se plictisi dintr-o dată și aruncă instrumentul strălucitor pe pătura veche care-l acoperea.

— Nu mai cîntați, domn' ofițer? întrebă un glas din fundul salonului comun.

— Am obosit.

— Așa-i, că muzicuța asta cere foali buni...

Cîțiva bărbați rîseră gros. Încăperea era plină de fum. Se auzeau gemete înfundate, și totul era deprimant: lumina chioară a becului, pardoseala rece, fără covoare, lavoarele nevopsite, paturile înghesuite unul într-altul, aerul stătut cu miros de mahorcă. Sublocotenentul vru să citească, aprinse micul bec de la căpătîi, dar nu reuși. Unul dintre soldați mormăia ceva. Fără să vrea ascultă. Cineva îi șoptea:

— Taci, mă, că te-aude domn' ofițer!

Celălalt întrerupse cîntecul și spuse cu nepăsare:

— Și ce dacă?! Doi din mine n-or să facă. Ori mă duce la țuhaus, ori pe front, totuna-i...

Și cîntecul se auzi din nou.

« Arde-l-ar focul de Iași,
Să rămînă numai parii,
Să se-nțepe generalii,
Generalii și primarii,
C-ăia scrie militarii... »

Glasul se stinse și se făcu o clipă de liniște. Pe urmă, ca în fiecare seară, începură întrebările.

— Mă, care eşti, mă, de la Călăraşi?

— ...

— Nu eşti nici unul de la Călăraşi? Doamne, mare noroc au călărăşenii ăştia de nu mai cade şi pe ei o bombă, două, să-i care, sarmale, la spital, colea, să am cu cine vorbi despre boi şi muieri...

Din celălalt colţ, un oltean tînăr, cu o mînă pusă în gips, striga peste paturi:

— Ilie, dormi, Ilie?

— Nu dorm, mă, nu dorm, tacă-ţi gura aia...

— Mă om de şapte palme-n frunte, dă-mi, mă, o ţigară, că mă arde...

Un pachet galben de Plugar zbură peste păturile pestriţe.

— Uliu, şi tu tot de-astea abanoase ai, Ilie?

— Să nu-mi pută sufletul, mă, a odicolon, că mă face gradat, că numai gradaţii fumează d-elea bune...

— Taci, mă, că e domn' ofiţer aici şi te-aude...

— El e de-al nostru... şi rîse într-un fel anumit.

Sublocotenentul tăcea. Se împrietenise cu ei, le împărţea ţigări şi le cînta seara. Trecuse o săptămînă de cînd stătea la comun şi începuse să înţeleagă o mulţime de lucruri. Pe front nu avusese timp să-i asculte pe soldaţi. Primea şi dădea comenzi. Atît. În rest, rămînea lîngă ofiţeri. Limba colorată a acestor ţărani necunoscuţi îi plăcea. În şapte zile muriseră vreo trei. După fiecare plecare din salon, cam o oră sau două nu mai vorbea nimeni. Se făcea o tăcere apăsătoare, pe urmă îl auzeai pe cîte unul:

— Pişcarac (Pişcarac era un zdrahon de lîngă uşă, rănit în pîntece, care cînta şi el, acompaniindu-se cu furculiţa izbită de farfuria de tablă, în care se serveau cele două feluri de mîncare), Pişcarac, n-auzi?

— Aud...

— Pe unde-o fi, mă, acum răposatul de azi-dimineață?

— Taci dracului din gură!

— Nu tac, mă, nu tac!

Se făcea iar tăcere. Nu se auzea decît vîntul de-afară și mișcarea lentă a copacilor, care zgîriau cu crengile lor geamurile.

— Pișcarac, o fi în cerul al treilea?

— Știu eu?!

— Dă-ți o părere...

— N-am nici o părere.

— Bine, mă Pișcarac, dacă nu vrei tu să ai nici o părere, nu ți-o da, că-ți cad dinții dacă vorbești, a dracului pielea pe tine...

Pișcarac se făcea că se-nfurie.

— Adică cîte ceruri crezi tu că sîntără, mă?

— De, după socoteala popii de la noi, ar fi șapte. Cică mergi o săptămînă și mai bine...

— Cu ce să mai mergi, mă, că tu nu mai ai picioare...

Celălalt se întrista dintr-o dată și, după o tăcere grea, răspundea:

— Acolo unde ne ducem nu-i nevoie de picioare. Sufletu umblă în locul tău...

— Ascultă, cioară pucioasă! Zici că sînt șapte ceruri?

— Șapte...

— Și cum devine de umbli prin ele?

— Întîi, care vrea să zică, te ia Maica Domnului la ea. Dacă ești bun, te-ndreaptă spre rai, dacă ești rău, te duce la pucioasă...

— Și eu cam unde crezi că am să ajung?

— La smoală, mă, la smoală...

— Tot e bine, o să-mi fie cald și scap și de război...

Iar se făcea tăcere.

— De ce nu-ți place ție, la o adică, războiul, Pișcarac? întreba alt glas — mai subțire, ca de femeie.

— Știu eu?!

— Rația ți-a dat-o-n fiecare zi? Ți-a dat-o... Glonț ți-a dat, slavă Domnului; atunci?

— Să mă ierte domn' ofițer, de n-o fi adormit, nu-mi place la război, că sînt generali...

— Iete-te! rîdeau în cor soldații.

— Păi cine ai vrea tu să fie?

— Nu știu, mă, da' să nu mai fie generali, că ei ne duc pe noi pe front.

— De ce, vîrlogane?

— Ne duc, mă, că se-mpute cămașa pe ei stînd cu curu pe ea, și-atunci ce le trece prin cap: ia veniți, plugarilor, încoace, să vă dăm puști, să vă dăm cai, să mai facem un război... Și ce-au, mă, cu caii de-i duc la război?

— Dacă n-am făcut tancuri...

— Am făcut și tancuri, da' trebuie și cai, fără cai nu se poate la război...

Pișcarac se plictisea și începea iar să cînte.

«Frunză verde nucă seacă,
Mîine toți recruții pleacă
Cu părinții să-și petreacă,
Dar cu mine n-are cine,
Că eu sînt strein pe lume!
Să vii, maică, să mă cați
Între Olt și-ntre Galați,
Printre rînduri de soldați,
Stînd în arme rezemați,
Nebăuți și nemîncați
Și de nimeni întrebați...»

În seara aceea, sublocotenentul stătuse de vorbă cu soldatul Pișcarac, fumînd împreună o țigară la closet,

obicei bărbătesc. Fereastra era deschisă, şi de afară pătrundea frigul.

— Tu eşti lăutar de meserie, Pişcarac? îl întrebase.

— Nu, să trăiţi!

— Nu mai spune mereu să trăiţi!

— Bine.

— Atunci, ce eşti?

— Potcovar, domn' ofiţer...

— Şi la război cum ai ajuns?

— Păi tînăr eram, sănătos am fost, zdravăn nu mai sînt...

Omul glumea subţire, într-un fel pe care sublocotenentul nu-l cunoştea.

— Adică ai vrea să nu-ţi faci datoria?

— Cum să nu, să trăiţi! Mi-am făcut-o, dar ce-mi trebuia? Pot să vorbesc fără broboadă la gură cu dumneavoastră? Adică ce vă mai întreb, că mi-am dat eu seama cine mă ia în consideraţie...

— Zi-i, Pişcarac...

— Domn' ofiţer, războiul ăsta nu-i de noi. Ce ne trebuia să mergem cu Neamţu?

— De, mă, îi răspunsese încurcat ofiţerul.

Ţigara se isprăvise, şi convorbirea nu-i mai plăcea. Mai întrebă:

— Toţi soldaţii gîndesc aşa?

— Nu pot să zic eu pentru toţi, dar cam aşa...

— De ce?

Pişcarac se încruntase.

— Domn' ofiţer, omu nu merge la moarte degeaba. Pe ţăran îl mişti cu jandarmu de-acasă. El e învăţat cu corvezile. Zice statu că trebuie, trebuie. Am mers pe nouă sute şaişpce, pentru pămînt. Ce pămînt şi cum ni l-au luat înapoi pricopsiţii am văzut noi. Acum Mareşalul a zis că e război sfînt. Şi noi ne închinăm, şi cînd

a fost vorba să ne batem, am mers, pentru că popa zicea că pe-aici au ras bisericile, şi lumea nu mai are credinţă. Numai că omu are ochi, şi ce-am văzut nu seamănă cu ce ne spune nouă la raport...

Sublocotenentul tăcea încurcat.

— Eu să v-o zic p-a dreaptă, cred că nici domnii ofiţeri nu cred în ce ne spun nouă. Aia e. Îi trebuia Neamţului pămînt, *spaţ*, uite că are. Dar pe noi ne bagă-n pămînt şi am cam început să ne dăm drumu la gură şi nu e bine, să trăiţi...

— Mai vrei o ţigare?

— Nu, domn' ofiţer, nu-mi mai trebuie. Fumez numai la necaz, şi dacă m-aş lua după cîte am, ar trebui să trag mahorcă în piept şi-n somn. Mulţumesc dumitale, să mergem în dormitor, c-aicea trage de te scoate pe fereastră...

Acum iar îi auzea glasul, care ascundea sub fiecare vorbă o batjocură.

— Ce zici c-ai visat, Stănoaie?

— Mă, se făcea că sînt la mine acasă, în bătătură. Stam şi pipam aşa, cu mîna-n palmă. A trecut cîrciumarul, i-am dat bună ziua. A trecut jandarmu, l-am înjurat şi pe el, că nu se făcea altfel. Ei, şi unde-mi intră în curte nişte cîini cît viţelul şi se reped la mine, să mă mănînce...

— Ăştia-s duşmanii, mă...

— Aşa ştiu şi eu. Numai că odată m-au lăsat şi-au început să se pişe pe casă. Taman în dosul prispei ridicau piciorul, şi ţîrrr!

— Mă, una care ştia să tălmăcească visele spunea că dacă cîinele îţi udă casa, nevastă-ta se gîndeşte la altul...

— De, că e bătrînă, Pişcarac...

— O fi, da-i mai trebuie... N-oi fi cununat cu maică-ta, şi, cît te văd eu, n-ai pus sculele-n cui...

Izbucniră rîsete, şi în momentul acela se auzi un strigăt:

— Atenţiune!

Pe uşă intră un colonel. Se făcu tăcere. Ofiţerul privi paturile cîteva clipe, apoi întrebă:

— Locotenentul Arsenie e aici?

— Aici, spuse acesta, ridicîndu-se.

— Vrei să vii pînă sus?

— Vin numaidecît...

Cînd trecu pe lîngă Pişcarac îl auzi zicînd:

— Vă cheamă să vă avanseze...

Sublocotenentul închise uşa în urma lui.

— La ordinele dumneavoastră.

Urcară scările de la etajul întîi şi intrară în cancelaria şefului spitalului. Încăperea, cu o canapea de piele, un birou plin de hîrtii şi cu două scaune, era neîncălzită. Un bec puternic ardea deasupra actelor, uitate în dezordine. Colonelul se aşeză.

— Ia loc. Mă cunoşti?

— Am auzit de dumneavoastră.

— Nu-mi spune numele, şi eu te cunosc. Sînt colonelul Iancu. Fumezi?

— Da.

— Te rog... Îi întinse un pachet de ţigări, învelit într-o foiţă foşnitoare. Vreau să discutăm despre un lucru strict confidenţial.

— Vă ascult.

— Mai întîi m-ar interesa un lucru de nimic. Ce ai făcut înainte de război?

— Sînt inginer. Am construit poduri.

— Da, da... O meserie frumoasă.

— Cît se poate de frumoasă.

— Eşti însurat?

— Nu.

— Bine, bine...

Sublocotenentul îi privi ochii albaştri, şterşi şi faţa uscată cu buze subţiri. Ştia de unde vine şi era intrigat de interogatoriul acesta.

— Bănuieşti de ce te-am chemat?

— Nu.

— Specialitatea mea nu e medicina, cum las să se înţeleagă, cred că nu mai e un secret pentru nimeni. De altfel, nici nu caut să mai ascund acest lucru. Am să cer mutarea mea, pentru că aici nu prea mai am ce face. Înainte de asta însă, s-a ivit ceva, o problemă, pe care am să te rog să m-ajuţi s-o descurc. Spune-mi, cînd te întorci înapoi, pe front?

— Depinde de medic. El hotărăşte...

— Cred că nu eşti nerăbdător...

Rîse încet, frecîndu-şi palmele albe. Avea ceva nesuferit în privirea iscoditoare de anchetator.

— Nimeni nu se duce cîntînd la război.

— Este adevărat, dar datoria-i datorie. Faptul că nu eşti ofiţer de carieră, ci rezervist, te scuteşte de multe lucruri. Aş dori să ştiu foarte mult cînd stau de vorbă cu cineva ce gîndeşte în realitate despre acest război. Iată despre ce voiam să-ţi vorbesc...

*

— Îmi pare bine că te văd, Tamara. Mă plictiseam. Romanele sînt proaste. Ah, se scrie mult şi inutil. Poate războiul s-aducă ceva nou... Cînd citeşti fleacurile astea ai impresia că oamenii au fost orbi pînă acum...

Se aflau în grădina spitalului, într-o zi frumoasă de toamnă tîrzie. Pe jos căzuseră frunzele galbene ale

copacilor. Aerul rece era înţepător şi mirosea a vegetaţie strivită. Sora trecea spre laboratorul de analize. Sublocotenentul o mai văzuse de cîteva ori, în salonul comun, dar acum ar fi vrut să fie singuri.

— Vrei să te plimbi puţin cu mine prin grădină, regulamentul spitalului permite?

— Nu mi-am pus încă întrebarea asta, zise femeia şi-l privi. De altfel nici n-am timp.

— Trebuie să stai cîteva minute. Am să-ţi spun ceva foarte important.

— Crezi că va fi atît de important?

— Nu glumesc.

— Bine.

— Te rog numai să rîzi din cînd în cînd, ca şi cînd aş glumi cu dumneata. La ferestre stau soldaţii şi ne privesc. Asta îi va face mai binevoitori, dar mai sînt şi alţii...

— Nu înţeleg nimic.

— Ai răbdare. Acum poţi să zîmbeşti. De altfel, cînd ai secrete să le încredinţezi cuiva e mai bine să i le încredinţezi în aer liber, asta am învăţat-o din romanele poliţiste...

— Mă aşteaptă cu analizele la laborator...

— Bine, bine... Ieri am fost chemat de către colonelul Iancu...

Sublocotenentul se uită la femeie, dar pe chipul ei nu se citi nimic la auzul acestui nume.

— Îl cunoşti?

— Da. Este doctorul care fuge de operaţii...

— Vine de la Statul-Major şi întîmplător e medic...

Femeia nu spuse nimic. Privea numai înainte, călcînd uşor peste frunzele moarte.

— Spune-mi, te cheamă Tamara; Tamara şi mai cum?

— Tamara Besser...

Sublocotenentul se uită în jur. În fundul grădinii, cîţiva soldaţi, cu mantalele pe spate, jucau ţintar pe o bancă.

— Tatăl tău e german?

— De ce mă întrebi?

Femeia ridică ochii liniştiţi spre chipul ofiţerului.

— Colonelul e de la Serviciul de contraspionaj şi m-a însărcinat să aflu dacă tatăl tău este german şi unde se găseşte acum. Sînt ofiţer şi mi-e neplăcut să fac pe poliţistul, dar un ordin e un ordin...

— De ce te-au pus tocmai pe dumneata să mă întrebi? Cei de la spital ştiu mai bine totul. Tatăl meu e mort, mama — de asemenea. În acelaşi bombardament mi-au ucis şi fratele. N-am pe nimeni...

— Ei bănuiesc că tatăl dumitale se află la partizani şi că e de fapt ucrainean...

— Fleacuri... Oricine de-aici ştie că au murit sub dărîmăturile unui adăpost. Dacă stăteau acasă, trăiau şi astăzi.

— Cum ai ajuns la spital?

Sora se opri, risipind cu piciorul o grămadă umedă de frunze, în care sticlea soarele de toamnă. Era îmbrăcată subţire, într-un halat alb, dar acum nu era timp să se gîndească la asta, aşa încît bărbatul se prefăcu că nu aude întrebarea ei.

— E un interogatoriu?

— Trebuie să-i spun ceva...

— Aşa cum ştiu şi ei, la 22 iunie abia absolvisem anul II la Medicină. Lucrez aici din toamna lui '41. Pînă astăzi nu s-a plîns nimeni de mine. De fapt, de ce face ancheta asta?

Sublocotenentul tăcu o clipă.

— Tamara, sînt un sentimental. Nu ştiu de ce cred că mi-ai salvat viaţa. Dacă se află că ţi-am spus cele ce-ai auzit, mă împuşcă...

Glasul îi scăzu. Îşi aprinse o ţigară, ca să poată vedea dacă nu era cineva în apropiere. Ocoliseră clădirea spitalului şi se aflau în faţa intrării. Pe scări nu era nimeni.

— Trebuie, oricît nu ţi-ar conveni, ca, atîta vreme cît mai stau aici, să ne prefacem că sîntem prieteni... Ai să răceşti numai în halatul ăsta...

— Am o flanelă pe dedesubt şi sînt învăţată cu frigul.

— Tamara, spune-mi, există la spital un furier sau aşa ceva?

— Da. Un învîrtit care-şi plăteşte locul cu bani ca să scape de front.

— De ce te urăşte?

— Nu ştiu bine. O dată a voit să mă însoţească pînă acasă şi nu i-am îngăduit. Ştie că sînt o femeie singură.

— Înţeleg. El te bănuieşte că ai legături cu partizanii. I-a spus colonelului acela că te comporţi suspect. E adevărat că uneori îi întrebi pe soldaţi de unde vin de pe front şi din ce regiment fac parte?

Femeia rîse.

— E o prostie. Pe fişa fiecăruia se găsesc toate aceste date, de ce l-aş mai întreba pe fiecare de unde vine, cînd armata ţine o evidenţă straşnică?

— În spital au fost găsite manifeste defetiste. Sînt şi dezertări. Unii convalescenţi nu s-au mai întors la unităţile lor.

— Şi şi-au găsit un ţap ispăşitor? Pe mine? Asta e tot ce-ai vrut să mă întrebi?

— Tamara, ţi-am spus toate astea pentru că mi se pare că te pîndeşte o mare primejdie.

— Sînt obişnuită cu primejdia.

— Războiul îşi are legile lui aspre, nu e bine să le uiţi.

— N-am nimic de ascuns. Ca viitor medic, trebuie să dau o mînă de ajutor, aici, la spital. Restul e o prostie!

— În afară de asta, voiam să-ţi mulţumesc pentru muzicuţă.

— Soldaţilor le place cum cînţi. De altfel, de cînd te-a auzit, medicul-şef a trimis aparatul de radio la reparat. Tot e un progres. Să-ţi mai aduc cărţi?

— Da, deşi cred că vine vremea să plec înapoi pe front...

— Şi-ţi pare rău?

— Mă obişnuisem cu dumneata. Abia aştept să se facă unsprezece dimineaţa...

— Rondul de seară nu-l pui în socoteală?

Din glasul femeii dispăruseră răceala şi înstrăinarea. Sublocotenentul înţelese şi se simţi deodată trist. Sora dispăruse după copacii despuiaţi spre laboratorul de analize.

*

Soseau mereu alţi răniţi. Spitalul era plin ca un stup. Se aşezaseră paturi şi pe coridoare, şi aerul devenise irespirabil. În seara aceea căzu prima zăpadă. Soldaţii se aruncară din paturi spre ferestre.

— Ninge, mă, ninge! strigă cineva. Se dă Dumnezeu în bărci, tu-l în mamă!

Pişcarac se apropie de sublocotenent.

— Ninge, domn' ofiţer! Mai spală lumea de păcate cu zăpada asta. Cînd e alb totul, altfel se vede, piere urîţenia... Da' dumneavoastră ce faceţi?

— Îmi fac bagajele. Mîine vă părăsesc.

— Ian auzi treabă! Şi pe noi cui ne lăsaţi? Cine o să ne mai cînte la muzicuţă?

— Tu o să le cînţi!

— Altceva-i să dai cu clanţa, şi-altceva să sufli în drăcia asta... Nu mi-o lăsaţi mie?

— Mi-a dat-o sora Tamara. Cere-i-o ei. Cred că o să ţi-o dea.

— O să i-o cer. Şi-acum, mă gîndesc ca prostul, mergeţi în vreun *conced* şi dumneavoastră, ca fiecare?

— Da. Am cincisprezece zile.

— Păi mai învîrtiţi-vă pe-acolo, să mai vie şi alţii colea, unde arde. Făceţi-vă o mobilizare pe loc...

— O să văd eu, Pişcarac.

— Zău că-mi pare rău de dumneavoastră, că aţi fost ca al nost'...

— Şi mie îmi pare rău de voi.

— Ştiţi că aseară a murit Ilie, săracu, ăla de la fereastră? A lăsat trei copii. Eu i-am scris ultima carte poştală, că-l ologise şi-o mînţea pe nevastă-sa că a uitat să scrie...

— Dumnezeu să-l ierte.

— Moare multă lume degeaba, domn' ofiţer.

— Ce putem să facem?

Sublocotenentul închise capacul geamantanului, cumpărat de dimineaţă din oraş. Îşi cumpărase din ultima soldă o pijama, ciorapi, cîteva cămăşi de schimb, trei perechi de indispensabili, toate noi, pentru că de pe front nu te întorci niciodată cu zestre. Administraţia regimentului îi trimisese o uniformă nouă, şi lui i se părea că toată lumea se uită la el ca la unul scos din cutie. De două zile ieşea cînd voia din spital şi numai întocmirea actelor militare îl mai ţinea aici, unde ştia că ocupă degeaba un pat care trebuia celor care soseau cu trenurile sanitare.

Soldatul voia să-i ceară ceva şi nu îndrăznea. Sublocotenentul ştia de la început, aşa că nu-l mai lăsă să se chinuie.

— Domn' ofiţer, aş vrea ceva...

— Spune, Pişcarac...

— Domn' colonel ăla v-a adus aseară o sticlă de rom, uite, aia de pe noptieră, dacă nu vă foloseşte, mi-o daţi mie în întrebuinţare? Ştiţi, băieţii s-ar mai încălzi puţin, e greu la spital, viaţă sedentară...

— Bine, Pişcarac, beţi-o în sănătatea mea...

— Să trăiţi mulţi ani fericiţi...

Sublocotenentul rîse trist şi îşi puse mantaua. Era aproape 6 seara. Se întunecase de-a binelea. Ieşi pe coridor. Ştia unde-o găseşte pe Tamara. Ea se îmbrăca în holul de jos. Niciodată nu pleca mai devreme de ora asta acasă.

— Bună seara! spuse, salutînd cu mîna înmănuşată.

— Gata? Ne părăseşti?

— Mîine de dimineaţă. Pot să te însoţesc puţin pe stradă?

Sora se uită la el şi zîmbi.

— Bine. Iarna e urît să umbli singur seara.

Ofiţerul îi deschise uşa. Afară ningea potolit, cu fulgi mari. Sub un felinar se strînsese o grămadă pufoasă de zăpadă. Femeia se aplecă şi luă două mîini de omăt, spălîndu-şi faţa.

— Nu vrei şi dumneata?

Şi se aplecă iar. Sublocotenentul făcu la fel.

— Ce bună e!

Curtea spitalului era pustie. Maşina care căra morţii din noaptea trecută, ţinuţi pînă atunci la morgă, era garată în faţa unei uşi înguste. Medicul-şef nu dădea voie să se transporte cadavrele decît pe întuneric, pentru a nu-şi demoraliza bolnavii.

— N-a lipsit mult să plec și eu tot așa, într-o seară, spuse bărbatul privind duba neagră, care aștepta cu ușile deschise. Țineam să te mai văd o dată înainte de a dispare, pentru ca să-ți mulțumesc.

— Nu ai pentru ce. Doctorii te-au salvat. Avem doctori foarte buni. Muncesc de se spetesc, ziua și noaptea.

Strada, părăsită parcă de oameni, urca ușor. Copacii prinseseră o pojghiță subțire de gheață și străluceau ca și cînd ar fi avut trunchiuri de porțelan alb.

— Stai departe de aici?

— Nu prea.

— Atunci, nu mergem cu tramvaiul.

— Nu. Îmi place cum ninge...

— Nu ești obosită?

— Nu...

Mergeau alături și tăcură cîtăva vreme. Femeia își strînse mai bine în jurul gîtului gulerul de blană ieftină.

— Nu ți-e frig?

— De loc; dumitale?

— Un bărbat n-o să spună niciodată că-i e frig cînd o să-l întrebe o femeie.

— Pleci la București?

— Da. Mîine seară pe vremea asta voi fi acasă.

— Ai o nevastă?

— Nu. Mama mai trăiește, tatăl meu a murit.

— Mama dumitale o să se bucure c-o să te vadă.

În glasul sorei se ghici o urmă ușoară de amărăciune. Ninsoarea rotea fulgii deasupra lor. Trecură pe lîngă o vitrină sărăcăcioasă, abia luminată de un bec chior.

— Ce bine e că aici s-a ridicat camuflajul! spuse bărbatul. Frontul e departe, avioanele trec rar și n-au ce să bombardeze.

— Vara oraşul nostru era foarte frumos. Şi lumea — veselă. Se făceau baluri...

— Te curtau băieţii...

— Da, da, aşa era. Părinţii mei nu se dădeau nici ei înapoi de la petreceri... Te invidiez. Este atît de bine să ai o casă unde să te întorci...

— Ce folos că pentru atît de puţină vreme... După cincisprezece zile trebuie să fiu la unitate...

— Dacă n-ar fi spitalul ăsta aş uita de război într-o săptămînă. Mi-e dor de linişte, de duminicile de altădată, de prietenele mele.

— Unde sînt ele?

— Cele mai multe au fugit.

— De ce? Şi vouă vi se spune că sîntem barbari, cum ni se spune nouă despre voi? De altfel tu eşti pe jumătate romîncă...

— Nu, noi am fost crescuţi altfel la şcoală. Am crezut cu toţii că lumea e toată la fel, în afara unui pumn de oameni, care iau celorlalţi totul: libertatea, bucuria, munca...

Femeia aceasta vorbea parcă într-o limbă străină. Erau lucruri pe care nu le înţelegea bine.

— Vezi, ne-au minţit îngrozitor. Am văzut oraşele voastre, am stat de vorbă cu prizonieri ruşi. Bineînţeles, nu credeam toate balivernele. Se spunea că bolşevismul v-a dat înapoi cu o sută de ani de istorie...

— Şi-acum ce crezi?

— Cînd am intrat în primul oraş m-am mirat că aveţi tramvaie. La noi se ştie despre ruşi numai cîte ceva, care sună cam aşa: ceai, troică, Siberia, ocnaşi, taiga, rusoaica, femeia cu ochii verzi, misterioşi, ascunzînd un pumnal sub cămaşe...

— E rău să desparţi popoarele, să le învrăjbeşti...

— Şi istoria are o parte din vină.

— Istoria o fac tot oamenii...

Sublocotenentul o privi mai bine. Nu se aştepta să audă un astfel de lucru.

— Se cunoaşte că la şcoală aţi făcut politică.

— Şi toate celelalte, spuse cu puţină ironie femeia. Mai bine povesteşte-mi ce vei face cînd te vei întoarce la Bucureşti... Ai o iubită?

Bărbatul ezită puţin.

— O prietenă...

— Şi de ce nu v-aţi căsătorit?

— Nu se însoară lumea cînd e război...

— Nu ţi-e dor de ea?

— Cîteodată. Pe front n-ai timp să te gîndeşti la femei...

— Aşa este. De fapt, ce poate să facă un inginer de poduri pe front? Vezi, am ţinut minte...

— Multe lucruri. Să distrugă, de pildă, ceea ce au făcut alţi ingineri.

— Înţeleg...

Tăcură, privind ninsoarea rotitoare de sub un felinar.

— Ce linişte, ce pace! Parcă nici n-ar fi război... Spune-mi, de ce n-ai plecat cu prietenele dumitale?

— Pentru că fiecare dintre ele avea rude, o mamă, un tată, un iubit. În oraş au rămas numai bătrînii şi cei singuri...

— Dar prietenii care-ţi făceau curte?

— Ei se bat pe undeva cu camarazii dumitale sau au murit. Unul, la care am ţinut foarte mult, a murit chiar în prima zi a războiului. Nu-i absurd?

— Ba da... Deci pe mine mă consideri duşman?

Tamara se opri şi-l privi de sus pînă jos.

— Ştiu eu ce să-ţi spun? De fapt ar fi mai bine pentru mine să mă creadă toată lumea romîncă. La noi în casă

s-a vorbit şi romîneşte, şi rusește. La fel de bine. Cred că oamenii trebuie să cunoască mai multe limbi. Eu, de pildă, am învățat şi franceza, şi germana...

— Tamara, te întreb ca un prost, pentru că şi pe mine m-a întrebat cineva pe neaşteptate: ce crezi despre acest război?

— Că e absurd, că e criminal şi că cei ce l-au dezlănțuit trebuiesc spînzurați.

— Dar cine l-a dezlănțuit?

— Acum se ştie bine cine.

— Ce ciudat mi se pare să vorbesc astfel cu tine... Altădată fetelor le spuneam altceva.

— Erai un om uşuratic?

— Nu cred. Dar, oricum, nu despre război le vorbeam...

Tăcură amîndoi. Ajunseseră într-un bulevard larg, prost luminat, pentru că din trei felinare, numai unul ardea. Prăvăliile îşi lăsau obloanele.

— De ce se închid aşa de devreme?

— Orariul de război, îi răspunse femeia. Toată lumea se culcă devreme. Pe străzi ies patrule. La noi, războiul nu s-a terminat. Nemții au crezut că au cucerit acest oraş. L-au bombardat, au intrat în el, au făcut o mare paradă militară, şi de-a doua zi şi-au dat seama că trebuie să-l păzească cu străşnicie. În fiecare dimineață se găsesc cîte două-trei cadavre în şanț...

Vocea ei se asprise.

— Tamara, acum vorbeşti ca o rusoaică, spuse sublocotenentul. De fapt ce eşti?

Se aştepta ca femeia să fie încurcată, dar ea răspunse numaidecît:

— Un om mai întîi. Şi dumneata, dacă ai fi trăit aici şi-ai fi muncit cît am muncit noi, i-ai urî pe cei care au năvălit în casa în care locuieşti, cu *ordinea* lor nouă,

făcută cu pistolul. Te miri şi poate ţi-e teamă că-ţi vorbesc astfel, dar vii de pe front şi ai văzut mai multe decît mine. Ia cum vrei cele ce-ţi spun, dar aţi pornit-o pe un drum greşit...

Sublocotenentul vru s-o întrerupă, dar ea îl opri:

— Ştiu, o să-mi spui că n-ai nici o vină, că n-ai avut cum să-ţi alegi aliaţii, că te afli aici în virtutea unui ordin de chemare...

— Chiar aşa. Am învăţat o meserie, mi-am făcut datoria, iată-mă chemat pe front. Nu am avut de ales. Dacă nu te prezinţi eşti împuşcat ca dezertor. S-a găsit şi o frază frumoasă pentru a fi convins: în toate ziarele din Romînia se scrie că luptăm pentru apărarea creştinismului şi a culturii europene. Te rog să mă crezi, eu nu mă simt de loc cruciat, dar ce pot să fac?

— De aici începe greşeala ta şi a altora. Va veni o vreme cînd ţi se va face ruşine de indiferenţa asta. Am ajuns acasă...

Sora se oprise în faţa unei curţi întunecate, plină de copaci bătrîni.

— Tamara, plec în zori, nu ştiu dacă am să te mai văd. Pot să-ţi scriu?

— N-are rost. Ne despart atîtea lucruri...

— Nu se ştie...

— Războiul îi face pe cei mai mulţi să fie grăbiţi.

— Dacă totuşi, venind într-o permisie...

— Ştii unde mă găseşti, la spital...

— Mi-e frică pentru viaţa dumitale...

— Şi mie pentru a dumitale. Spui că după cincisprezece zile te întorci pe front.

— Trebuie...

— Adevărat, trebuie...

Nu mai aveau ce să-şi spuie, deşi bărbatul ar mai fi vrut să întîrzie.

— La revedere, zise simplu sora, întinzîndu-i o mînă caldă şi mică, prin întuneric. Îţi mulţumesc totuşi pentru grija pe care mi-o porţi...

După o clipă, întunericul curţii necunoscute o înghiţi, şi sublocotenentul rămase singur în strada pustie. Se întoarse încet spre spital, privind absent în jur. Era încă devreme şi nu-i era somn.

*

Cafeneaua părea pustie la ora aceea. Cîţiva misiţi se tocmeau în gura mare într-un colţ. Soba de tuci scotea fum, şi prin uşa lăsată deschisă intra frigul. Bucureştiul părea înecat într-o mare de noroi. Ninsese mai multe zile, şi pe urmă vremea se încălzise. Zăpada se topise, şi străzile erau murdare, pline de gunoaie nestrînse, cărate spre gurile de canal de o apă murdară. Pe un perete afumat, un afiş ţipător, înfăţişînd un soldat cu cască ţinînd un deget la gură, prevenea pe muşteriii acestei mizerabile locante că « duşmanul ascultă din umbră ». Lui Arsenie îi veni să rîdă. Nu făcuse niciodată distincţia între militari şi civili, pentru că el însuşi era un civil, dar acum, după ce se întorcea de pe front, îi înţelegea pe ofiţerii care-şi rîdeau de unele măsuri administrative luate în spatele frontului. De fapt aici nici nu se simţea războiul. Cîrciumile erau pline de oameni fără ocupaţie. Să nu fi fost cozile nesfîrşite din faţa măcelăriilor şi a magazinelor de alimente, nici n-ai fi bănuit tragica realitate a frontului, pe care numai invalizii, îmbrăcaţi în mantale militare, vînzînd pe la colţuri de stradă ţigări, o mai amintea. Cunoscutul pe care-l aştepta Arsenie se ivi în sfîrşit. Cafeneaua se umplu iar de fum. Noul-venit înaintă uşor spre masa lui, privindu-l

prin lentilele duble ale ochelarilor. Își scosese căciula de oaie, și Arsenie îi văzu părul rărit. Era un bărbat de aproape patruzeci de ani, suferind de spondiloză, cu trupul puțin aplecat înainte, slab și palid, cu gesturi febrile de fumător care-și căuta în permanență țigările și chibriturile. Își strînseră mîna în grabă, și noul-venit își aruncă paltonul pe bancheta roasă de alături.

— Iartă-mă că te-am chemat aici, se scuză, dar n-am avut ce face. E mult de lucru la noi și nu pot să lipsesc decît un ceas. Ai citit ziarele de astăzi?

— Nu citesc ziarele, spuse Arsenie absent.

— Păcat! făcu celălalt și scotoci într-un buzunar. Doar vii de pe front.

Hîrtia proaspăt tipărită mirosea a cerneală tipografică. Celălalt desfăcu ziarul precipitat și, pentru că tocmai venea un chelner să-i întrebe ce vor, comandă repede:

— Două romuri!

Cînd omul îmbrăcat într-o haină lustruită pe la coate se îndepărtă, adăugă pentru urechile lui Arsenie:

— Să-ți ții gura, pentru că toți ăștia sînt de la poliție. Citește în josul paginii a treia comunicatul Marelui Stat-Major german...

Sublocotenentul citi rîndurile puține, care anunțau lupte îndîrjite.

— Ei?

— Nu văd nimic deosebit.

— Tu nu lucrezi în presă, habar n-ai ce se ascunde sub rîndurile astea. Rușii i-au dat peste cap...

Chelnerul se întoarse cu cele două romuri, așezîndu-le în fața lor pe masă.

— Cînd ți-am auzit glasul azi de dimineață, credeam că visez. Nu ne-am văzut de trei ani, și nici tu nu te-ai

grăbit să-mi dai vreun semn. Abia te-am găsit în cartea de telefoane. Spune-mi, unde lucrezi acum?

— În Ministerul Propagandei. Furnizez argumentele cu care tu îţi minţi soldaţii, pentru că, după cîte mi-ai spus, te întorci de pe front...

Îl privi atent şi-i văzu cicatricea de la frunte. Nu spuse nimic, ca şi cînd n-ar fi observat. Îşi scoase numai pachetul cu ţigări şi i-l întinse, Arsenie luă o ţigară subţire, şi cînd aprinse chibritul celălalt îl întrebă cu indiferenţă:

— Era să te cureţi, nu-i aşa?

— Nu mi-a lipsit mult.

— Înţeleg.

Bău apoi dintr-o dată romul şi-l îndemnă şi pe celălalt să facă la fel. După aceea mai comandă două măsuri, strigîndu-l pe chelner.

— Boala mea m-a scăpat de război, dar, ca să-ţi spun drept, şi să mănînc rahat toată ziua, m-am săturat. Va fi din ce în ce mai greu. Am feştelit-o!

Arsenie lăsă paharul golit pe masă.

— Voi, cei din spatele frontului, sînteţi mai defetişti decît noi...

— Da, pentru că avem o vedere de ansamblu. Nu mi-au plăcut niciodată nemţii. Am doi copii, o familie, stau acasă, nu ca alţii, chiar dacă îmi zdrobesc mintea să mai invent cîte ceva în fiecare zi. Spune-mi mai bine de ce m-ai căutat?

Chelnerul aduse alte două pahare.

— Războiul nu-i o meserie pentru mine. O să crezi că m-am speriat pentru că era cît pe-aci să nu mă mai întorc. Să ştii că aici mi-e mai frică decît acolo. Nu-i asta. Dar nu pot să mai suport ceea ce văd... De cînd m-am întors mi-am luat toţi prietenii la rînd şi i-am întrebat dacă nu ştiu ei vreo posibilitate ca să rămîn în ţară.

— E vorba de o mobilizare pe loc, după cîte înţeleg.

— Chiar aşa...

— Ah, să mă fi căutat acum vreo trei luni, cred că puteam face ceva. Cunoşteam pe cineva. M-ar fi servit, dar nu ştiu ce dracu a învîrtit, că l-au trimis şi pe el pe front. Totuşi, să mai încerc, nu-ţi promit... Oricum, dacă pînă pleci... cît mai stai?

— Trei zile.

— Dacă pînă pleci nu reuşesc, am să mă gîndesc să te aduc de acolo. Păcat că nu eşti gazetar, te-aş cere la mine. E mare nevoie de oameni deştepţi la ora asta în Ministerul Propagandei...

Sorbi iar din rom şi continuă să fumeze.

— Altfel? Cu cine te-ai mai văzut dintre vechile noastre cunoştinţe?

— În Bucureşti au rămas foarte puţini.

— Au venit ordine stricte, ştiu bine. Se fac concentrări masive. Începe marea retragere. Spune-mi, care-i starea morală a armatei?

Arsenie avu o clipă de ezitare. Îl cunoştea de mult pe celălalt, dar nu-l văzuse de aproape trei ani de zile, şi în timpurile astea era mai bine să-ţi ţii gura.

— Am înţeles, te fereşti de mine. Mi-au povestit alţii, e groasă. E adevărat că sînt partizani?

— Da, în unele locuri.

— Şi că nemţii rad sate întregi de pe faţa pămîntului?

— Am auzit de asta.

Cafeneaua se umpluse pe neştiute. Mesele din jur se ocupară pe rînd. Vorbea mai încet acum.

— Şi tu ce faci acolo?

— Pînă acum am construit pontoane, ştii doar specialitatea mea...

— Şi la întoarcere?

Omul din faţa lui zîmbea răutăcios, şi Arsenie nu mai înţelegea nimic.

— La întoarcere? Probabil că o să trebuiască să distrugem cîteva poduri. Nu e o meserie plăcută.

— Roagă-te la Dumnezeu să ai noroc să te scot eu de-acolo. Scrie-mi cum ajungi, pentru că în trei zile sînt convins că nu fac nimic ca să fiu orientat. Adresa mi-o ştii. O să pun totul la bătaie, dacă va fi nevoie de bani, ai de unde să-i dai. Azi nu-ţi mai face nimeni nimic pe gratis... Spune-mi altceva, mama ta e sănătoasă?

— Da. Dar n-o mai duce nici ea mult. Au slăbit-o mizeriile astea.

— De ce nu te însori?

Arsenie rîse, aducîndu-şi aminte de ceva.

— Am avut o prietenă. În cîteva luni şi-a găsit pe altul. Femeile n-aşteaptă. De ce să mă complic? Noroc că mi-a lăsat acasă cîteva rînduri. Cum am venit, le-am găsit pe masă. Fată prudentă...

— Mai bei un rom?

— Nu, mulţumesc.

Celălalt îşi privi ceasul.

— Mai e vreme...

Se uită în jur.

— Ce spui de ăştia de aici? Unii sînt destul de zdraveni şi nu-i întreabă nimeni de ce nu se duc la război...

Sublocotenentului i se făcu deodată frică. «Ăsta trebuie să fie la Siguranţă şi vrea să mă tragă de limbă.»

— Trebuiesc oameni şi-aici, zise cam în silă, fără nici un gînd, zgîndărit totuşi undeva de cele auzite.

Acum îi părea rău că-l căutase pe omul din faţa lui şi că-l rugase să-l scape. Undeva, sentimentul turbure al datoriei se ivi iar. Fusese educat totuşi într-un anumit fel, tatăl său deţinuse un post important în administraţia ţării, şi deodată se simţi laş şi-i fu ruşine de el.

Prietenul său vorbea, şi el nu-l mai asculta atent. Prindea numai frînturi din frazele lui precipitate. Alcoolul îi înroşise obrazul şi-i dăduse o bună dispoziţie ciudată...

— ... Tu nu ştii cum se fabrică într-un birou o victorie militară. Întreabă-mă pe mine. Cei cincisprezece mii de prizonieri devin dintr-o trăsătură de condei o sută cincizeci de mii. Trebuie să ai numai puţină imaginaţie. Dacă adun cifrele comunicate de Marele Stat-Major german, pot să afirm cu mîna pe conştiinţă că tot poporul rus este încă de pe acum prizonier în întregime, cu urmaşi cu tot...

Rîdea tare, deşi vorbele lui fuseseră spuse în şoaptă, printr-un reflex.

— ... Conştiinţa e un lux pe care numai puţini şi-l pot permite. Aşa că nu-ţi face nici un scrupul din acest mic aranjament. O să-i dai ceva probabil unui majur, o sumă mai bunicică, şi gata, o să stai colea, la Bucureşti...

Undeva, Arsenie simţea, dincolo de vorbăria celuilalt, că totul e pierdut, că de fapt se adresase unui om de nimic, şi sentimentul zădărniciei îl învălui pe neştiute. Toate erau urîte aici: oraşul murdar, aglomerat, plin de invalizi, cu cozile nesfîrşite, cu afişele lui ţipătoare, cu misiţii ăştia ce se tîrguiau la mesele din jur, cu băutura proastă, după care o să-l doară capul, cu prietenul ăsta al lui, suferind de logoree...

Se ridică pe neaşteptate şi chemă chelnerul.

— Ce faci? întrebă nedumerit celălalt, privindu-l prin ochelarii săi cu lentile duble.

— Trebuie să nu te reţin. Mi-ai spus că ai numai o oră liberă. Oricum, îţi mulţumesc.

Arsenie plăti consumaţia, şi cînd respiră aerul rece de afară îşi reveni. În palmă mai simţi multă vreme mîna umedă a celuilalt, stîrnindu-i o repulsie întîrziată.

★

În bordei era cald. O căldură aproape insuportabilă, dar sublocotenentul nu putea să spună nimic, ştiind cît de friguros era căpitanul Sachelarie. Acesta stătea lîngă godinul sprijinit pe două buturugi, cu şuba încă pe spate, cu faţa roşie de beţiv, luminată de dogoarea puternică. Tuşea dogit, din cînd în cînd, ca un tuberculos, abia punîndu-şi mîna la gură, scuipînd după aceea pe pămîntul gol şi strivindu-şi saliva cu cizma căptuşită. Locotenentul Roşca se apropiase de harta din perete, lipind aproape petromaxul de hîrtia pînzată, şi mutase ultimele steguleţe.

— Domnilor, s-a sfîrşit, spusese. Aproape trei sute de mii de nemţi sînt încercuiţi. Nu înţeleg, nu pot să pricep cum s-a produs o asemenea greşeală...

Ceilalţi sublocotenenţi priveau indiferenţi harta. Mirarea locotenentului Roşca, aşa cum ştiau cu toţii, era ipocrită.

Sachelarie, fanatic propagator al artei militare germane, zîmbi rău, spunînd cu vocea lui seacă:

— Poate capcana despre care vorbeşti are două ieşiri. Nu uitaţi că tactica încercuirilor a fost inventată la Berlin. Cine ştie în ce sector o să urmeze lovitura principală?! Şi pe urmă, de unde cifra asta umflată: trei sute de mii? Să fim serioşi! Roşca, tu eşti ofiţer de carieră, nu un ageamiu, ca unii de aici, pentru care războiul e un joc de copii...

Nu spuse nimeni nimic. Erau plictisiţi de teoriile căpitanului şi abia aşteptau să se întoarcă fiecare în sectoarele lor, dar Arsenie ghici că şi în seara asta se va juca cărţi, se va bea şi se va vorbi la nesfîrşit. Locotenentul se îndepărtă de hartă şi se aşeză în dreapta căpitanului.

— Mai bine să auzim ce mai e pe la Bucureşti...

Era lucrul de care se temea cel mai mult sublocotenentul.

— Arsenie, se înveseli pe neaşteptate Sachelarie, ai fost, domnule, la Alhambra? Tot damele alea dansează? Grozave, v-o spun eu pe cuvîntul meu că n-am iertat nici una. Militarului, Dumnezeu i-a lăsat baletistele. Accesibile, frumuşele, romantice, aşa a fost, aşa va fi totdeauna. Omul modern n-are timp, domnilor. La dame, ofiţeri ce sîntem, nu ne putem duce oriunde. Poate la madam Prejbeanu, ce spuneţi, hoţilor?

Roşca şi ceilalţi sublocotenenţi rîseră zgomotos, ca să-i facă plăcere căpitanului.

— ... Aşa că spaima corpului de balet din Bucureşti rămîne tot onoratul contingent al ofiţerilor. Ori n-ai fost la Alhambra, Arsenie?

— N-am fost, domnule căpitan. N-am avut cînd...

— Notează, Roşca, notează. Va fi bun în grad încă doi ani de-aici. La prima avansare... dar ce vorbesc eu, dumnealui e rezervist. Ah, domnilor, nu ştiţi totuşi ce înseamnă o permisie, folosirea unei permisii vreau să spun. Bani sînt, tinereţe, slavă Domnului, timp să ai, timp. Cînd scap de aici nu dorm o săptămînă. Mi-e dor de puţină nebunie...

Arsenie simţea că se plictiseşte de moarte. Auzise lucrurile acestea de o mie de ori, dar nu putea să plece, trebuia să asculte pînă la capăt.

— ... Odată, mi se pare că era în '40, da, da, în '40, veneam de la o manevră. Mort de osteneală. N-am de lucru şi intru în *vrie*, se juca *Alhambra dansează*. Iau două fetiţe cu mine, le fac pachet şi le duc acasă. Parcă le văd, tun erau, şi dumneavoastră ştiţi ce delicioase sînt femeile cînd se grizează puţin...

În clipa aceea se auziră bocănituri în uşa bordeiului. Un sublocotenent deschise uşa. Intră ordonanţa lui Sachelarie.

— Patrulele au plecat, domn'căpitan, raportă. Vă caută domn' colonel. Zice că să veniţi la dînsul cu echipa de pocherişti.

Arsenie răsuflă uşurat. Scăpa de ei.

— Chiar acuşi?...

— Chiar acuşi. Am pregătit totul. Am adus şi *aprovizionarea*, totul.

Soldatul clipi şoltic spre căpitan.

— Ionescule, Pandele, Roşca, la mine!

Ofiţerii bătură din călcîie.

— La ordin!

— Parale aveţi?

— Avem.

— Vă ia dracu dacă-l curăţaţi pe *moşul*. S-a înţeles? Îi place să cîştige, şi n-am chef să mă stric cu el. Ştiţi ce-aveţi de făcut? Arsenie, tu nu vii?

— Sînt foarte obosit, şi habar n-am de joc...

— Mă, tu eşti o domnişoară, mă. La *Alhambra* nu te duci, pocher — să n-auzi. De ce dracu mai trăieşti?

Ceilalţi îşi încheiau mantalele.

— Atunci, mai fă o inspecţie şi ai grijă pe aici. Incursiunile partizanilor s-au cam înmulţit. Se simte că se apropie frontul încoace. Azi la prînz am auzit tunurile. Cred că în curînd o s-avem de lucru. Nu e bine, nu e bine... Gata, băieţi?

— Gata.

— Şi cum vă spuneam cu damele alea. Se făcuseră criţă, domnilor, şi să ştiţi de la mine, dama cînd se grizează puţin e altfel, domnule, parcă intră dracii în ea, unde mai pui că erau două, *arzoaice*...

Ieşiră. Arsenie rămase singur cu soldatul, care începu să deretice prin bordei.

— Stănică, zise sublocotenentul. Tu de cînd eşti pe front?

— Ei, am şi uitat, domn' sublocotenent... Cine mai ştie?

— Şi pe-acasă ai mai fost?

— Fost. De două ori. Se învîrteşte domn' căpitan, mă ia şi pe mine. Acum, drept să zic, noi nu prea ne-am bătut pe aici. Cînd v-a lovit pe dumneavoastră, eram în spate. Mare noroc aţi avut, putea să vă dea gata, Doamne fereşte! Eu credeam că nici nu vă mai întoarceţi...

Soldatul deschisese uşa, ca să mai aerisească bordeiul.

— Fumează şi domnii ofiţeri, nu se-ncurcă! Da' de-acum nu mai cred eu că o să mai fie linişte. S-aude că ruşii vin încoace, c-au rupt frontul. Dumneavoastră n-aţi auzit?

— Am auzit, Stănică. Aşa e la război.

Soldatul mătura mucurile de ţigări de jos. Se opri în cele din urmă, întinzîndu-şi trupul.

— De, cu bătaia asta e ca la fata mare. O dată ce-ai apucat să nu te fereşti, gata...

— Adică cum?

— Domn' sublocotenent, eu nu mă pricep la război, da' Neamţu mănîncă bătaie, ascultaţi la mine. Prea s-a fudulit şi s-a întins cît nu-i era plapuma. Pe urmă, n-are nici inimă. Am auzit că dă foc la sate, că omoară lume nevinovată. Ori, şi războiul ăsta are legi. Nu mă iei pe mine, pe dumneata, aşa, din plapumă, şi mă pui la zid. De-aia sar şi-ai lor noaptea, cum e acuşi, şi ne fac harcea-parcea...

— Ţi-e frică, Stănică?

Soldatul lăsă mătura.

— Mi-e frică, drept să vă spun, domn' sublocotenent. Arde pămîntul sub noi. Domn' căpitan Sachelarie crede că-i glumă. Nu ne vrea pămîntu ăsta, nu ne vrea, eu ştiu ce spun. Ce-am cătatără noi pînă acilea? Dimineaţa cînd nu ninge mă uit ca prostul în zare, şi dacă-i senin văd Munţii Caucaz. Am acasă muiere, ce-mi trebuia mie să merg în voiaj? Şi încă ce voiaj! Cale sprîncenată...

Sublocotenentul tăcea gînditor. Celălalt înţelese că-l luase gura pe dinainte.

— Să nu mă spuneţi lu' domn' Căpitan Sachelarie, că mă trimite în linia întîia. El îi are la inimă pe nemţi. A făcut şcoala în Germania. E om bun şi bun ofiţer, dar cînd se mînie, ferească Dumnezeu! Să mă iertaţi dumneavoastră că vorbesc cu păcat, dar v-oi fi împuiat capul!

— Nu-i nimic, Stănică, tot plec. Omul trebuie să mai spuie cuiva ce are la inimă.

— Nu-i aşa? Şi eu zic la fel. Să nu mergeţi prea departe. Lăsaţi patrulele, că se descurcă şi singure... Mai bine v-aţi duce să jucaţi *foiţe* cu domn' colonel, la căldurică...

Sublocotenentul ieşi afară. Noaptea de februarie părea liniştită. Ninsese mult toată ziua, şi acum ieşiseră stelele albastre, clipind peste cîmpia deşartă. În stînga se desluşea un cătun întunecat; dacă erau douăzeci de case, cu luminile stinse, şi în spate — o pădure tăcută şi ameninţătoare de mesteceni. Trunchiurile lor albe se vedeau abia desluşit în lumina zăpezii. Se auzea un cîntec de acordeon, şi o rachetă roşie sfîşie cerul. Arsenie tresări. Era un semnal necunoscut. Ascultă atent, dar nu auzi multă vreme nimic. Trecură doi soldaţi, care-l salutară, apoi scrîşnetul bocancilor lor pieri, undeva, în faţă. În depărtare băteau, rar, tunuri necunoscute în tirul obişnuit de noapte. Zarea se albea palid, o clipă, apoi devenea neagră.

O altă rachetă roşie sfîrîi peste un rîu firav din depărtare, şi deodată se auzi un schimb rapid de focuri. Un pistol automat trăgea în faţă, în serii lungi. Îi răspunseră cîteva împuşcături răzleţe, şi în cîteva secunde aerul se umplu de zgomote.

*

Pe zăpadă fuseseră întinşi cei cinci soldaţi ucişi în cursul nopţii. Erau tineri şi palizi, şi învăluiţi în mantalele subţiri păreau numai adormiţi. Pe fruntea unuia se vedea o şuviţă subţire de sînge. Lumina murdară a zilei cădea peste cătunul pustiu. Casele negre de lemn stăteau pustii, cu ferestrele şi uşile date de perete. Colonelul privea livid grămada de oameni bătrîni, strînsă între baionetele patrulelor. Un tălmaci, şi el trecut de cincizeci de ani, speriat de moarte şi smulgîndu-şi parcă barba la fiecare gest, traducea vorbele căpitanului Sachelarie, una cîte una, căutînd parcă să nu scape nici un cuvînt.

— Armata romînă şi-a făcut un punct de cinste din a se purta în mod civilizat cu învinşii... spunea sec ofiţerul, strîngîndu-şi mantaua în jurul gîtului şi plimbîndu-se de colo pînă colo, puţin în spatele colonelului, care tăcea întunecat. Pe unde am trecut, am înfiinţat cantine şi am dat populaţiei de mîncare, am evitat vărsările de sînge şi-am căutat să aducem binefacerile credinţei pierdute. V-am deschis bisericile...

Tălmaciul clipea speriat şi repeta în ruseşte cele ce auzea, neştiind unde vrea să ajungă căpitanul.

— ... La toate aceste acţiuni prieteneşti, voi răspundeţi cu acţiuni tîlhăreşti... zburară vorbele ca un ecou în ruseşte.

Arsenie privi companiile adunate în careu şi simţi că nu mai poate suporta priveliştea acelor bătrîni, sculaţi

din somn peste noapte şi luaţi din pat. Trecuseră cîteva ore de cînd înlemniseră aici, păziţi de santinele, şi oboseala şi spaima se citeau pe feţele lor îngrozite.

— ...Domnul colonel, comandantul nostru, vrea să ştie la cine au stat ascunşi partizanii. Dacă într-un ceas nu primeşte răspunsul, vă împuşcă...

Tălmaciul se bîlbîia, şi din rîndul ostaticilor se auzi un murmur nedesluşit.

Căpitanul le întoarse spatele şi se apropie de colonel.

— Domnule colonel, nu ne rămîne decît să aşteptăm. Am executat ordinul dumneavoastră. Ce facem cu morţii?

— Să stea în faţa ochilor lor pînă se vor hotărî să spună cine i-a ascuns pe partizani...

— Îmi permiteţi să vă raportez: urmele toate duc în pădure. Oamenii aceştia sînt nevinovaţi...

Colonelul părea uluit de cele ce auzea. În momentul acela Arsenie îi văzu ochii miraţi şi obrazul frumos, proaspăt bărbierit. «Cînd dracu a mai avut timp, în vînzoleala asta, să se bărbierească?» gîndi fulgerător şi-i auzi glasul uscat:

— Vrei să-mi spui că e o plăcere să trăieşti iarna într-o pădure? Cine-i hrăneşte, domnule, pe banditii ăştia, care ne atacă noaptea şi ne ucid? Dumnezeu, sau păsările cerului?

— Domnule colonel, aţi hotărît ce trebuie făcut, eu le-am comunicat. Cele ce v-am spus mai înainte nu erau decît o observaţie personală.

— Sîntem pe front, şi observaţiile personale n-au ce căuta!

Arsenie îl auzi din spate pe Roşca spunîndu-i sublocotenentului Ionescu:

— Ce mi ţi-l freacă moşul! Banii ni-i ia la pocher, dar cînd e vorba de datorie...

Un moment se făcu tăcere. Colonelul salută scurt şi se retrase în clădirea neîncălzită a şcolii. Căpitanul Sachelarie, palid şi enervat, dădu cîteva comenzi şi-şi chemă subalternii la el. Soldaţii rămaseră în frig, privind grămada de ostatici.

Ofiţerii porniră şi ei spre şcoală, lăsîndu-i pe prizonieri să se sfătuiască. După 5 minute, colonelul îi strînse într-o încăpere mică, ce ţinea loc de cancelarie. În spatele unui birou şubred se afla singurul scaun, neocupat, pentru că comandantul se plimba furios prin faţa celor două ferestre, uitîndu-se afară. Subalternii săi rămaseră lîngă uşă, aşteptînd neliniştiţi, în poziţie de drepţi.

— Domnilor, izbucni pe neaşteptate colonelul, după cîteva minute grele de tăcere. Mi-este penibil să vă atrag atenţia în faţa trupei că faceţi exces de umanitate. Noi nu putem pierde acest război, şi a fi sentimentali este o crimă tot atît de mare ca şi a dezerta. Camarazii noştri germani nu ezită mult cînd întîlnesc asemenea cazuri. Frontul este foarte aproape şi, după cum ştiţi bine, o să înceapă retragerea. Cred că nu mai e cazul să vă comunic situaţia militară. În acest moment de mare răspundere pentru fiecare, nu ne putem îngădui să fim slabi. Vă întrebaţi dacă am să-mi respect promisiunea? Dacă am să-i împuşc într-adevăr pe aceşti bătrîni, în caz că nu vor spune adevărul? Vă asigur că o voi face. Eu răspund în faţa comandamentului pentru fiecare soldat, şi cei cinci soldaţi ucişi astă-noapte trebuie răzbunaţi. Credeţi-mă mi-a fost foarte greu să hotărăsc, dar îmi voi ţine cuvîntul. L-am citit pe Tolstoi, în războiul celălalt am petrecut la Iaşi cu ofiţerii ruşi, undeva mi se sfîşie inima că trebuie să trecem prin foc ţara asta frumoasă, dar războiul e război, are legile lui...

Ofițerii ascultau încremeniți acest discurs, care dovedea cît de înspăimîntat era de fapt comandantul lor. Prin ferestrele cancelariei vedeau companiile de soldați privind grupul ostaticilor, și un sentiment penibil de vină îi cuprinse pe toți. Cu mai puțină neglijență, cu dublarea patrulelor, atacul ar fi fost respins, și poate nu mureau nici soldații aceia.

— Poate vor vorbi, și-atunci moare unul, doi, și ceilalți scapă, zise Roșca, foarte mirat că nimeni nu se gîndise pînă atunci la lucrul acesta atît de simplu.

— Nu-i cunoști, replică comandantul.

— Că doar nu sînt nebuni să crape toți! exclamă de lîngă Arsenie sublocotenentul Ionescu.

După aceea, timpul trecu greu, într-o tăcere de moarte, spartă de tusea căpitanului Sachelarie. Cînd ora se scurse, ofițerii ieșiră afară, urmîndu-l pe comandant.

Timpul se mai încălzise. O negură fumurie atîrna deasupra caselor de lemn. Zăpada se murdărise, și locul era trist. Se făcu deodată tăcere, murmurul soldaților stingîndu-se pe neașteptate. Frica puse stăpînire pe toți cu gheara ei de gheață, și pe cei ce comandau, și pe ostaticii necunoscuți, care priveau cu ochii plini de spaimă spre ofițeri...

Sublocotenentul Arsenie simțea cum îi ard obrajii de o febră neașteptată. Totul i se părea absurd și imposibil. Crezu că visează, că trăiește încă un coșmar, dar frigul ușor, mirosul de zăpadă afînată, negurile cenușii, care spoiau pereții de lemn ai cătunului ca o funingine, nu-i mai lăsau nici o posibilitate în a crede că nu e de față la ceea ce se pregătea. Își aduse aminte de scrisorile aproape indiferente trimise la București prietenului său, în care-l ruga, reamintindu-i promisiunea, să vorbească cu cine știa el pentru ca să fie rechemat la București sau în oricare alt loc din țară. Atunci nu știuse mai nimic

despre război. Participase la cîteva lupte locale de mică importanță, fusese rănit foarte grav, la cap, trecuse înainte de asta prin cîteva orașe incendiate, privise de pe malul unui rîu o luptă de tancuri, noaptea... Într-un cîmp, sub soarele de iulie, simțise duhoarea cadavrelor uitate de cele două armate lîngă un lan de secară, dar nici lucrul acela nu-l îngrozise, pentru că pe morți îi îngropase altcineva, după aceea, și el nu le văzuse trupurile intrate în putrefacție. Dar acum vedea pe cei aproape douăzeci de bărbați, înghețați și speriați, cu ochii uimiți, strînși ca o turmă de vite în mica piață din fața școlii, știa dincolo de gardurile dărăpănate grămada de femei și copii, alungată cu baionetele, încă de dimineață, de către plotonul sublocotenentului Pandele, și o spaimă îngrozitoare îi strîngea inima. Astă-noapte auzise schimbul rapid de focuri, și parcă regreta că un glonț rătăcit nu-l ucisese, pentru că nu mai putea să suporte ceea ce vedea și auzea.

Tălmaciul, mai înspăimîntat decît toți, repeta micul discurs al căpitanului Sachelarie. Colonelul, parcă nedormit, cu gura strînsă, cu dreapta înmănușată vîrîtă în mantaua bine călcată, privea pe sub șapcă înainte, cu o indiferență amenințătoare. Cizmele sale lustruite luceau stins în lumina puțină. Soldații încremeniseră cu puștile lîngă bocanci. Căciulile lor albe și negre se clătinau ușor în dreapta și-n stînga. Companiile aveau un aspect pestriț, supărător pentru ochiul sever al comandantului, care în momentul acela se gîndea că ar fi bine ca și iarna, pe front, toată trupa să nu lepede casca din cap, oricît ar fi de frig, dar cum se făcuse experiența asta și se renunțase, din pricina prea multor degerați, el era silit acum să privească rîndurile zdrențăroase de soldați, atît de departe de imaginea unei armate bine echipate, cum era cea germană...

— Aşa că mai bine spuneţi cine adăposteşte pe partizani, pentru ca să vă dăm drumul la casele voastre, se auzea vocea spartă a tălmaciului, repetînd vorbele căpitanului Sachelarie, care tuşea în scurtele răgazuri ale discursului său.

Locotenentul Roşca îşi suna nerăbdător pintenii. Părea enervat de ceva, şi Arsenie îl privi cu coada ochiului.

— Ce se mai tocmesc atîta cu ei? spuse destul de tare sublocotenentului Ionescu. Războiul e război. I-au împuşcat pe-ai noştri, gata, să plătească...

— Dacă în 5 minute nu spuneţi totul, veţi fi împuşcaţi... răsunară iar vorbele celui ce traducea.

Un minut sau două fu o tăcere de moarte. Nimeni nu se clinti din rînduri. Apoi se auzi vaietul femeilor, de care uitaseră. Erau puţine, nici cît grupul ostaticilor, păziţi de soldaţi. Se zbăteau să ajungă la comandant şi nu reuşeau. Colonelul, impasibil, îşi ridică mănuşa şi-şi privi ceasornicul, lăsînd să se înţeleagă că nu mai are timp de aşteptat. Căpitanul Sachelarie se întoarse în rîndul ofiţerilor, fără să se uite la vreunul dintre cei din spatele său.

Arsenie nu mai simţi nici frigul, nici boarea uşoară a vîntului venit dinspre pădure. Un gînd absurd îi trecu fulgerător prin minte: « Cine spunea că o să vină vremea cînd o să ţi se facă ruşine de indiferenţa ta... de această nepăsare... Dar ce puteai să faci? Ce poţi să faci acum, domnule?»

Legile războiului sînt aspre. Un joc de-a viaţa şi de-a moartea. Care este scăparea? Să fugi? Unde să fugi? Datoria, jurămîntul... Cuvinte abstracte, în care n-ai crezut niciodată, ştii bine. Amestecul acela stupid de fraze idioate. O cruce, un popă, un drapel. Jurămîntul ostăşesc într-o curte de cazarmă în faţa unor

ofițeri plictisiți, nerăbdători să fugă la treburile lor încurcate... O plasă de cuvinte, de situații, ah, cîte discursuri, cît scepticism, și totuși, aici, în fața lui, erau pe cale de a fi uciși douăzeci de bărbați bătrîni, scoși din așternuturile lor.

— Căpitan Sachelarie!

— Ordonați!

Colonelul, care-l citise pe Tolstoi, avea o voce uscată.

— Ai luat toate măsurile?

— Cum ați ordonat.

— Bine. Peste 5 minute plecăm. Te însărcinez cu ducerea la îndeplinire a lichidării acestor bandiți.

— Nu înțeleg! bîlbîi surprins Sachelarie.

— După plecarea noastră îi împuști. De cîți soldați ai nevoie?

— Domnule colonel, îmi permiteți să vă raportez...

— Nu ascult nimic. Orice cuvînt în plus te va duce la Curtea Marțială. Sîntem pe front, nu la cursele de cai, unde ți-ai făcut dumneata educația militară. Locotenent Roșca, ordonă adunarea. Pînă diseară trebuie să fim la R..., și drumurile sînt proaste...

Colonelul îi întoarse spatele căpitanului Sachelarie. Se auziră comenzi grăbite, și locul se însufleți. Nimeni nu se mai uită spre grupul de ostatici. Tălmaciul le mai spunea ceva bărbaților posomorîți. Femeile abia mai puteau fi ținute între baionetele celor ce le păzeau. Se auzeau plînsete și blesteme, dar totul se pierdu sub cerul nemilos, în vraiștea plecării grăbite. Sublocotenenții parcă voiau să părăsească mai repede acest loc, și soldații strîngeau cu repeziciune cablurile telefonice, aparatele de ascultat și grelele mitraliere, lăsate pînă atunci în zăpadă. Pe șoseaua plină de noroi din fața

şcolii se adunaseră autocamioane şi căruţe, bucătării de campanie şi cai fără stăpîn, legaţi unul de altul cu frînghii. Animalele nechezau speriate şi dădeau să scape din hamuri. În spatele leagănelor căruţelor erau aruncate de-a valma lăzile cu muniţii. Se auzeau tropote de bocanci, strigăte aproape vesele, şi cei mai mulţi uitară de cei rămaşi.

Sublocotenentul Arsenie se simţi laş şi nefericit cînd văzu maşina colonelului, un DKV negru, oprindu-se în faţa lui. O oprise locotenentul Roşca.

— Domnule colonel, permiteţi?

Geamul murdărit de noroi se lăsă uşor în jos şi apăru chipul palid al comandantului.

— Diseară la ce oră e raportul?

— La 7, ca de obicei.

— Am înţeles, să trăiţi!

Înainte ca geamul să se ridice la loc, colonelul mai spuse:

— După raport vom găsi şi cîteva domnişoare. Roşca, spune lui Sachelarie să dea soldaţilor din ploton concedii şi să-i propună pentru avansare. Cîţi rămîn?

— O companie...

— Terminaţi repede, să nu-mi întîrziaţi diseară, că vă ia mama-dracului! glumi grosolan colonelul, şi chipul îi dispăru dincolo de geamul murdar.

Locotenentul Roşca bătu din pinteni şi-l privi pe Arsenie.

— Ce-i cu tine? Eşti palid...

— Fuge, laşul! mîrîi sublocotenentul. L-a lăsat pe Sachelarie, şi el a şters-o...

Roşca zîmbi într-un fel ciudat.

— Ai noroc că mi-eşti simpatic, altfel te-aş turna diseară la pocher colonelului. Ar fi mai bine să-ţi ţii gura. Pe front ai să mai vezi multe. Într-o zi, dacă n-o

să ştii să taci, ai să te trezeşti cu un glonţ în burtă. Armata n-are nevoie de umanitarişti...

— Dar nu sîntem fiare, ce dracu, domnule locotenent!

— Îţi ordon să pleci chiar în momentul acesta, cu plotonul dumitale! Executarea...

Arsenie rămase nemişcat în faţa celuilalt, vru să spună ceva, dar în privirile locotenentului strălucea o mînie neşovăitoare. Plecă umilit, ca după o palmă usturătoare şi nemeritată.

Soldaţii săi se grăbeau să părăsească locul. Încheietorii de plotoane răsuflară uşuraţi cînd primiră ordinul de marş. Cătunul rămase pustiu. Sublocotenentul se uită spre căpitanul Sachelarie. Acesta privea grupul de bărbaţi, întors cu spatele la jalnica companie care i se încredinţase. «Ce vor face femeile?» se întrebă Arsenie. Şi dintr-o laşitate inexplicabilă, plecă şi el în urma soldaţilor tăcuţi.

— Cîntă compania? întrebă un majur, ca să spargă gheaţa.

— Cîntă, spuseră cîteva glasuri de ţărani.

— Atunci: *Uniţi într-o credinţă*. Ia s-auzim...

Deasupra cîmpiei se ridică un soare părelnic, care lumina zăpada. «Ah, dacă oamenii de astă-noapte ar şti că în sat a rămas numai o companie... Cu o mitralieră i-ar face zob pe toţi şi i-ar scăpa pe nenorociţii ăia!» gîndea sublocotenentul.

Cîntecul soldaţilor se întrerupse. Din spate se auzeau strigăte. Arsenie privi înapoi. Femeile năvăliseră spre soldaţi, nemaiputînd fi oprite de baionete. Se iscă o scurtă încăierare.

Încheietorul opri plotonul şi se apropie de comandant.

— Ce facem, domn' sublocotenent? Ne-ntoarcem? Poate au nevoie de ajutor...

În loc de răspuns, Arsenie se apropie de soldați și strigă tare:

— Companie, înainte — marș!

Seara, în orașul R... se auzi că după o scurtă încăierare ostaticii reușiseră să scape cu viață. Căpitanul Sachelarie se împușcase. În mod ciudat, după această întîmplare, totuși, soldații căpătară concedii, și colonelul nu mai vorbi nici unuia dintre ofițeri despre cele petrecute.

*

Se desprimăvăra. Pămîntul era moale și da colțul ierbii. Pionierii lucrau mai cu lene. Deasupra podului, în văzduh, se roteau cîteva avioane de recunoaștere. Aproape răsunau explozii, și aerul era curat și pur, plin de miresme.

Locotenentul Roșca rîdea.

— Am să-ți fur meseria, Arsenie. De fapt nici nu-i prea greu. Puțin trotil, mai mulți metri de fitil, un foc de brichetă, și această *operă*, cum îi spui dumneata, sare în aer!

Sublocotenentul tăcea. Privea apa turbure a rîului, pe care pluteau cadavre de soldați, umflați ca niște baloane.

— Uite ce ne-aduce Moș Crăciun, glumi iar celălalt. Ești cam fără chef astăzi. Îți pare rău de pod? Lasă, că fac rușii altul...

Soldații montau încărcătura sub pilonul principal, suspendați pe împletitura de fier de dedesubt. Se grăbeau, privind neliniștiți, deasupra, la avioanele de recunoaștere. Le era frică de un atac al aviației de asalt. Observația raporta însă telefonic că un asemenea pericol nu se ivea deocamdată.

Sublocotenentul își privi ceasul și spuse:

— Într-un sfert de oră e gata totul. Ar trebui să comanzi soldaților rămași să treacă pe malul celălalt. Arlergarda va fi dusă dincolo cu bărci pneumatice, nu mai are rost să-i mai așteptăm...

— Bine, le voi ordona să treacă, dar ce fac pionierii?

— Vor ajunge la timp pe mal, au ei grijă de asta...

— Uitasem, poimîine pleacă o delegație la C... Vrei să te duci? Eu te-am propus...

— Cum credeți...

— Fă-ți bagajele...

— Am și o mulțime!...

— Ascultă, Arsenie, colonelul m-a întrebat dacă știu ceva despre faptul că nu i-ai dat ajutor lui Sachelarie în încăierarea aceea. Te-a raportat măgarul ăla de majur — cum îi spune?

— Buznea...

— Da, Buznea. De ce n-ai avut grijă de el?

— Adică ce să-i fac?

— Eu îi trăgeam una din spate, de nu-l mai vedeam, dar mai sînt și alte metode — o recunoaștere de noapte, o să găsești tu...

Sublocotenentul zîmbi trist.

— Nu pot...

— Colonelul a primit instrucțiuni severe de la comandament. Orice slăbiciune morală să fie lichidată. Ofensiva rusească nu poate fi oprită decît cu măsuri drastice. Începem să semănăm din ce în ce mai mult cu niște fugari și se pare că se va trece la represiuni chiar și în rîndurile gradaților. Fă ceva să te pui bine cu el, ori curăță-l pe nenorocitul ăla. Îți dai seama că o anchetă ar fi foarte neplăcută...

Arsenie nu înțelegea prea bine vorbele celuilalt.

— Adică ce să fac?

— Ei, ce să faci? Un cadou acolo, ce vrei... E lacom, scîrba dracului. Trimite bani şi lucruri acasă. Vrea să se pricopsească din războiul ăsta. Am auzit că a cărat de la Odessa cinci blănuri pentru nevastă-sa. Nu l-ai văzut la pocher? Îi ies ochii din cap cînd pierde un creiţar. Ar fi în stare să-ţi bage mîna în buzunar...

— Un cadou?

Sublocotenentului, toate cele auzite i se păreau de necrezut.

— Nu pot, spuse sugrumat, nu pot să fac asta...

— Eşti un prost, iartă-mă că ţi-o spun! Gîndeşte-te bine, de-aia te trimit în delegaţie. Poate te întorci cu o ladă de coniac bun, poate cu altceva...

— Dar n-am bani pentru aşa ceva. Ştiţi cît primesc soldă...

Roşca rîdea de-a binelea:

— Astea nu se iau cu bani. Doar sîntem într-o ţară cucerită. Las', că te învaţă ceilalţi. O să am grijă să-i spui lui Pandele să te dea pe brazdă. Mă duc să dau ordin soldaţilor să înceapă evacuarea...

Sublocotenentul inspectă fără chef munca pionierilor, şi cînd termină trecu şi el pe malul celălalt, aşteptînd ordinele. Şoseaua era pustie. Maşinile ofiţerilor superiori se aflau departe de locul acesta. Aşteptau cu toţii tancurile care acopereau retragerea.

Podul suplu de beton şi fier, lung de cîteva sute de metri, se reflecta în apa leneşă de dedesubt, care tot mai căra cadavre umflate, spre un loc necunoscut.

— Ia uite, ia! Cîţi vin, Ioane! strigă un soldat.

Glasul lui avea o mirare mîhnită.

— Romîni? întrebă altcineva.

— De toate felurile, moartea n-alege.

Pe lîngă malul jos de pămînt trecu cadavrul unui ofiţer german.

— Na, mă Ioane, că ochelaristul ăla se mai uită şi pe lumea ailaltă prin geam! glumi soldatul, care purta leneş o puşcă mitralieră.

— Să vadă pe unde s-ajunge în rai...

Ultimii pionieri trecură podul în pas alergător.

— Gata?

— Gata.

La picioarele lui Arsenie, într-un tranşeu lung de cîţiva metri, aşteptau doi soldaţi.

— E bun fitilul? întrebă sublocotenentul.

— Bun.

— Nu s-a umezit?

— Nu.

— Bine. Fiţi atenţi cînd vin tancurile, să nu faceţi vreo boacănă.

Zgomotele luptei se apropiau. Se auziră explozii repetate, şi fumul lor înainta ca un nor grăbit.

— Dracii îi ia pe tanchişti! zise Roşca, apropiindu-se. Dacă rămîn dincolo?

— Au timp să treacă.

— Cît îţi trebuie ca să declanşezi?

— Trei minute...

— Şi dacă ne pisează cu aviaţia?

— Podul tot nu mai scapă. Probabil că ruşii nu au combustibil pentru avioanele de asalt. Cînd vor veni, va fi tîrziu...

— Şi pontoanele în cît timp le fac?

— Depinde. Dacă aviaţia noastră îi lasă în pace, e destul de uşor. Sînt îndemînatici... Avem norocul că ne-au lăsat două autocamioane, altfel ne prindeau din urmă. Trec de cele mai multe ori cu bărcile, fac cap de pod, şi gata. Sînt pe urmele noastre. Nu-i plăcut să te retragi...

Roşca părea preocupat de ceva. Deasupra lor se iviră pe neaşteptate patru avioane inamice. Se roteau aproape, şi soldaţii se aruncară în gropile individuale.

— Ce-au de gînd?

Antiaeriana trăgea deocamdată prost. Mitralierele ţăcăneau îndrăcit. Arsenie îl îmbrînci pe Roşca în tranşeul soldaţilor.

— Ţi-e frică? rîse locotenentul.

— Mi-este. Nu vreau să mă curăţ...

— Mie îmi place primejdia! O caut... O dată am propus ca la manevre să se tragă şi cu gloanţe adevărate. Unul din patru, ca la nemţi! M-au găsit nebun...

În rîu căzură cîteva bombe. Apa se ridica în trombe şi făcea un zgomot uriaş. Nisipul le împroşcă faţa.

— Zbîrci! rîse Roşca... Au ochit alături. Dacă nimereau podul, ce se întîmpla?

— Îl aruncau ei în aer, şi n-au interesul ăsta.

O mitralieră de bord începu să ţăcăne de deasupra.

— Ne vînează! Ce fac boii ăia de la antiaeriană?

Aparatele atacau în picaj, şi zgomotul motoarelor era înfiorător. Pe pămîntul reavăn gloanţele se înfigeau în şir, murdărindu-le feţele cu un noroi subţire. Un soldat fu lovit în braţ şi-i auziră strigătul de durere. Tunurile îşi lungiseră tirul şi trăgeau peste ei.

— Ce facem? întrebă Arsenie.

Un telefonist se tîra spre Roşca.

— Domn' *locotinent*, vorbiţi cu comandantul...

Gloanţele avioanelor scurmau pămîntul din jur.

Roşca asculta încordat.

— Cum, în 5 minute? Şi cu tanchiştii ce facem? întrebă în cele din urmă, surprins. Ţinea strîns receptorul, şi pe faţă i se citea o nedumerire fără margini. Da, ne bombardează, răspunse la o altă întrebare.

Și cu artileria, și cu aviația! spuse după o altă pauză.

Sublocotenentul înțelese. Comandamentul îi sacrifica pe tanchiști, dîndu-și seama că fără o retragere precipitată riscau să nu arunce podul în aer.

Roșca dădea comenzi scurte pe rețea, pentru că ordinul fusese primit.

— Gata, Arsenie!

— Și oamenii de dincolo?

— Scape cum or ști! Boșorogul e categoric. Podul trebuie să fie distrus, acum, pînă nu ne curăță ăștia!

— Dar tancurile nu sînt bărci!

— Mare pagubă! Două rable. Cine știe dacă nu le-or fi făcut rușii praf?! Haide, gata!

Avioanele plecaseră. Mitralierele tăcură. Dinspre malul celălalt, obuzele se înmulțiră. Trăgeau departe în spatele lor, dar asta nu putea să țină prea mult. Se iviră cîțiva motocicliști, plini de noroi și de praf.

— Treceți mai repede! le strigă un pionier, și ei ambreiară.

Primul sosit, un soldat înalt și slab, cu casca turtită într-o parte, raportă:

— Sosesc și ceilalți în 5 minute!

— Nu mai e timp, ostași, luați-vă drumul! Arsenie, aprinde fitilul!

— Poate că 5 minute mai putem să așteptăm!

Roșca se ridicase din tranșeea de pămînt și privea cu binoclul înainte.

— Nu se vede nimeni, și dacă peste 3 minute nu-i raportez colonelului că am terminat cu podul, mă-mpușcă!

Motociclistul plecase și făcuse semn celorlalți să-l urmeze.

— Asta-i soarta ariergărzii! Ce să fac, dacă nu ne dau bombe cu ceas?! Îi aruncam în aer pe drăguții de ruși cînd treceau podul...

Sublocotenentul spuse ceva celor doi soldați, și după o secundă fitilul începu să sfîrîie.

— Stați jos, domn' *locotinent*, strigă un pionier. Nu e jucărie, capul la pămînt cînd ajungeți cu numărătoarea la o sută optzeci.

Trecu un timp, parcă fără sfîrșit. Nu mai auzeau nici exploziile din spate, parcă cineva ar fi pus o surdină imensă deasupra locului. Pe fluviu tot mai treceau cadavre aduse de dezgheț, nemișcate, umflate, într-un cortegiu nesfîrșit și solemn. Apoi se auzi o bubuitură, ca și cînd un perete de cărămizi ar fi fost rupt cu o forță uriașă, și o ploaie de bucăți de beton și fiare îndoite căzu deasupra lor. O secundă, aerul se umplu de praf și de un miros ascuțit de pulbere. Ridicară privirile. Lîngă pilonii de la mijloc nu mai rămăseseră decît sfărîmături și șine de oțel, contorsionate. Dincolo, pe malul pustiu, nu se văzu nici un tanc. Auziră numai zgomote înverșunate, un hăuit fără nume, în care se amestecau exploziile într-o ciocnire uriașă, formidabilă. Nu mai așteptară.

*

Avionul sanitar, fără bănci, se scutura din cînd în cînd, căzînd în mari goluri de aer. Cerul albastru avea la orizont o îngrămădire neagră de nori. Jos, marea sclipea liniștită, imobilă, rece și stranie. Un convoi de vase, escortat de o escadrilă de vînătoare, părea împotmolit în apa argintie. Fumul subțire lăsat în urmă, aruncat pe coșurile negre, se risipea în văzduhul decolorat. Cele cinci aparate verzui căutau în hăul întunecat de deasupra avioanele dușmane, care întîrziau.

Locotenentul Pandele deschisese uşa ce da spre cabina de comandă, în care se aflau cei doi piloţi. Stătea pe vine, cu genunchii la gură, sprijinind cu vîrful unei cizme uşa grea de metal. Îşi aruncase şapca pe podeaua murdărită de sînge, păstrînd încă urmele tărgilor cu răniţi, şi părul lui roşcovan se lipise de frunte, din pricina umezelii. Avea o oboseală abia observată pe chip şi suferea vizibil că nu putea să fumeze.

— Credeţi că ajungem cu bine? întrebă pentru a treia oară.

— Transport sigur! spuse radiotelegrafistul.

— Şi dacă vin ruşii?

— Se respectă crucea roşie de pe aripi.

— Dar antiaeriana?

— Antiaeriana e a noastră, nu trage.

— Bun, voi trebuie să ştiţi mai bine. De cîte ori pe săptămînă faceţi drumul ăsta?

— În fiecare zi.

— Şi nu vi s-a întîmplat niciodată nimic?

— Ba bine că nu! rîse pilotul. O dată am amerizat forţat, altă dată era să ne curăţăm, pentru că terminasem benzina, ei au mai greşit de cîteva ori şi ai noştri erau să ne facă zob cu tunurile de jos...

— Păi parcă spuneai că...

— Ce vrei să faci, aşa e la război...

— Mă linişteşti, ce să-ţi spun!... Ce zici, Arsenie? Ţi-e frică?

Sublocotenentul n-asculta. Privea absent prin ferăstruica de lîngă el.

— Tu n-auzi? Acuşi ne doboară vreun deştept! Paraşute de ce nu ne daţi, fraţilor? vru el să glumească, dar renunţă, văzînd că ceilalţi erau ocupaţi cu studierea hărţii de navigaţie.

Trecu o jumătate de oră, şi în cele din urmă văzură aerodromul sub ei, lîngă o pădure abia înverzită. Avionul coborî uşor.

— Gata, spuse vesel radiotelegrafistul, am scăpat şi de data asta...

Pandele încercă să se ridice.

— De ce nu puneţi nişte bănci aici, să nu mai stea omul cocoţat? întrebă, şi nu-i răspunse nimeni.

Cei doi subofiţeri care-i însoţeau îşi strînseră centiroanele. Le fusese frică, se vedea bine, pentru că era întîia oară cînd călătoreau în văzduh.

Sublocotenentul Arsenie întrebă:

— Cînd ne întoarcem?

— La noapte.

— La ce oră e plecarea? se adresă pilotului.

— La 11, răspunse acesta.

— Cam puţin timp pentru atîta deranj... rîse într-un fel anumit Pandele.

— Dumneata eşti conducătorul delegaţiei, aştept să-mi dai dispoziţii...

— Păi mare lucru nu e de făcut. Dă-te mai aproape...

Celălalt nu voia să fie auzit de subofiţeri. Arsenie se tîrî de la locul său lîngă Pandele.

— Domne, ai unde să stai?

— O să mă plimb puţin prin oraş.

— Ai mai fost pe aici?

— Da, cu un prilej mai puţin fericit. Am stat în spital cîteva luni.

— Ştiu, ştiu... Cunoşti pe cineva?

— Nu prea.

— Uite ce e. Treaba pe care o avem o rezolvăm imediat. Ştii despre ce e vorba. Trebuie să primim nişte echipament şi nişte ordine. De asta mă ocup eu. Majurii vor avea grijă de cazarmament şi de materiale. Diseară,

dacă nu ai ceva mai bun de făcut, caută-mă la restaurantul din centru, ştii unde este?

— Nu.

— Pe strada mare, chiar lîngă hotel. Se mănîncă foarte bine, n-ai să regreţi. Acolo mai pică şi nişte domnişoare. Roşca mi-a spus să am grijă de dumneata, să te dau pe brazdă. Colonelul trebuie uns, o să-ţi spun cui să te adresezi. Aici, ca pretutindeni, o mînă spală pe alta, trebuie numai să fii introdus...

Arsenie recunoştea limbajul locotenentului, pe care îl pricepea cam greu. I se făcu iar teamă de un lucru nedesluşit. Intra într-un joc dezgustător şi nu ştia ce să facă pentru a scăpa.

Avionul atinsese pista de beton şi frîna uşor.

— Ne-am înţeles, deci!

Se ridicară. Uşa de metal fu deschisă, şi pe treptele unei scări înalte urcară soldaţii patrulei de control. După cercetarea actelor, coborîră.

Era cald şi mirosea a iarbă crudă. Soarele le încălzi spatele.

— Ne-aşteaptă cineva? întrebă Pandele.

— E un autobus cu care ajungeţi numaidecît în oraş, zise cam fără grabă comandantul patrulei, privindu-i absent.

Sublocotenentul Pandele avea treburi numeroase şi încurcate, aşa încît la coborîrea din maşina rablagită, care-i lăsase în centru, salută şi le spuse celorlalţi:

— Pe diseară... şi făcu un semn discret celor doi subofiţeri, care clătinară din cap, în semn că pricepuseră.

Pe Arsenie nu-l interesau afacerile altora, aşa că porni încet spre spital. De fapt abia acum vedea oraşul ca lumea. Pe drumul larg, pavat cu piatră cubică, treceau trăsuri hodorogite, trase de cai răpănoşi. În faţa maga-

zinelor se înghesuiau femeile, copiii şi bătrînii, în cozi nesfîrşite. Numai soarele strălucitor mai înveselea oraşul, amorţit parcă într-un somn de moarte.

Sublocotenentul nu se grăbea. «Ce o să spun cînd m-or vedea cei de la spital? Că am venit să mă consulte?» Rana nu-l mai durea decît atunci cînd era timp noros. De fapt abia aştepta să afle ceva despre Tamara şi abia acum îşi mărturisea că plecarea în delegaţie îl bucurase nespus.

Văzu piaţa cea mare şi turlele gălbui şi bulbucate ale bisericii ruseşti. O idee mai simplă îl făcu să ocolească intrarea şi să ajungă în spatele spitalului, unde sub pomii înverziţi stăteau răniţii pe băncile rudimentare, jucînd ţintar, ca şi în urmă cu cîteva luni.

Se opri lîngă grilajul de fier şi chemă pe un soldat îmbrăcat într-un halat cenuşiu:

— Ei, ostaş!

— Să trăiţi! spuse acesta, văzînd uniforma ofiţerului.

— Îl caut pe unul Pişcarac, care a fost internat aici. Îl cunoşti?

— Pişcarac? Pişcarac? repetă soldatul, parcă am auzit de el. Pe urmă se întoarse spre ceilalţi. Mă, care-ai auzit de unul Pişcarac?

Soldaţii se ridicară şi se apropiară de grilaj.

— Eu am auzit, domn' *sublocotinent*! A plecat în februarie. Acuşi o fi la unitate... Nu era prea zdravăn, dar pînă la poartă tot a ajuns.

Ceilalţi rîseră gros, în cor.

— Dar o soră, Tamara, mai e în spital? întrebă gîtuit Arsenie.

— Este, s-o chemăm?

— Nu, nu. Ea m-a îngrijit, şi voiam să ştiu dacă e sănătoasă. La revedere, vă mulţumesc, spuse cu o bucurie abia ascunsă în glas şi se depărtă.

Rătăci multă vreme prin tot orașul. Trecuse de prînz, și mîncă într-o cîrciumă mărginașă, o tuslama sleită, fără grăsime, uitîndu-se din ce în ce mai des la ceasul de la mînă.

Spre seară porni încet spre casa Tamarei, temîndu-se că a uitat locurile și că va întîrzia și n-o va întîlni la întoarcerea ei de la spital. Cîțiva copii blonzi îl ocoliră speriați. În cele din urmă, găsi vechea stradă, aproape alta sub umbra pomilor proaspăt înverziți.

După mai mult de un ceas de așteptare, auzi niște pași pe caldarîm, și cînd se întoarse, în lumina palidă a unui felinar, atunci aprins pentru că noaptea căzuse pe neașteptate, o recunoscu pe Tamara. Avea un mers obosit și șovăitor. Era îmbrăcată într-o flanelă albastră, care-i ascundea umerii slabi, și părea că nu vede pe nimeni. Tocurile de lemn ale pantofilor loveau pietrele ca și cînd femeia n-ar fi văzut pe unde trece.

— Bună seara! spuse Arsenie și duse mîna la șapcă.

Sora tresări, privindu-l încolțită.

— Bună seara, răspunse cu un glas sfîrșit. Dumneata erai, deci... Un soldat mi-a spus că cineva a întrebat astăzi de mine. De ce n-ai intrat în spital?

Sublocotenentul îi sărută mîna mică și umezită de boarea serii de primăvară. Ochii femeii se aprinseră deodată în întuneric, ca la amintirea unui lucru de demult.

— Nu mi-ai răspuns la scrisori, Tamara... De ce?

Ea tăcu și umblă așa lîngă el, cu privirile rătăcite.

— Ce rost avea? întrebă parcă fără credință, îndoindu-se singură de cele ce spunea. Dumneata ai altă viață, eu — alta... Ceva ne desparte, nu înțelegi?

Bărbatul o opri și-i strînse umerii.

— Tamara, ce-i cu tine? Pari ostenită, tristă...

Cîteva clipe, femeia se stăpîni, apoi izbucni în plîns.

— Mi-e frică, și nu trebuie! zise hotărît.

— Pot să te-ajut? întrebă el, simţind cum îi bate inima.

Deasupra foşnea vîntul în frunzele copacilor.

— Mai bine n-ai fi venit, spuse Tamara.

— De ce să nu fi venit?

O ţinea încă în braţele lui, silind-o să-l privească cu ochii ei frumoşi.

— Uită ce ţi-am spus, dacă vrei să fim prieteni! Da?

Îşi regăsise parcă curajul şi avea din nou în glas umbra de fermitate care-l înspăimîntase mai demult.

— Ce s-a întîmplat?

— Omul acela nu mă lasă în pace. S-a luat şi astă-seară după mine. Abia am scăpat de el. M-a ameninţat.

Sublocotenentul înţelese, dar nu putu să întrebe nimic.

— Tamara, poate pot să te-ajut, cum însă?

Femeia se desprinse de el şi porniră mai departe.

— Lasă, asta nu te priveşte. Spune-mi, cum de-ai venit?

— Sînt într-o delegaţie.

— Şi ţi-ai adus aminte de mine?

— M-am gîndit tot timpul la tine...

Femeia se întoarse puţin, privindu-l dintr-o parte.

— Nu ştii ce spui. Toţi bărbaţii sînt aşa. Cuvintele nu-i costă nimic...

Arsenie îi văzu iar chipul sub lumina unui felinar chior. Mergeau la întîmplare, pe o stradă părăsită din apropierea casei ei.

— Arăt ca un mincinos?

O opri, răsucind-o de umeri spre el. Femeia avea un chip devastat de oboseală, dar tocmai asta o făcea mai frumoasă.

— Spune-mi mai bine, cîte bătălii ai cîştigat pe front?

Încercă să rîdă, şi gura i se stinse într-un zîmbet abia ivit pe buzele uscate.

— Munceşti prea mult. De ce nu te odihneşti? o certă dintr-o dată cu o autoritate neaşteptată.

— Trebuie să trăiesc. Din salariul pe care-l iau, abia mă ţin. Spune-mi, ce mă fac dacă omul acela se ţine de capul meu şi-or să mă dea afară? Azi e greu să găseşti ceva de lucru. Toţi mă întreabă dacă sînt rusoaică, şi orice le spun nu-i face mai puţin bănuitori...

Bărbatul nu ştiu ce să-i răspundă.

— Spune-mi, ai mîncat astăzi?

— Da.

— Şi în seara aceasta ce faci?

— Mă întorc acasă şi mă culc, sînt frîntă de oboseală.

— Nu vrei să mergem la un restaurant să luăm masa împreună?

— Ce-ţi trece prin cap? se sperie ea. Asta ar mai trebui, să mă vadă cu un ofiţer! Dacă n-ai nimic împotrivă, te invit la mine... N-am decît un ceai şi o bucată de pîine uscată. Primeşti?

— Numai cu condiţia să mă laşi să am eu grijă de ce trebuie...

— Bine, zise femeia cu o bucurie copilăroasă. De multă vreme n-am mai avut invitaţi... Haide atunci repede, să-ţi arăt pe unde se intră. Nu-ţi fie teamă, vecinii mei au fugit de-acum o lună cine ştie unde! Stau singură cuc. Numai noaptea mă încui, vino să-ţi arăt poarta, şi cît timp voi face puţină ordine prin odăi, tu ai să cauţi ceva de mîncare. Ai o soldă bună cel puţin?

*

Bărbatul aproape alerga, cuprins de o euforie necunoscută de multă vreme. Noaptea de primăvară avea o umezeală dulce şi un parfum vegetal fără nume. Intrase

în cîteva restaurante şi adunase ce se putea aduna mai bun într-o seară ca asta într-un oraş din spatele frontului, uitat de autorităţi — o pîine uscată, tare ca un obuz, o sticlă de vin, cu o capsulă argintie, purtînd pe etichetă un nume necunoscut, un pachet cu salam de Sibiu, plătit regeşte, pentru că numai un adevărat noroc îl aruncase în raftul descoperit de călătorul grăbit care ar fi dat oricît pe el, şi cîteva prăjituri sărace, făcute cu margarină.

Descoperi poarta scîrţîitoare de lemn, o împinse cu umărul şi înaintă sub copacii stufoşi, către o fereastră luminată slab. Bătu la o uşă de geamlîc, de modă veche, şi Tamara îi deschise numaidecît. Într-un vestibul rece, numai geamuri, stăteau strînse laolaltă cîteva ciubere cu lămîi, abia scăpaţi de iarnă.

— Poftim, spuse gazda, care-şi schimbase halatul de spital de sub flanelă cu o rochie strîmtă.

Femeia părea o şcolăriţă. Îşi vopsise în grabă buzele palide cu un ruj ieftin. Părul, bine întins, era prins la spate cu un pieptene mare, alb. Trupul, prelung şi slab, n-avea prea multă feminitate, dar lui îi plăcu tocmai de aceea.

Intrară într-o odaie înaltă, luminată de o lampă rusească, înconjurată de un mare abajur portocaliu, spînzurînd ca o meduză sub plafonul prăfuit şi afumat. Pe masă sta un samovar bine lustruit, şi amănuntul îl izbi şi-i aduse aminte de casele evocate în romanele citite cu ani în urmă. Perdelele lungi, sugrumate cu şnururi galbene, opreau vîntul uşor de-afară. Era răcoare, şi asta făcea locul mai neprimitor, pentru că din încăpere lipseau cîteva lucruri, ale căror urme se vedeau pe tapetul degradat.

— Întîi am să-ţi arăt totul, şi pe urmă ne aşezăm la masă, spuse simplu femeia. Lasă pachetele aici.

Văzu şi cealaltă odaie, în care se aflau un pat scund, acoperit cu o pătură, un dulap bătrînesc pentru haine, cîteva scaune şi două fotografii mari, sepia, în cadre aurite. Covoarele erau roase pe margini, şi culoarea lor se stinsese parcă, scursă în podele. Lui Arsenie totul i se păru prea înalt şi prea mare pentru o fiinţă singură pe lume, dar îşi închipui într-o clipă şi pe ceilalţi, pe părinţii morţi, prietenii, tot ceea ce alcătuise viaţa ei trecută, atît de deosebită de clipa aceasta.

— Îţi place? întrebă Tamara cu o ironie uşoară în glas.

— N-ai nici măcar un cîine, un suflet, pe cineva? Nopţile trebuie să fie groaznice... Femeilor le e frică de şoareci, de zgomote, cum poţi să rabzi de atîta vreme singurătatea asta cumplită?

— Am avut nişte pisici, au fugit. Mureau de foame pînă mă întorceam de la spital. Îmi pare rău de ele, dar ce să le fac? Şi-acum, haide dincolo!

Căută în pachete, le desfăcu cu o curiozitate caraghioasă, cîntări sticla de vin, citi eticheta rusească şi se miră:

— Dar pe-asta unde-ai mai găsit-o?

— Norocul meu. Bei?

— O să fac un chef straşnic!

Întindea pe masa înaltă totul şi încerca să pară veselă, deşi el ştia că nu e de loc veselă.

— Ultima oară cînd am băut fusesem la un bal la Casa de cultură. Nu începuse războiul, nu bănuiam ce-o să urmeze. Era în mai, şi am stat pînă dimineaţa. În zori am ajuns cu toţii — eram trei fete şi trei băieţi — pe chei. Ne venea să facem baie, dar era răcoare... Se opri, speriată puţin: Eu trăncănesc de-ale mele şi uit că ţi-o fi foame. Stai să aduc farfuriile.

Dispăru într-o încăpere mică de alături şi se întoarse cu tacîmuri. Avea gesturile unei femei care-şi primeşte

bărbatul după o lipsă îndelungată, şi la acest gînd sublocotenentul simţi o strîngere de inimă.

— Acum putem să mîncăm, spuse liniştit Tamara.

Îi întinse un scaun şubred cu picioarele mişcătoare.

— Fii atent să nu cazi, mobila noastră trebuie dată la reparat. Vrei să-mi torni mai întîi un pahar de vin?

— Ai un tirbuşon?

— O să caut...

Dispăru iar un minut şi se întoarse cu un tirbuşon ruginit.

— E tot ce-am găsit. Pe vremuri, la noi în casă tata mai bea cîte o vodcă. De cînd a plecat şi nu s-a mai întors, n-a mai fost nevoie de instrumentul ăsta.

Arsenie trase afară dopul de plută şi căută cu privirea paharele. Tamara căută într-un dulap cu pereţii de sticlă.

— Uite două, nu seamănă unul cu altul, dar n-o să murim, nu-i aşa?

Bărbatul o privi puţin şi turnă.

— Noroc, Tamara! Cum se spune pe rusește cînd clocneşti cu cineva?

— *Za Vaşe zdarovania!*

Femeia bău, preocupată să nu scape din mînă paharul sclipitor. Obrazul i se încinse uşor şi rîse după aceea, parcă fără motiv.

— Tamara, mi se pare că te cunosc de mult de tot, deşi te-am văzut atît de puţin!

— Tuturor femeilor le spui aşa? Mai bine mănîncă ceva...

— Dacă mă gîndesc bine, nici n-au fost atît de multe femei în viaţa mea. Eram ocupat, plecam pe teren, lipseam cîteva luni. Cînd mă întorceam îmi căutam

vechile prietene. Ele primeau să-şi piardă cîte o seară cu mine, dar se gîndeau cu groază să mă urmeze în ţinuturi pustii...

— Şi nu-ţi venea greu să lipseşti atît?

— Nu ştiu, poate, dar mă obişnuisem. Făceam ceva, înţelegi? Şi cînd faci ceva, nu mai ai timp să te plictiseşti. Am construit drumuri — e o meserie frumoasă. Am stat în corturi, m-a plouat uneori pînă la oase, dar eram mîndri de noi şi eu, şi oamenii cu care lucram...

— Vrei să-mi mai torni un pahar?

— Da.

Vinul bolborosi în cristalul vechi, făcu o spumă violetă, şi cîţiva stropi căzură pe masă.

— E bun? o întrebă.

— Da, îmi place. Îi înţeleg pe unii de ce beau. Vinul are ceva bărbătesc în el...

Sublocotenentul turnă şi în paharul lui.

— Nu ţi-e frig? Noaptea e umedă. Nu vrei să închid geamul?

— Nu. Îmi place primăvara. Are ceva sfîşietor în ea. Natura luptă să se nască, ia cunoştinţă de ea.

Clătină puţin vinul şi se uită la el.

— Am început să vorbesc prostii, dar lasă-mă să le spun. La spital simt cîteodată că înnebunesc. Atîta sînge, atîţia morţi! Pentru ce?

Arsenie simţi că nu-i mai e foame. Bău pînă la fund şi lăsă paharul golit pe masă.

— Tamara, tu vezi numai ceea ce rămîne după o bătălie, ceea ce mai poate fi recuperat. Nu ştii ce-i aceea o luptă, gemetele răniţilor, blestemele şi durerea în forma ei cea mai cumplită...

Se ridică şi se apropie de perdele, în care bătea vîntul uşor de primăvară.

— Am un prieten. Cînd am fost la Bucureşti l-am rugat să mă scape de front, să facă ceva. I-am scris pînă acum vreo patru scrisori. Nu mi-a răspuns la nici una. Nu sînt un chiulangiu, ştiu ce-i aceea datoria...

— Ce fel de datorie? întrebă femeia, privindu-l cu insistenţă.

— Asta se întreabă mulţi. Un căpitan din regimentul meu s-a sinucis numai ca să nu execute un ordin imbecil. Nu mă simt nici eu solidar cu crimele altora. Mă supun unor ordine pe care uneori nu le înţeleg, şi nu ştiu, nu văd nici o ieşire. M-am gîndit o dată la vorbele tale. Poate sînt un indiferent, dar legile astea teribile mă silesc să mă întorc acolo. Uite, am acest scurt răgaz, stau aici, am uitat de război, şi tu-mi aminteşti dintr-o dată că sîntem duşmani. Eu nu vreau să plîng şi să vorbesc ca la teatru. Sînt fericit că te-am găsit şi ştiu că de cînd am plecat de-aici mi-a fost frică de soarta ta, că aş fi suferit îngrozitor dacă nu te găseam...

Tamara se ridică şi veni lîngă el.

— E adevărat?

— E adevărat. Îmi aminteşti că ne despart o mulţime de lucruri, dar mie nu-mi pasă de ele.

— Aş fi vrut ca tocmai despre lucrurile acestea să nu vorbim niciodată, de aceea ţineam să nu te mai văd...

Bărbatul îi luă umerii slabi şi o trase lîngă el:

— Tamara, trebuie să fugi...

— Ştiu, dar nu se poate.

Stătură aşa o vreme, îmbrăţişaţi, ascultînd murmurul nocturn de afară.

— Mă gîndesc cîteodată cu spaimă la trecut şi la viitor, spuse bărbatul. Ce-am fost şi ce vom deveni? Tamara îi aşternu palma fierbinte pe buze. Dar tot războiul a făcut ca să te întîlnesc. Spune-mi, m-am îmbătat, că vorbesc aşa?

— Nu, nu eşti beat!

— O gheară de fier mă smulge şi mă duce undeva, cine ştie unde. Datoria asta tîmpită în care cred îmi cere să mai arunc cîteva poduri în aer şi poate să mă curăţ săptămîna viitoare, şi eu simt că o să vreau să te văd de aici înainte în fiecare zi, şi fiecare clipă viitoare va fi pentru mine o suferinţă şi o întrebare dureroasă: Unde te afli? Nu te-au prins încă? Nu ştiu ce faci, dar trebuie să faci ceva drept, deşi dreptatea ta este împotriva mea. Dar eu cu cine sînt, Tamara? Cui mă supun? Pentru cine îmi risc viaţa în fiecare clipă?

Tăcu, simţindu-i fruntea umezită sub bărbie şi mirosul uşor al părului scînteietor.

*

Avionul mergea în zbor orb deasupra mării. Undeva în stînga bătea antiaeriana, şi sub cerul nevăzut explodau obuze. Reflectoarele căutau în întuneric nişte avioane necunoscute, şi ei erau departe de locurile acelea, privind ca la cinematograf bătălia.

— Trag al dracului ai noştri! Ruşii au început să atace tot mai des spatele frontului, spuse sublocotenentul Pandele, căscînd mahmur. Ăi de la comandament spuneau că de mîine se introduce iar camuflajul şi pe aici. Au huzurit pînă acum, cît i-am ţinut noi departe, dar acum văd ei pe dracu...

Zgomotul motoarelor, liniştit şi egal, îl făcea somn.

— Dar unde mi-ai întîrziat, Arsenie? întrebă cu o familiaritate complice, după aceea, pentru că era mai vechi în grad, şi asta-i dădea dreptul nu numai să-l ordone, dar să-l şi tutuiască.

Celălalt clătină echivoc din umeri.

— Înţeleg, eşti băiat discret, rîse uşurel. O dragoste de demult...

Arsenie nu-i răspunse. Privea tirul artileriei antiaeriene şi părea obosit.

— N-ai chef de vorbă, te înţeleg, şi mie mi-e un somn! Numai frica mă mai ţine treaz. Dacă ne ia un reflector din ăsta în focul lui, ne ducem dracului. Barim ziua se vede că sîntem de la Crucea Roşie...

— Ştiu ei aviatorii ce să facă, au ales un drum îndepărtat. Jos e marea, nu au de unde să tragă...

Aparatul cădea în mari goluri de aer, şi subofiţerii începură să icnească.

— Ţineţi-vă bine, băieţi! îi încuraja răutăcios Pandele. Că doar nu sînteţi domnişoare. Şi cum e, domle? întrebă pe neaşteptate. Blondă ca lumina de lampă şi cu ochi verzi... Ehei, rusoaicele, rusoaicele... Cine spune că frumuseţea lor s-a stins?...

Sub ei izbucniră zgomotele unei canonade rapide.

— Haita, trag şi de pe mare!

Sublocotenentul Pandele deschise cu greutate uşa de metal care îi despărţea de piloţi.

— Ce s-a întîmplat? întrebă cu glas sugrumat.

— Nimic, făcu flegmatic radiotelegrafistul. O baterie de coastă trage într-o patrulă de vase ruseşti. Şi-au luat nasul la purtare. În curînd o să pierdem şi porturile astea şi ne întoarcem mai aproape de casă.

Arsenie privea urmele roşii ale gloanţelor-trasoare, care se stingeau iute în apă, ca nişte stele. Pe mare se aprinse ceva dintr-o dată şi se auzi o explozie. Apa fu luminată de un incendiu puternic.

— Un petrolier atins în plin, spuse pilotul prin uşă. Ce mai prăjeală...

Nu se auzea nimic, din pricina motoarelor, şi ei priveau cu o curiozitate obosită în jos. Acolo ardeau

oameni de vii, unii se înecau, şi ei treceau impasibili pe deasupra.

Tăcură vreme îndelungată, parcă vinovaţi de ceva. Arsenie părea că doarme. Îşi amintea de perdelele umflate de vînt, de cele două ceasuri petrecute în odaia aceea înaltă şi rece, cu lucruri străine, cu fotografiile părinţilor Tamarei spînzurînd pe un perete în rame de aur şi de strigătul impudic al păsărilor în somn, chemîndu-se în grădinile oraşului. Frica îl îngheţase inima văzînd focul bateriilor antiaeriene. Poate oraşul fusese bombardat, şi casa Tamarei ardea acum. Pe geamul ochiului rotund al avionului sanitar, mirosind a sînge vechi şi a ulei, se iveau, ca pe un ecran, lucrurile din odaia ei: scaunele pline de haine, masa cu picioare şubrede, cele două pahare, pline pe jumătate cu un vin roşu, preşurile roase şi decolorate... Totul se amesteca ilogic în amintire, fără început şi sfîrşit. «Mă supraveghează. Omul acela e îndărătnic şi rău...» «Şi despre mine ce crezi? Sînt un om rău, sau bun?» O privire lungă şi bănuitoare. «Să mă mai gîndesc...» şi pe urmă o tăcere apăsătoare. «Am crezut că n-o să mai iubesc pe nimeni după ce a murit Iura. Era un băiat blond şi sportiv. Părinţii mei îl credeau neserios şi nu voiau să mă mărit cu el. L-au tot amînat, spunîndu-i că trebuia ca mai întîi să termin facultatea... În ziua aceea — de fapt, ce ciudat! a fost o singură zi — am pierdut totul, ca şi cînd cineva ar fi şters cu buretele ceea ce îmi dăduse viaţa pînă atunci...» Zgomotele casei, amestec de pocnete misterioase, un cîntec de cocoş răguşit de peste un gard şi foşnetul mut al perdelelor lungi şi prăfuite, împinse de vînt. Mîna uşoară şi subţire pe buze. Şi iar tăcere, plină de gînduri.

«Dragostea nu ţine în timp de război. E prea multă primejdie în jur...» Cine spusese asta? Nimeni. Poate

o gîndise numai unul dintre ei, bănuind că nu se vor mai vedea, dar ceva protesta în amîndoi.

Jos, pe mare, ardeau de vii oamenii. Şi apa poate să ardă, ce ciudat! Şi ei vor arde, dacă cuiva îi va trece prin cap să tragă în sus cu un tun sau cu o mitralieră antiaeriană...

« Şi prietena ta, de la Bucureşti?»

« Nu mai am nici o prietenă. În locul ei, am găsit o scrisoare.»

« Înţeleg. Unii nu au răbdare. Cine vede în dragoste numai nişte întîlniri trecătoare nu iubeşte. Vorbim prostii. Uneori ea e numai o îndelungată bănuială, un orgoliu!...»

« Şi dacă Iura trăia?»

« N-aş mai fi fost aici. L-aş fi urmat...»

« Şi eu, şi noi?»

Tăcere, lungă tăcere întrebătoare, fără răspuns, fără răspunsuri. Dincolo de geamurile odăii înalte era viaţa naturii, fără legi idioate, care despart oamenii în mod absurd...

« Trebuie să plec. E tîrziu...»

« Cînd mai vii?»

« Cine ştie?»

Iar tăcere şi vuirea grădinii nocturne.

« Ar fi bine să fugi...»

« Ştiu...»

« Şi unde te voi găsi?»

« Nu mă vei mai găsi.»

« Niciodată?»

« Niciodată.»

« De ce?»

« Pentru că ori voi fi moartă, ori dincolo...»

« Înţeleg. Dincolo...»

Ce era acel *dincolo*? Ştia bine. Şi datoria? Jurămîntul? Ce de vorbe în această situaţie de neînţeles! La plecare, cuvintele acelea care cuprindeau dezlegarea:

« Poate aş putea să te ajut, dar n-o să te mai întorci la ai tăi după aceea...»

Deci exista un *după aceea*, în care şi ea, şi alţii credeau cu o nestrămutată credinţă. Dar ei, soldaţii aceia vineţi, cu feţele încremenite, care fugeau din faţa inamicului, ei mai aveau un *după aceea?*

Drum fără întoarcere. Dezertare. Trădare. Călcarea jurămîntului. Curtea Marţială. Cîţiva ofiţeri ţepeni care citesc dintr-un cod gros. Şi iar vorbe solemne, ciudate: Trecere la inamic. Părăsirea patriei. Şi dincolo? Ce era dincolo? Bănuia, dar nu voia să creadă. Există oare cauze drepte în războaie? Există! Bunul-simţ îi spunea că mulţimea de soldaţi tîrîtă la moarte ca la abator avea dreptate cînd nu mai credea în promisiuni, în cuvintele deşarte ale comandanţilor. « Defetism!» ţipa colonelul, dar şi în glasul lui se simţea îndoiala. Unde era adevărul? O ţară întreagă minţită ani de zile la rînd, furată, jefuită, schingiuită, şi pe urmă războiul, pierdut de pe acum...

« Tamara, mi-e frică şi mie. Mi-e frică de ce poate să mi se întîmple.»

« Ştiu. Nimeni nu simte altceva decît frică în zilele astea, totul e să ţi-o învingi. Cunosc oameni minunaţi, care au terminat cu sentimentul ăsta...»

« Ce le dă forţă?»

« Credinţa că dreptatea e de partea lor...»

« Ce este dreptatea?»

« Ah, îndoielile astea! Voi aţi crescut într-o lume ciudată. Noi n-am avut nimic şi-am dobîndit deodată totul, aici, şi trebuie să apărăm totul. Înţelegi?»

Nu înţelegea, şi ea ştia că el nu are cum să înţeleagă.

« Cînd n-ai să mai poţi răbda, caută-mă. Dacă ai să ai noroc, mă vei mai găsi. Eu am să te aştept cît am să pot...»

— Arsenie, dormi? îl smuci sublocotenentul Pandele de umăr.

— Nu, nu dorm... Mă gîndeam.

— Am ajuns. Coborîm...

Jos nu se vedea nimic, dar piloţii ştiau locurile. Aparatul pierdea din înălţime.

— Să ştii că boşorogul o să se facă foc pe tine! Trebuia să-i aduci măcar o ladă de coniac. Unde naiba ai întîrziat? O să spun că jumătate din cea pe care i-o voi trimite i-ai găsit-o tu, dar cu şase sticle de cap nu facem nimic...

Celălalt tresări buimăcit.

— Ce sticle?

— Eşti somnoros. Nu ţi-a spus locotenentul Roşca să-i aduci *birul* colonelului? Ori eşti pe lumea cealaltă? Orice plecare în excursie cere puţintel obraz!

— N-am cerut eu să plec în delegaţie...

— Roşca te simpatizează şi te-a propus, atrăgîndu-ţi atenţia că fără *dar* nu mai pupi vreo plecare. Cine crezi că semnează învoirile? Tata-mare? Colonelul...

— Poţi să-i spui că tu singur i-ai adus lada. Nu primesc să-ţi scad cu jumătate şansele de a mai pleca altă dată...

— Cum vrei, dar nu te credeam atît de supărăcios. Mulţi ar vrea să întoarcă spatele frontului, măcar trei zile, şi tu?!

— Nici eu nu mă simt ca acasă, dar chestia asta cu sticlele nu pot s-o fac...

— Eşti nebun! încheie Pandele, pregătindu-se să se ridice în picioare, pentru că statul pe podele cu genunchii la gură îi amorţise picioarele.

Avionul luase pămînt şi sălta uşor pe roţile de cauciuc.

— Bravo, băieţi, aşa aviatori, da! îi complimentă sublocotenentul. Mîine fac cinste...

După cîteva minute simţiră cu toţii aerul proaspăt al cîmpului înverzit. Mai departe, lîngă un hangar, ardea un felinar camuflat, lăsînd o urmă albastră pe pămînt. Cantonamentul regimentului se afla undeva în apropiere, şi Arsenie avu o strîngere dureroasă de inimă la gîndul că peste cîteva minute va fi întîmpinat de gălăgia vulgară şi de întrebările celorlalţi ofiţeri, lacomi de ştiri şi cancanuri.

Coborî scăriţa de fier şi simţi umezeala nopţii. Din depărtare se auzeau exploziile obişnuite ale canonadei de noapte. Cerul se lumină din cînd în cînd, apoi iar se întunecă şi rămaseră numai stelele mărunte, albastre, zbătîndu-se deasupra cîmpiei tăcute. Privi silueta albă a aparatului suplu şi se depărtă în urma lui Pandele, care vorbea tare cu piloţii. « Vreau să mă mai întorc acolo, vreau să mai trăiesc, vreau s-o mai văd, şi n-am făcut nimic pentru asta», îşi zise şi îşi dădu seama că picioarele îi tremurau de o frică absurdă.

*

« Am încredere în tine. Cred că mi-ai salvat viaţa. Aş vrea să ţi-o salvez şi eu pe-a ta. Un prieten de-al meu are nevoie de puţin trotil şi cîţiva metri de fitil. Nu mă pricep la treburi militare, dar cred că podurile nu sînt aruncate în aer cu capse de copii. Răspunde dacă poţi să-mi aduci, dar imediat, fără să te gîndeşti mult, după asta poţi să mă denunţi sau să uiţi ce-am spus...»

Vorbele acestea le auzise în clipa plecării, în uşa ei. Femeia părea în clipa aceea altcineva. Avea chipul unui soldat hotărît, şi totul semăna cu un prost

roman senzațional. Cîteva vorbe frumoase, și pe urmă parcă o poruncă: «Am nevoie de trotil...»

În popota ofițerilor era cald, cu toate că ferestrele erau date de perete. La masa lui nu venise încă nimeni. Un soldat îi adusese o farfurie plină cu o ciorbă aburindă. Nu-i era foame. Se trezi pe neașteptate cu locotenentul Roșca în spate, care întrebă, fără să mai aștepte răspuns: «Se poate?» și se așeză lîngă el, pe banca lustruită.

Sublocotenentul zise mecanic:

— Poftiți!

— Ce-i cu dumneata? De cînd te-ai întors pari nervos și gînditor. Credeam că învoirea îți va prii.

— Sînt obosit. Așteptarea asta mă scoate din sărite.

— Ce vrei? Frontul s-a stabilizat. Trebuie să așteptăm viitoarea lovitură. De altfel mie îmi place să-mi pun pielea în saramură, dar sînt legat de regiment și deocamdată deștepții de la comandament stau în expectativă. Dacă ajung vreodată general n-am să-mi las trupele să răsufle o clipă! Războiul modern e mișcare, domnul meu... Dar la dracu cu fleacurile! Colonelul e foc pe dumneata. N-a spus nimic, dar îl simt. Se aștepta la două lăzi cu coniac. Ce vrei, are și el generalii lui... Nu te înțeleg, zău dacă te înțeleg. Și doar, așa cum îmi spunea Pandele, se pare că ai acolo o mare dragoste, o iubire cu năbădăi, domnul meu. Și-atunci, cum să te mai trimit, cum să-i mai spui reptilei că ești cel mai indicat ofițer să facă parte din delegație, cînd, vorba lui, nu dovedești *inițiativă?*

Arsenie voi să se ridice de la masă, dar se stăpîni. Spuse numai cu un glas enervat:

— Probabil că dacă nu voi mai fi trimis, am să dezertez.

Celălalt părea uluit.

— Te-ai supărat?

— Nu m-am supărat, dar ceea ce-mi spuneţi mi se pare un lucru monstruos. Nu sînt ofiţer de carieră, şi unele lucruri pe care le văd aici mă contrariază...

Pe chipul locotenentului nu se mai citi nimic.

— Cum vrei, dar ţineam să-ţi fac un serviciu...

Soldatul îi adusese şi lui o farfurie cu ciorbă.

— Nu mîncaţi? îl întrebă pe sublocotenent.

— Ba da, mai lasă...

Roşca sorbea cu zgomot, şi după cîteva clipe de tăcere uită, parcă, cele întîmplate.

— Ai citit ziarele de astăzi?

— Nu.

— Dumneata nu urmăreşti comunicatele? Africa e pierdută, se aşteaptă din clipă în clipă o debarcare pe continent. Nu-i mai înţeleg pe nemţii ăştia. Aici, am pierdut Orelul, Kurskul. Se vorbeşte de o ofensivă, dar am impresia că tot ruşii vor lua iniţiativa. Ce spui?

— Nu-mi place războiul. Nici n-am sentimentul pe care-l ai dumneata. Îmi vorbeşti despre război ca despre o cursă de cai.

...Locotenentul rîse.

— Nu uita că fiecare bătălie pierdută aiurea are repercusiuni şi aici. Ah, cum m-am înşelat, cum am văzut în campania asta o plimbare! Am luptat lîngă Moscova, l-am simţit pe pielea mea pe ruşi! Ştiu să moară, domnule! Şi nemţii, care îi dispreţuiau! Toată lumea a crezut că vom întîlni tot nişte francezi comozi şi speriaţi, şi iată-l! Ne-au împins pînă aici, cine ar fi crezut?!

Golise farfuria şi aştepta felul doi. Soldatul îi aduse altă farfurie.

— Dar mai bine lasă-mă să-ţi spun una bună. M-a chemat colonelul la el de dimineaţă şi mi-a spus: « Roşca,

vezi că diseară ne vine o înaltă faţă bisericească...» « Ce să caute noaptea pe front, aproape pe linia întîia, o înaltă faţă bisericească?...» « Dracu ştie, dar trebuie să-l primim cum se cuvine. Vrea să binecuvînteze soldaţii. Se-aude că moralul trupelor este slab!» « Şi de ce tocmai noaptea?» « Pentru că ziua ne batem» i-am spus. « Aha!» Spune şi dumneata, nu e nebun?

Arsenie rîse uşor.

— Mi se pare mai mult o anecdotă...

— Ei bine, nu-i o anecdotă. O să vezi. Diseară o să sosească. Nici mai mult, nici mai puţin, ţine să calce într-o tranşee. Colonelul n-are ce face. Ăsta-i ori mitropolitul, ori naiba ştie cine, vreun general de-al lor, că şi popii au grade... Am o idee. Ai în compania ta cîţiva băieţi deştepţi?

— Cred că da.

— Bine, îţi spun diseară ce vreau să fac. Nebunul e în stare să se expuie şi să-mi moară în sector. Asta mi-ar mai trebui! Reporterii ăia de la Statul-Major s-ar şi înfige să scrie: « Înaltpreasfinţia-sa Cutare a murit în linia întîia, la datorie, dînd binecuvîntarea trupelor». Îţi dai seama că o astfel de publicitate m-ar ajuta ca sapa pe mort. Nu vreau să ies la pensie căpitan, sînt dintr-o familie cunoscută de militari...

Mînca cu poftă, şi lui Arsenie se părea foarte curios că omul acesta ia în serios tot ce spunea. Locotenentul avea chef de vorbă şi nu-l slăbi:

— A mai păţit un prieten de-al meu ceva cam la fel. Să vezi...

În clipa aceea sună alarma aeriană.

Ieşiră amîndoi în goană afară. Cantonamentul era bine camuflat, dar un atac de zi putea fi totdeauna periculos. Cinci aparate de aluminiu apărură la orizont.

Se auzeau comenzi grăbite, şi soldaţii se risipiră în tranşeele din jur. Antiaeriana începu să tragă. În jurul avioanelor argintii apărură fumurile exploziilor.

Arsenie îşi căută sectorul şi îl găsi. Soldaţii erau liniştiţi. Fumau rezemaţi de taluzul de pămînt, privind în sus.

— Ne caută cu lumînarea, spunea unul.

— Poate ne-au dibuit... Au nişte ascultătoare cu care calculează poziţiile noastre.

Avioanele se învîrteau în jurul cantonamentului, fără să le pese de focul încrucişat al celor de jos.

— Fac fotografii, spuse sublocotenentul Ionescu, vom avea chilipirul să ne piseze mîine. La noapte trebuie să săpăm alte tranşee, şi oamenii sînt frînţi de oboseală.

Pandele, sosit şi el de la cantonament tot atunci, le spuse celorlalţi:

— Aţi auzit că diseară avem bal, mare bal! Soseşte un popă să ne miruiască...

Soldaţii, altfel bisericoşi, se luau în rîs:

— Auzi, Gologane, vezi să nu te găsească în latrină, să rămîi fără binecuvîntare...

— Nu vine sfinţia-sa pînă aici, că-şi pierde izmenele...

— Ce spui, mă? Are şi el misie, trebuie să ne pună bine cu Dumnezeu!

Şi ceea ce acum părea atît de ridicol şi de nepotrivit se întîmplă totuşi. Seara pe la opt, după cîteva alarme repetate care obosiseră pe oameni şi-i exasperaseră, printre linii îşi făcu loc zvonul:

— A sosit sfinţia-sa, să dea binecuvîntare trupelor. Ofiţerii la domn' colonel...

Sublocotenentul Arsenie ajunse după ceilalţi. În baraca de lemn, unde se adunau de obicei ofiţerii, toată lumea era de faţă. Colonelul le prezentă pe rînd un bărbat înalt, negricios, frumos, cu o statură de luptător,

îmbrăcat în haine militare şi păstrînd din costumul său preoţesc numai o rasă kaki dintr-o stofă bună, peste care atîrna o cruce bătută în briliante. Înalta figură bisericească avea o voce de bas, bine strunită, şi le întindea tuturor palma sa grăsuţă ca să i-o sărute. Ofiţerii lipeau cu zgomot pintenii şi se plecau. Lui Arsenie, ceremonia i se păru de-a dreptul absurdă, dar prezenţa comandantului, cu chipul încîntat şi plin de respect, îl sili să-şi spună numele şi să sărute mîna uşor parfumată a oaspetelui.

După ce se terminară prezentările, un soldat aduse gustări şi începu o conversaţie generală. Se fuma şi se bea ca într-un salon, şi în curînd atmosfera era de nerespirat, pentru că geamurile nu puteau fi deschise, din pricina camuflajului.

— Veniţi de departe? întrebau pe rînd ofiţerii.

— Am străbătut aproape 1.000 de kilometri pe front. Sînt plecat din ţară de mai mult de o lună.

— Şi cum vi se pare moralul trupelor?

— Excelent. Excelent...

Înaltpreasfinţia-sa bea cu plăcere vinul gustos şi îşi aprinse şi o ţigară, fumînd cu eleganţă.

— Vedeţi, soldatul nostru se simte altfel cînd vede că pînă şi preoţii sînt prinşi în această luptă pe viaţă şi pe moarte pentru cruce şi civilizaţie. Îi cunosc bine pe ţărani şi ştiu că orice cuvînt bun îi întăreşte. Iată de ce nu am precupeţit nimic şi am venit pînă aici. Pe urmă mai trebuie să inspectez şi munca preoţilor militari. Ei au o răspundere foarte mare...

« Ce actor! gîndi Arsenie. Ce lipsă de bun-simţ! »

În locul colonelului l-ar fi trimis într-adevăr în linia întîi, unde nici noaptea nu era linişte totală. Dar aici, înaltei figuri bisericeşti i se pregătea o farsă despre care ştiau pînă şi soldaţii.

După o bună jumătate de oră, oaspetele ceru să fie condus în tranşee.

Locotenentul Roşca se apropie de ofiţerii pe care-i avea sub comandă.

— Ionescu, Pandele, Arsenie...

Cei trei comandanţi de companii îl înconjurară.

— Îl duceţi în faţa baracamentului, ştiţi, unde e mai adăpost. Colonelul i-a spus că nu e nevoie să colinde el liniile de luptă. O să stea după taluz, şi toată trupa o să-i treacă prin faţă. Ar fi o nebunie să scoatem efectivele din tranşee. Aşa că alegeţi oamenii cei mai destoinici, am nevoie de vreo treizeci, şi plimbaţi-i toată noaptea prin faţa sfinţiei-sale, cu rîndul...

— N-o să bage de seamă?

— Nu bagă, e întuneric, şi pe urmă soldaţii seamănă între ei...

— Şi dacă îi întreabă de nume?

— Ştie fiecare cîţi sfinţi avem în călindar. Se descurcă ei, dacă spuneţi că sînt băieţi deştepţi...

— Asta-i tot? întrebă Pandele.

— Nu. O grupă din compania dumitale trebuie să-i facă înaltpreasfinţiei-sale decor. Pune nişte artificieri să arunce nişte grenade, cîţiva soldaţi să tragă cu rachete. Am avea nevoie şi de cîteva lovituri de tun, dar ne dăm legaţi ruşilor. Nu ştiu dacă mă înţelegeţi. Să nu lipsească şi vreo cîteva serii de mitralieră, ca să aibe omul iluzia că e în plin război...

— S-a înţeles, făcură cei trei şi se apropiară de colonel, care îi chema la el.

— Gata instrucţiunile?

— Gata!

Înalta faţă bisericească mai voia să ştie ceva:

— La ce distanţă sînt ruşii de aici?

— La cîteva sute de metri...

— Aveţi un megafon?

— Avem.

— Ştie careva ruseşte?

« Ce-i mai trece nebunului prin cap? » se întrebară sublocotenenţii.

— Pe unde am fost, le-am vorbit necredincioşilor prin megafon, ştiţi, asta are o mare influenţă psihologică...

Colonelul se uită la subalternii săi încurcat.

— Sfinţia-voastră, nu e prudent, inamicul are lunetişti foarte buni. Pe urmă, s-ar putea să-i scoatem din sărite şi se vor pune cu artileria pe noi...

— Nu-i nimic. Nu mă feresc de gloanţe...

— Tunurile sînt altceva, îi atrase respectuos atenţia colonelul.

— Nu mi-e frică nici de tunuri...

— Cum doriţi...

Drumul pînă la tranşeea unde înalta figură bisericească trebuia să dea binecuvîntarea soldaţilor dură cam un sfert de ceas. Era o noapte cu lună, blîndă şi parfumată. Sectorul părea liniştit. Roşca atrase atenţia colonelului că nu ajunseseră încă în adăposturile de pămînt şi că briliantele de pe crucea înaltpreasfinţitului străluceau ca ziua. Acesta abia putu fi convins că nu are rost să se expună unor gloanţe venite din liniile inamice.

Sublocotenenţii îşi chemară curierii la ei, şi după un drum fără peripeţii comedia începu să se desfăşoare în bune condiţii. Soldaţii treceau, îşi spuneau numele, sărutau dreapta şi ascultau cuvintele de îmbărbătare. Oaspetele îl rugase pe un subofiţer să-i numere pe cei ce treceau prin faţa lui, dintr-o manie contabilicească de neînţeles, după ce în prealabil întrebase cîţi soldaţi păzesc sectorul respectiv. I se răspunsese că sînt cîteva mii şi că dacă se calcula că fiecăruia îi trebuie să asculte binecuvîntarea măcar un minut pînă în zori, abia dacă

putea să binecuvînteze aproape cinci sute. Toate calculele făcute la repezeală nu-l descurajaseră.

— Am timp, ripostase.

Situaţia părea de nerezolvat, pentru că nimeni nu îndrăznea să-i spună că de fapt îi încurca şi că s-ar putea să se producă un atac adevărat, şi atunci nu mai avea nimeni timp să se joace.

Locotenentul Roşca îi scoase din încurcătură:

— Domnilor, le spuse sublocotenenţilor pe care-i chemă la el. După vreun ceas înscenăm un atac prin surprindere asupra tranşeei. Pandele, pregăteşte o grupă, şi-l scoatem cu forţa de-acolo. Pînă dimineaţă terminăm cu el.

Sublocotenentul Arsenie se întreba dacă nu sînt cu toţii nebuni, dar din tranşeul din faţă se auzea glasul profund al înaltului oaspete, întrebînd numele soldaţilor şi dînd fără odihnă o binecuvîntare stereotipă: « În numele lui Christos şi al lui Dumnezeu-atoatefăcătorul, binecuvîntează, cerule, pe ostaşul... cum îţi zice?... binecuvîntează pe soldatul Nicolaie, spre biruinţa neamului şi a crucii... »

În faţă şi în dreapta se ridicară cîteva rachete, şi grenadele grupelor instruite la repezeală de curieri creară o uşoară panică. Soldaţii din celelalte tranşee nu ştiau prea bine ce se întîmplă în spatele lor, şi telefoniştii avură de lucru, răspîndind ordine noi. Dincolo, în poziţiile ruseşti, comandanţii se neliniştiră, şi primele patrule încrucişară focuri scurte, la cîteva sute de metri înaintea cantonamentului.

« Or să moară cîţiva în noaptea asta! » gîndi locotenentul şi dădu ordin ca atacul simulat să fie început.

Înaltpreasfinţia-sa nu se lăsă însă înduplecat.

— Nu mă mişc de-aici! declară colonelului, care îi rugă să meargă într-un adăpost.

Şi această glumă sinistră se termină cu o bătălie în toată regula, pentru că în confuzia iscată se trase orbeşte de ambele părţi. Abia în zori, complet istovit, oaspetele primi să fie condus în afara liniilor de luptă, la maşina care-l aştepta. Era palid, cu cearcăne la ochi, dar pe faţă i se citea o mulţumire ce nu putea fi ascunsă. Colonelul şi ofiţerii săi îl salutară respectuos, strîngînd din dinţi. În raportul de a doua zi se comunică comandamentului că în urma unui atac de noapte neaşteptat trupele romîne pierduseră doisprezece oameni, în afara a treizeci şi doi de răniţi, căraţi cu ambulanţele în spatele frontului. Ofiţerii de la Statul-Major apreciară situaţia ca fiind foarte gravă şi ordonară o retragere grabnică spre alte poziţii, mai bune.

*

Noul cantonament se afla la marginea mării, nu prea departe de extremitatea frontului sudic, aflat într-o continuă repliere. După un bombardament violent, care ţinu o zi şi-o noapte, Arsenie află de la soldaţi că sublocotenentul Pandele fusese ucis, iar locotenentul Roşca — grav rănit.

Era o dimineaţă liniştită de mai, cu cerul limpede şi albastru. Soldaţii, zdrobiţi de oboseală, terminaseră cu căratul morţilor şi al răniţilor. Nimic nu era mai îngrozitor pe front decît înmormîntarea camarazilor ucişi. Munca la lopată în terenul pietros, mirosul insuportabil de cadavre şi mai ales deprimarea care urma îi scotea din sărite pe toţi. Rîndurile se reduseseră la minimum, şi comandamentul răspundea la fiecare cerere de reîmprospătare că nu are de unde lua alţi soldaţi. Companiile deveneau plotoane, plotoanele — grupe, şi dezertările se înmulţiseră. Ordinele Marelui Stat-Major deveniseră

drastice. Orice act de insubordonare se pedepsea cu împuşcarea imediată, indiferent de grade. Suspiciunea reciprocă, vechi răfuieli, cum se întîmplă de obicei pe front, avură ca rezultat unele execuţii, fapt ce nu contribuia cu nimic la consolidarea moralului trupelor. Se înlocuiră şi cîţiva comandanţi, pentru că unii dintre cei vechi căzuseră prizonieri sau fuseseră socotiţi incapabili.

Sublocotenentul Arsenie privea mulţimea soldaţilor puşi să scoată din blochausurile fortificaţiilor răniţii. Era mort de oboseală, nu dormise de 60 de ore, şi cînd auzi că e chemat la comandant avu o tresărire de surpriză neplăcută. Subofiţerul care-i adusese vestea plecă salutînd şi rămase singur. « Ce-o vrea cu mine? » se întrebă şi porni spre biroul colonelului, instalat într-o margine a aerodromului, din care nu mai rămăsese decît un cîmp plin de gropi de obuze şi cîteva clădiri cu acoperişuri arse.

Comandantul îl aştepta în faţa unei mese improvizate, plină cu acte. Stătea pe o veche ladă de muniţii şi privea o hartă zdrenţuită. Era palid de oboseală, cu obrazul cenuşiu, tot bine ras, ca şi cînd atunci ar fi lăsat briciul din mînă. Cînd îl văzu se ridică în picioare şi aşteptă cu mîinile înmănuşate la spate, cu o aroganţă a feţei pe care obişnuinţa îl silea să nu şi-o piardă în nici o împrejurare.

— Am onoarea! zise Arsenie şi lovi uşor din cizme.

— Ai venit?

— La ordinele dumneavoastră!

Sublocotenentul privi repede încăperea plină de moloz rămas de la bombardament şi geamurile sparte. Pe podele se adunaseră cioburi de sticlă şi bucăţi de hîrtie gumată. Camuflajul fusese spintecat de schije, şi înăuntru mai plutea un praf alb şi înecăcios.

— Arsenie, ai avut ghinion, spuse colonelul fără nici o altă introducere, cu obrazul puţin înroşit de o bucurie secretă, trădată de sîngele său aprins. Am pe masă două ordine. Unul primit ieri seară, unul — azi de dimineaţă. Cineva intervenise pentru tine, se vede treaba, la Bucureşti, ca să fii chemat în ţară. Ordinul de astăzi, sosit de la Marele Cartier General, mă opreşte să te las să pleci. Toţi specialiştii rămîn pe lîngă unităţile lor. N-am ce-ţi face! O zi dacă mai întîrzia dispoziţia de astăzi, erai salvat. Acolo, poate te aranjai mai bine!

Tăcu. Răguşise, parcă, din pricina unei oboseli mai vechi, agravate de acest efort de a spune cu răceală ceea ce avusese de spus. Privea la fortificaţiile zdrobite de atacul aviaţiei. Se apropie de fereastra deschisă şi-i întoarse spatele, cu mîinile înmănuşate, prinse ferm sub centura de piele, ce-i înconjura mijlocul. Dincolo, afară, în lumina zilei de mai, cu cerul de un albastru dureros, radiind de soare, scînteia marea liniştită şi somnoroasă, fără valuri.

— Ce linişte! spuse visător. Cu cîteva ore înainte, aerul parcă luase foc. Şi-acum? E timp de baie...

Departe, în larg, patrulau cîteva vase de coastă, şi siluetele lor negre n-aveau nimic ameninţător.

— Ce-ai să faci după război? îl întrebă iar, parcă speriindu-se de tăcerea lungă înstăpînită între ei.

— Mai e pînă atunci, spuse moale şi cu prudenţă Arsenie.

— Nu prea mult, nu prea mult...

Colonelul se întoarse brusc cu faţa la el. Oboseala feţei cenuşii pierise. Avea o privire vie, scormonitoare, puţin duşmănoasă, şi celălalt simţi. Încă o dată şi pe neaşteptate, sublocotenentul se întrebă cum de reuşea comandantul lor să aibă hainele atît de bine călcate şi cizmele lustruite cu o pedanterie nefirească în astfel de împrejurări.

— Credeţi? reuşi să articuleze fără multă convingere.

— Dacă cred? Asta-i bună! Văd, domnule, văd! Pe mine propaganda domnului Goebbels mă lasă rece. Eu sînt ofiţer de carieră, şi pe un ofiţer de carieră nu-l duci cu comunicate bine întocmite. Pentru civili proza asta poate mai merge... Bah...

Începu să se plimbe de colo-colo, nervos, iritat, tot cu mîinile la spate, puţin aplecat înainte. Soarele intra pe fereastră, şi pe podele se agita umbra lui lungă şi subţire. Obrazul său, bine bărbierit, mirosea a spirt sanitar. Ochii tulburi, cu mici vinişoare roşii, de băutor de coniac îl fixară dintr-o dată.

— Te întrebi poate de ce te-am chemat? Ţi s-a spus probabil că va trebui să te comporţi cu mine într-un fel anumit. Ofiţerii mei sînt maliţioşi, fac glume pe seama mea. Eu aflu totul de la ordonanţe şi nu iau nici o măsură împotriva lor. Viaţa noastră nu seamănă cu nimic. Ea se conduce după legi speciale, mai ales în război. Dacă n-ai învăţat asta pînă acum, ţine minte ce-ţi spun eu. Nenorocirea militarilor este aceea că au sub comandă şi civili. Aceştia vin cu gogoriţele lor umanitare, cu scrupule, cu tot felul de fleacuri. Şi adevăratul luptător este împiedicat să-şi facă datoria...

Arsenie tăcu încăpăţînat. Colonelul, ştia bine, voia să audă ce gîndeşte, îi trebuia o justificare a propriilor fapte, ţinea să explice ceva ce nu avea nevoie de explicaţii, şi el nu spunea nimic.

— Am sărit de la o idee la alta. Astăzi sînt incoherent. Al rămas singurul ofiţer. Pe Ionescu l-am trimis de-acum trei zile la Bucureşti, altfel poate se curăţa azi-noapte. De Pandele şi de Roşca ai aflat?

— Am aflat.

— Erau beţi şi îşi merită soarta. Pe ultimul o să-l pedepsesc cînd s-o întoarce, pentru imprudenţa lui.

Celuilalt n-am ce-i mai face. Păcat! Şi eu beau, dar nu-mi pierd minţile. Iată cine conduce pe soldaţi la luptă! Nişte oameni care nu ştiu să-şi păzească propria lor piele!

Se aşeză ostenit pe lada cu muniţii şi îşi scoase şapca, uşor prăfuită de moloz. Nu-l pofti şi pe el, îl lăsă să asculte în picioare mai departe şi nici măcar nu se scuză, pentru că în armată niciodată cel mai vechi în grad nu se justifică pentru acţiunile sale faţă de subaltern.

— Să nu crezi că te-am chemat să le ţii locul la pocher. Probabil că atîta lucru ştii şi dumneata, că pocherul nu se joacă în doi... Rîse silnic, cu un dispreţ neascuns, ca şi cînd l-ar fi surprins pe cel din faţa lui nespălat. Nu mi-ai răspuns la întrebare. Ce vei face după război?

— Cine ştie?! Înainte am construit poduri. Dacă scap, voi ridica mai departe poduri...

Colonelul îşi ştergea fruntea cu o batistă albă, bine călcată, şi-l privea ca pe un nebun.

— Dar nu înţelegi, domnule, că noi vom pierde acest război? Că l-am pierdut?

Se mînia puţin cîte puţin, şi Arsenie nu înţelegea nimic.

— Războiul se termină odată şi-odată. Şi după ce se va termina ne vom vedea fiecare de treaba lui... zise cu o fermitate abia ghicită, pentru că simţea că se enervează şi el. Mai sînt armele secrete germane... mai sînt bătălii...

Sublocotenentul avea o batjocură uşoară în glas, şi celălalt, ciudat, nu reacţionă de loc. Acceptă numai moale, descurajat:

— Fleacuri! Astea toate trebuia să i le spui lui Sachelarie. El era germanofil. El vedea în nemţi nişte soldaţi invincibili. Eu am făcut studiile militare în Anglia. Se ridică iar în picioare şi privi marea sclipitoare, liniştită, bătută de soarele zilei fierbinţi de primăvară. Domnule,

adăugă cu tristeţe după o scurtă pauză, nu te-am chemat să-ţi ţin un discurs asupra situaţiei militare, dar după ce te ciocăneşte cineva 48 de ore cu bombe în cap, te-apucă o poftă teribilă de a vorbi. Îi spuneam căpitanului Sachelarie: Există o singură armă secretă: să cîştigi bătălie după bătălie. Soldatul nostru nu e prost. El simte că e bătut şi luptă mai rău. Poate, dacă mă gîndesc bine, nici nu ştie pentru ce luptă...

Nu-l privea, fixa cu încăpăţînare marea liniştită.

— Războiul nu este o aventură, domnule. Înaintea ta trebuie să existe un scop suprem! Nu te baţi cum ai vrea să cîştigi o partidă de tenis. Avantajul celor atacaţi e acela că ei au o cauză: apărarea patriei. Să-l ferească Dumnezeu pe agresorul care nu are un scop! Şi noi ne aflăm aici fără nici un scop! Prin fereastra deschisă intra acum aerul sărat al mării, încălzit de soarele puternic. Arsenie! spuse pe neaşteptate comandantul. Mi se cere să te înaintez Curţii Marţiale pentru că n-ai intervenit atunci cînd soldaţii căpitanului Sachelarie au fost atacaţi de femei. Fără ultimele înfrîngeri militare, fuga dumitale — pentru că a fost o fugă, după cum a raportat subofiţerul Buznea — ar fi fost trecută cu vederea. Te rog să mă crezi, imediat ce i-am dat ordinul lui Sachelarie, am regretat. Puteam să rezolv totul mai uşor. Roşca e un executant mai docil, dar l-am ales tocmai pe căpitan pentru că şi-a permis să-mi spună că urmele fugarilor din noaptea aceea duceau în pădure. El era un militar foarte bun, dar un militar foarte bun ştie că nu trebuie în nici o circumstanţă să-ţi contrazici comandantul. Asta l-a costat viaţa...

Răceala vorbelor lui îl făcu pe Arsenie să simtă cum îi îngheaţă şira spinării. Nu-i era frică, dar totul lua o întorsătură atît de absurdă, încît simţea că va face un lucru necugetat, că va spune ceva care-l va pierde de tot, aşa că se stăpîni, strîngînd din dinţi cu ultimele puteri.

— În ceea ce te priveşte, m-am gîndit foarte mult. Ordinele sînt drastice. Cei de la Curtea Marţială pot să te-achite cît ai clipi din ochi, dar eu nu vreau asta, înţelegi? Nu vreau...

Rîse uşor, cu acel dispreţ rece şi tocmai de aceea mai înspăimîntător pe care sublocotenentul începea să-l înţeleagă cu totul. Omul din faţa lui era capabil de orice, avea o minte ascuţită şi se juca cu el cum se juca cu cărţile de pocher. Ceea ce Roşca îi spusese odată, mai în glumă, mai în serios: « Nu te lua în colţi cu el, că e foarte primejdios! » se adeverea acum, dar Arsenie ştiu că e prea tîrziu ca să mai facă ceva.

Colonelul se îndepărtă de lîngă fereastră şi veni drept în faţa lui. Avea un obraz catifelat şi alb, şi ochii aceia cu vinişoare roşii nu mai erau tulburi. Jocul teribil îl făcuse lucid cu totul. « Dacă are cincizeci de ani! reflectă automat sublocotenentul. Ce ticălos! Şi unde a învăţat să fie actor? »

— Nu vreau, înţelegi? repetă. Şi ştii de ce? Nu pentru că mi-e milă de dumneata. Nu te cunosc, nu-mi spui nimic, eşti pentru mine un oarecare subaltern, de care n-am avut a mă plînge. Dacă pun ăia mîna pe dumneata, pierd un tehnician foarte folositor. O dată mă gîndeam chiar să te propun pentru o decoraţie. Ştiu că gradul nu te interesează, deoarece eşti civil. Dar o decoraţie stă bine pe pieptul oricui...

— Atunci? întrebă cu o răceală neaşteptată Arsenie.

Colonelul fu descumpănit de îndrăzneala celuilalt. Se stăpîni şi îi întoarse spatele, căutînd iar afară cu privirile, voind să cîştige timp sau să-l înspăimînte mai mult.

— Atunci, domnule, nu te trimit la Curtea Marţială, pentru că nu pot suferi denunţurile, şi încă denunţurile făcute de grade inferioare. Păi unde am ajunge aşa, dacă

noi ofiţerii ne-am lăsa ucişi de intrigile grosolane ale unor ţărănoi imbecili? Pe Buznea am să-l avansez, şi cu actele dumitale iată ce fac...

Se întoarse spre masa improvizată, căută între hîrtiile în dezordine şi smulse cîteva foi prinse într-un dosar albastru, pe care-l frînse în bucăţi cu o energie nebănuită.

Arsenie ştiu că trebuia să spună ceva, poate un singur cuvînt, dar acel cuvînt l-ar fi umilit atît de tare, încît nu fu în stare să-l rostească. Ciudat, după această secundă de ezitare se simţi şi mai îndîrjit.

— Domnule colonel, zise Arsenie uscat, aruncînd vorbele una după alta cu o răceală ce-l uimea, de fapt îmi era indiferent ceea ce făceaţi cu actele. Acolo, ca şi aici, pot să spun, pot să repet ceea ce dumneavoastră aţi afirmat cu atîta sinceritate mai devreme: ne aflăm amîndoi într-o armată care luptă fără un scop, într-o armată care a fost bătută, şi pentru că ştiu asta nu-mi rămîne decît să dezertez, ori să mă las ucis de gloanţele unui ploton de execuţie. Dacă nu rupeaţi dosarul, vă împuşcam!

Se făcu o tăcere înfricoşătoare. De afară se auzea uşor zgomotul egal al mării nepăsătoare. Ţipau nişte pescăruşi, păsări mari albe, ce se zvîrleau spre soare şi cădeau în apa de un albastru-închis.

— Îmi placi! zise tare, cu o hotărîre forţată, comandantul, şi îşi scoase o mănuşă, întinzîndu-i neglijent o mînă asudată.

Arsenie nu i-o strînse, deşi lucrul acesta îi ceru un efort uriaş de voinţă.

— Bine! mormăi colonelul şi îşi vîrî iar palma în mănuşa de piele. Am ajuns şi la scopul întrevederii noastre. Peste o oră pleacă *sanitarul* cu răniţii la C... O să-l însoţeşti. Loc nu ai decît în cabina piloţilor. Trebuie să duci plicul acesta la Marele Stat-Major, căpitanului Comşa, fratele meu... Ştii unde-i Statul-Major —

în clădirea unde se află spatele armatei... Mîine în zori, *sanitarul* se va întoarce. La prînz vei fi înapoi cu o adeverință că ai predat plicul și acest flacon de medicamente...

Îi întinse, după ce scotoci într-un porthart, un tub gros de două degete, mat și greu, astupat bine cu o capsulă ca un sigiliu.

— Flaconul cui îl predau? întrebă, fără să clipească, Arsenie.

— Fratelui meu. Pentru plic adeverința o vei primi de la biroul Statului-Major; pentru medicamente, căpitanul Comșa o să-mi scrie cîteva rînduri de confirmare. Știe el...

— Îmi permit să observ, domnule colonel, că formalitatea de predare a plicului către Statul-Major este obișnuită, și-mi convine, cît despre predarea flaconului, onoarea îmi cere să vă atrag atenția că m-ați jignit!

Colonelul vru să spună ceva brutal poate să înjure, dar se răzgîndi și exclamă cu silă:

— Nu sîntem la Saint-Cyr, domnule sublocotenent. Medicamentele costă mult și vreau să am siguranța că ele vor ajunge în mîinile fratelui meu. Cît privește onoarea, sper că ea te va sili să te întorci cu cele două scrisori și să mi le predai, pentru că orice întîrziere va fi de data aceasta considerată dezertare și se va termina cît se poate de prost pentru dumneata. E clar, nu? Poftim delegația. Îți repet, ea e valabilă numai pînă mîine la prînz. Poți pleca. De azi înainte nu vom mai vorbi niciodată și să înveți să-ți ții gura! La revedere...

Afară, în aerul fierbinte, sublocotenentul Arsenie simți că dacă mai întîrzia o clipă înăuntru, l-ar fi pălmuit pe comandant.

*

Marea fierbea dedesubt ca un cazan plin cu aluminiu. Soarele încălzea cabina piloților, și mirosul de benzină

devenise insuportabil. O oboseală ucigaşă îl făcea pe Arsenie să moţăie din cînd în cînd, deşi el nu voia cu nici un preţ s-adoarmă. Prin peretele subţire ce despărţea nacela aparatelor de bord de restul avionului se auzeau gemetele repetate ale răniţilor. Pe o targă zăcea înghesuit între alţii şi locotenentul Roşca, palid, cu obrazul nebărbierit, plin de sînge. Sublocotenentul voise să-i vorbească, dar celălalt era în letargie, nu putea nici măcar să scoată o vorbă. Cei doi sanitari îl împinseseră repede în cabina piloţilor şi închiseseră uşa în urma lui. Prin geamul incasabil se vedeau toată marea şi ţărmul gălbui, puţin înalt. Radiotelegrafistul părea îngrijorat. Arsenie abia pricepea, în amorţirea de care era cuprins, cîteva cuvinte:

— Aerodromul nu primeşte. La C... e bombardament. Bombardează de trei zile încontinuu...

— Şi-atunci ce facem? întrebă pilotul, un tînăr negru şi mustăcios.

— Dracu ştie. Stăm în aer.

— Dar benzina?

— O să ne menţinem cît om putea. Pe urmă, aterizăm forţat.

— Şi răniţii?

— N-avem de ales. Ori ne-atinge antiaeriana, ori ne rupem şalele, dar poate îl aşezăm frumos pe-o roată..

— Pînă atunci poate se isprăveşte bombardamentul.

— Nu cred. Ruşii atacă în valuri. De cînd au făcut acolo depozite de benzină şi muniţii, nu-i slăbesc. Mai e şi Statul-Major... păcat de oraş, or să-l facă chisăliţă...

Vorbeau fără să se ferească de el, oameni obişnuiţi cu primejdia, obosiţi şi plictisiţi de atîta hărţuială.

După un scurt somn adînc şi plin de vise, care nu dură mai mult de două minute, sublocotenentul se trezi brusc şi privi înainte pe mare. Sub ei şi puţin mai departe

înainta un vas negru, suplu, plutind în viteză. În secunda aceea se auzi un foc repetat de mitralieră antiaeriană, şi în jurul aparatului, ce se clătina, din pricina golurilor de aer, şuierară gloanţele trasoare.

— Sînt nebuni, crucea mamii lor, ne mitraliază! înjură pilotul şi viră brusc, ca să iasă din foc. Ai noştri! se întoarse spre Arsenie. Poftim! Şi-au pierdut capul, şi eu am aici cincizeci de suflete!

De dedesubt se mai auzi o rafală, apoi avionul luă înălţime. Ţărmul se văzu mai şters, ca pe o hartă veche. În soarele după-amiezii sclipeau rîuri leneşe şi pîlcuri de pomi abia înfrunziţi. Nu era nici un nor — nici înainte, nici în spate. Doar marea ca de fier topit, ca o miere metalică, şi ţărmul sinuos, cu dealuri şi ridicături albicioase de calcar. Era o zi din acelea de neuitat, cînd trebuie să te plimbi, să alergi, să cînţi, şi aici, între pereţii avionului, nu se auzeau decît gemete, un plîns sfîşietor şi cîte un cuvînt răcnit:

— Apă! Apă!

Dincolo trebuie să fi fost un aer irespirabil, o căldură să-ţi smulgi cămaşa de pe tine. Poate că Roşca murea în clipa aceea, şi tot ceea ce ştia el despre locotenent, despre fiinţa energică, fără scrupule, despre jucătorul de cărţi şi băutorul de coniac, despre cinicul iubitor de femei era numai o amintire, un cadavru pe care zăduful şi începuse să-l descompună.

— Vă place cimitirul nostru zburător? întrebă pe neaşteptate pilotul.

— Nu e prea încăpător, glumi acru sublocotenentul.

— Avem unul mai sigur şi mai răcoros, dedesubt!

Aparatul căzu iar într-un gol de aer, şi de dincolo se auziră răcnete de spaimă.

— Uşor, puişorilor, că nu s-a isprăvit! glumi iar feroce pilotul. La toţi le e frică de moarte, deşi cei mai mulţi sînt ca şi morţi...

În faţă, sub ei, era ţărmul ferm. Marea fusese părăsită, şi *sanitarul* înghiţea văzduhul cu lăcomie.

Radiotelegrafistul tot mai întreba aerodromul dacă primeşte, şi de fiecare dată se întorcea cu o faţă dezolată spre pilot.

— Tot îi mai bombardează!

— Şi dumneavoastră? O permisie? Ceva? întrebă cel de la bord, ca să nu se plictisească de monotonia navigării.

— Merg la Statul-Major. Am un plic, spuse absent Arsenie, simţind iar oboseala ucigaşă de sub pleoape.

— Dacă termină ruşii cu bombardamentul pînă într-o oră, atunci vom avea o noapte liniştită. Mergem să căutăm ceva fetiţe, şi mîine, la 7, o luăm frumos înapoi. Veniţi cu noi, nu-i aşa?

— Da. Numai să reuşim să aterizăm...

— Nici o grijă. Am mai păţit din astea...

Şi după o întîrziere de o oră şi jumătate în aer, pentru că aerodromul tot nu primea, cînd pilotul îşi dădu seama că benzina era pe terminate, aterizară în plin bombardament într-un cîmp numai gropi. Oraşul ardea spre chei, acolo unde se aflau cazărmile. Deasupra, în aer, în cerul întunecat ca la o furtună de vară, plin de fum şi de explozii, cîteva avioane se luptau cu disperare. Se auzea un huruit de metal înfiorător, ca şi cînd de sus ar fi trebuit să pice o ploaie grea de fier. Aerul era fierbinte şi înecăcios. Ici şi colo izbucneau incendii uriaşe. Pilotul îşi desfăcuse casca şi privea roţile avariate ale aparatului.

— Am scăpat uşor! spuse radiotelegrafistului.

Sub uşa îngustă, sanitarii instalaseră o scăriţă metalică şi cărau răniţii pe tărgile pline de sînge. Aerodromul nu

se afla prea departe, şi deasupra pistelor de decolare plutea încă fumul. Maşinile sanitare înaintau prin cîmpul plin de hîrtoape, hîţînîndu-se caraghios pe cauciucuri. Într-o ordine inconştientă, evacuarea se făcea cu precizie. Nu se mai auzeau explozii, ceea ce însemna că bombardierele se retrăgeau şi că vînătoarea le urmărea. Nici antiaeriana nu trăgea, pentru a nu lovi pe apărătorii oraşului. Fumul înecăcios se tîra peste cîmpul abia înverzit, infestîndu-l cu zgura lui neagră. Arsenie îşi luă raniţa, în care avea cîteva lucruri, şi şi-o aşeză pe un umăr.

— Atunci, mîine dimineaţă la 7, spuse pilotului. Trebuie să veniţi cu o jumătate de oră mai devreme, pentru că dacă întîrziem, drumul înapoi devine primejdios. Ne găsiţi la hangarul acela, dacă va mai fi în picioare pînă mîine — şi-i arătă o clădire mare, acoperită cu tablă vopsită în culorile cîmpului. Era aproape 6 seara. Soarele obosise. Sună în curînd şi încetarea alarmei. Sirenele umplură aerul fierbinte cu vaierul lor.

— Ard depozitele de benzină, zise radiotelegrafistul adulmecînd ca un cîine aerul, simţiţi mirosul. Ruşii ştiu totul, vin la fix şi lasă bombele, au oameni în oraş...

Lui Arsenie, dintr-o dată, gîndul la ceea ce voia să facă i se păru monstruos. Nu fusese niciodată omul hotărîrilor rapide şi se chinuia şi-acum să înţeleagă mai repede ce cale să urmeze.

— Arde spre spital, spunea un sanitar, şi în clipa aceea îşi aduse aminte de Tamara.

Pilotul îşi ştergea mîinile pline de unsoare de salopeta pătată. Trecu o targă, şi sub o pătură zdrenţuită, Arsenie îl văzu pe Roşca. Un sentiment groaznic de amărăciune plină de regrete îi cuprinse inima.

Nu era uşă de biserică, dar, oricum, îi fusese camarad...

Se stăpîni, aducîndu-şi aminte de cuvintele colonelului: « Roşca e un executant docil! »

Atunci?

« Eşti ofiţer. Tatăl tău a fost un înalt funcţionar, care s-a purtat loial. Se poate ca el să fi dat viaţă unui dezertor? »

« Ce-i un dezertor? »

« Un om care părăseşte o armată căreia i-a jurat credinţă... »

« Şi ce fel de armată e cea pe care o părăseşti? »

« Au oameni în oraş, ştiu tot, aruncă bombele la fix... »

— Nu mergeţi? întrebă pilotul. Am o maşină care m-aşteaptă.

— Ba da...

— Numai să mă aşteptaţi să mă schimb. Durează 10 minute. Tii, ce-au făcut ăştia din aerodrom! Haideţi cu mine!

Dubele sanitare se întorceau pline cu răniţi. Pe cîmp mai rămăseseră vreo douăzeci de tărgi, aşteptînd transportul al doilea. Gemetele celor loviţi se pierdeau în aer, care se limpezea de fum.

« Întîi să scap de plicul ăsta şi de medicamentele colonelului, şi pe urmă voi vedea ce am de făcut », hotărî Arsenie, urmîndu-l pe aviator.

*

Oraşul mirosea a fum şi a moloz. Undeva ardea un foc înalt, şi combustia încălzea aerul, făcîndu-l irespirabil. Sub cerul întunecat explodau vîlvătăile, şi zgomotul de grinzi prăbuşite îi făcea pe rarii trecători să tresară speriaţi.

O aripă a comandamentului fusese incendiată, şi pompierii luptau să dea jos un acoperiş pe jumătate

carbonizat. Soldaţii, cu căşti de metal pe frunte, erau asudaţi şi abia se mai ţineau pe scările ameninţate ele însele să ia foc şi mereu udate cu cîteva furtunuri de cauciuc. Sublocotenentul arătă actele santinelei şi fu condus pe un drum ocolit spre biroul Statului-Major. În curtea vastă a unei foste şcoli militare izbucnind dintr-un manej, trei cai suri alergau înnebuniţi de colo-colo, fără să poată fi prinşi de cei cîţiva grăjdari. Nechezau şi se ridicau în două picioare şi era atîta disperare în ochii lor, încît oricine ghicea că va fi greu să fie înşeuaţi. De undeva sunau clopotele maşinilor pompierilor şi se auzeau tropăituri de bocanci. Curierul care-l conducea pe Arsenie nu spunea nimic. Mergea fără grabă, pe sub streşini, fumînd nepăsător, ca şi cînd s-ar fi plimbat.

— De mult vă bombardează? întrebă ofiţerul.

— De trei ceasuri. Vin de la o vreme aproape zilnic. Ne-au mirosit şi nu ne mai slăbesc.

— Trag şi în oraş?

— Mai puţin. Cunosc bine obiectivele. Cu noi au ce au... pe aici...

Urcară cîteva trepte, străbătură un coridor întunecos, vopsit în gri, cu ferestre lungi şi înguste. Cancelaria ofiţerului de serviciu se afla tocmai la capătul celălalt. Geamurile sfărîmate scîrţîiau sub picioare. Dincolo de uşi se auzeau maşini de scris ţăcănind, glasuri răstite şi telefonişti repetînd nişte ordine. Mirosea a gazolină, şi cizmele alunecau pe podelele abia unse.

Curierul bătu, aşteptă o secundă şi-i zise:

— Poftiţi. Să trăiţi!

Arsenie rămase singur cu ofiţerul de serviciu, un tînăr spelb, cu ochii spălăciţi, bine bărbierit. Salută şi întinse plicul.

— Sînt sublocotenentul Arsenie, vin din partea domnului colonel Comşa, de pe front. Aveţi un plic pentru comandament. Vă rog să confirmaţi primirea.

Locotenentul privi plicul sigilat, îl luă, îl cîntări puţin şi întrebă:

— Ţi s-a spus să aştepţi răspuns?

— Nu.

— Înţeleg, trebuie să fie raportul săptămînal. Altădată venea altcineva cu el.

— Atunci, să mai revin?

— Nu, nu e nevoie. Dacă vor fi ordine le vom transmite telefonic. De altfel, mai stăm cel mult un ceas şi plecăm acasă. Ne-ajunge de azi-dimineaţă. Fumaţi?

Îi întinse o tabacheră subţire de argint.

— Nu, mulţumesc.

Celălalt scria ceva pe o bucată de hîrtie. Cînd termină puse o ştampilă.

— Poftim! Cînd pleacă avionul înapoi?

— Mîine în zori...

— Înţeleg, vă grăbiţi, nu vă mai reţin...

Locotenentul se ridicase în picioare şi-i întinsese mîna.

— Am onoarea...

— Încă ceva... e vorba de un comision...

Locotenentul păli dintr-o dată, ghicind parcă ce voia să-i spună Arsenie.

— Îl cauţi cumva pe căpitanul Comşa?

— Da.

— Trebuia să bănuiesc. Toţi cei ce vin de-acolo îl caută. Domnul colonel e foarte atent cu fratele său... Numai că...

Arsenie nu înţelese vorbele celuilalt, dar nu întrebă nimic. Se făcuse tăcere. În cele din urmă, locotenentul ocoli biroul, îl luă de umeri şi îl împinse uşor spre

fereastră. Prin geam se vedea o altă curte, mai înghesuită, înconjurată de cîteva bucătării şi de o sală de mese cu geamurile deschise, unde se afla, după toate probabilităţile, popota ofiţerilor. Lîngă un pavilion de lemn, vopsit în trei culori, şterse de ploi, pe caldarîm erau întinse cîteva cadavre, acoperite cu foi de cort.

— Acum un ceas, spuse locotenentul.

Arsenie tot nu pricepea. Nu vedea decît cele vreo opt sau nouă siluete, fără identitate.

— Al treilea din stînga, adăugă celălalt, meticulos. N-a mai rămas decît o jumătate din el. Erau într-un şanţ toţi. Aşa i-a fost scris...

— Vreţi să spuneţi că fratele domnului colonel e mort?

— Da. A fost ucis acum o oră, în bombardament... N-o să-i transmiţi comandantului dumitale o veste prea bună... Îi aduseseşi, desigur, *mici amintiri*...

Ochii locotenentului aveau o sclipire aproape veselă, cu totul nepotrivită acelei împrejurări.

— Nu ştiu despre ce amintiri vorbiţi. Aveam pentru el un flacon de medicamente...

Locotenentul tăcu puţin, privindu-l cu indiferenţă.

— I-l veţi înapoia la întoarcere fratelui său şi nimeni nu va pierde nimic, spuse rece. Păcat de această împrejurare nenorocită...

Arsenie salută şi plecă.

Afară, aerul se mai limpezise. Se mai auzeau zgomotele unor incendii îndepărtate, şi aerul mirosea a frunză proaspătă arsă de flăcări.

« Ce voia ăla să spună? » se gîndi puţin nedumerit şi deschise raniţa, pe care o ţinuse tot timpul în mînă. Într-un buzunar interior găsi flaconul bine sigilat şi privi marca americană, lipită peste tubul mat.

« Probabil că e o captură de la ruşi. »

« Şi dacă nu mai mă întorc acolo? »

« Or să te dea dezertor. »

« Dar dacă pe Tamara n-o mai găseşti? »

Grăbi paşii. Trecu dincolo de bulevardul principal, şi într-un sfert de ceas ajunse în faţa casei ei. Intră în curte. Uşile erau încuiate. O secundă, bănui că femeia plecase sau că era arestată, şi se întoarse în stradă, aşteptînd. Era ora cînd ea trebuia să vină de la spital. Avea s-o aştepte cel mult un ceas; dacă nu apărea, se ivea nevoia să întrebe cu orice risc pe cineva de la spital ce se întîmplase cu ea.

Se întunecase, şi grădinile din jur, sălbăticite, pentru că nimeni nu se mai îngrijea de ele, miroseau sălbatic a cîmp. Sub cerul negru se mai zbăteau focuri roşii, îndepărtate. În copaci se aruncau păsări speriate.

Pe un trotuar se auziră paşi, şi din întuneric ieşi silueta Tamarei. În jur nu mai ardea nici un felinar, totul parcă murise într-o spaimă şi o uitare înfiorătoare.

— Bună seara, spuse sublocotenentul.

Femeia tresări, fără să se sperie însă, şi cînd îi recunoscu chipul se opri.

— Ai venit?

Avea în glas o mirare tristă. Părea foarte slăbită şi palidă. Numai ochii frumoşi luceau în lumina puţină.

— Tamara, credeam că nu te mai găsesc...

O sărută uşor pe buzele uscate şi-i simţi mirosul sălbatic al părului.

— Mîine nu mă mai găseai, spuse ea încet.

— Dar ce s-a întîmplat?

Intraseră în curtea lungă şi întunecată. Paşii le alunecau pe iarbă.

— În noaptea asta plec din oraş. Ieri mi-au făcut percheziţie acasă. Credeam că mă vor aresta...

— Şi au găsit ceva?

— Nimic. Ce să găsească?! se miră ea într-un fel ciudat, parcă cu puţină complicitate. Mi-ai adus ce te-am rugat?

— Da.

Femeia descuie uşa, trase perdelele de camuflaj la toate ferestrele şi abia după aceea aprinse lumina. Sublocotenentul aşteptase lîngă uşă. Lucrurile ieşiră din întunericul dens şi răsuflară uşuraţi amîndoi. O văzu bine. Era foarte obosită, avea cearcăne negre sub ochi şi slăbise mult. Dar în neglijenţa părului, în febra ochilor mai păstra ceva foarte frumos.

Arsenie scotoci în raniţa aruncată la picioare.

— N-am putut lua mai mult, ca să nu bată la ochi.

Puse pe masă cîteva pachete unsuroase de trotil, care semănau cu nişte lumînări. Apoi scoase un ghem de şiret alb.

— Umblă uşor cu materialul, spuse. Vezi unde-l pui. Cînd pleci?

— În noaptea asta vine cineva să mă ia.

— Pot să merg cu tine?

Dezlegarea îndelungatei sale îndoieli venise de la sine.

— Te-ai gîndit bine?

— Da.

Ea nu mai întrebă nimic. Se apropie de el, îi luă mîinile şi i le strînse.

— Am ştiut de la început totul. Poate de aceea nici nu mi-a fost teamă de tine. Dar dacă ne prind?

— M-am gîndit bine la toate. Maică-mea o să fie foarte nefericită. Poate mai tîrziu, cînd această lungă mizerie va lua sfîrşit, va înţelege totul. Pînă atunci va suferi. Dar nici aşa nu mai puteam trăi...

Erau singuri în odaia aceea, parcă străină pentru amîndoi, prea mare şi inutilă acum.

— Tamara, nu mi-a fost uşor.

Era ostenit, frînt de oboseală şi se aşeză pe un scaun.

— Ce-i cu tine? îl întrebă femeia.

— N-am dormit de mult.

— Întîi să-ţi dau ceva să mănînci, şi după aceea te culci. Te voi trezi eu cînd va trebui să plecăm.

— Ai nişte haine pentru mine?

— Nu e nevoie. La bariere, soldaţii nu vor întreba nimic dacă vor vedea că eşti ofiţer. Dincolo, vom găsi ceva...

Şi pînă să se întoarcă Tamara cu mîncarea, sublocotenentul căzu într-un somn adînc, cu capul pe masă.

*

Trecuse de miezul nopţii. Femeia deschisese larg o fereastră şi privea cerul plin de stele. Toate luminile casei erau stinse. Nu simţea nici un pic de frică, dar se gîndea că poate oamenii aceia care o suspectau puteau să vină şi în noaptea asta. Ascunsese puţinele bagaje în grădină, lîngă poarta curţii. În odăi totul era la locul lui, nimic nu trăda plecarea apropiată. Cît despre bărbat...

« E ostenit, gîndi. N-a dormit de mult. »

O încerca un sentiment turbure.

« Dar dacă toată dezertarea aceasta era numai o comedie? »

« Nu e adevărat », se contrazise. « Pare un om sincer. Odată mi-a salvat viaţa. »

« Poate vrea să afle mai multe... »

« Prostii, n-are mutra unui spion... »

De afară se auzi un zgomot înfundat de motocicletă. Femeia închise ferestrele şi trecu dincolo, aprinzînd un bec mic. La uşă ciocăni cineva într-un fel special. Tamara descuie. Afară aştepta un om între două vîrste, foarte înalt, îmbrăcat într-o haină uşoară.

— Tată, ai sosit?

Se îmbrăţişară.

— Ce mai e pe la voi?

— Am trotilul!

— Omul acela s-a întors?

Vorbeau în şoaptă dintr-o veche deprindere cînd ruseşte cînd romîneşte.

— Da.

— Unde e?

— Doarme dincolo. Mi-a cerut să-l luăm cu noi...

— E sigur?

Femeia n-avu nici un moment de ezitare.

— Da. Ai un loc şi pentru el în ataş?

— Am venit singur. Ce mai e la spital?

— Ieri mi-au făcut o percheziţie. Trebuie să dispar.

— Nici nu te mai lăsam eu. Mai ales după bombardamentul de astăzi vor turba. Bagajele sînt gata?

— Da. Am lăsat totul lîngă poartă. Să-l scol?

— Tamara, îţi iei o mare răspundere, spuse bărbatul.

— Ştiu. A dezertat. Mi-a spus că mîine în zori trebuia să se întoarcă pe front şi nu mai vrea.

— Bine, am încredere în tine.

— Atunci?

— Ai răbdare.

Deschise uşor, cu precauţie, uşa care da spre încăperea în care dormea sublocotenentul. Avea la el o lanternă, pe care o plimbă întîi pe pereţi.

— Doarme adînc.

— N-a dormit de mai multe zile.

— Cu atît mai bine.

— Ce vrei să faci?

— Are arme?

— Cum, crezi că...

— Nu cred nimic. Trebuie numai să controlez.

Pe spătarul unui scaun, Arsenie își lăsase haina și porthartul. Cizmele și le scosese și le aruncase la capătul patului. Cravata atîrna pe alt scaun. Centura cu pistolul sta pe masă. Noul-sosit căută în teaca de piele și scoase afară arma negricioasă și grea. Trase magazia și o goli.

Apoi deșertă porthartul. Înăuntru se aflau cîteva hărți, pe care le vîrî într-un buzunar.

— Astea n-or să-i mai trebuie. Poate nouă ne vor folosi.

Sublocotenentul gemu în somn. Cei doi tăcură o clipă lungă. Lumina lanternei pieri într-o secundă. Pe urmă iar i se auzi respirația regulată.

— Și-aici? întrebă din nou bărbatul, aruncînd fasciculul de lumină asupra rănii.

O ridică și o așeză pe masă. Scotoci puțin înăuntru și scoase afară o cămașă ușoară de mătase.

— Rufe de schimb, zise aproape plictisit.

Vru să o arunce la loc înăuntru, dar se răzgîndi. Căută în buzunarele hainei, aruncată pe spătar, și-i întinse Tamarei lanterna.

— Ține puțin, să-i vedem actele.

Scotoci meticulos și scoase afară toate hîrtiile și un portmoneu de piele.

— Citește cu atenție, tu știi mai bine romînește, îi spuse.

Femeia cercetă pe rînd actele militare ale sublocotenentului. Mai erau două scrisori și cîteva bonuri mai vechi. Nimic important. Puse totul la loc.

— Cred că n-avem de ce să ne temem.

Bărbatul pipăi marginile de stofă ale hainei militare, și cînd termină introduse totul în buzunare, fără grabă. Văzu cămașa și rana goală ca o armonică dezumflată. Se ridică în picioare și o răsturnă. Din buzunarul ei,

pe masă se rostogoli, cu un zgomot uşor, flaconul cu medicamente al colonelului Comşa.

— Asta ce mai e?

Tamara citi eticheta, privi sigiliul şi ridică ochii la celălalt.

— Nişte medicamente americane.

Cu o grabă ciudată, bărbatul luă capsula de sticlă mată şi-o frînse la un capăt, vărsînd conţinutul pe bucata lustruită de lemn...

*

Soarele arunca pe podele o urmă subţire, strălucitoare. Perdeaua de hîrtie neagră pentru camuflaj nu acoperea în întregime geamurile, şi în firele argintii de lumină jucau pete uşoare de praf. Era cald, zăduf, şi sublocotenentul se trezi cu presimţirea că ceva nu era în regulă. Dormise mult mai mult decît trebuia, şi deocamdată lumina tulbure din odaie nu-l nelinişti. Se ridică în coate şi se uită la dîrele de soare. Sări în picioare şi trase perdeaua de hîrtie cu un gest grăbit. După aceea privi ceasul. Era 10 şi 13 minute, exact. Ce se întîmplase? După întunericul acela, lumina, prea brutală, îl orbi. Strigă încet:

— Tamara, Tamara. Unde eşti?

Bănuia că omul care trebuise să vină s-o ia nu reuşise să ajungă în noaptea aceasta pînă aici şi că ea se afla pe undeva prin apropiere. Deschise uşa şi ieşi în sufrageria goală, strigînd încet:

— Tamara, Tamara...

Nu-i răspunse nimeni şi simţi că în casă nu se mai află nimeni.

« Doar n-a plecat şi m-a lăsat aici... »

Pătrunse în mica bucătărioară de alături, tot chemînd-o:

— Tamara, Tamara!

Ieşi în antreul rece, cu geamuri multe, şi deschise uşa. Nu era încuiată. Privi curtea pustie, năpădită de iarbă. Nu era nimeni. De undeva se auzeau cocoşii cîntînd. Afară era soare, cald, şi copacii cu frunza proaspătă parcă ardeau într-un foc verde, proaspăt. Mirosea a fîn, ca la ţară.

« Unde-o fi? Să fi plecat la spital? »

Parcă liniştindu-se puţin, se uită în jur. Era o zi frumoasă de început pretimpuriu de vară. Cerul avea mici nori albi, călători. În faţa casei văzu o cişmea. Răsuci micul ghivent de aluminiu, şi jos ţîşni un şuvoi rece. Era numai în cămaşă, abia apucase să-şi tragă cizmele. Îşi vîrî capul sub apa proaspătă şi, urlînd de plăcere, se scutură ca un cîine, simţind răceala lichidului, care ţîşnea prin gura cişmelei. « Poate a mers să aducă ceva de mîncare. Dar are oare bani? Nici n-am întrebat-o aseară. Am căzut cu capul pe masă, ea m-a trezit, am mîncat ceva, nici nu mai ştiu ce, şi-am căzut lat în pat... »

Se mai uită la ceasul de la mînă, stropit de apă.

« Avionul s-a dus dracului! Peste o oră, colonelul o să întrebe de mine şi-o să rămînă trăsnit cînd o auzi că nu m-am întors. Dar l-am prevenit, ce-i drept... »

Dar în aceeaşi clipă îşi dădu seama că din momentul acela e dezertor.

Se întoarse tulburat în casă, deschise uşa antreului, intră iar în prima încăpere şi strigă de cîteva ori, ca şi cînd tot mai spera într-o glumă a femeii, ascunsă în cine ştie ce ungher al casei:

— Tamara, Tamara...

În momentul acela simţi că obrazul îi îngheaţă.

Căzu pe un scaun, şi privirile îi rămaseră pe flaconul cu medicamente al colonelului Comşa, sfărîmat la capătul unde avusese sigiliul. Pe masă se aflau mai multe inele de aur, nişte verighete uşoare, pe spatele cărora erau încrustate nume ruseşti, în chirilică. Sublocotenentul Arsenie, aproape nebun, le numără maşinal, unul cîte unul. Erau optsprezece...

*

După o săptămînă, într-o gară aflată mult în spatele frontului, fu prins de către o patrulă un sublocotenent fără acte, care refuza să spună cum se numeşte şi cărui regiment aparţine. După cercetări minuţioase, i se stabili identitatea, şi pentru că starea de spirit a armatei era foarte proastă, fu executat, după o judecată sumară în faţa rămăşiţelor companiei sale.

CUPRINS

CÎTEVA POVESTIRI LA PERSOANA I

Prînzul de duminică 7
Patru peşti 15
Bufet expres 28
Într-un loc de trecere 35
Păunii 45
Călătorie cu autocarul 54
Ou 71
Bătrînii 78
Franzeluţă 83

CÎTEVA POVESTIRI LA PERSOANA A III-a

Morcovii 107
Înmormîntarea lui Dumitru Alexandru 118
Domnişoara Aurica 130
Pe ploaie 188
Un pumn de caise 212
Sfîrşitul vacanţei 227
O canistră cu apă 233
De-a viaţa şi de-a moartea... 258

Redactor responsabil: Călin Liviu
Tehnoredactor: Cantemir Mina

Dat la cules 24.04.1962. Bun de tipar 26.06.1962. Apărut 1962 Tiraj 28.170 ex. broşate 26.100 ex. cartonate 2.070 ex. Hîrtie semicelină mată de 65 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 16,36. Coli tipar 23. A. nr. 0244/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 8 R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 R — 32

Întreprinderea Poligrafică Nr. 4 Calea Şerban Vodă, 133
Bucureşti R. P. R.

de cunoscutei artere bucureştene Calea Griviţei, Eugen Barbu dă această carte şi ca o lucrare conţinînd piese ale unui şantier în plină construcţie şi ca una închegată; este rodul unei elaborări continue ale cărei începuturi stau în trăirea directă, în cunoaşterile proprii puternic sedimentate. În creaţia lui Eugen Barbu se simte pretutindeni « timbrul unei experienţe de viaţă în care s-au macerat toate ecourile anilor pe care-i povesteşte, cu lecturile lor, cu iniţierea ideologică a vîrstei, cu reacţiile fatale pe care evenimentele sîngeroase ale barbariei fasciste le-a determinat» (Perpessicius).

Alături de întîmplări contemporane copilăriei şi adolescenţei, scriitorul aduce bogata sa experienţă datorită participării la viaţa nouă a ţării. Azi în vîrstă de 38 ani, autor al mai multor cărţi, unele traduse în limbi străine, Eugen Barbu este unul dintre scriitorii cei mai înzestraţi şi mai fecunzi, formaţi în anii construcţiei socialiste, un gazetar activ, un reporter însufleţit, toate la un loc alcătuind profilul scriitorului militant al epocii noastre.

Lei 7,20